

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

BÖLÜMÜ ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

ULUSLARARASI GÜÇ MÜCADELESİNDE EVRİMLEŞEN VEKÂLET
SAVAŞLARI: SURİYE ÖRNEĞİ

Özgür TÖR

2502160583

TEZ DANIŞMANI

Prof.Dr. Yaşar ONAY

İSTANBUL - 2020

ÖZET

ULUSLARARASI GÜÇ MÜCADELESİNDE EVRİMLEŞEN VEKÂLET SAVAŞLARI: SURİYE ÖRNEĞİ

Özgür TÖR

Batı ülkeleri İkinci Dünya Savaşının getirdiği ağır yıkımın da etkisiyle tam güvenlik anlayışını benimseme gayretine girmiştir. Uluslararası ilişkilerde güvenliğin savaştan sağlanması fikrinin öne çıktığı bu dönemde, güvenlik devlet tarafından kullanılacak bir dizi yöntemle oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu yöntemler ekonomik, kültürel, sosyal vb. işbirliği konularını kapsamıştır. Ancak, askeri seçenek dışındaki yöntemler batıların kendi içlerindeki sıcak çatışma ihtimalini yok edecek kadar azaltmasına rağmen hasım ülkeleri şekillendirmeleri için yeterli olamamaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, gelişmiş ülkelerin hasım ülkeleri en az maliyetle şekillendirmek maksadıyla vekalet savaşı ve hibrid harekât yöntemlerini kullandıklarını açıklamaktır. Büyük güçler tarafından kullanılan bu yöntemlerin uluslararası düzeyde sonuçları ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vekalet Savaşı, Hibrit Harekât, Güvenlik, Suriye, Geleneksel Savaş, Yeni Savaş, Geri Bölge Emniyeti.

ABSTRACT

PROXY WARS EVOLVING IN THE INTERNATIONAL STRUGGLE FOR POWER: THE CASE STUDY OF SYRIA

Özgür TÖR

Western countries tend to adopt the understanding of full security as a result of heavy destruction brought by the Second World War. In this period when the idea of ensuring security without war in international relations became prominent and security was tried to be created by a series of methods. These methods include cooperative issues such as economic, cultural and social cooperation. However, although methods other than the military option reduce the possibility of a hot conflict, they are not enough to shape the hostile countries.

The main purpose of this thesis is to explain how developed countries use proxy warfare and hybrid operation methods in order to shape the hostile countries with the least cost. International results of these methods used by the great powers have emerged.

Keywords: Proxy War, Hybrid Operation, Security, Syria, Traditional War, New War, Rear Area Security.

ÖNSÖZ

Milletinin güvenliğini sağlamakla sorumlu olan devletler bu yaparken milli güç unsurlarının tamamını kullanır. Devletlerin bütün kurum ve kuruluşları önemlidir ve hatasız çalışmalıdır. Bazı kurum ve kuruluşların yapabileceği küçük hatalar alınan önlemlerle süratle düzeltilebilir. Ancak, savunma alanında silahlı kuvvetlerin yapabileceği hatalar onarımı çok zor ve hatta geriye döndürülmesi imkansız sonuçların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir.

Günümüzde vekalet savaşı, hibrit harekât kavramları sürekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu isimler açıklanmaya çalışarak kavramların uygun şekilde kullanılmasına katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki ekonomik gelişme neticesinde refah toplumları oluşmuş ve toplumdaki sosyolojik değişimler savaşlara bakış açısını da değiştirmiştir. Batılı toplumlarda olan bu değişim geçmişte de var olan kavramlara yeni boyut ve uygulama alanları getirmiştir. Vekâlet savaşının son uygulamalarında olan Suriye örneği ele alınmıştır. Etrafımızda gelişen olaylar incelenmiş, arkasında duran sebep ve sonuç ilişkileri yorumlanmıştır.

Tez Danışmanım Prof.Dr.Yaşar Onay'ın verdiği çok önemli desteğin de sayesinde pandemi sürecine rağmen bilimsel çalışmayı aralıksız devam ettirmeye çalıştım. Amacım konu üzerinde farkındalık yaratan bir çalışmayı ortaya koymaktı. Bu konu üzerinde dünyada ne ilk ne de son çalışmayı yapmadığımı bilmekle beraber farklı bakış açılarından inceleme, analiz ve sentez yapmaya gayret ettim.

Çevremizde gelişen olayları yakından takip ederek savaşa ne kadar çok iyi hazır olabilirsek o kadar fazla barış içerisinde, savaşmadan yaşayabiliriz. Özellikle içinde bulunduğumuz coğrafyada savaşa her yönüyle hazırlıklı olma olmazsa olmaz şarttır.

Özgür Tör

İstanbul, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar	vii
HARİTALAR	viii
ŞEKİLLER.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE SAVAŞ KAVRAMI

1.1. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi	2
1.2. Savaş Kavramının Tarihsel Değişiminin İncelenmesi.....	21
1.2.1. Geleneksel/Klasik/Konvansiyonel Savaş.....	21
1.2.2. Yeni Savaş.	32

İKİNCİ BÖLÜM

VEKÂLET SAVAŞI VE HİBRİT HAREKÂT

2.1. Vekâlet Savaşı ve Hibrit Harekât Kavramının Açıklanması.....	50
2.1.1. Vekâlet Savaşı Kavramının Açıklanması.....	50
2.1.2. Hibrit Harekât Kavramının Açıklanması.....	77
2.1.3. Harekâtın Özellikleri	100
2.1.4. Stratejik, Operatif ve Taktik Olgular.....	108

2.1.5. Harekâtın Lojistik Boyutunun Özellikleri	112
2.2. Vekâlet Savaşını Ortaya Çıkaran Şartların Açıklanması.....	119
2.2.1. Ekonomik Gerekçeler.....	119
2.2.2. Sosyal ve Kültürel Gerekçeler.....	126
2.2.3. Geleceğin Harekât Ortamı.....	131
2.3. Vekâlet Savaşının Uluslararası Hukuk ve Stratejik İletişim Yönünden İncelenmesi.....	135
2.3.1. Uluslararası Hukuk Yönünden Vekâlet Savaşları.....	135
2.3.2. Vekâlet Savaşının Stratejik İletişim Yönünden İncelenmesi.....	144
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ	
3. Suriye Örnek Olay İncelemesi.....	152
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
GENEL DEĞERLENDİRME	
4. Genel Değerlendirme.....	194
SONUÇ	199
KAYNAKÇA	200

TABLÖLER

Tablo – 1	: Alman Harp Okulu Faaliyet Programı (1915).....	29
Tablo – 2	: Birinci Dünya Savaşı Hava Araçları.....	30
Tablo – 3	: Osmanlı Ordusu Yeniçeri Personel Sayısı.....	39
Tablo – 4	: Devletlerin Savunma Harcamaları (1948-1970).....	62
Tablo – 5	: ABD'nin 2000-2020 Savunma Harcaması.....	63
Tablo – 6	: ABD Harekât Zayıatları.....	75
Tablo – 7	: Donbas Bölgesindeki Partizan ve Rus Kuvvetleri.....	88
Tablo – 8	: 1800-1998 Yılları Arasında Asimetrik Zaferlerin Oranı.....	91
Tablo – 9	: ABD Savunma Harcamalarından Pay Alan Eyaletler.....	126
Tablo – 10:	Madrid Saldırının Yaralarını Sarmaya Yönelik Yapılan Harcamaların Özeti.....	129
Tablo – 11	: Suriye ve Irak Bölgesinde Yabancı Savaşçı Sayısı.....	142
Tablo – 12	: 1830 Yılı Osmanlı Nüfus Sayımı.....	155
Tablo – 13	: 1914 Yılı Osmanlı Nüfus Sayımı.....	155
Tablo – 14	: Suriye Nüfusunun Dini İnanış ve Etnik Yapı Özellikleri Sınıflandırma Verileri.....	156
Tablo – 15	: Suriye Eğitim Donat Programına Ayrılan Fon.....	174

HARİTALAR

Harita – 1: Demografik Yapının Coğrafi Dağılımı.....	157
Harita – 2: Suriye’deki Silahlı Çatışmanın Genel Görünümü.....	171
Harita – 3: Suriye Coğrafyasında Devam Eden Mücadelede Taraflar ve Desteklediği Gruplar.....	172

ŞEKİLLER

Şekil – 1 : Eski Dönemlerde Yapılan Geleneksel Harp.....	107
Şekil – 2 : Müşterek Harekât.....	108
Şekil – 3 : Hibrit Harekât.....	108

KISALTMALAR LİSTESİ

ARDEC	: Silahların Araştırma, Geliştirme ve Mühendislik Merkezi (Armament Research, Development and Engineering Center)
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti
CIA	: Merkezi İstihbarat (Haber Alma) Teşkilatı (Central Intelligence Agency)
COW	: Savaş Projesi Bağlantıları (Correlates of War Project)
GPS	: Küresel Konumlama Sistemi (Global Positioning System)
HTŞ	: Heyet Tahrir el Şam
IKBY	: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi
İİD	: Irak İslam Devletinin
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
IFEMA	: Madrid Fuar Organizasyonu
KM	: Kilometre
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
MM	: Milimetre
NGO	: Hükümet Dışı Organizasyonlar (Non-Government Organizations)
NPT	: Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (Non-Proliferation of Nuclear Weapons)
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Terör Örgütü
PYD	: PKK
SDF	: Suriye Demokratik Güçleri (Syrian Democratic Forces)
SSBC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
YPG	: PKK
YDSK	: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi
UAV	: İnsansız Hava Aracı (Unmanned Aerial Vehicles)
UCDP	: Uppsala Çatışma Verileri Projesi (The Uppsala Conflict Data Project)
US	: Amerika Birleşik Devletleri (United States)

GİRİŞ

Bütün yollar Roma'ya çıkar atasözü bütün dünya tarafından bilinmektedir. Geçmişte bütün yolların Roma'ya çıkmasının sebebi Roma'nın Ordularını sefere göndermek ve birliklerinin ikmalini yapmak için yol, köprü yapmalarıdır. Geleceğin savaşları da onu planlayan ve şekillendirenler tarafından istedikleri yöneme, hedefe yönlenecek ve evrimleşecektir.

Sürekli değişen dünyamızda savaşlar da bu değişime ayak uydurmaktadır. Dünya üzerinde yaşayan insanların yaşam biçimi, standartlarının ve tercihlerinin değişmesi savaşların da metodolojik olarak değişim göstermesine sebebiyet vermiştir. Teknolojinin ilerlemesiyle doğrusal olarak silah sistemlerindeki gelişmeler günümüz muharebe anlayışını geçmişle kıyaslanamayacak oranda farklılaştırmıştır.

Pozitivizme göre ontolojik bilgi bilimsel türde olmalıdır. Pozitivistler uluslararası olayları doğada gözlemlendiği gibi belli kural ve kuramlar çerçevesinde döngüsel olarak tekrarlanan faaliyetler manzumesi olarak görebilmektedir. Ancak çalışma yaptığımız konuya ait bütün verilerin böyle olmasını beklemek aşırı iyimser bir beklenti içinde olmak anlamına gelecektir. Tarihsel, sosyolojik, sosyo-kültürel gibi faktörler araştırmamda önemli yer almıştır. Vekâlet savaşlarının yapıldığı bölge, devlet veya alanlarda bulunabilen, elde edilen veriler doğrultusunda incelemeler yapılmaya çalışılmıştır.

Tez konumuz muğlak, işin doğası gereği zor ve tam anlamıyla bugünkü şekliyle tekrarı olmayan konudur. Devletler tarih boyunca birbirlerine savaş ilan etmiştir. Dünya üzerinde hiçbir devlet bugüne kadar; ben şu tarihten bu tarihe kadar şu bölgede hibrit harekât yöntemiyle vekâlet savaşı ilan edeceğim diye bir açıklamada bulunmamıştır. Bundan sonra da bulunmayacaktır. Ancak, devletlerin yaptıkları öncü hazırlıklar, mali ve askeri yardımlar gibi emareler asıl amaçlarının ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE SAVAŞ KAVRAMI

1.1. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

Güvenlik sözü kullanıldığında farklı coğrafyalarda, kültürlerde, eğitim seviyelerinde olan insanların mutlaka bir fikir sahibi oldukları görülecektir. Konusu güvenlik olan çok farklı sayıda kitap, doküman bulunmaktadır. Ancak, güvenliğin tanımı ve kimin veya neyin güvenliği olduğu olgusu muğlâktır. Kime göre, neye göre, kime, neye karşı güvenlik alınacağı bireysel, toplumsal, mekânsal ve zamansal anlamda farklılıklar gösterir.

Güvenlik kavramı, insanın doğumundan itibaren geçirdiği her bireysel ve toplumsal evrede kullanılan bir terimdir. Bu haliyle büyük ölçüde bir yaşamsal zorunluluk gibi değerlendirilmektedir. Çocuğun güvenliği, ailenin güvenliği, binanın güvenliği, şirketin güvenliği, devletin güvenliği türünden ele alındığında, bireysel ve toplumsal yaşamın her alanında ciddi bir güvenlik arayışı olduğu ortaya çıkmaktadır¹.

Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramının esas olarak birkaç düzlemde ifade bulacağı ileri sürülebilir ²:

- a. Uluslararası sistemin bütünü ya da bütüne yakınının güvenliği,
- b. Coğrafi ya da işlevsel alt sistemlerin, bölgelerin güvenliği,
- c. Devletin güvenliği,
- ç. Toplumun güvenliği,
- d. Toplumsal alt grupların güvenliği,
- e. Bireylerin güvenliği.

Tehlikeden korunmakla güvende olduğunu hissetmek gibi sözlük tanımlamalarında da muğlâklık vardır. Muazzam tehdit sıralamaları, tehlikeler ve

¹ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Yeniüzyıl Yayınları, 2014, s.27.

² Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Yeniüzyıl Yayınları, 2014, s.36.

şüpheler herkes içindir. İnsanlar açlık, önlenebilir/tedavi edilebilir hastalıklar, ekonomik sömürü, fiziksel mağduriyet, kriminal şiddet gibi tehlikelerle arasına mesafe koyabilir. Buna ilave olarak, insanlar fakirlik, tedavi edilemeyen hastalıklar, doğal afetler, nükleer savaş gibi tehlikeleri diğer insanlarla paylaşır. Bazen de uçak kazası, kaçırılma, aşırı tüketimden kaynaklanan hastalıklara maruz kalabilirler ³.

Güvenlik kaygısının ilk şekli biçimini, Hitit, Asur ve Mısır Uygarlıklarında görmek mümkün olmuştur. İlk devletsel yapıyı M.Ö. 16'ncı Yüzyıl sonlarında kuran Hititler, başlangıçta hem Asur'u hem de Mısır'ı varlığını koruma ve sürdürme önündeki engel olarak algılamışlardır. M.Ö. 1340'larda, Suriye'deki küçük krallıkların kendisi ile aynı ittifak içerisinde yer almasını sağlayacak önlemlere ve zorlamalara başvurmuştur ⁴.

İç işlerinde yapılan müdahale karşısında Suriye Krallıkları, Hititler ile yapılan anlaşmaları feshederek Mısır'ın yanında yer almışlar ve Mısır ile Hititler arasında bilinen Kadeş Savaşı yaşanmıştır. Tarafların çatışması, yeni ve ortak bir tehdit olarak algılanmaya başlayan Asurlular nedeniyle barış sürecine dönüşmüştür ve taraflar arasında ilk yazılı barış antlaşması olarak tarihe geçen Kadeş Antlaşması (M.Ö.1283) imzalanmıştır. Antlaşma, daha çok sınır güvenliğini sağlamaya yönelik "dostluk, saldırmazlık ve iyi komşuluk" esaslarını konu edinmiştir ⁵.

Ulusal güvenliğin en iyi nasıl sağlanabileceği konusundaki tarihsel tartışmada Hobbes, Machiavelli, Rousseau gibi yazarlar devlet egemenliğinin etkileri üzerine oldukça karamsar bir tablo çizmeye eğilimlidir. Uluslararası sistem, devletlerin kendi güvenliklerini komşuları pahasına sağlamaya çalıştığı katı bir alan olarak değerlendirilmiş ve devletlerarası ilişkiler, devletlerin sürekli olarak birbirinden faydalanmaya çalıştığı bir güç mücadelesi olarak görülmüştür. Bu görüşe göre, Kantçı anlamda kalıcı barışın sağlanması mümkün değildir. Devletlerin tek yapabileceği, aralarından birinin mutlak bir kontrol elde etmesini önlemek için, diğerlerinin gücünü dengelemeye çalışmaktır. İkinci Dünya Savaşı sonunda Realist

³ Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.18-19.

⁴ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, YeniYüzyıl Yayınları, 2014, s.40,41.

⁵ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, YeniYüzyıl Yayınları, 2014, s.40,41.

düşünce ekolünü geliştiren Edward H.Carr ve Hans Morgenthau gibi yazarlarca paylaşılan görüştür ⁶.

Uluslararası ilişkilere büyük ölçüde karamsar bakan bu görüş, Kenneth Waltz ve John Mearsheimer gibi çağdaş yazarlarca da paylaşılmaktadır. Bu “neo-realist” (veya burada yapısal realist) yazarlara göre, güvenlik veya güvensizlik, büyük ölçüde uluslararası sistemin yapısının sonucudur. Anarşik yapının büyük ölçüde sürekli olduğu kabul edilir. Bunun anlamıysa, uluslararası politikanın gelecekte de geçmişteki gibi şiddete eğilimli olacaktır. John Mearsheimer, “Back to the Future” başlıklı makalesinde, soğuk savaşın sona ermesinin, aşırı milliyetçilik ve etnik çatışmaların geniş istikrarsızlık ve çatışmalara yol açacağını, geçmişin çok kutuplu geleneksel güç dengesi politikalarının dönüşüne sebep olmasının muhtemel olduğunu savunmaktadır. Mearsheimer, soğuk savaşın hâkim iki kutuplu güç yapısının neden olduğu barış ve istikrar dönemi olarak değerlendirmiş ve bu sistemin çöküşüyle, 17’nci yüzyıldan beri uluslararası ilişkilerde felaketlere yol açan büyük güç rekabetine dönüş olacağı tahmininde bulunmuştur ⁷.

Waltz ve Mearsheimer gibi yazarlar, devletlerin sıklıkla işbirliği yaptığını veya Soğuk Savaş sonrası dönemde devletlerin birlikte çalışması için daha büyük fırsatlar bulunduğunu inkâr etmezler. Devletlerin, diğer devletlerin ulaşılan anlaşmalara uymamasından ve kendi üzerlerinden fayda sağlanmasından korkuları nedeniyle işbirliğine yönelik mutlak sınırları olduğunu savunurlar. Modern askerî teknolojinin devletler arasındaki güç dengesinde hızlı değişiklikler ortaya çıkarabilecek niteliği düşünüldüğünde, bu risk özellikle dikkate değerdir. Mearsheimer; “böyle bir gelişmenin, aldatan tarafa, mağdur tarafı bozguna uğratma fırsatı vereceği”ni belirtmektedir ⁸.

Devletler, durumun bu olduğunun farkındadır ve ittifaklara katılmalarına ve silahların denetimine yönelik anlaşmalar imzalamalarına rağmen, son tahlilde

⁶ John Baylis, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012, s.155.

⁷ John Baylis, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012, s.155.

⁸ John Baylis, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012, s.157.

öncelikle kendi ulusal güvenliklerini sağlamaları gerektiği konusunda dikkatli olmaya devam etmektedir. Bu durum, 1990'ların başında Stratejik Silahları Azaltma Anlaşmalarının imzalanmasına ve 1995'te Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşmasının genişletilmesine rağmen, nükleer devletlerin bu silahları ellerinde tutmaya devam etmelerinin temel nedenidir. Bush yönetiminin özellikle 11 Eylül 2001 tarihinden itibaren ulusal güvenliği stratejik gündemin ilk sırasına koyma kararlılığını yansıtmaktadır⁹.

Birçok neorealist yazara göre işbirliği devletlerin “mutlak kazanç”lardan ziyade “göreceli kazançları” önemsemesi yüzünden de sekteye uğrar. Devletler, işbirliği ile bunun her iki tarafa da faydalı olması nedeniyle ilgilenmek yerine işbirliği yaptıkları devletle karşılaştırıldığında ne kadar kazandıklarının her zaman farkında olmak zorundadırlar. Bütün devletler kazançlarını rekabetçi, güvensiz ve belirsiz bir uluslararası ortamda artırmaya çalışacaklarından, işbirliğini başarmak ve sürdürmek her zaman zor olacaktır. 11 Eylül'den itibaren ittifakların değişmesinin bunu doğruladığı söylenir¹⁰.

Soğuk Savaş sonrası dünyada devletlerarasında işbirliğine yönelik karamsar olan neorealistlerden (Waltz, Mearsheimer) farklı olarak, diğer neorealistler daha iyimserdir. Charles Glaser'e göre, “yerleşmiş anlayışın aksine, rakiplerin rekabet etmeye yönelik genel eğilimi, yapısal realizmin temel varsayımlarının mantıki bir sonucu değildir.” Glaser, yapısal realizmin birçok varsayımını kabul etmekle birlikte, rakiplerin güvenlik hedeflerine en iyi şekilde rekabetçi politikalar yerine işbirliğini destekleyen politikalarla ulaşabilmelerini sağlayacak birçok koşulun mevcut olduğunu savunmaktadır. Güvenlik, mevcut şartlar altında, koşullara bağlı görülmektedir. “Koşulcu Realistler” (Contingent Realism) yapısal realizmin üç açıdan hatalı olduğunu savunur¹¹.

⁹ John Baylis, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012, s.157.

¹⁰ John Baylis, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012, s.158.

¹¹ John Baylis, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012, s.158.

İlk olarak, teorinin özünde yer alan rekabete dayalı önyargıyı reddederler. Uluslararası ilişkiler her zaman devletlerin savaşıla sonuçlanan sürekli bir rekabete zorunlu olarak mahkûm oldukları anlamına gelmemektedir. 1970’ler ve 1980’lerde devletler, silahlanma yarışına dâhil olmanın getirdiği belirsizliklerle karşılaştıklarında, işbirliği yapmayı tercih ettiler. Bununla beraber soğuk savaşın büyük bir kısmını tanımlayan sonsuz rekabete girmekten ziyade, riskleri ve belirsizleri azaltmak için beraber çalışmanın faydaları olduğunu gördüler.

İkinci olarak, yapısal realizm, “görelî kazançları” vurgulaması sebebiyle hatalıdır. Devletler görelî kazançlar için çabalamanın yarattığı tehlikeler yüzünden sıklıkla işbirliği yapmak isterler. Güvenlik ikilemi literatürünün de gösterdiği gibi, güvenlik açısından, uzun dönemde herkes için daha az güvenliğe yol açacak bir silahlanma yarışını başlatacak en yüksek kazanç için çabalamak yerine, ortalama denge durumunu kabul etmek genel olarak en iyi durumdur.

Varsayımlardaki üçüncü eksiklik, aldatmanın gereğinden fazla vurgulanmasıdır. Hile ihtimali, riskler taşıyan bir problemdir. Bununla birlikte silahlanma yarışının da riskleri vardır. Schelling ve Halperin, hile ihtimali taşıyan bir anlaşmanın kabul edilemez olduğunu veya hilenin zorunlu olarak önemli stratejik kazançlarla sonuçlanacağını varsayamayacağını savunur. Silahların denetimindeki riskler silahlanma yarışının risklerine tercih edilebilir olabilir. Koşulcu Realistler, bu durumun Waltz ve Mearsheimer tarafından sıklıkla göz ardı edildiğini savunur¹².

Richard Van Wegenen’in 1950’lerde başlattığı “güvenlik topluluğu” kavramı Karl Deutsch ve arkadaşları tarafından 1957’de ele alınmıştır. Karl Deutsch güvenlik topluluğu kavramını, üyelerinin birbirleriyle fiziksel olarak savaşmama garantisini kurumsallaştırmış gruplar olarak tanımlar. Bu topluluklar aralarındaki sorunları fiziksel çatışma yerine farklı şekillerde çözerler. Karl Deutsch’a göre iki çeşit güvenlik topluluğu vardır. Bunlar birleştirilmiş ve çoğulcu güvenlik topluluğu olarak isimlendirilebilir. ABD’ni birleştirilmiş güvenlik topluluğuna örnek olarak gösterilebilir. Kanada ve ABD arasındaki güvenlik ilişkisini de çoğulcu güvenlik

¹² John Baylis, **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler**, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012, s.158.

topluluğu olarak açıklanmaktadır. Avrupa Birliğindeki ülkeler birbirine saldırmaktan vazgeçmiş ve bağlamda çoğulcu güvenlik topluluğu kapsamında değerlendirilmektedir ¹³ .

Yukarıda belirtilen “güvenlik topluluğu” bakış açısı bariz bir Amerika veya Batı merkezli bakış açısıdır. Merkezinde de tam güvenlik anlayışı olduğunu anlaşılmaktadır. Kavramın ortaya atıldığı dönem İkinci Dünya Savaşının hemen sonrasına denk gelmektedir. Uluslararası ilişkilerde güvenliğin savaştan sağlanması fikrinin öne çıktığı bu dönemde, güvenlik devlet tarafından kullanılacak bir dizi yöntemle oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu yöntemler ekonomik, kültürel, sosyal vb. işbirliği konularını kapsamıştır. Burada elde edilmek istenen nihai sonuç olan güvenlik, İkinci Dünya Savaşına katılan batılı devletlerin kendi aralarında bir daha savaşmasını önleyecek tedbirler dizisidir. Güvenlik merkezli bakış açısıyla güvenlikle ilgili konular dönemsellik arz etmektedir. Bir dönem savaşan ülkeler bir başka zaman müttefik ilişkisi içerisinde olabilirler. Bu husus ileride savaşmayacakları anlamına da gelmemektedir.

Güvenlik değişkenlik gösteren bir kavramdır ve genellikle nesnelerden fazla insanlara istinaden kullanılır. Bankaya yatırılan paranın fiziki olarak çalınmaktan ve enflasyondan korunması sağlanır. Değerli nesnelerin kaybolmasına karşı alınan güvenlik tedbirleri ve bu nesneleri sigortalama faaliyetleri risk yönetimi doğrultusunda alınan tedbirlerdir. Para veya değerli nesneler için kolayca tanımlanabilen güvenlik kavramı söz konusu bireylerin güvenliği olduğunda çok kolay tanımlanamamaktadır. Birey güvenliğinden bahsedildiğinde “yaşam, sağlık, statü, refah, özgürlük” gibi değişkenlerden hangisi veya hangilerinden bahsedildiğinin açıklanması ve anlaşılması zordur. Üstelik bunlardan bir veya birkaçının kaybolmasının telafisi mümkün olamamaktadır ¹⁴ .

1970’lerde ortaya çıkan “detente” politikalarının yükselişe geçmesi sebebiyle barış ve güvenlik araştırmaları önemini kaybetmeye başlamıştır. Olof Palme (İsveç),

¹³ Alex J. Bellamy, **Security Communities and Their Neighbours Regional Fortresses or Global Integrators?**, New York , Palgrave Macmillan, 2004, s.6,7.

¹⁴ Barry Buzan, **People, States, and Fear National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.18-19.

Willy Brandt (Almanya), Bruno Kreisky (Avusturya) gibi liderlerin yönetiminde hükümetler farklı bir güvenlik anlayışı benimsemiştir. Almanya'nın "Ostpolitik" yaklaşımı ve Avrupa'daki güvenlik anlayışı parametrelerini yeniden tanımlanmasına sebep olmuştur. 1970'lerde başlayan bu akım 1980'lerin sonunda hızlanan Avrupa Birliği oluşumuyla farklı bir safhaya ulaşmıştır. Buna ilave olarak devletlerin Avrupa Birliği kavramı etrafında bütünleşmesi, "güvenlik topluluğu" konseptinin oluşmasına katkı sağlamış bu da Avrupa Birliğinin yeniden genişlemesini tetiklemiştir ¹⁵.

Barış araştırmaları çalışmaları gerek akademik dünyayla gerekse uluslararası politikayla uyumlu şekilde bütünleşmiştir. Avrupa'da barış araştırmalarıyla, güvenlik çalışmaları karşılıklı olarak birbirlerini etkilemiştir. Avrupalı barış araştırmaları çalışmalarını anlayış bakımından nesillere (kuşak) ayırdığımızda karşımıza temel konulara bakışta farklı nesiller çıkmıştır. 1'inci nesil barış araştırmaları yoğun program anlayışıyla safkan, pürüzsüz sonuçlara ulaşmaya çalışmıştır. 2'nci nesil barış araştırmacıları, 1'inci nesil meslektaşlarına göre daha az radikal yöntemler seçmiştir. 2'nci nesil barış araştırmalarında yer alan yeni kuşaklar eskiye kıyasla entelektüel, politik başarılar sağlamıştır. Bunun başarıya akademik yaklaşım ve çalışmaların önemli seviyede katkısı olmuştur. "Saldırgan (Taaruzi) Olmayan Savunma (Non-Offensive Defence)" veya Askeri Yönlü (Görünümlü) Olmayan Avrupa Birliği Güvenliği (Non-Military Aspects of European Security) yaklaşımların güvenliğe yeni bir boyut getirmiştir ¹⁶.

Başlangıçta klasik güvenlik çalışmaları, stratejik çalışmaların devamı niteliğinde olmuştur. Askeri yaklaşımli güvenlik anlayışında kısmen azalma görüntüsü verilmekle birlikte ortaya çıkan yeni silah sistemleri, göç, su sıkıntısı gibi ani çıkan sorunlarda askeri odaklı çözümleri ön plana çıkması, eski güç odaklı mantığın devamı niteliğindedir. Kopenhagen Okulu bunun tersine yenilikçi yaklaşım getirmiştir. Bunlardan birincisi ulusal güvenliğin muğlak bir kavram olduğunu, güvenliğin amaç değil araç olduğudur. Kopenhagen Okulu güvenlik kavramının anlamından ziyade

¹⁵ Stefano Guzzini, Dietrich Jung, **Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research**, London, Routledge, 2004, s.3.

¹⁶ Stefano Guzzini, Dietrich Jung, **Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research**, London, Routledge, 2004, s.3,4.

güvenliğin ne yaptığı ve getirdiğiyle ilgilenme yolunu seçmiştir. İkinci olarak güvenliği sadece devlet için değil toplum için de olduğunu bu iki unsurun paralellliğini vurgulamıştır ¹⁷.

Bu araştırmada ele alınan sorunların incelenmesinde güvenlikleştirme kuramının açıklayıcı olabileceğini değerlendirilmektedir. Özellikle Kopenhag Okulu'nun görüşleri çerçevesinde güvenlikleştirme kuramı yaklaşımına değinilecektir. Kopenhag Okulunun temeli 1985'te Kopenhag Üniversitesi bünyesinde kurulan "Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi"nde Avrupa Güvenliği çalışma grubunun "Avrupa Güvenliği'nin Askeri-Olmayan Boyutları" başlıklı projesinin hayata geçirilmesi ile atılmıştır ¹⁸. Aslında tam ismi "Kopenhag Barış Araştırma Enstitüsü" olan merkezin ortaya çıkmasının tarihi ve kültürel altyapısı bulunmaktadır.

Soğuk Savaş döneminin sonlarına doğru dünyada gelişen ve değişen ekonomik, kültürel, çevresel etkenlerle realizmin baskın olduğu savunma anlayışı sorgulanmaya başlamıştır. Bunlara ilave olarak ana aktör olarak tanımlanan devlete, bireyler, farklı sosyal gruplar ve devlet dışı aktörler de eklenmiştir. Uluslararası sistem organize suçların değişik şekilleriyle karşılaşmaya başlamıştır. Sivil savaşlar, etnik çatışmalar organize suçlar, ulusal/uluslararası terörizm bölgesel tehdit olmaktan çıkmış, devletlerarası klasik savaşlarla yarışır hale gelmiştir. Bu tür silahlı çatışmalara "yeni savaşlar" ismi verilmiştir. Yeni savaşların icra edileceği harekât alanı olarak 3'üncü Dünya Ülkelerinin bulundukları coğrafyalar seçilmiştir. Bunun tersi bir yaklaşımla Avrupa Birliği ülkeleri tam anlamıyla "güvenlik topluluğu" oluşturarak klasik güvenlik anlayışından çok farklı yaklaşım göstermiştir ¹⁹.

Sanayi üretiminin, çevre kirliliğinin 3'üncü Dünya Ülkelerine kaymasına benzer şekilde kan ve ızdırap dolu savaşlar da bu ülkelere doğru yönelmiştir. 1980'li yılların ortasında gelişmiş ülkeler yoğun istihbarat toplama gayretlerinin yardımıyla Demirperde ülkelerinin mevcut durumlarını koruyamayacaklarını, soğuk savaşın

¹⁷ Stefano Guzzini, Dietrich Jung, **Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research**, London, Routledge, 2004, s.3.

¹⁸ Sinem Akgül Açıkmeşe, **Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikleştirme: Küresel Siyasete Giriş, İstanbul**, İletişim Yayıncılık, 2016, s.251.

¹⁹ Stefano Guzzini, Dietrich Jung, **Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research**, London, Routledge, 2004, s.1,2.

bitimine çok yaklaşıldığını algılanmıştır. Konunun uzmanları bu paradigma değişikliğine uygun savunma stratejisi geliştirme yaklaşımına girişmiştir.

Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarına getirdiği farklılık, güvenlik yaklaşımına sadece askeri merkezli incelemek yerine diğer faktörleri de güvenliğin içine dâhil etmesidir. Burada yaşanan zorluklardan biri de kuvvet kullanma veya askeri çözümleri tamamen güvenliğin dışına aldığınızda geriye de fazla bir şeyin kalmamasıdır. Bununla birlikte, diğer alanlar da ülkelerin güvenliklerini sağlamada çok önemli bir yeri işgal etmektedir. Bu alanlar; **askeri güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevresel güvenlidir** ²⁰.

Bu alanlardan askeri güvenlik, devletlerin taarruz veya savunmaya, devletlerin birbirini bu yönden nasıl algıladığıyla ilgilenir. Politik güvenlik devletin istikrarı, hükümetin meşruiyetiyle uğraşır. Ekonomik alan; kaynaklara ulaşım, refah düzeyinin korunması için finans ve pazarlama ihtiyaçlarının güvenliği üzerine yoğunlaşır. Toplumsal alan gelişim için uygun koşullar, geleneksel dil, din, kültür, ulusal kimlikle ilgili ilişkileri kapsama alanına alır. Çevre güvenliği bölgesel ve bütün dünyadaki yaşamsal konuları, insan çevre ilişkileri kapsamaktadır ²¹.

Bireyin güvenliğine vatandaşı olduğu ülkeden kaynaklı tehditler de etki edebilir. Bunlar; iç hukuk sisteminden kaynaklanan zorlamalar, grup veya bireylere karşı yükselen politik baskılar, ülkenin dış güvenlik politikasının sonucunda oluşan risk ve tehditler şeklinde özetlenebilir ²².

Güvenlik konularını genişletme veya daraltma tartışmaları konunun en zor kısmını oluşturmaktadır. Konuların birbirleriyle ilişkisi ve karşılıklı etkileşimi bir konu üzerinde soyutlaşarak çalışmayı zorlaştırmaktadır. Farklı alanlardaki olumsuzluklar askeri alana taşınabilmekte devletin karşısına problem sahası olarak çıkabilmektedir. Doğal olarak bunun tam tersi veya başka bir karışımıyla karşılaşılabilmektedir.

²⁰ Ole Wæver, Jaap de Wilde, Barry Buzan, **Security A New Framework for Analysis**, London, Lynne Rienner Publishers, 1998, s 7,8.

²¹ Ole Wæver, Jaap de Wilde, Barry Buzan, **Security A New Framework for Analysis**, London, Lynne Rienner Publishers, 1998, s 7,8.

²² Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.25.

Aslında bugün anladığımız anlamdaki ilk “Uluslararası Güvenlik Çalışmaları” İkinci Dünya Savaşından sonra devleti iç ve dış tehditlere karşı nasıl korunması maksadıyla artan tartışmalarla başlamıştır. Bu tarihten önce savaş konularıyla ilgili farklı disiplinlerde harp tarihi çalışmaları veya farklı stratejik çalışmalar yapılmıştır²³.

Uluslararası güvenlik çalışmaları 1940 yıllardan itibaren dört soru üzerinde tartışmaya devam etmektedir. Bunlardan birincisi güvenlik çalışmalarının merkezinde hangi veya ne yer almaktadır? Devlet, millet, bireyler, etnik gruplar, çevre veya dünyanın tamamı arasında bir seçim yapılması gerektiğinde ulusal güvenlik kavramı devlet merkezli olarak ele alınmaktadır. Ulusal güvenlik kavramı devlet merkezliliğini kaybetmeden uluslararası güvenlik kavramına dönüşmüştür. İkinci soru güvenlik kavramı harici tehditler mi yoksa dâhili tehditleri mi kapsamaktadır? Gerçekte her iki tehdit ilgi alanı kapsamındadır²⁴.

Üçüncü soru güvenlik askeri alan ve güç kullanmanın ötesinde midir? Ulusal güvenlik neredeyse askeri güvenlikle eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Bu ifade güvenlik konularının ekonomik ve siyasi istikrar, enerji kaynakları, bilim, teknoloji, yiyecek güvenliği konularıyla ilgilenmediği anlamına gelmez. Zamanla bu konulara sosyal, sağlık, çevresel ve cinsiyet alanları da eklenmiştir. Dördüncü soru güvenlik dinamik, tehlike gibi konularla ayrılmaz şekilde birbirine bağlı mıdır? Ulusal güvenlik konuları Soğuk Savaş döneminde ABD ve Batı tarafından açık tehdidin olduğu ortamda daha rahat anlaşılabilir şekilde konumlanmış ve şekillenmiştir. Kopenhag Okulu da güvenlik çalışmalarının bilimsel anlamda anlaşılması için tehdidin açık şekilde var olması üzerinde durmuştur²⁵.

Fiziksel anlamda devlet; doğal kaynakları, insan yapımı zenginliklerini de

²³ Lene Hansen, Barry Buzan, **The Evolution Of International Security Studies**, New York, Cambridge University Press, 2009, s.8.

²⁴ Lene Hansen, Barry Buzan, **The Evolution Of International Security Studies**, New York, Cambridge University Press, , 2009, s.10.

²⁵ Lene Hansen, Barry Buzan, **The Evolution Of International Security Studies**, New York, Cambridge University Press, , 2009, s.10.

kapsayan sınırlarıyla, nüfus ve belirli alandan oluşmuş somut bir varlıktır ²⁶. Egemenlik devleti en yüksek sosyal birim haline getirmektedir ²⁷. Westphalia Barış Anlaşması 30 yıl devam eden savaşın ardından 1648’de imzalanmıştır. Bu anlaşma devletlerin sınırlarında bağımsızlık ve egemenlik haklarının kabulünün başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu durumda Hobbes’un Leviathan’da belirttiği bireylerin geceleri uykuya daldığı ve bu süre zarfında korumasız kaldığını ama devlet egemenliğini kabul ettiğinde devletin koruma şemsiyesi altına girdiği anekdotunu hatırlamaktayız. Bireylerle devlet arasındaki anlaşma neticesinde bireyler güvenlik ihtiyaçlarını devletin egemenlik alanında kesintisiz karşılamayı hedeflemektedir. Burada da karşımızda günümüzde önümüze çıkan zayıf ve çökmüş devletlerin bu güvenlik ihtiyacını nasıl karşılayacağı sorunu çıkmaktadır ²⁸.

Güvenlikleştirme, bir şeyin, değerli oluşu kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit olarak kurgulanması ve bu kurgulamanın buna mukabil alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılmasıdır. Güvenlikleştirme girişimleri, yaygın başarı sağlayabilir ve sürekli olabilir (örneğin, 1947 sonrasında Batı’daki komünist/Sovyet tehdidi), sınırlı bir başarı sağlayabilir (ABD’nin Irak’ı tehditleştirmeye yönelik son girişi) veya başarısızlığa uğrayabilir (ABD’de Vietnam Savaşı’na yönelik desteğin azalması). Güvenlik dışılaştırma, daha önce tehdit olarak kabul edilen bir şeyin artık tehdit olarak inşa edilmemesidir (örneğin soğuk savaşın bitişi). Bu teorik perspektiften bakıldığında, hayret verici olan, son yıllarda askeri sektördeki güvenlikleştirme modellerinin oldukça sık ve keskin bir şekilde değişmiş olmasıdır ²⁹.

İnşacı (constructivist) bir temele sahip olan güvenlikleştirme teorisi, güvenliği söz-edim (speech act) olarak görür. Teoriye göre, güvenlik konuları, söz-edimler sayesinde birer güvenlik tehdidi olarak inşa edilmektedir. Bu sayede, inşa edilmiş

²⁶ Barry Buzan, **People, States, and Fear National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.62.

²⁷ Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.41.

²⁸ Lene Hansen, Barry Buzan, **The Evolution Of International Security Studies**, New York, Cambridge University Press, 2009, s.25-26.

²⁹ Buzan, Barry, “**Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi**”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 107-123.

olan güvenlik tehditlerine karşı olağanüstü yollara başvurulması meşru hâle gelmektedir. İktidar sahipleri, olağanüstü tedbirler almak istedikleri konuları, hâlihazırda güvenlik tehdidi olarak sunmak suretiyle, uygulayacakları yaptırımları meşrulaştırma yolunu seçebilmektedir. Kopenhag Okulu tarafından geliştirilmiş olan güvenlikleştirme teorisi hakkında hâlen devam eden bir dizi tartışma mevcuttur. Bunlar temelde Kopenhag Okulu'nun söz-edim üzerinde aşırı şekilde durması ve buna bağlı olarak güvenlikleştirmenin olduğu şartlar ile dinleyiciler-hedef kitleyi (konunun hâlihazırda güvenlik tehdidi olduğu konusunda ikna edilecek grubu) yetersiz analiz etmesi üzerinde düğümlenmektedir ³⁰.

Dil ve dilde tekrarlar önemlidir. Roma Senatosunda Senatörler; Romalı Büyük Katon'un (M.Ö. 224-149) nutuklarına her zaman "Kartaca yok edilmelidir" (Carthago delenda est) ifadesiyle başlamasına artık gülerek cevap veriyorlardı. Konuşmalarını hangi konuda olursa olsun, ister Roma'nın güncel problemleri veya Tanrılara kurban kesmeyle ilgili olsun, aynı paranoyak deyişle bitiriyordu: "Bu nedenle düşünüyorum ki, Kartaca yok edilmelidir (Ceterum, censeo Carthaginem esse delendam)." Bu davranış senatörleri aşırı derecede bıktırmıştı. Ama tarih gösterdi ki, Katon'un sesi ile tarih konuşuyordu; işte asıl O, Pön Savaşlarında belirlenen medeniyetler kavgasının içyüzüne nüfuz edebilmişti. Ne koloniler ve deniz yolları uğrındaki mücadele, ne ticari menfaatler, ne de devletsel iddialarındaki mücadelenin mahiyetini oluşturmaktaydı, söz konusu olan, en azından ilerideki birkaç bin yılda dünya tarihinin kaderini belirleyecek bir formüldü. Roma ve Kartaca, evrenselliğe, dünya imparatorluğu temeline, beşeriyet ahlakının bir ölçütü olmaya hak iddia eden medeniyetin iki kutbuydu ³¹.

İnsanların korkuları, çevredeki belirsizliklere bakış açıları, yorumlama farklılıkları söylemlerini etkiler. Söylemler ülke yönetimlerinin de katkılarıyla sosyolojik anlamda vatandaşların tehlike olarak tanımlanan tehditlere karşı hareket, amaç, ülkü

³⁰ Başar Baysal ve Çağla Lülecı, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2015, Sayı 22, s.63.

³¹ Aleksandr Dugin, **Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım**, Çev. Vügar İmanov, İstanbul, Küre Yayınları, 2018 (10.Baskı), s.309.

birliği geliştirilmesine katkı saęlar³². 1850'lerde Çin'den Avustralya'ya altın aramaya gelen işçilerin başlattığı akım İngiltere'den bağımsız olmalarını savunan Avustralya milliyetçilerini farklı bir yöne sevk etmiştir. 1890'lı yıllarda Çin'in Avustralya üzerindeki ilgisi artmış ve bunun sonucuna Avustralya'da yaşayan ayrılıkçı milliyetçiler ülkelerinin güvenliğinin ancak ve ancak İngiltere ile birlikte olmakla sağlanabileceğine ikna olmuřtur³³.

Savaş biçiminde yürütölen askeri mücadelenin kendine özgü stratejik, taktik ya da başka kuralları vardır. Tüm bu kuralların önkoşulu ise, düşmanın kim olduğuna ilişkin siyasal kararın varlığıdır. Savaşta düşmanlar genellikle doğrudan doğruya karşı karşıya gelirler ve "üniforma" aracılığıyla birbirlerinden ayırt edilebilirler. Bu nedenle dost-düşman ayrımı, askerlerin çözmek zorunda olduğu bir siyasal sorun değildir. Bir İngiliz diplomatin söylediği şu sözlerin doğruluğu da bu saptamaya dayanmaktadır: "Siyasetçiler mücadele konusunda askerlere göre daha iyi eğitilmişlerdir, zira askerler sadece istisnai durumlarda mücadele ederken, siyasetçi ömrü boyunca mücadelenin içindedir". Savaş kesinlikle siyasetin hedefi, amacı ya da içeriği olamaz; ama insanların davranışlarını ve düşüncelerini kendine özgü biçimde belirleyen ve bu yolla özgöl bir siyasal davranışa neden olan, gerçek bir olasılık olarak varlığını sürdüren bir önkořuldur³⁴.

Siyaset mekanizmasındaki farklı mücadeleler gelecekte askerlerin de katılacağı güvenlik alanlarını etkilemektedir. Avrupa Birliği bu konuya verilebilecek en iyi örneklerden biridir. Tarih boyunca birbirleriyle savaşan uluslar ve bunların orduları mümkün olduğunca ortak amaçlara yönelik faaliyetler icra etmektedir.

Artık dost-düşman ayrımı siyasal kavrayışın özerk dinamiklerini gösteren bir dış politik özne değil, bizzat iç savaş dinamiklerine işaret eden, Niekisch'in benzetmesiyle, bir iç savaş teorisi, yeni bir düşman kavrayışıdır. Düşman

³² David Campbell, **Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity**, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1992, s.69-70.

³³ David Campbell, **Writing Security United States Foreign Policy and the Politics of Identity**, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1992, s.71.

³⁴ Carl Schmitt, **Siyasal Kavramı**, İstanbul, Metis Yayıncılık, 2006, s.64.

eskiden olduğu gibi, mutlak öteki, hayat tarzını tehdit eden dışsal bir unsur değildir. Zıtlasma ve çatışmanın yoğunluk derecesine bağlı olarak, eski dost ve kardeşler de hasım haline gelebilir ³⁵.

Dost-düşman ayrımı, bir halkın başka bir halkla ilelebet dost ya da düşman kalacağı, tarafsızlığın olanaksız ya da siyaseten mantıksız olduğu anlamına gelmez ³⁶. Örneğin İngiltere'nin değişen dış politika anlayışını Hans Morgenthau şöyle özetliyor; 8'inci Henry 1512 yılında Fransa'ya karşı Habsburg'larla müttefik olmuştur. 1515'de Habsburg'lara karşı Fransa ile birlikte olmuştur. 1522-1542 yıllarında tekrar Habsburg'larla müttefik olup Fransızlara karşı savaşmıştır. 1756'da Prusya ile müttefik olarak Habsburg ve Fransızlara karşı savaşmıştır. 1793'de Prusya ve Habsburg Hanedanı ile birleşerek Napolyon'un Fransa'sına karşı savaşmış. Birinci Dünya Savaşında Fransa ve Rusya ile müttefik olarak Avusturya-Almanya'ya karşı savaşmış. İkinci Dünya Savaşında ise Fransa ve Polonya ile birlikte olarak Almanya'ya karşı savaşmıştır ³⁷.

Her siyasal kavram gibi tarafsızlık kavramı da gerçek bir olasılık olarak var olan dost-düşman ayrımına ilişkin önkoşula dayanır. Eğer dünyada sadece tarafsızlık kavramı olsaydı, bu durumda hem savaş kavramı, hem de tarafsızlık kavramının sonu gelmiş olurdu. Benzer biçimde, mücadeleye ilişkin gerçek olasılık ortadan kalkarsa, her türden siyaset de (buna mücadeleden kaçınma siyaseti de dahildir) sona erecektir. Esas olan daima, bu belirleyici duruma, gerçek mücadeleye ilişkin olasılık ve sözü edilen durumun mevcut olup olmadığına dair verilen karardır ³⁸.

Savaşın ve düşmanın, kesin olarak saptanabilen ve kolaylıkla belirlenebilen bir keyfiyet ya da hadise olduğu hallerde, savaş olmayan şey (mantiken) barış, düşman olmayan şey “eo ipsoeo ipso” dost anlamına gelir. Tam tersi durum: Barışın ve dostluğun doğal ve olağan durumu teşkil ettiği hallerde, barış

³⁵ Carl Schmitt, **Siyasal Kavramı**, İstanbul, Metis Yayıncılık, 2006, s.25.

³⁶ Carl Schmitt, **Siyasal Kavramı**, İstanbul, Metis Yayıncılık, 2006, s.65.

³⁷ Morgenthau, Hans J. Morgenthau, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, First Edition, Alfred A. Knopf, New York 1948, s.5.

³⁸ Carl Schmitt, **Siyasal Kavramı**, İstanbul, Metis Yayıncılık, 2006, s.65.

olmayan şey savaş ve dostluk olmayan şey de düşmanlık olabilir. Birinci halde barış, ikinci halde ise savaş, kesin olarak var olana bakılarak olumsuz biçimde tanımlanır. Aynı nedenden dolayı birinci durumda dost, düşman olmayan; ikinci durumda ise düşman, dost olmayandır ³⁹.

Fransa'yla Almanya arasında Alsas-Loren bölgesi için tarihi çekişme vardır. Somali, İsrail, Irak, Bolivya, Libya gibi devletlerin uluslararası sisteme aykırı olarak genişleme istekleri bulunmaktadır. Bir ülkenin alanını diğer ülkeler değişik şekillerde tehdit edebilirler. Somali Etiyopya ve Kenya'yı içlerindeki ayrılıkçı hareketlerle tehdit edebilmektedir. Benzer durumu Kanada ve Quebec arasında da görmekteyiz. Ayrılıkçılar Nijerya'daki İbo dilini konuşan kabileler gibi mevcut devletten ayrılarak bağımsız olmak veya İrlanda örneğinde olduğu gibi var olan bir devletle birleşmek şeklinde tavır alabilirler. Devletlerin bu konularda aldığı önlemlerin öncelikleri de değişebilir. Hindistan Çin'le arasındaki sınır sorunları yerine 1962 yılından beri Pakistan'la arasındaki Keşmir sorununa öncelik vermektedir ⁴⁰.

Ülkelerin coğrafi olarak geniş veya dar bir bölgeye hükmetmeleri onların zayıf veya güçlü devlet olmalarında kesin belirleyici bir etkiye sahip değildir. Avusturya, Norveç, Hollanda, Singapur gibi devletler Arjantin, Brezilya, İran, Pakistan, İspanya'ya göre daha güçlü devlet yapılanmasına sahiptir. Japonya gibi tek ve gelişmiş bir milletten oluşan devletler Yugoslavya, Nijerya, Etiyopya, Irak gibi farklı etnik yapılardan oluşan devletlere göre avantajlıdır ⁴¹. Zayıf devletler hem iç hem dış güvenlik sorunlarıyla uğraşırken güçlü devletler genellikle dış tehditlere karşı güvenlik politikaları uygularlar ⁴².

Ülkeler için tehditler ve zayıflıklar, hassasiyetler farklı şekillerde ortaya çıkabilir, güvenlik politikalarını derinden etkileyebilir. Tarihsel olarak

³⁹ Carl Schmitt, **Siyasal Kavramı**, İstanbul, Metis Yayıncılık, 2006, s.137.

⁴⁰ Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.63.

⁴¹ Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.66.

⁴² Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.67.

Polonya'nın durumu incelendiğinde savunmaya fayda sağlayacak doğal engellerin olmamasının yanı sıra, doğal kaynaklarının az olması, nüfusunun sınırlı olması gibi zayıflıkları güvenlik zafiyeti oluşturmaktadır. Ancak, bu hassas taraflara rağmen Polonya için asıl tehdit yayılma eğilimleri olan iki koşusundan kaynaklanmaktadır. Eğer Polonya'nın yeterli kaynakları ve savunmaya imkan veren uygun coğrafyası olsaydı kendisine tehdit oluşturan komşuları Rusya ve Almanya ile daha uygun şartlarda mücadele edebilirdi. Hassas taraflar tehdit eden devletler tarafından istismara açık zayıflıklar olarak algılanmaktadır ⁴³.

Askeri tehdit geleneksel ulusal güvenliğin merkezinde bulunur. Askeri tehdit yüzyıllardır öncelikle üzerinde çalışılan, gerekli tedbirler alınmadığı takdirde ülkenin kısmen veya tamamen işgaliyle sonuçlanabilecek bir konudur. Ulusal güvenlik sosyolojik ve bireysel, ekonomik olarak sonuçları olan yüksek ehemmiyetli bir konudur. Roma'nın Kartaca'yı tamamen yok etmesi, Nazi Almanya'sının Polonya'yı işgali veya 3'üncü Dünya Savaşının ortaya çıkarabileceği nükleer tehdit gibi konular askeri tehdit neticesinde ortaya çıkabilecek ulusal güvenlik konularıdır. Askeri tehditlerin bir bölgeyi ele geçirme, mevcut yönetimi değiştirme gibi politik hedefleri vardır ⁴⁴.

Diğer bir tehdit konusu da ekonomik tehdittir. Ekonomik tehdidi ulusal güvenlikle ilişkilendirmek askeri, politik ve kültürel tehdide göre daha zordur. Ekonomik tehdit görünüşte fiziki hasar yaratmadığı, sadece ekonomiyi hedef aldığı için tespit ve anlaşılması daha zordur. Uygulandığı hedef ülkede politik ve askeri sonuçları olur. İngiltere ve Fransa 19'uncu Yüzyıldan itibaren Almanya'nın ekonomik yönden gelişmesinden büyük kaygı duymuştur. Benzer durum ABD tarafından Sovyetler Birliği için düşünülmüştür. Bu karşılıklı endişelerin temelindeki konulardan biri de ekonomik gelişmişliğin askeri

⁴³ Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.73.

⁴⁴ Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.75.

yeterlilikle olan bağlantısıdır ⁴⁵ .

Askeri güç kullanılmadan politik veya kültürel tehditlerle, hasım ülkelerin üzerinde etki yapma çalışmaları da hedefe alınan ülke açısından güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Albay Kaddafi'nin yönettiği Libya'ya, Kastro'nun yönettiği Küba'ya karşı 2000'li yıllarda alınan tedbirler bu konuda verilebilecek örnektir. Politik ve kültürel tehditler sadece uluslararası kurumlar veya süper güçler tarafından bir devlete karşı uygulanmaz. Pakistan ve Hindistan birbirine komşu iki ülkedir. Bu iki devlet birbirlerini tarihsel, coğrafi veya kültürel anlamda inkâr edemeyecekleri kadar yakın olmalarına rağmen birbirlerine karşı ciddi tehdit oluşturmaktadır. Hindistan nüfusunun %14'ünden fazlasının Müslüman olması durumu daha da karışık hale getirmektedir. Moskova veya Amerika'nın Sesi Radyosunun taraflara ne kadar tehdit oluşturduğu ayrı bir inceleme ve tartışma konusudur. Dil, inanç, kültür önemli temel değerlerdir. Ancak, önemli olan hasım ülkenin zayıf taraflarının olup olmamasıdır. Eğer hedef ülkede yaşayan millet kültürünün zayıf veya güçlü olması hareket tarzları üzerinde etkilidir ⁴⁶ .

Devletle millet arasında bağ kurmak amacıyla yapılan bir tartışmada kesin sonuca ulaşmak oldukça zordur. Aynı şekilde ulusal güvenlik terimini açıklamakta kolay değildir. Dört çeşit devlet-millet modelinden bahsedilebilir ⁴⁷ .

Bunlardan birinci model millet-devlet örneği Japonya'dır. Millet ülkeden önce oluşmuş ve devletin kurulma ve yükselmesinde ana unsur olmuştur. Devletin görevi milleti korumak ve onu temsil etmektir. Bu çeşit ülkelerin yabancı işgaline uğraması zordur.

İkinci modelde devlet-milletin oluşmasında öncü rol oynamaktadır. Birinci modelin aksine yukarıdan aşağıya oluşum vardır. ABD, Avustralya, Latin Amerika devletleri bu modelin en belirgin örnekleridir. Bu model boş veya yoğun nüfusu az

⁴⁵ Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.79-80.

⁴⁶ Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.76-79.

⁴⁷ Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.46-48.

olan topraklara kalabalık kitlelerin göç etmesiyle başlar. Müteakip olarak ortak kültürel bütünlüğün oluşmasını sağlayan ortak dil, örf, adet, kanunla devlet-millet ilişkisi bütünleşir. Vatandaşlık devlete bağlılıkta temel sosyal göstergedir.

Üçüncü model kısmi devlet-millet modelidir. Bu modelde bir milletin nüfusu iki veya üç devlette dağılmış ve nüfusun çoğunluğunu teşkil etmektedir. Kore, Çin, Vietnam, Berlin duvarı öncesi Almanya bu model devletlere verilebilecek örneklerdendir. Birkaç devletin sınırlarında bulunan ancak, hiçbir devlette çoğunluğu sahip olmayan topluluklar bu modelin dışındadır.

Dördüncü model çok milletli-devlet modelidir. Bu modelin federatif ve krallık (emperyal) olmak üzere iki farklı tipi mevcuttur. Federatif devletler kendi iç yönetimlerinde birbirlerini karşı baskın olan kurum ve kuruluşlara sahip değildir. Bu modele örnek devletler olarak Kanada, Eski Yugoslavya, Eski Çekoslovakya gösterilebilir. Aşırı milliyetçilik bu model ülkeler için güvenlik problemi olarak karşımıza çıkabilmektedir. General De Gaulle'ün 1967 Kanada'da yaptığı “Vive le Quebec Libre” konuşması, Yugoslavya yaşananlar buna örnek gösterilebilir. Emperyal devletler bu modelde bir baskın milletle hâkimiyeti kendi menfaatleri doğrultusunda ellerinde bulundurlar. Çarlık Rusya'sı ve Sovyet Birliği zamanı bir örnek olarak gösterilebilir. Avusturya-Macaristan bir başka örnek olarak gösterilebilir.

Bu modelleme sistemi milletle devlet arasındaki ilişkiyi devletlerin tamamında açıklayamayabilir. İsviçre üç farklı milletten meydana gelen, dolayısıyla hiçbirinin baskın olmadığı ve federatif yapısı olan farklı bir örnek olarak karşımıza çıkar.

Çok milletli-devlet modeli istismara açık hassasiyetleri olan bir devlet modelidir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğunun boşalttığı alanda kurulan devletler çoğunluğu Araplardan oluşmuş devletlerdir. Aradan geçen zaman içerisinde millet olma yolunda çaba göstermelerine rağmen bu konuda istenilen yeterliliğe ulaşamamıştır. Aralarında dini, mezhepzel ayrılıklar bulunmaktadır. Kabile zihniyetini aşamamış Orta Doğu coğrafyasındaki milletleri yukarıda belirtilen kategorilere dâhil etmek oldukça zordur.

Ülkeler de insanlar gibidir güvende olamama durumu özgürlükleriyle orantılıdır. Özgürlük istiyorlarsa güvende olmamayı da kabul etmişlerdir⁴⁸. Bu nedenle devlet bazen kendi bazen de hasım ülkede yaşayan bireyler için tehdit olabilir⁴⁹. Bir başka ifadeyle devlet ve millet olarak tam bağımsız, kendi değerlerinizle yaşamak istiyorsanız ancak, gerekli güvenlik tedbirlerini alarak yaşayabilirsiniz. Güvenlik ihtiyacı ve tehditler devletleri değişik tedbirler almaya sürükleyebilir. Bazı devletler kendilerini soyutlayarak diğer devletlerin etkilerinden kendilerini uzak tutmaya çalışır. Bazıları ise etrafında yakın çevresinde bulunan, ilerleyen dönemde kendisine veya kaynaklara tehdit oluşturabilme ihtimali olan devletleri bastırma, yok etme yollarından birini seçer⁵⁰.

Eğer her bir ülke sabit ve güvenli olarak durur ve bir başka ülke üzerinde çeşitli plan ve şekillendirme eylemlerine girişmezse bütün ülkeler güvenli olur. Aksi durumda ülkelerin güvenlikle ilgi tehditleri algılamaları oluşur⁵¹. Buna ilave olarak ülkelerin tehdit algı ve değerlendirmeleri birbirlerinden farklıdır. Avustralya, ABD, İsviçre, Norveç'in tehdit algılamalarında dış tehdit iç tehdide göre daha önceliklidir. Burma, Bangladeş gibi ülkelerde ise iç tehdit dış tehdide göre daha önceliklidir. Pakistan, Arjantin, Etiyopya, Rusya gibi devletlerde de bu tehdidin hem iç, hem dış bağlamda eşit ağırlıktadır. Devletlerin zayıf veya güçlü olmasına göre de güvenlik konseptleri ve uygulamaları değişmektedir. Örneğin Çat, Etiyopya, Zaire, Burma çok zayıf devletlerdir ve bu devletlerin Fransa, Avusturya, Vietnam, Portekiz'le aynı güvenlik konseptlerini uygulamaları beklenilemez⁵².

Lübnan iç savaşında elinde silah olan hiçbir insana o silahlar direk olarak verilmemiştir. Falanjistler İsrail'den gönderilen silahları kullanmış, İsrailliler de bu silahları Amerikalılardan almıştır. Filistinliler Sovyetler üzerinden Suriye'ye

⁴⁸ Kenneth N. Waltz, **Theory of International Politics**, California, Addison-Wesley Publishing Company, 1979, s.112.

⁴⁹ Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.20.

⁵⁰ Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.53.

⁵¹ Kenneth N. Waltz, **Theory of International Politics**, California, Addison-Wesley Publishing Company, 1979, s.64.

⁵² Barry Buzan, **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD, 1983, s.61.

aktarılan silahları kullanmıştır. İngiliz Savunma Bakanlığı Kuzey İrlanda'dan çekildiğinde elde kalan silahları Lübnan Ordusuna vermiştir. Şimdi bu silahlar Hizbullah'ın elinde bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri 1980'lerde Afganistan'da Ruslarla savaşan en büyük özgürlük savaşlarından olan Gülbeddin Hikmetyar'a silah ve benzer mühimmatlar göndermiştir. Ancak, daha sonra Hikmetyar terörist olarak tanınmış ve ülkesine 11 Eylül 2001'den sonra Amerikan işgali ile gelen Amerikan askerlerini Carter ve Reagan tarafından armağan edilen silahlarla öldürmüştür⁵³.

1.2. Savaş Kavramının Tarihsel Değişiminin İncelenmesi

1.2.1. Geleneksel/Klasik/Konvansiyonel Savaş

Tarihte ilk düzenli orduların kurulduğunu resimlerle anlatan belgeler M.Ö. 2600 yılına kadar dayanmaktadır. Bu belgelerde Sümerlerin aynı üniformayı giyen, aynı silah ve teçhizatı kuşanan piyade birlikleri görülmektedir. Sümerler bulunduğu mekân ve zamanda medeniyette oldukça ilerlemelerine rağmen etrafında bulunan çöl insanları veya daha sonra ortaya çıkacak Akatlar için aynı şeyleri söylemek oldukça zor olmuştur⁵⁴. Düzenli orduya sahip Sümer Devleti, Mısır Devletiyle savaşmayı başarıyla sürdürebilmesine rağmen etrafındaki düzenli olmayan ordularla, savaşçılarla etkili şekilde mücadele edememiştir. Yıkılışına sebep olan en önemli unsurlardan biri bu olmuştur.

Savaş insanlık tarihiyle başlamıştır. Tarihte harplerin oluş biçimleri zaman içinde değişmiştir. Bu değişimi etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı; nüfus artışı, silah teknolojisindeki değişim, haberleşme teknolojisindeki ilerleme vb. sayılabilir. Klasik muharebe yöntemi olarak savaşan taraflar genellikle düz bir ovada karşı karşıya düzen almıştır. Birlikler hat düzeninde ilerlemiş, önce ok atışları, arkasından mızrak, kılıç, balta gibi yakın muharebe silahlarıyla karşı tarafa azami zayıat verilmeye çalışılmıştır. Süvari birlikleri de çevirme manevraları yapmıştır. Düşman imhaya veya kaçmaya zorlanmıştır.

⁵³ Robert Fisk, Patrick Cocburn, Kim Sengupta, **Suriye Cehenneme Düşüş 2011-2014**, İstanbul, Matbuat Yayın Grubu, 2015, s.504-505.

⁵⁴ Gilmar Visoni-Alonzo, **The Carrera Revolt and 'Hybrid Warfare' in Nineteenth Century Central America**, New York, Palgrave Macmillan, 2017, s.11-12.

Binlerce yıl boyunca bütün ordular 3-5 kilometrelik bir alanda tek bir komutan tarafından tarafından ara kademedeki rütbeli personelin de yardımıyla görerek komuta edilebilmiştir. Başkomutanın komutları ses, flama ve atlı haberciyle uygulayıcı birliklere kısa sürede ulaştırılabilmektedir. Ana ast birlik komutanlarının inisiyatif kullanmalarına fazla gerek kalmamıştır. Ara kademedeki subaylar başkomutanın emirleriyle birliklerini istenilen manevraları yaptırarak ve liderliklerini, cesaretleriyle birliklerine örnek olacak şekilde dolaysız olarak icra edebilmiştir. Daha kısa bir ifadeyle bütün olaylar göz önünde cereyan ettiğinden dolaysız liderlik kolaylıkla uygulanabilmektedir.

15'inci yüzyılda genellikle Avrupa Kıtasındaki savaşlarda ateşli silahların kullanılmaya başlamasıyla bu durumda küçük değişiklikler olmaya başlamıştır. Özellikle 16'ncı yüzyılda yaya birlikler (Piyade) subayların komutlarıyla uygun adımlarla, genellikle tabur veya alay bütünlüğü içerisinde ilerleyerek savaş meydanında planlamadaki yerlerini almış ve müteakip olarak silahlarını uygun menzilde kullanmak maksadıyla manevra yapılmıştır. Bu sırada topçu birlikleri düşmanın düzenini bozmaya veya zayıf verdirmeye yönelik atışlar yapmıştır. Son safhada süngü muharebelerin olduğu yakın çatışma halen geçerliliğini korumuştur. Bu dönemde üniformalar düzenli ordular tarafından yoğun olarak kullanılmıştır.

Ateşli silahların etkisiyle zırhlar küçülmüş veya yok olmuştur. Fakat üniformalar arazi rengine uyacak şekilde görünmezliğe değil tam tersine şaşalı görünürlüğe yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu dönemde muhabere vasıtası olarak halen haber taşıyan kuşlar, atlı haberci ve flamalar aktif olarak kullanılmıştır. Bütün bu muharebe vasıtalarına rağmen birliklerin manevra mesafeleri oldukça kısa olarak planlanmış ve icra edilmiştir. Dolaysız olarak yapılan görünen liderlik ve direk emir komuta halen geçerliliğini korumuştur.

Avrupa Kıtasında ordular arasındaki savaşlarda yer alan birlikler ağırlıklı olarak piyade unsurlardan teşkil edilmiştir. 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında makineli tüfeğin bulunuşuna kadar savaş piyadelerin bitişik nizam olarak durdukları, birlikte hareket ettikleri yanaşık düzende icra edilmiştir. Günümüz ordularında halen süregelen yanaşık düzen eğitiminin kökeni buna dayanmaktadır.

Orta Asya’da tarihin ilk çağlarından itibaren durum biraz farklılık göstermektedir. Orta Asya bozkırlarında doğal sınır çok az sayıdadır. Uçsuz bucaksız düzlüklerde savaşta mesafe kat etmek isteyen savaşçılar atı eğiterek ilk süvarileri teşkil etmiştir. Atın muharebede kullanılmasıyla birliklerin manevra sahası uzamış, savaş alanları derinlik kazanmıştır. Yıllar sonra bu yönüme **derin harekât** ismi verilecektir. Türklerin başlattığı ve Mete Han döneminden itibaren kitle halinde atın kullanıldığı savaşlar dönemi bu coğrafyada başlamıştır. Düşman gerisindeki derin harekât, manevra ve hareketlilik Cengiz Han döneminde daha farklı bir biçime dönüşmüştür.

On üçüncü yüzyılın ilk yarısında Cengiz Han’ın yönettiği Moğol Orduları savaşta hareketliliği çok iyi kullanmıştır. Bölünmüş güçleri çok karmaşık biçimlerde birbirinden uzaklaşmış ve tekrar toplanabilmiştir. Düşman orduları bu kaotik görünümü karşısında şaşkına dönmüş, ne yaptıklarını bir türlü çözümleyememiştir. Ama Moğollar inanılmaz bir koordinasyonla manevra yapabilmiş, Moğol birlikleri kendilerine söylenmeden ne zaman ne yapmaları gerektiğini algılamıştır⁵⁵. Avrupa’dan çok daha önceki tarihsel süreçte derin harekât konsepti uygulanmıştır.

Moğol askerlerinin dehşet verici koordinasyonu aslında çok sıkı eğitimin sonucudur. Kış mevsimindeki barış dönemlerinde Cengiz Han üç aylık bir eylem olan “Büyük Av” düzenler ve ordunun tamamını Orta Asya’da günümüzde Moğolistan’ın yer aldığı bozkırlarda yüz yirmi kilometrelik bir hat üzerine yerleştirmiştir. Yüzlerce kilometre uzakta toprağa saplanmış bir bayrak avın bitiş noktasını işaret etmesi için yerleştirilmiştir. Askerlerin oluşturduğu sıra önlerindeki tüm hayvanları öne doğru iterken ilerlemiştir. Ağır ağır, karmaşık bir koreografik manevrayla çizginin iki ucu çember oluşturmaya başlayıp hayvanları kuşatmıştır. Avın bitiş noktası bu çemberin tam ortasında kalmıştır⁵⁶.

Çember daralırken hayvanlar öldürülmeye başlanır ve en tehlikeli olan kaplanlar en sona bırakılmıştır. Büyük av uzaktan sinyallerle iletişim kurma becerilerini geliştirir, hareketlerini doğrulukla koordine etmeyi, farklı koşullarda ne yapmaları gerektiğini bilmeyi ve emir beklemeden harekete geçmeyi öğrenmelerini sağlamıştır.

⁵⁵ Robert Greene, **The 33 Strategies Of War**, New York, Viking Penguin Group, 2006, s.131.

⁵⁶ Robert Greene, **The 33 Strategies Of War**, New York, Viking Penguin Group, 2006, s.131-132.

Askerlerin teker teker kaplanlarla dövüşmesi bir cesaret alıştırması biçimini almıştır. Ava çıkarak ve belirli oyunlar oynayarak Cengiz Han'ın felsefesini aktarılmış, adamları arasında birlik ve güven ortamı yaratılmış ve ordunun disiplinini sıkılaştırılmıştır⁵⁷.

Bu derin harekâtın benzerleri yüzyıllar sonra Napolyon Savaşları, Türk Kurtuluş Savaşı ve İkinci Dünya Savaşında farklı şekillerde karşımıza çıkacaktır. Bu tarz savaş yaklaşımı alışlagelmişten farklı özellikler yansıtmaktadır. Meseleyi sadece mesafelerle açıklamak yalnız başına yeterli bir sonuca ulaşmamıza engel olacaktır. Burada inisiyatif kullanabilen, fiziki dayanıklılığı fazla, uzun soluklu muharebelere, kötü hava şartlarına, uykusuzluk, açlık ve susuzluğa dayanabilen askerlere ihtiyaç vardır. Bu tip nitelikler ancak yüksek eğitim anlayışıyla oluşabilecek önemli kuvvet çarpanlarıdır. Muharebedeki temel amaç düşman gerisine, cephe gerisine sarkarak, düşmanı çevirerek imha etmek üzerine odaklanmaktadır.

Süslü ve modern olduğu iddia edilen kavramlar son zamanlarda sıkça kullanılmaktadır. “Günümüzde harplerde nicelik değil nitelik önemlidir” sözü bunlardan bir tanesidir. Tarihte değişik dünya ordularda görev yapan değişik rütbelerdeki subaylar arkalarında, emir-komutalarında eğitimsiz birlikler, askerler görmeyi ve bunların sayıca kalabalık olmasından memnuniyet duyarlar mıydı? Cevabın kesin bir hayır olduğu konusunda hiç şüphemiz yoktur. Yeni bulunduğu sanılan kavramlar tarihsel süreç içerisinde karşımıza çıkmış veya değişik isimlerle aynı amaca hizmet etmek maksadıyla kullanılmıştır.

Niccolo Machiavelli tarafından iyi silahlı güçlerin bulunmadığı yerde iyi yasalar bulunamayacağı veya tersine iyi silahlı güçlerin bulunduğu yerde iyi yasalar bulunabileceği temel unsur olarak görülmüştür⁵⁸. Bu kuralın bugün de geçerliliğini koruduğu genel kabul gören bir anlayıştır. Bir devletin silahlı kuvvetlerini kendi öz silahlı güçleri, paralı askerler, yardımcı kuvvetler (müttefikler veya dostlar) ve bunların birkaçının karışımıyla oluşan karma güçler oluşturur. Paralı askerler bu grubun içinde yararsız, disiplinsiz ve bağlılığına güvenilmeyecek olanlardır. Eğer

⁵⁷ Ibid, s.132.

⁵⁸ Niccolo Machiavelli, **The Prince**, Çeviren: Peter Bondanella, New York, Oxford University Press, 2005, s. 42-43.

yönetimi elde bulunduranlar ülkeyi elde tutmak için paralı askerlere güveniyorlarsa ülke hiçbir şekilde güvenli ve istikrarlı değildir. İtalya'nın 1500'lü yıllarda yaşadığı işgal edilme ve ülkenin harabeye dönmesinde paralı askerlerin büyük katkısı vardır. Barış zamanında paralı askerler savaş zamanında da düşman tarafından yağmalanırsınız. En güvenilir birlikler kendi öz silahlı güçleri, bir başka ifadeyle kendi vatandaşlarınız tarafından oluşan ordulardır ⁵⁹.

Machiavelli'nin bu sözlerine rağmen tarihte paralı askerler İtalya da dâhil olmak üzere yaygın şekilde kullanılmıştır. Ordudaki paralı askerlerin sayısı ülkenin kendi vatandaşlarından oluşan askerlerin sayısını aşıyorsa vekâlet savaşına doğru dönüşüm başlamıştır. Ayrıca kullanılan bu paralı askerleri savaş sırasında ve sonrasında kontrol altında tutmak oldukça zordur.

Büyük orduların oluşturulması için yüksek mali kaynakların aktarılmasının yanı sıra muharebe meydanlarında görev yapacak uygun nitelik ve nicelikte personel bulunması ayrı ayrı birer problem sahası olarak ortaya çıkmıştır. İnsan gücü sorunu Roma İmparatorluğu gibi ilk çağlarda kurulmuş bir İmparatorlukta bile önemli bir sorundur. İmparator Augustos; Teutoburg Ormanında General Publius Quinctilius Varus'un üç lejyonunu yenilerek imha edildiğini öğrendiğinde kafasını duvara vurarak "Varus, Varus bana lejyonlarımı geri ver" diye bağırmıştır. İmparator neden bu şekilde tepki göstermiştir? Roma hükümdarlığının son yıllarında asker adaylarının direnişi o kadar büyüktür ki, yitirilen birliklerin yeri doldurulamamıştır. Bu olaydan sonra yeni fetihler de durmuştur. İmparatorluk Ren ve Tuna boylarındaki fetih savaşlarıyla artık ilgilenmemeye başlamıştır. Teutoburg Ormanı yenilgisinden önce Roma 28 lejyon muhafaza etmiştir. Ancak, bu olaydan sonra kayıpların sayısı doldurulamamış ve lejyonların sayısı 25'de kalmıştır ⁶⁰. Roma Ordusu XVII, XVIII ve XIX'uncu lejyonlarını kaybetmesin sadece maddi değil manevi sonuçları olmuştur. Roma Ordusunun yenilmezliği sorgulanmaya başlanmıştır. Ayrıca askerlik mesleğine katılmayı düşünenler bir defa daha düşünmeye başlamıştır.

⁵⁹ Ibid, s. 43.

⁶⁰ Paul Kennedy, **Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler**, Çeviren Ahmet Fethi, İstanbul, Eti Yayıncılık, 1995, s.119.

Birliklerde görev yapabilecek nitelikte asker bulmada sorun sadece para meselesi olmamıştır. Roma İmparatorluğunun bütçesi üç lejyonu doldurmaya yeterliydi. Ancak, lejyonlarda görev yapacak Roma vatandaşı bulunamamıştır. Augustus yaşamının son yıllarında lejyonları fiilen eski kölelerle doldurmuştur. Bu şaşırtıcıdır; zira M.S.14'te yapılan imparatorluk nüfus sayımından toplam yaklaşık 5.000.000 vatandaşın bulunduğunu bilinmektedir. 25 lejyonda, sadece yaklaşık 125.000 vatandaş silâh altında bulunuyordu ve ek üç lejyon için sadece 15.000 vatandaş, artı buna eşit sayıda ihtiyat gerekiyordu. Toplam vatandaş sayısı ile oranlandığında bu rakam çok azdır ve asker toplama sorununun ne kadar ciddi olduğunu yansıtmaktadır⁶¹.

General Publius Quinctilius Varus'un yaşadığı yenilgi sonrasında Romalılar yüzlerini kuzeydeki barbar kabilelere çevirmiştir. Burada devreye soktukları büyük strateji; diplomasi, dostluk ilişkileri, kabileleri birbirine düşürecek hamleler ve tehditle karşı karşıya gelindiğinde devreye sokulan askeri saldırılardan oluşmuştur⁶². M.S. 7'nci yılda bile devrin gelişmiş devleti dolaylı strateji üretebilmekte ve vekâlet savaşlarını kullanabilmiştir. Bu bakış açısıyla ülkesinin kıt kaynaklarını boşa savurmaması gereken günümüz dünyasının bütün yöneticilerine yön göstermesi açısından önemli bir vakadır.

Carl Von Clausewitz savaşı politikanın devamı ve insanlık tarihi ile başlayan bir gerçeklik olarak tanımlamaktadır⁶³. Daha basit bir ifadeyle karşı tarafı ülke menfaatleri açısından güç kullanarak ikna etmektir. Buna ilave olarak teknolojinin artan hızla ilerlemesi, özellikle batılı devlet ve milletlerin savaşlara bakış açısını da değiştirmiştir. 16'nci yüzyıla kadar ağırlıklı olarak askerlik mesleğini profesyonel olarak icra eden, daha az sayıda personelden oluşan ordular yerini, 18'inci yüzyılda sıradan insanların kısa süreli eğitimden geçmeyi müteakip katıldıkları kalabalık, büyük ordulara bırakmıştır.

⁶¹ Ibid, s.119.

⁶² Williamson Murray, Richard Hart Sinnreich, James Lacey, **Büyük Stratejinin Oluşumu, Siyaset, Diplomasi ve Savaş**, Çev. Erhan Baltacı, İstanbul, Avangard Yayınları, 2017, s.50.

⁶³ Christopher Daase and James W. Davis, **Clausewitz on Small War**, New York Oxford University Press, 2015, s.5.

Prusya Kralı Büyük Friedrich (1712-1786) devrinde Prusya Silahlı Kuvvetleri Avrupa’da büyük başarılar sağlamıştır. Friedrich Ludwig (1746-1818) Prusya Ordusunun parlak ve başarılı günlerinde görev yapmış ve general rütbesine yükselmiş başarılı bir askerdir. Bu yıllarda Prusya Ordusu disiplini ve çok iyi işleyen düzeni ile öne çıkmıştır. Ancak, Napolyon’un komutası altında Fransız Ordusu yeni bir paradigma değişikliğine giderek kuruluş, hareket ve lojistik konularında önemli değişikliklere gitmiş ve Avrupa harekât alanında başarılar sağlamıştır ⁶⁴.

Prusya Kralı Friedrich Wilhelm III tarafından General Friedrich Ludwig’e bir görev verilmiş ve emrindeki birliklerle Fransız Ordusuna karşı 05 Ekim 1806’da Jena’da muharebeye girmiş ve muharebeyi kaybetmiştir. Kaybetme gerekçelerini şöyle özetleyebiliriz. Birlik organizasyonları, kuruluşlarını ve yönetim anlayışını değiştiren Fransızlar, birliklerini daha rahat ve etkili komuta edebilecekleri alt unsurlara bölmüştür. Bu husus birliklerin daha esnek olmasını kazandırmış, ast birlik komutanlarının daha hızlı karar vermelerini sağlamıştır ⁶⁵. Sonuçta Fransız Ordusu elli yıl önce yenildikleri Prusya Ordusunu bu savaşta yenmiş. Altmış beş yıl sonra Sedan Savaşında ise tekrar Prusya Ordusu galip çıkmıştır.

Quincy Wright savaşı; “farklı ancak benzer birimler arasında şiddet içeren bir temas” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamada iki vurgu göze çarpar: Şiddet teması ya da başka deyişle silahlı kuvvetlerce yürütülen çatışmanın varlığı ve bunun aynı türden farklı birimler (toplumsal gruplar ya da devletler) arasında gerçekleşiyor olmasıdır. Toplumların veya devletlerin aralarında barışçıl yollarda çözemedikleri anlaşmazlıklar veya elde etmek istedikleri hedefler, (son çare olarak) güce ve şiddete başvurularak çözüm girişimlerine dönüşerek savaşa neden olmuştur ⁶⁶.

Tarih savaşlarla coğrafi yakınlık arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Lewis Richardson’ın daha 60’larda yaptığı ve 1480-1941 arasındaki savaşları kapsayan çalışması savaşların çoğunluğunun birbirlerine karadan ya da denizden (150 deniz millik mesafe içindeki) komşu olan devletlerarasında yaşandığını ortaya

⁶⁴ Robert Greene, **The 33 Strategies Of War**, New York, Viking Penguin Group, 2006, s.47,48.

⁶⁵ Robert Greene, **The 33 Strategies Of War**, New York, Viking Penguin Group, 2006, s.47,48.

⁶⁶ Erhan Büyükkakıncı, **Savaş Kuramları**, Çeviren: Özgün Erler Bayır, Özden Selcen Sarı, Ankara, Liberte Yayın Grubu, 2015, s.297,298.

koymaktadır. Peter Wallensteen de büyük devletler arasındaki askeri karşılaşmaları ele alan eserinde, 1815-1976 arasındaki tarihi örneklerin % 93'ünde coğrafi olarak komşu olan devletlerin asgari bir askeri karşılaşma, % 64'ünün ise bir savaş yaşadığına işaret etmektedir. Çalışmasını devletleri savaşa sürükleyecek “ciddi sorunlar”(Wallensteen’da “ciddi sorunlar” askerileşmiş meselelere denk gelmektedir) üzerinde yoğunlaştıran Paul Diehl ise, bu türden sorunların savaşa yol açma olasılığının komşu devletlerarasında dikkat çekici artış gösterdiğini vurgulamıştır ⁶⁷.

Öte yandan, bu üç çalışma da büyük devletler dikkate alınarak yapıldığı için genellemeler yapma imkânımızı daraltmaktadır. Ancak, daha sonra kaleme alınan bir dizi araştırma bu eksikliği gidermeye çalışmıştır. Buna iki örnek 1816-1975 arasındaki tüm askeri sorunları inceleyen ve 1816-1965 arasındaki tüm savaşları ele alan Charles S. Gochman’ın ve Stuart A. Bremer’in çalışmalarıdır. Gochman’ın araştırmasında askeri sorunlara dönüşmüş anlaşmazlıklar yaşayan devletlerin yüzde 66’sı, savaşan devletlerinse yüzde 78’i komşu çıkarken, Bremer’in araştırması savaş olasılığını artıran ana faktörün böyle bir etkiyi ancak, coğrafi yakınlık durumunda gösterdiğini ortaya koymuştur. Savaşlara neden olduğu düşünülen bir dizi faktörü inceleyen çalışmalar da bu konuda bize ilginç veriler sunmaktadırlar. Örneğin, Melvin Small ve David Singer’in çalışmasında 1816’dan 1980’e değin yaşanan 67 savaşın (tüm savaşların yüzde 88’ine karşılık gelmektedir) komşular arası sorunlar nedeniyle başladığı görülmektedir ⁶⁸.

Quincy Wright göre savaşın farklı bir tanımı da “Savaş bir grubun kendi amacını gerçekleştirmek amacıyla silahlı kuvvetlerini organize etme ve kullanma sanatıdır.” Bununla beraber çatışmaların birçok farklı birim arasında gerçekleşebileceği, başka bir deyişle sadece devletlere özgü bir eylem olmadığı fikrini Wright’ın savaş

⁶⁷ Gülden Ayman, **İyi Komşuluğun Formülü: Türk Dış Politikasında Teritoryal Sorunlar**, İstanbul, Yalın Yayıncılık, 2012, s.14.

⁶⁸ Gülden Ayman, **İyi Komşuluğun Formülü: Türk Dış Politikasında Teritoryal Sorunlar**, İstanbul, Yalın Yayıncılık, 2012, s.16.

yaklaşımında görmek mümkündür. Böylelikle onun geliştirdiği savaş tipolojisinde üç kategori mevcuttur ⁶⁹:

- a. İç savaş (internal war)
- b. Emperyal savaş (imperial war),
- c. Uluslararası savaş (international war).

Günümüzde ise batı medeniyetinin güvenlik topluluğu bakış açısını tamamıyla kabullenmiş olması sebebiyle bazen farklı yöntemler karşımıza çıkmaktadır. 21'inci yüzyılda iç savaşlar ön plana çıkmıştır. Son yıllarda gelişmiş ülkelerin savaşa bakış açılarında kısmi değişiklikler görülmeye başlamıştır.

1915 yılında Almanya'da eğitim veren Harp Okulunun programı aşağıda sunulmuştur ⁷⁰. Program incelendiğinde çok yoğun olduğu bariz görülmektedir. Günümüzde özellikle gelişmiş ülkelerde bu eğitimi almaya istekli insan sayısı giderek azalmaktadır. Genç yaşta bu eğitimi almasının yanı sıra hayatı boyunca profesyonel askerlik görevini devam ettirmek ayrı bir zorluktur. Yine ekonomik ve sosyolojik anlamda gelişmiş ülkelerde zorunlu askerlik hizmetinin bulunmaması aynı gerekçeden kaynaklanmaktadır. Harp sanayindeki gelişmeler muharebelerin hazırlanma ve uygulama biçimini de etkilemiştir.

(Tablo - 1) Alman Harp Okulu Faaliyet Programı (1915)	
Saat	Faaliyet
06.00	Kalk, Şahsi Temizlik
06.20	Sabah Kahvaltısı
06.35	Çalışma Zamanı, Ders Hazırlığı, Vizite
06.55	Kılık-Kıyafet İhtimalı, Sabah Sporu
07.20	50'şer dakikalık 5 Ders, 2'nci Kahvaltı
12.25	İhtimal, Vizite
13.00	Öğle Yemeği
13.30	Dinlenme ve Eğitim Hazırlığı
14.40	İhtimal, Eğitim ve Spor
19.40	Akşam Yemeği
20.00	Serbest Zaman
21.15	Yat

⁶⁹ Erhan Büyükkakıncı, **Savaş Kuramları**, Çeviren: Özgün Erler Bayır, Özden Selcen Sarı, Ankara, Liberte Yayın Grubu, 2015, s.299.

⁷⁰ Martin Van Creveld, **The Culture of War**, New York, Ballantine Books, 2008, s.52.

İnsanoğlu savaşları daha kolay kazanabilmek uğruna sürekli kendini geliştirme gayretine girmiştir. Tarihteki ilk makineli tüfeğin icadını yapan Hiram Maxim'in dediği gibi “insanlar savaşta birbirini imha edebilecek bir şey bulduğu anda almaya hazırdır”. Bir Alman Subayı olan Ferdinand Von Zeppelin emekli olmasının ardından ilk büyük hava gemisini askeri maksatlarla kullanılması için üretmiştir. 1914’e kadar 14 Zeplini Alman Ordusuna satmayı başarmıştır. Çeşitli kaza ve kırımlar neticesinde ancak 5 adedi aktif olarak kullanılmıştır. Bu 5 hava aracını şişirmek, bakımını yapmak, uçmaya hazırlamak için 4000 personelin çalışması gerekmiştir. Wilbur ve Orville Wright kardeşlerin ilk uçuşundan kısa süre sonra dünyanın gelişmiş orduları uçaklara büyük ilgi göstermiştir ⁷¹. Birinci Dünya Savaşının başlangıcında 1914 yılının Ağustos ayında ülkelerin elinde bulunan hava araçlarının sayısı aşağıdaki tabloda sunulmuştur ⁷².

(Tablo – 2) Birinci Dünya Savaşı Hava Araçları			
Ülke	Uçak	Hava Gemisi (Zeplin)	Balon
Almanya	232	5	16
Avusturya-Macaristan	48	3	12
Fransa	165	10	10
Rusya	263	4	46
İngiltere	63	-	-
Belçika	16	2	2

Günümüz muharebelerinde kullanılan hava aracı sayısı ile kıyasladığımızda oldukça az seviyededir. Makineli tüfek, zeplin, uçak gibi yeni silah sistemlerinin amacı yeni icat kuvvet çarpanı silah sistemleriyle kısa süre içerisinde sonuç almak ve etki üstünlüğü yaratmaktır. Yirminci yüzyılda askeri havacılıkta oluşan çok hızlı teknolojik gelişimin en büyük sebebi budur.

1917 yılında yapılan istatistikî çalışmaya göre kayıplar korkunç derecede fazla olmuştur. Savaş görevlerine yeni katılan bir İngiliz pilotun ortalama yaşam süresi sekiz gün olarak hesaplanmıştır. Yine aynı yıl Almanlar pilotlarına paraşüt vermeye başlayarak zayıf oranlarını düşürmeye çalışmıştır. Fransa savaşın başlangıcında

⁷¹ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.3-13.

⁷² Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.15.

Deniz Kuvvetlerine tahsis ettiği hava gücü için 8 uçak ve 32 pilot tahsis etmiştir. Savaşın sonlarına doğru bu sayı 1.264 uçak, 37 hava gemisi (zeplin), 702 pilot ve 6.470 destek personeline çıkmıştır. İngiltere'nin her ay %33 uçağı savaş dışı kalmış kırırma uğrayan uçaklarını tamamlamak için en az bu oranda üretim yapmak zorunda kalmıştır. Savaş süresinde Fransa 67.987, İngiltere 58.144, Almanya 48.537 uçak üreterek cepheye göndermiştir ⁷³.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu savaş sürecinde 5.431 uçak üretmiştir. Bu üreticilerin arasında Volkswagen, Porsche markasının kurucusu, Tiger Tanklarının yapımcısı Ferdinand Porsche'da vardır ⁷⁴. Bütün bu teknolojik gelişmelere rağmen Birinci Dünya Savaşı sırasında hava gücünün savaşa etkisi sınırlı kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesi ve savaş sırasında hava kuvvetlerinde oldukça önemli teknolojik değişiklik oluşmuştur. Kara ve deniz kuvvetlerine ilave olarak hava kuvvetleri ayrı bir kuvvet olarak ortaya çıkmıştır. Savaş meydanlarına kara ve denize artık üçüncü bir boyut eklenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı süresinde İngiliz Hava Kuvvetleri 125.000 personel zayıatı vermiştir. İngiliz Hava Kuvvetleri Ağır Bombardıman Komutanlığının zayıatı 55.000 personeldir. İngiliz havacılar kaza, kırırır sonrasr daha az riskli geri görevlere alınırken Alman meslektaşlarında bu durumdan farklı etkilenmiştir. Onlar uçamaz hale gelinceye kadar tekrar göreve gönderilmiştir ⁷⁵. Yetişmiş yetenekli askeri personel sayısının yeterliliğı karşırırma farklı bir etken olarak çıkmıştır. Yüksek teknolojiye sahip savaş makinalarını kullanabilen profesyonel yeni bir sınıf ortaya çıkmıştır. Askeri teknolojinin hızla gelişmesinin savaşlara etkisi çok büyük olmuştur. Bu gelişmeden sonra cephe gerisinin cepheden farkı kalmayacak şekilde derin harekât uygulanmaya başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşında Almanya'ya karşı stratejik bombardırırır uygulaması başlatılmıştır. Köln, Hamburg, Dresden şehirleri bombalanmış 350.000 sivil insan ölmüş, 800.000 insan yaralanmıştır. O yıllarda yapılan "stratejik bombardırırır"

⁷³ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.43-44.

⁷⁴ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.45.

⁷⁵ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.137.

konusu etik ve ahlaki olarak tartışma konusu olmuştur. Endüstriyel fabrikalar ve ulaştırma ağları felç olmuş, insanlar evsiz kalmıştır. Almanya bu bombardımana karşı hava kuvvetleriyle almaya çalıştığı tedbirlere ilave olarak 2.100.000 personel tahsis etmiştir. 900.000 bin personel 55.000 hava savunma silahlarıyla karşı koymaya çalışırken, 1.200.000 personel oluşan hasarları onarmaya çalışmıştır⁷⁶.

Bu rakamların cephede kullanılamaması Alman insan gücü kaynağını oldukça zayıflatmıştır. Derin harekât konseptinde farklı bir anlayış oluşmuştur. 2'nci Dünya Savaşında hava kuvvetlerine ait uçaklar sivil asker ayrımı yapmadan halı bombardımanı yapmıştır. Savunmada da bu tehdide karşı cepheden kuvvet çekilmesi yoluna gidilmiştir.

1.2.2. Yeni Savaş

Carl Von Clausewitz savaşın değişkenliğini “savaş kendisini verilen ve karşılaşılan duruma uyum sağlayan tam bir bukalemun gibidir” cümlesiyle tanımlamıştır⁷⁷. Olayların zaman içindeki değişimini “aynı nehirden iki defa su içilmez” atasözüyle de anlatılmıştır. Her savaş kendinden öncekinden farklılık göstermektedir. Harbin temel prensipleri, özellikleri değişmemekle birlikte bir bütün olarak kendisi sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde. Teknolojideki değişim harbin niteliğini, niceliğini, verilecek zayıyatı, derinliğini, katılan insan yoğunluğunu, süresini etkiler ve değiştirir. Teknolojiden bağımsız olarak doktrinel veya daha farklı bir ifadeyle yönetsel değişiklikler de savaşların şeklini ve sonucunu belirleyebilir.

İkinci Dünya Savaşında Alman Ordusu tankların kullanımı ile ilgili yeni bir zırhlı birlik doktrini uygulamıştır. Almanya tarafından Polonya'nın yarısının işgal edilmesi gerekçesiyle önce İngiltere arkasından Fransa Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Fransız Ordusunun 1939 yılındaki tank sayısı ve tanklarının niteliği Alman Ordusuna göre daha iyi seviye olduğu askeri uzmanlar tarafından genel kabul görmüş bir gerçekliktir. Buna rağmen Almanya hava-kara muharebesiyle beraber geliştirdiği “Blitzkrieg” doktrini sayesinde Fransa'yı çok kısa bir süre içerisinde yenerek işgal

⁷⁶ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.139.

⁷⁷ Carl Von Clausewitz, **On War**, Çeviren, Michael Howard and Peter Paret, New York, Oxford University Press, 2007, s.29.

edebilmiştir. Sadece yeni silah sistemleriyle değil, farklı doktrin kullanılarak da zafer kazanılabildiği bir kez daha ispatlanmıştır. Bazen farklı doktrinle geliştirilmesiyle savaşlarda paradigma değişikliği olmuş ve farklı bir savaş metodolojisi ortaya çıkmıştır.

Carl Von Clausewitz Otuz Yıl Savaşları süresinde Prusya Kralı* Büyük Frederik'in gösterdiği üstün başarılarından etkilenmiştir. Büyük Frederik'den bahsederken kralın keskin bir zekâya sahip olduğunu, bilgeliğinin, cesaretinin, başarma arzusunun yüksek seviyede olduğunu belirtmiştir. Aynı özelliklerin günümüz ordularını yönetenlerde de olması istenir. Bu da harbin değişmeyen özelliklerindendir ⁷⁸. Teknolojide değişime rağmen harbin temel prensipleri, özellikleri binlerce yıldır fazla değişmemiştir. Harplerde başarılı olmak için iyi yetişmiş liderler ve askerlere ihtiyaç vardır.

Genel anlamda büyük strateji, siyasetle, askeri stratejiyle ve herhangi bir özel hedefe ulaşma meselesiyle karıştırılan bir konudur. Oysa büyük strateji bunların hiç biri değildir; şu veya bu ölçüde hepsini içine alır. Büyük strateji, her an değişen savaş ve barış durumlarına karşılık verip durumu tanıma yetkinliği gerektirir. Bu nedenle siyasi karar alma sürecine yön veren gündelik kararların büyük stratejinin icrasına dâhil edilmeleri şarttır. Buna ilave olarak başarılı bir büyük strateji geliştirenler, ne olursa olsun uzun hedeflerini asla gözden kaçırmazlar; aksine geleceğe uzanmak adına büyük stratejilerini mevcut güçlüklerle uyarlamak isterler. Her şeyin ötesinde bu tür liderler, günün gerçeklerine uyum sağlarken bir yandan da geleceğe dair ihtimallere odaklanan bir vizyonu her daim muhafaza ederler ⁷⁹.

Savaşların amacı büyük stratejinin uygulanmasında sadece araçtır. Önemli olan fiziki, psikolojik, bölgesel hedeflerin ele geçirilmesidir. Bu doğrultuda savaşların yöntemi, tekniği, taktiği değişebilir. Teknolojiye bağlı olarak harp silah ve araçları da değişir. Bazen at bazen, zırh veya motorlu araçların kullanılması orduların doktrinini,

* Büyük Friedrich (II. Friedrich-1712-1786) 1740-1786 yılları arasında Prusya Kralı.

⁷⁸ David Campbell, **Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity**, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1992, s.74.

⁷⁹ Williamson Murray, Richard Hart Sinnreich, James Lacey, **Büyük Stratejinin Oluşumu, Siyaset, Diplomasi ve Savaş**, Çev. Erhan Baltacı, İstanbul, Avangard Yayınları, 2017, s.11-12.

taktiğini de değiştirir. Zamanın ruhuna göre savaşlarda kullanılan bütün bu taktikler büyük stratejiye hizmet etmelidir. Düşmanın/hasmın doktrinini değiştirmesi kaçınılmaz olarak karşı tarafın da doktrinini değiştirmesine sebebiyet verecektir. Önemli olan, bu günün yeni savaşına ancak geçmişte hazırlanarak başarılı olunabileceğinin kavranmasıdır. Başarılı olmak isteyen devletlerin, geleceği tahayyül ederek önümüzdeki yeni savaşlara hazırlanma çabası hiç bitmeyecektir. Bunun için geçmişteki savaşlardaki paradigma değişikliklerini iyi analiz etmek gereklidir.

Kenneth F.Mckenzie 4'üncü Nesil Savaşı anlattığı, 1993 yılında yayınladığı makalesinde savaşları nesillere ayırmıştır⁸⁰:

a. 1'inci Nesil Savaş: Otuz yıl Savaşlarının sonunda imzalanan Westphalia Anlaşmasının yapıldığı 1648 yılı başlangıç olarak alınmıştır. Bu nesil savaşlar düzenli hat ve safların, yivsiz tüfeklerin kullanıldığı taktikleri yansıtır. Bu tarihten itibaren ulus devlet savaşları yükselişe geçmiştir.

b. 2'nci Nesil Savaş: 19'uncu yüzyılın ortasında ortaya çıkmış savaşlardır. Buhar, metalurji ve seri üretimin desteklediği bir savaş türü olarak ortaya çıkmıştır. Ateş desteğinin ve topçunun önemi artmıştır.

c. 3'üncü Nesil Savaş: Almanların 1918'de Avrupa'da Batı Cephesinde sabitleşen harekatı bozmak için geliştirdikleri savaş yöntemidir. Daha sonraları 2'nci Dünya Savaşında "blitzkrieg" olarak bilinen 3'üncü Nesil Savaş yoğun nicelikli ateşlerin üzerine nitelikli manevra uygulamasının vurgulandığı doktrindir. 4'üncü nesilcilere göre, 3'üncü nesil Alman modeli Amerikan Kara Kuvvetleri ve Deniz Piyadeleri tarafından bugüne kadar kullanılmamıştır. Amerikan Ordusu 3'üncü Nesil Savaş yöntemleri yerine ezici ateş gücü, mekanik, cepheden doğrusal taktikleri yeğlemiştir.

ç. 4'üncü Nesil Savaş: 4'üncü nesilciler "ulus-devlet-savaş" üçlüsü evreninin sonunun geldiğini düşünmektedir. Onlara göre günümüzde ulus-devletler savaşlara sıcak bakmamaktadır. Ulus-devletlerin yerine çok sayıda devlet dışı (hükümet dışı)

⁸⁰ Kenneth F. Mckenzie, **Elegant Irrelevance: Fourth Generation Warfare**, U.S. Army War College, ATTN: Parameters, 122 Forbes Avenue, Carlisle, PA, 17013-5238, Autumn 1993, 52-53.

organizasyonlar onların adına gerekli amaçlara ulaşmak için savaşımaktadır. Aşiretler ve hatta ailevi örgütler artık ulus-devletlerin yerine hareket edebilmektedir. Egemenlik bundan böyle coğrafi olarak belirlenen bölgeyi ifade etmektedir, savaşmak için yeterli bir gösterge değildir.

William Lind “4’üncü Nesil Savaşı Anlamak” isimli makalesinde savaşları kategorilendirmeyi 1648 Westphalia Anlaşmasıyla başlatmış ve aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır⁸¹:

a. 1’inci Nesil Savaş: 1648 - 1860 tarihleri arasında savaş alanının düzenli birliklerle işgal edildiği, muharebe meydanında birliklerin toplu düzen içinde kullanıldığı, askerlerin üniformalarının bulunması ve sivillerden bariz şekilde ayrılması bu dönemin temel özellikleridir. Hiyerarşik düzen, disiplin çok yüksek seviyededir. Askerlerin savaşma isteği ve görev yapma kararlığı üst düzeydedir. Birliklerin toplu olarak saflar halinde ilerlemesi makineli tüfeğin icadına kadar devam etmiştir.

b. 2’nci Nesil Savaş: Fransızların Birinci Dünya Savaşı sırasında kitle halinde ateş gücüne özellikle de topçu ateşine dayalı yıpratma savaşı olarak nitelendirilebilecek dönemdir. Savunma ağırlıklı bu nesil savaşı Fransızlar “topçu yener piyade işgal eder” şeklinde tanımlamıştır. Bir orkestra edasıyla yönetilen bu nesil savaşlar, merkezi ateş kontrolüyle tank, piyade ve topçunun uygun şekilde hedefe yönlendirilmesiyle icra edilmektedir. Amerikalıların da “çeliği hedefe gönderme” şeklinde özetlediği 2’nci Nesil Savaş; Birinci Dünya Savaşından sonra ABD tarafından savaş metodolojisi olarak kabul edilmiş Afganistan ve Irak’ta kullanılmıştır.

c. 3’üncü Nesil Savaş: Almanların Birinci Dünya Savaşı sonunda başladıkları “Fırtına Birlikleri/Yıldırım Orduları” ve İkinci Dünya Savaşı sırasında uyguladıkları “blitzkrieg” taktikleri bu neslin tanınan, bilinen metotlarıdır. Sıkı disiplin, gerektiğinde veya fırsat bulunduğu plana bağlı kalmadan inisiyatif kullanma

⁸¹ William S. Lind, **Understanding Fourth Generation War**, US Army University Press Military Review Magazine, September-October 2004, s. 12-15.

temel özellikler olarak sıralanabilir. Verilen emirler başarılabak görevlerin veya ulaşılacak hedeflerin sonuçlarıyla ilgilidir. Hedefe ulaşmadaki taktiğı ve metodu icracı birlik komutanı kendisi belirler.

ç. 4'üncü Nesil Savaş: Bu nesil savaşta 3'üncü Nesil Savaştan inisiyatif kullanma özelliğı aktarılmış ancak, merkezi olmayan yön ön plana çıkmıştır. Ancak, bunlardan daha önemli bir değışiklik olarak artık Westphalia Anlaşmasından sonra süregelen devletlerarası savaş kavramı değışmiştir. 4'üncü Nesil Savaş kavramıyla devletlerarası savaş tekeli kırılmıştır. Batı algısıyla ve batılı bakış açısıyla “İslam-Hristiyan” kültürler arası savaşın başladığı iddia edilmektedir. Batıya göçü orduların işgaliyle eşdeğer tutan bu yaklaşım, “1683'deki İkinci Viyana Kuşatmasından” sonra yeni bir işgalin başlangıcı olarak kabul etmektedir. 11 Eylül saldırısı arkasından kabul gördüğü değılendirilmektedir.

Bu sınıflandırmalara ilave olarak bazı tarihçiler, askerler, stratejistler ve güvenlik uzmanları yukarıdaki sınıflandırmalardan farklı olarak 5'inci Nesil Savaş dönemine girildiğı veya 4'üncü Nesil Savaşın yeni geliştirilmiş bir çeşidiyle karşılaştıklarını öne sürmektedir. 4'üncü nesil savaşın birçok özelliğı aynen devam etmekte, bununla birlikte daha açık ve fark edilebilir bir şekilde icra edilmektedir. Artık devletlerarası savaşların baskın rol oynadığı bir dünya bulunmamaktadır. Klasik veya düzensiz karışıklıklarda kullanılan bu çeşit savaş hibrit savaş olarak isimlendirilmektedir. Bu gibi savaşlar düzenli ve düzensiz savaş yöntemleri, direniş hareketi, gerilla taktikleri, terör taktikleriyle harmanlanmış geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır⁸².

Kenneth F. Mckenzie ve William S. Lind kendi kişisel değılendirmelerine göre savaşları benzer şekilde sınıflandırmıştır. Savaşları sınıflandırmada ilk üç nesilde teknik parametrelere ağırlık verirken 4'üncü nesil savaşlarda siyasi yaklaşımı öne çıkmıştır. Ayrıca teknik değılendirme yapılmasına rağmen savaşların insanlık tarihiyle başladığı gerçeğı çok fazla dikkate alınmamıştır. Siyasi tarihin önemli bir dönüm noktası olan Westphalia Anlaşmasının milat alınmasının tam anlamıyla

⁸² Damian Suarez Bustamante, Transmodern Warfare and Transmodern Peace: Two Forms of Conflict Transformation in the Transmodern Era, **The Canadian Journal of Peace and Conflict Studies**, Volume 46, Number 1 (2014): 90-94, Published by: Canadian Mennonite University Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/24896054> Accessed: 25-09-2018 13:43 UTC.

teknik konularla açıklanması oldukça zordur. İnsanlık tarihi boyunca savaş meydanlarına okun, atlı süvarinin, barutun, ateşli silahların girmesi önemli etkiler yaratmıştır. Teknolojik gelişmenin silah sistemlerine getirdiği yenilikler ve bunların kullanım konseptleri sayesinde ortaya çıkan doktrinleri genelleştirerek savaşları aşağıdaki haliyle nesillere ayırabiliriz:

a. 1'inci Nesil Savaş (M.Ö....-1453): Sümer, Mısır ve Kartaca, Roma Uygarlıkları döneminde ağırlıklı olarak yaya askeri birimler kullanılmıştır. Roma askeri düzeni, yalnız eğitim sistemi, disipliniyle zamanına değil aynı zamanda gelişmiş taktikleriyle modern ordulara örnek olacak seviyeye ulaşmıştır. Türk kavimlerinin ok, kirişli yay ve özellikle süvariye kitleler halinde kullanması muharebe meydanlarına derinlik kazandırmıştır. Kale duvarları tarafından korunmuş yerleşim alanlarının ele geçirilmesi oldukça zor olmuştur. Orduların asıl gücü profesyonel askerlere dayanmıştır. Muharebe meydanında görev alan askerlerin eğitimi uzun süreler almıştır. Askerler kesici ve delici silahlara karşı koruyucu zırh kullanılmıştır. Taktikler ve doktrinler ateşli silahların kullanılmasına kadar geçen zaman içerisinde önemli bir değişime uğramamıştır.

b. 2'nci Nesil Savaş (1453-1575): Topun kitle halinde ve topçunun ayrı bir sınıf olarak savaş meydanında kullanılması dünya tarihini derinden etkilemiştir. Osmanlı Devleti 1420-1430 yılları arasında toplarda kullanabilecek istikrarda olan ilk kaliteli standart barutu üretmiştir. 1430-1440 yılları arasında baruta ve topa uygun ateşleme mekanizması geliştirilmiştir. Bu tarihten itibaren kale kuşatmalarında da kullanılmıştır. 1446 yılında Korint Boğazı önündeki kalenin duvarlarının yıkılmasında toplar etkili olmuştur. Bu tarihten itibaren kale savunma yöntemi önemini kaybetmiştir. 1453 yılında İstanbul'un Fethi sırasında topun gösterdiği psikolojik etki fiziki etkiden daha fazla olmuştur⁸³.

Yirmi yıl içerisinde ortaya çıkan fikirler, yenilikler topun muharebe sahasına çıkmasını sağlayan devrimsel teknolojik değişimdir ve gelecek 250 yıldaki değişim bunların yanında çok önemsiz seviyededir. Dünya üzerindeki toplardaki teknoloji gelecek 300 yılda aşağı yukarı aynı kalmıştır. Top ve topçuluktaki bu devrimsel

⁸³ Rhoads Murphey, **Ottoman Warfare (1500–1700)**, London, UCL Press, 1999, s.107-108.

değişimin asıl etkisi ülkelerin sınırlarını ve geleceğini belirleyen meydan muharebelerinde kullanılmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır⁸⁴.

1473 yılında iki Türk Devleti Osmanlı-Akkoyunlu arasında geçen Otlukbeli Meydan Muharebesinde ateşli silahların, özellikle de topçunun kullanılması savaşın sonucunu belirlemiştir. Akkoyunlu Devletinin daha önce top atışı görmemiş süvari ağırlıklı ordusu kesin yenilgiye uğratılmıştır. Topçunun kitle halinde ve ayrı bir sınıf olarak kullanılmasının savaşların sonucunu belirlediği muharebeler 1514 Çaldıran Savaşıyla devam etmiştir. Avrupa'da meydan muharebesinde ilk olarak 1526 tarihinde Mohaç'da Osmanlı-Macar Savaşında kullanılmış ve Macar Ağır Süvarilerini saf dışı bırakmıştır⁸⁵. 2'nci nesil savaşlarda üniformalarda farklı çeşit zırhların kullanımına devam edilmiştir.

c. 3'üncü Nesil Savaş (1575-1914): Barutla üsten doldurmalı tüfeklerin salvolar halinde yayılım atışıyla muharebede kullanılması savaşların çehresini bir çok bakımdan değiştirmiştir. İlk olarak 1575 yılında Japonya'da Nagashino Muharebesinde kullanılmıştır. Japonya'nın iç savaşını bitirerek birleşmesinin yolunu açan bu muharebe aynı zamanda yeni bir doktrinin başlangıcı olmuştur. Savaş Lordu olan Oda Nobunaga 3000 tüfekli askerini sıralar halinde ve sürekli ateş edecek şekilde eğiterek ilk düzenli salvo ateşini icat etmiştir. Bu yöntemin Avrupa'ya gelmesi 1594 yılını bulmuştur⁸⁶.

Avrupa'da Holanda Ordusundan William Louis of Nassau'nun 1594 yılında yeğenine yazdığı mektuba dayanarak bu atış yönteminin Hollanda'lılar tarafından bulunduğu veya kullanıldığı iddia edilmiştir⁸⁷. Avrupa'da savaş meydanında ilk

⁸⁴ Rhoads Murphey, **Ottoman Warfare (1500–1700)**, London, UCL Press, 1999, s.107-108.

⁸⁵ Colin Imber, **The Ottoman Empire, 1300–1650: The Structure of Power**, New York, Palgrave Macmillan, 2002, s.45,49.

⁸⁶ Geoffrey Parker, **The Military Revolution: Military Innovation And The Rise Of The West, 1500-1800**, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s.140.

⁸⁷ Geoffrey Parker, **The Military Revolution: Military Innovation And The Rise Of The West, 1500-1800**, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, s.18,19.

olarak Avusturya Ordusu tarafından 1596 yılında Mezökeresztés Ovası (Haçova)'nda Osmanlı Ordusuna karşı kullanılmıştır⁸⁸.

Bu tarihten itibaren düzenli orduların büyük kısmı bu muharebe yöntemini uygulamaya başlamıştır. Ateşli silahların doktrinsel kullanımındaki değişim önemli ekonomik, sosyal ve siyasi sonuçları olacaktır. Daha önceki dönemde profesyonel bir askeri sadece fiziki anlamda muharebeye hazırlamak uzun yıllar alırken yeni düzende sürenin kısaltılması zorunda kalınmıştır. Bu tarihten sonra daimi kurulu olan, orduların çekirdek, vurucu kısmını oluşturan profesyonel asker sayısı artmıştır.

Daha fazla ateş gücünü savaş alanına göndermek ancak daha fazla insanı askere almakla mümkün olacaktır. Artık sayısı az olan elit askerler yerine elinde tüfek olan sıradan insanlar savaşlara katılmaya başlamıştır. Üniformalardaki zırhlar artan ateş gücüne yeterli korumayı sağlamadığından azalmıştır. Askerlik komutla aynı anda yapılan hareketler manzumesine dönüşmüştür.

Toprağını, hayvanını bırakarak askere gitmek istemeyen toplulukların direnç gösterme hatta isyan başlatma gayretleri görülmeye başlamıştır. Asker sayılarının artması bütçeden ayrılan askeri harcamaların artmasına sebebiyet vermiştir. Sayıca her geçen yıl artan orduların silah, cephane ve yiyecek ihtiyaçlarının karşılanması köklü değişimlere, masraflara yol açmıştır. Devletlerin savaşlar sebebiyle iflaslara sürüklenmesinin miladı 3'üncü nesil savaşlardır. Asker sayısının artması ve bunun ekonomik boyutunun açıklanmasına yönelik Osmanlı Ordusundaki yeniçeri sayıları ve ödenen maaşlar örnek olarak aşağıda sunulmuştur⁸⁹.

(Tablo – 3)		
Osmanlı Ordusu Yeniçeri Personel Sayısı		
Yıl	Yeniçeri Sayısı	Ödenen Maaş (Akçe)
1527	7,886	15,423,426
1609	39,282	100,899,146
1660	53,849	133,424,896

⁸⁸ Colin Imber, *The Ottoman Empire, 1300–1650: The Structure of Power*, New York, Palgrave Macmillan, 2002, s.68.

⁸⁹ Rhoads Murphey, *Ottoman Warfare (1500–1700)*, London, UCL Press, 1999, s.17.

ç. 4'üncü Nesil Savaş (1914-1939): 1862 yılında Amerikalı Richard Gatling, 1885 yılında Hiram Maksim tarafından yapılan makineli tüfek, ilk örnek olarak tarih sahnesinde yerini almıştır. Muharebe meydanlarında görülmeye başladıkça dirsek temasında yan yana sıralar halinde yürüyen piyade birlikleri, mecburi olarak toplu hareket düzenlerini değiştirmek zorunda kalmıştır. 1'inci Dünya Savaşında yüksek sayılarda kullanılması nedeniyle birliklerin manevra imkânını kısıtlamış ve savaşın siper savaşlarına dönüşmesini sağlamıştır.

d. 5'inci Nesil Savaşlar (1939-1992): 2'nci Dünya Savaşında Alman Ordularının Zırhlı birlikleri kitle halinde kullanımıyla ortaya çıkan “Blitzkrieg” doktrini 1939 yılında Polonya harekatiyle başlamış, 1940 yılında Fransa harekatiyle kendini ispatlamıştır. Kısaca karadaki kitle halindeki zırhlı birliklerin, dost hava kuvvetlerinin yakın hava desteğiyle koordineli derin harekât yöntemleri kullanması olan doktrin günümüz modern orduları tarafından halen kullanılmaktadır.

e. 6'ncı Nesil Savaşlar (1992-....): Siber savaş, uzayın askeri amaçlarla kullanımı, nokta atışı yapabilen hassas mühimmatlar, insansız hava araçları vekâlet savaşlarının yapılabilmesine imkan sağlayan önemli teknolojik gelişmeler olarak karşımıza çıkmıştır. Yugoslavya'nın dağılma sürecini başlatan savaş 6'ncı nesil savaşların başlangıcı olarak kabul edilebilir. Yugoslavya'da etnik, dinsel, mezhepsel ögeler bahane edilerek, tarihsel fay hatları tetiklenmiştir.

Savaşan taraflardan Hırvatların arkasında Almanya, Avusturya merkezli Avrupa Birliğinin olduğu görülmüştür. Boşnakların yanında başlangıçta ve uzun bir süre kimse olmamış, müteakiben ABD, müttefikleri yardım etmiştir. Türkiye de elinden geldiğince Boşnaklara destek olmuştur. Sırpların arkasında Sırbistan ve Rusya bulunmuştur. Bosna Hersek üzerinde gerçekleşen Yugoslavya iç savaşı 21'nci yüzyılda sıkça karşımıza çıkacak vekâlet savaşlarının ilk işaret fişeği olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle Boşnaklar açısından yıpratma savaşına dönüşmesine rağmen uluslararası güçler tarafından müdahale edilmemiş olması oldukça düşündürücüdür.

Savaşın sonuna doğru uzun süren sıkıntılardan sonra ABD liderliğinde Sırplar caydırılarak barış masasına oturtulmuştur. Bosna Hersek'de Lübnan benzeri aksak

üçlü yönetim kurulmuştur. Çeçenistan, Afganistan, Irak Savaşlarından alınan derslerle Libya, Suriye, Kırım Savaşlarında vekâlet savaşı konsepti tekâmül etmiştir.

Devletlerin sınırları ve egemenlik hakları her boyutta genişlemiştir. 6'ncı nesil savaşlarda karşımıza siber savaş yeni bir yöntem olarak çıkmıştır. Savaşlar da vatan kavramı değişime uğramıştır. Önceleri vatan denilen kavram toprakla sınırlıyken buna sonraları deniz, denizaltı, hava, uzay kavramları eklenmiş ve buralar da savaş meydanına dönüşmüştür. Son olarak siber vatan ve dolayısıyla siber savaş kavramı eklenmiştir. Bilgisayarlar, elektronik depolama alanları ağlar ve elektronik sistemlerin bulunduğu bütün alanlar siber savaşın ilgi alanıdır.

İlk elektronik mail 1971 yılında gönderilmiştir. Günümüzde gittikçe artan oranda yılda 40 trilyondan fazla mail gönderilmektedir. İlk “web” sitesi 1991 yılında kurulmuştur. 2013 yılında 30 trilyon web sitesi vardır. 2020 yılında aralarında arabalar, buzdolapları, tıbbi cihazlar ve benzer çok sayıda alet internete bağlı olarak çalışmaktadır. Dünyanın en büyük 500 şirketinin %97'si siber saldırıya uğramıştır. Geriye kalan %3'ü muhtemelen saldırıya uğradığını fark edememiştir⁹⁰.

Uzmanlar tarafından “siber dünya savaşı içerisinde” olduğu kabul edilmiştir ABD tarafından bunun ortaya çıkan “en büyük tehdit olarak” olarak algılanması neticesinde ABD Anakara Güvenlik Bölümünün altında Ulusal Siber Güvenlik Bölümü (US Department of Homeland Security's National Cyber Security Division) kurulmuştur ve her yıl iki veya üç kat büyümektedir. Ayrıca ABD Ordusu Siber Komutanlığı (US Cyber Command) kurmuş ve Çin Halk Cumhuriyeti Bilgi Güvenlik Üssü (Information Security Base) kuruluşuna geçmiştir. Bu kuruluşların amacı siber savaş kazanmaktır⁹¹.

Ordular siber ve sosyal medya birlikleri kurmaya başlamıştır. Barış ve savaş zamanında dostları, düşmanları, kitleleri etkileyebilecek sosyal medya yapılanması kurgulanmıştır. Sistemlere başlangıçtan itibaren gizlice eklenen casus yazılımlar,

⁹⁰ Peter Warren Singer, Allan Friedman, **Cyber Security And Cyberwar: What Everyone Needs To Know**, New York, Oxford University Press, 2014, s.2.

⁹¹ Peter Warren Singer, Allan Friedman, **Cyber Security And Cyberwar: What Everyone Needs To Know**, New York, Oxford University Press, 2014, s.3.

kaydediciler veya sonradan eklenebilen virüs ve benzeri zararlı yazılımlarla etki sağlanabilmektedir.

Bilgilerin elektronik sistemlere yüklenmesi onların da digital yolla çalınması ve değiştirilmesini de mümkün kılmıştır. Aynı zamanda siber savaşla elektronik sistemlerin etkisiz hale getirilmesi, karıştırılması, internet ağıyla propaganda yapılması, yanlış bilgilerin yayılması, algı yönetimi, aldatma, bankacılık sisteminin ve haberleşmenin çökertilmesi yapılabilmektedir.

ABD Vietnam Savaşında 1965-1972 yılları arasında toplam 3.4 milyon görev uçuşu (sorti) yapmıştır. Bu harekâtlar sırasında 2.257 uçak ve 3.034 havacı personel zayiatı verilmiştir ⁹². Çöl fırtınası harekâtı süresince 48.224 görev uçuşu yapılmıştır. Ortalama olarak günde 1000 çıkışa tekabül etmektedir ⁹³. Kosova krizi sırasında Sırp hedefleri 700 uçakla vurulmuştur. 78 gün süren harekât sırasında 23.000 bomba ve füze kullanılmıştır. 37.465 görev uçuşunun 14.006 kara hedeflerine karşı yapılmıştır ⁹⁴. IŞİD’le mücadeleye yönelik Ağustos 2014 yılında başlayan harekât süresince 2015 yılı Kasım ayı ortasına kadar 57.000 savaş görev uçuşu veya destek uçuşu yapılmıştır. Başka bir ifadeyle, 450 günlük bir sürede ortalama 20 görev uçuşu yapılmıştır. Mali değer olarak yaklaşık 5 milyar dolar harcanmıştır ⁹⁵.

Yıllara binaen geleneksel savaşların süresi kısalmıştır. Ancak vekâlet savaşlarıyla yürütülen savaşların süresi uzamıştır. Karada sürenin uzamasıyla yıpratma savaşına dönüşen vekâlet savaşları neticesinde havada düşük yoğunluklu, uzun süreli yakın hava desteği muharebelerine dönüşmüştür. Bu savaşlara tahsis edilen hava gayreti de kesin sonuçlu savaşlardan toplamda artmış olarak karşımıza çıkmıştır. Halı bombardımanı yöntemleri yerini nokta atışlarına bırakmıştır.

Hedeflerin imha edebilen hassas yönlendirilmiş mühimmatların geliştirilmesi 1970’lerin ikinci yarısında başlamıştır. Stratejik ve taktik hedeflerin vurulmasına yoğun bombardıman olmadan sadece nokta atışlarıyla imha imkânı veren bu tip mühimmatlar hedef yöntemini de değiştirmiştir. Artık geniş sahaların bombalanarak

⁹² Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.397.

⁹³ John Andreas Olsen, **Air Power Applied**, Annapolis, Naval Institute Press, 2017, s.629.

⁹⁴ John Andreas Olsen, **Air Power Applied**, Annapolis, Naval Institute Press, 2017, s.523-527.

⁹⁵ John Andreas Olsen, **Air Power Applied**, Annapolis, Naval Institute Press, 2017, s.652.

şehirlerin, fabrikaların tahrip edilmesi yerine, stratejik olarak felç etmek için kritik yerlere saldırıda bulunma yöntemi tercih edilmektedir ⁹⁶. İŞİD’le mücadelenin ilk 450 günündeki görev uçuşlarında 20.000 hassas güdüm kitli akıllı mühimmat kullanılmıştır ⁹⁷.

Günümüz dünyasında halı bombardımanı dünya kamuoyunun kabul edebileceği bir yöntem değildir. Yeni savaş olarak tanımlayabileceğimiz 2000’li yılların muharebelerinde hava gücünün önemi önceki dönemlere göre oldukça fazla artmıştır. Buna rağmen tek başına hava gücünün muharebe kazanma yeteneğine ve yeterliliğine ulaşamamıştır.

Çok sayıda toplumda birini öldürmek kınanan bir harekettir. Aynı öldürme faaliyeti güç kazanmak maksadıyla düşmanı öldürme şeklinde gerçekleştiğinde bunun adı savaş olarak tanımlanmaktadır ⁹⁸. Savaş insanlık tarihi kadar eski bir olgudur ve insanlık tarihi ile başlamaktadır. Günümüzden yaklaşık 2400 yıl önce Sun Tzu “Savaşın devletler için hayati öneme olduğunu” belirtmiştir. Bugün de önemini koruyan, savaşta başarılı olmada dikkate alınması gereken beş değişmez konuyu; ahlaki ve etik değerler, gündüz, gece dâhil hava şartları, coğrafya, komutan, yöntem ve disiplindir ⁹⁹. Ancak, dünya sosyolojik açıdan büyük bir değişim ve dönüşüm içindedir. Özellikle bazı ülkelerde savaşlarda insan zayiatı kamuoyunu süratle etkilemekte ve yöneticilerin ani kararlar almaya zorlamaktadır.

Bu konuya verilebilecek örnek olaylardan biri 03 Ekim 1993 yılında meydana gelmiştir. Amerika kamuoyunda yarattığı travmatik etki neticesinde konuyla ilgili sinema filmi çekilmiştir. Somali’nin başkenti Mogadişu’nun güney bölgesinde çıkan silahlı çatışmada 18 Amerikalı asker ölmüş ve 75 Amerikalı asker de yaralanmıştır.

⁹⁶ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.242-243.

⁹⁷ John Andreas Olsen, **Air Power Applied**, Annapolis, Naval Institute Press, 2017, s.658.

⁹⁸ Hans J. Morgenthau, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, First Edition, Alfred A. Knopf, New York, 1948, s.17.

⁹⁹ Sun Tzu, **Sun Tzu’s The Art of War**, Translated by Lionel Giles, Pax Librorum Publishing House, 2009,s.3.

Pakistan tankları ve Malezya'nın zırhlı personel taşıyıcılarının yardımıyla yaralılar ve ölen askerler kurtarılmıştır ¹⁰⁰ .

Ancak, kamuoyu hem zayıflığın fazla olması hem de ölen bir askerin sürüklenmesi görüntülerinden etkilenmiştir. Savaşın fiziki sonucu olan insan ve malzeme kaybından fazla psikolojik ve sosyolojik sonuçları olmuştur. Yaşananlar sonrasında ABD vatandaşlarının sorunlu bölgelerde savaşma arzu ve isteğini törpülemiştir. Bu olaydan sonra Başkan Bill Clinton Amerikan askerlerinin altı ay içerisinde Somali'den çekilme emrini vermiştir. ABD yönetim kademesini Bosna Hersek, Haiti gibi sorunlu bölgelerde benzer olayların yaşanmaması için ilave tedbirler alınmasına zorlamıştır ¹⁰¹ .

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından 2004 yılında “Daha Güvenli Bir Dünya” ismiyle yapılan Birleşmiş Milletler Yüksek Planlama Panelinde tehditler, karşılaşılabilecek zorluklar ve değişimler aşağıdaki belirtildiği şekilde belirtilmiştir ¹⁰² .

- a. Bulaşıcı hastalıklar, fakirlik, çevre felaketlerini de kapsayan ekonomik ve sosyal tehditler,
- b. İç savaş da kapsayan devlet içi kaşıklıklar,
- c. Devletler arasındaki çatışmalar,
- ç. Nükleer, radyolojik, kimyasal, biyolojik terörizm,
- d. Uluslararası organize suç örgütleri.

Günümüzde devletlerarası savaşlar azalmıştır. Bunun tam tersine iç savaş da kapsayan devlet içi kaşıklıklar artmıştır. Bazen de geleneksel harp sırasında işgal edilen ülkelerde iç karışıklıklar artarak devam etmiştir. Bizim için önemli olan

¹⁰⁰ Michael R. Gordon, Thomas L. Friedman, “Details of U.S. Raid in Somalia: Success So Near, a Loss So Deep”, **The New York Times**, The New York Times Archives, 25.10.1993, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/1993/10/25/world/details-of-us-raid-in-somalia-success-so-near-a-loss-so-deep.html>, 17.07.2019.

¹⁰¹ Michael R. Gordon, Thomas L. Friedman, “Details of U.S. Raid in Somalia: Success So Near, a Loss So Deep”, **The New York Times**, The New York Times Archives, 25.10.1993, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/1993/10/25/world/details-of-us-raid-in-somalia-success-so-near-a-loss-so-deep.html>, 17.07.2019.

¹⁰² Paul D. Williams (Edited by Alex J. Bellamy, Roland Bleiker, Sara E. Davies and Richard Devetak), **Security and the War on Terror**, New York, Routledge, 2008, s.9.

günümüzde böyle bir savaş ortamına, yöntem ve tekniğine neden ihtiyaç duyulmuştur. Değişik bir ifadeyle hangi şartlar böyle bir savaş şeklinin seçilmesi için gerekli ortamı yaratmış veya dikta ettirmiştir.

1946-2007 yılları arasında dünya üzerindeki ülkelerin kendi sınırları içerisinde 225 isyan, direniş veya büyük çaplı terör hareketiyle karşılaşmıştır¹⁰³. Ulusların kendi içlerindeki karışıklık sayısı 50 yıllık bir süre zarfında artış göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından askeri anlamda zayıflayan sömürgecilere karşı başlatılan isyanların yeri oldukça fazladır. Bunda İkinci Dünya Savaşı süresinde karşıt güçlerin buna karşı kışkırtmaları da önemli yer tutmaktadır.

ABD Hava Kuvvetleri 1957 yılında 224.000 havacı personel, 2.000 ağır bombardıman uçağı ve bunlara destek veren 800 tankere sahipken, bundan 50 yıl sonra bu sayı 200 ağır bombardıman uçağı ve bununla orantılı az sayıda tanker uçağına inmiştir. Hava Kuvvetleri; 1950-1970 yılları arasında 15.948 savaş uçağı (F-86, F- 100, F- 104, F- 105, F- 111) tedarik etmişken, 1975-2009 yılları arasında tedarik edilen F- 15 ve F- 16 sayısı bunun üçte biridir. 1970-1980 yılları arasında ortalama olarak her yıl 262 uçak satın alınmıştır. Bu rakam ilerleyen yıllarda düşme eğilimine girmiştir. Bunun en önemli sebebi maliyettir¹⁰⁴.

Örneğin 1994'de başlangıçta 750 F-22 savaş uçağı'nın üretilmesi ve hava kuvvetlerine alınması planlanmıştır. Bu sayı iki yıl sonra önce 648'e, müteakip yıllarda 442'ye, 339'a, 277'ye ve son olarak 187'ye düşürülmüştür. Avrupa Birliği lider ülkelerinin ürettiği Eurofighter uçağı'nda da durum benzerdir. Başlangıçta 620 uçak üretimi planlanmışken envantere giren uçak sayısı halen 137'dir¹⁰⁵. Her iki uçağı'nın da karşılaştığı sorun ayrılan genel bütçeye rağmen uçak başına maliyetlerin beklenenden daha pahalıya çıkmasıdır.

Savaş gemileri de oldukça pahalıdır. Amerikan Donanmasında bulunan Arleigh Burke sınıfı USS Fitzgerald isimli destroyer 2017 yılında Japonya yakınlarında bir konteyner gemisiyle çarpışmıştır. Kaza sırasında yedi personel hayatını kaybetmiştir.

¹⁰³ Mark O. Yeisley, **Bipolarity, Proxy Wars, and the Rise of China**, Strategic Studies Quarterly, Vol. 5, No. 4 (Winter 2011), s.78.

¹⁰⁴ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.425-426.

¹⁰⁵ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.425-426.

Savaş gemisinin sadece bu kazadan kaynaklanan hasarlarının onarımı 523 milyon dolar tutmuştur¹⁰⁶. Yine aynı yıl Singapur açıklarında USS John S. McCain isimli destroyer benzer şekilde sivil bir tankerle çarpışmış ve on personel hayatını kaybetmiştir. Savaş gemisinin normale dönmesi için 223 milyon dolar harcama yapılmıştır¹⁰⁷. Her iki çarpışma da savaş gemilerinin ne kadar hassas olduğunu kanıtlamıştır¹⁰⁸. Arleigh Burke sınıfı bir destroyerin fiyatı yaklaşık 1.8 milyar dolardır.

Kara, deniz ve hava silah sistemlerinde durum benzerlik göstermektedir. Harp silah ve araçları sayısal olarak azalmakla birlikte yüksek teknolojik ürünlere dönüşmelerinden dolayı araştırmaları, geliştirilmeleri, üretilmeleri, idame maksatlı bakımları ayrılan bütçe üzerinde ağır yük oluşturmaya başlamıştır. İleri teknoloji artık yüksek maliyet anlamına gelmektedir.

Nitelik nicelik oranı nitelik lehine bozulmakta ve ordular istedikleri kadar sayıda silah sistemine sahip olamamaktadır. Buna ilave teknolojiler ve radar/sonar izleri hakkında karşı tarafa mümkün olduğunca az bilgi verilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkeler pahalı ve az sayıda savaş araç ve gereçlerini geleneksel savaşta kullanmayı son çare olarak düşünmektedir. Vekâlet savaşlarında bu pahalı silah sistemler büyük oranda zayıt vermeden ve çok az teknolojik bilgi akışıyla kullanılabilir.

Silahlanma yarışı 1980'lerin sonunda ekonomik sıkıntılar yaşayan Sovyetler Birliğinin çökmesine büyük katkı sağlamıştır. Irak ve Afganistan'ın işgali sonrasında ABD de yaptığı yoğun askeri harcamalar neticesinde ekonomik anlamda problemlerle karşılaşmıştır. Gelişmiş ülkelerde zorunlu askerlik sisteminin kaldırılması orduların personel giderlerini de arttırmıştır. Bu nedenle gelişmiş ülkeler

¹⁰⁶ Sam Lagrone, "USS Fitzgerald Returns to Sea After Repairs Caused by Fatal 2017 Collision", **United State Naval Institute**, 03.02.2020, Çevrimiçi, <https://news.usni.org/2020/02/03/uss-fitzgerald-returns-to-sea-after-repairs-caused-by-fatal-2017-collision>, 05.02.2020.

¹⁰⁷ Ben Werner, "USS John S. McCain Now in Japan for Repairs Following Deadly August Collision", **United State Naval Institute**, 13.11.2017, Çevrimiçi, <https://news.usni.org/2017/12/13/uss-john-s-mccain-now-japan-repairs-following-deadly-august-collision>, 29.10.2019.

¹⁰⁸ Salvatore Babones, "Going Old School: Why the U.S. Navy Needs Battleships to Beat China in a War", **National Interest**, 29.10.2019, (Çevrimiçi), <https://nationalinterest.org/blog/buzz/going-old-school-why-us-navy-needs-battleships-beat-china-war-91646>, 29.10.2019.

hedef ülke üzerinde istenen etkinin oluşturulması maksadıyla farklı yöntemlerin geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu yöntem de “vekâlet savaşları ve hibrit harekât ” olarak karşımıza çıkmıştır. Batı sürekli, kati ve mükemmel güvenlik anlayışıyla hareket etme gayreti içerisinde. Güvenlik topluluğu mantığı, yaklaşımı bunu gerektirmektedir. Gelişmiş ülkeler tehdidi yerinde yok etme veya kendi anavatanlarına yaklaştırmadan uzakta mücadele etme konusunda büyük gayret sarf etmektedir.

ABD Anakara Güvenlik Birimi (The Department of Homeland Security) isminden de anlaşılacağı gibi ABD ülkesini korumak için gerekli tedbirleri koordine eder. Görev alanları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır ¹⁰⁹ .

- a. Terörizmi önlemek ve güvenliği sağlamak.
- b. Sınırların güvenliğini sağlamak ve yönetmek.
- c. Göç kanunlarını yönetmek ve uygulamaya zorlamak.
- ç. Siber uzayı korumak ve emniyetini sağlamak.
- d. Ulusal hazırlığımızı güçlendirmek.

ABD Ana Karasına yönelik tehditler şöyle sıralanmıştır (Homeland Defense Transnational Threat Environment) ¹¹⁰ :

- a. Siber uzaydan ABD’ye gittikçe artan operasyonel tehditler,
- b. Uluslararası terör örgütlerinin nükleer, biyolojik, kimyasal, radyolojik veya diğer kitle imha silahları kullanma ihtimali,
- c. Malum devletlerin devam eden tehditleri,
- ç. Uluslararası suç örgütleri,
- d. Devam eden yasadışı göç,
- e. Balistik füzeler de dahil, yabancı devletlerden kaynaklı geleneksel tehditler.

¹⁰⁹ Joint Publication 3-27, **Homeland Defense**, 10 Nisan 2018, s. I-2.

¹¹⁰ Joint Publication 3-27, **Homeland Defense**, 10 Nisan 2018, s. I-5.

Her iki listede de terörle mücadele ön sıralarda yer almıştır. Savunma bütçelerinden ayrılan büyük paralarla satın alınan uçak gemileri, uçaklar, tanklar bu tehlide karşı gereken karşı tedbirleri tam olarak alamamaktadır.

Ülkelerin tehdit algılama ve değerlendirmesi farklıdır. Rusya'nın 21'nci yüzyılda kuşatılma, hayat sahasına girilme ve terör saldırılarına maruz kalma korkusu vardır. ABD ana karasında terör saldırına maruz kalma veya kendisine askeri, ekonomik anlamda rakip olabilecek gücün ortaya çıkmasını durduramama çekincesini yaşamaktadır. Tarih boyunca gelişmiş ülkeler genellikle geleceği veya belirli coğrafyaları şekillendirme veya kendi güvenliklerini sağlama çabası içerisinde. Bunun birinci safhası da teori safhasıdır. Netice itibariyle her şey düşünmeyle başlar, sözlerle şekillenir ve tanımlanan fikirler uygulamaya geçecek zeminler arar.

Alfred Thayer Mahan'ın geliştirdiği Deniz Hâkimiyet Teorisinin ardından ABD donanma gücünü nitelik ve nicelik olarak hızla arttırmış, kısa süre içerisinde devrin en büyük donanması olan İngiliz donanmasını geçmiştir. Halen de denizlerdeki en büyük donanmadır. Nicholas John Spykman'ın ölümünden kısa bir süre sonra yayınlanan Kenar Kuşak Teorisi İkinci Dünya Savaşı sonrası politikaların belirlenmesinde önemli yer almıştır. Sovyetler Birliğini çevreleme politikası, NATO'nun kurulması, Kore, Vietnam, Afganistan Savaşlarının olmasında bu teorinin katkıları oldukça fazla olmuştur. Karl Erns Haushofer'in Hayat Sahası fikri Adolf Hitleri'de etkilemiş ve "Kavgam" kitabında yer bulmuştur. Böylece genişleme politikalarının başlangıç fikri olarak yerini almıştır.

Yukarıdaki teorilere başkaları da eklenebilir. Burada önemli olan teori ve fikirlerin hemen arkasından politikalar geliştirildiği veya geliştirilecek politikalara uygun kamuoyu oluşturulmak maksadıyla teorilerin geliştirildiğinin anlaşılmasıdır. Hangi şekilde olursa olsun halk nezninde meşruiyet kazanılması neticesinde politikalar geçerlilik kazanmakta ve gerekli ekonomik yatırımlar dâhil gayretlerin tahsisinde engel kalmamaktadır. Yakın geçmişte başlayan, günümüzde artarak devam eden vekâlet savaşları, hibrit harekât veya bunları destekleyecek, takviye edecek doküman yayınlarının gittikçe arttığı gözlemlenmektedir.

Bölgesel sorunlar sadece komşular arasında savaş olasılığını artırdığı için önemli değildir. Bu sorunlar aynı zamanda devletlerarasında çözümü oldukça zor meseleler olmaları itibarıyla işbirliğini engelleyen veya aksatan faktörler olarak da karşımız çıkmaktadırlar. İyi komşuluk ilişkilerinin olmazsa olmaz koşulu komşular arasında bölgesel sorunların halledilmiş olmasıdır ¹¹¹. Batıda gelişmiş ülkeler refah düzeylerini arttırmış ve genellikle komşularıyla olan sorunlarını çözmüştür. Özellikle Avrupalı devletler kendi aralarında devam eden sorunlarını da savaş yapmadan çözebilme yeteneğine ulaşmıştır.

Başarıyla halledilemeyen sorunlar klasik savaşın başlamasına sebep olabilir. Savaş taraflara karşılıklı olarak zarar verse de genellikle kazanan ve kaybeden tarafları vardır. Bunun neticesi gelecekte şekillenecek olaylar silsilesinin de başlangıcı olabilmektedir. 21'inci yüzyılda gelişmiş ülkeler; az gelişmiş bölgelere direk müdahale etmek yerine bu devletleri veya devlet içindeki grupları birbirine karşı kullanarak bölgeyi şekillendirmeye çalışmaktadır. Daha farklı bir yaklaşımla hedef ülkenin içindeki etnik, mezhepsel, ekonomik sorunları komşu ülkelerin yardımıyla istismar etme gayreti içine girilmektedir. Ulaştırma vasıtalarındaki teknolojik gelişmeler sonucunda uzak coğrafyalardaki gelişmiş ülkeler, hasım ülkelerin kendi içindeki veya komşu ülkedeki sorunları istismar etme kabiliyetini arttırmıştır.

Yakın geçmişte savaşlarda ismi bugünkü ismiyle adlandırılmamasına rağmen vekâlet savaşı etkili olarak kullanılmıştır. Devletler coğrafi sınırları dışındaki menfaat alanlarında yabancı toplulukların gücünden yararlanmaya çalışmıştır. Ruslar ve Amerikalılar da her seviyede vekâlet savaşı yöntemlerini kullanma gayretine girmiştir.

¹¹¹ Gülден AYMAN, **İyi Komşuluğun Formülü Türk Dış Politikasında Teritoryal Sorunlar**, İstanbul, Yalın Yayıncılık, 2012, s.13.

İKİNCİ BÖLÜM

VEKÂLET SAVAŞI VE HİBRİT HAREKÂT

2.1. Vekâlet Savaşı ve Hibrit Harekât Kavramının Açıklanması

2.1.1. Vekâlet Savaşı Kavramının Açıklanması

Vekâlet kelimesi; 1930 yılında yayınlanan Yeni Türk Lügatında “başkasının işini görmeye memur olma, vekillik, birinin yerine kaim olma” şeklinde tanımlanmıştır. Aynı sözlükte vekil kelimesi; “başkasının işini görmeye memur adam, birinin namına söz söyleyen ve hareket eden, bir vazifeyi muvakkaten idare eden” olarak açıklanmıştır ¹¹². Büyük Larousse’da ise vekâlet kelimesi; “bir kimsenin kendisini temsil etmesi ya da işlerini gördürmesi için başkasına verdiği yetki, bir işin idaresi ya da bir hizmetin görülmesi için iş sahibiyle vekil arasında yapılan sözleşme” biçimiyle tanımlanmıştır. Vekâlet vermek kelimesi aynı sözlükte “bir kimseye kendi adına davranma yetkisi vermek” olarak anlatılmıştır ¹¹³.

Ana Britanika Ansiklopedisinde vekâlet; “bir başkası adına ya da onu temsil ederek iş yapma yetkisi” şeklinde tanımlanmıştır ¹¹⁴. Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğünde ise vekâlet etmek; “birinin yerine bakmak, görevini üstlenmek” biçimiyle betimlenmiştir ¹¹⁵.

Karl Deutsch 1964 yılında vekâlet savaşını şu şekilde tanımlamıştır: “İki dış gücün uluslararası ortamda çatışması ve savaşın üçüncü bir ülkenin topraklarında gerçekleşmesi, dış güçler kendi gerçekleştirmek istedikleri amacı gizleyerek başka ülkelerin insan gücünden faydalanmasıdır” ¹¹⁶.

Vekâlet savaşları kısaca; bir devletin kendi stratejik hedeflerini ele geçirmenin akılcı ve farklı yollarını arayarak, bunu yaparken de direk maliyetten ve kanlı

¹¹² İbrahim Alâettin, **Yeni Türk Lügati**, İstanbul, Amedi Matbaası-Kanaat Kütüphanesi, 1930, s.1191,1192.

¹¹³ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Levent/İstanbul, Interpress Basın ve Yayıncılık A.Ş., 1986, s.12133.

¹¹⁴ **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık, 1994, s.159.

¹¹⁵ **Türk Dil Kurumu Sözlüğü**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2011(11.Baskı), s.2477.

¹¹⁶ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.13.

savaşlardan kaçınmak olarak tanımlanabilir. Bunun için seçtikleri devlet veya devlet dışı aktörlere silah, eğitim ve mali yardımlarda bulunulur¹¹⁷.

21'inci Yüzyılın başından itibaren en çok karşımıza çıkan kavramlardan biri “vekâlet savaşı” kavramıdır. Vekâlet savaşını geniş anlamıyla şöyle tanımlayabiliriz; “gelişmiş ülkelerin hak ve menfaatlerinin korunması, bir bölgenin şekillendirilmesi maksatlarıyla az gelişmiş, gelişmekte olan ülke, toplum ve bireylerin savaştırılmasıdır”. Bu savaş modelinde gelişmiş ülke az sayıda askeri personelini harekâtın icra edileceği ülkede görevlendirir. Burada ana fikir gelişmiş ülke tarafından insan gücü, silah gücü, ekonomik, siyasi en az maliyetle kendi menfaatlerine ulaşmasıdır.

Kesin sonuçlu muharebeler tarihin dönüm noktaları da olarak ifade edilebilir. Osmanlı İmparatorluğu Viyana Kuşatmasında başarılı olsaydı, Napolyon'un Orduları Rusya'da ağır zayıt vererek yenilmeseydi, Alman Orduları Stalingrad'da imha olmasaydı bugün farklı bir tarihi, uluslararası ilişkiler konularını konuşuyor olabilirdik. Güçleri birbirine denk devletler arasında yapılan kesin sonuçlu harpler genellikle kazanma veya kaybetmeyle sonuçlanır. Bu sonuçlar manzumesi bazen bir veya birkaç devletin güç kaybetmesi veya tarih sahnesinden silinmesiyle sonuçlanabilir. Buna rağmen gelişmiş ülkeler geleneksel savaşa girmek yerine, mevcut statükoyu değiştirmek için değişik araçlar ve yöntemler kullanma çabasını sürdürürler.

Ülkeleri vekâlet savaşına yönelten önemli etkenlerden biri de nükleer silahlardır. Büyük güçler arasında başlayacak bir silahlı çatışma istenmeyecek şekilde nükleer silahların kullanılmasıyla bitebilir. Nükleer silaha sahip ülkeler Soğuk Savaş döneminde bile bazen nükleer çatışmanın eşiğinden dönmüştür. Bu silahlara sahip ülkeler yeni ülkelerin bu yeteneğe ulaşmasını engelleme çabasını sürdürmektedir.

Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (NPT) 01 Temmuz 1968'de imzaya açılmıştır. Antlaşma, ilk 25 yıldan sonra, 1995 yılında, belirsiz bir tarihe uzatılmıştır. Nükleer silah sahibi olmayan 185 ülke bu silahları edinmekten

¹¹⁷ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.11.

kaçınacaklarına dair söz vermişlerdir. Pazarlığın diğer tarafındaki nükleer silahlara sahip oldukları bilinen beş ülke – Çin, Fransa, Rusya, Birleşik Krallık ve ABD – de bu ülkelerin nükleer silah edinmelerine yardımcı olmayacaklarına ve nükleer silahsızlanma amacı doğrultusunda hareket edeceklerine dair söz vermişlerdir ¹¹⁸.

Nükleer silahların olması gelişmiş ülkelerin birbiriyle savaş yapmasını önleyen önemli engellerden biridir. Bu doğrultuda nükleer silahların yaygınlaşması önlenmeye çalışılmış ve çalışılmaktadır. Dünyayı şekillendirmek isteyen ülkelerin elinde nükleer silah olması bu ülkelerin birbirleriyle savaşmasını engellemekte veya kısıtlamaktadır. Direkt olarak birbirleriyle savaşmak yerine dolaylı yöntemleri kullanmaları günümüz vekâlet savaşlarının bir başka nedenini oluşturmaktadır. Vekâlet savaşlarında ülkelerin birbirlerine savaş ilan etme gereği bile bulunmamaktadır.

2020 yılında dünya geneline başlayan, yayılan salgın nedeniyle çok sayıda insan hastalanmış, tedavi görmüş ve hayatını kaybetmiştir. Ülkeler salgının durdurulması için yoğun tedbirler almak zorunda kalmıştır. Fransa'da salgına (Covid-19) karşı karşı aşı çalışmalarının tartışıldığı bir televizyon programına katılan iki Fransız doktor, testlerin Afrika'da yapılması gerektiğini savunmuştur. Paris Cochin Hastanesi yoğun bakım ünitesi şefi Jean-Paul Mira, "Afrika'da maske yok, tedavi yok, yoğun bakım yok, bu testleri orada yapmalıyız. Tıpkı AIDS ile ilgili çalışmaları Afrika'daki hayat kadınları üzerinde yaptığımız gibi. Çünkü korunmadıklarını biliyorduk ve hastalık çok yaygındı" ifadelerini kullanmıştır. Programın diğer bir konuğu olan Fransa Ulusal Sağlık ve Medikal Araştırmalar Enstitüsü'nden Camille Locht da, Afrikalıların denek olarak kullanılması teklifine katıldığı belirtmiştir. Locht ayrıca, Covid-19'a karşı tüberküloz BCG aşısının geliştirilmesine yönelik Afrika'da da paralel bir çalışma yürütmeyi düşündüklerini söylemiştir ¹¹⁹.

¹¹⁸ Jacek Durkalec, "Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması Elli Yaşında: Bir Orta Yaş Krizi", **NATO Review**, 29 Haziran 2018, (Çevrimiçi), <https://www.nato.int/docu/review/2018/Also-in-2018/the-nuclear-non-proliferation-treaty-at-fifty-a-midlife-crisis/TR/index.htm>, 14.04.2019.

¹¹⁹ Fatih Yetim, "Covid-19 Aşısını Afrikalılar Üzerinde Test Edelim Diyen Fransız Doktorlara Tepki", **Euronews.Com**, 03.04.2020, (Çevrimiçi), <https://tr.euronews.com/2020/04/03/covid-19-as-s-n-afrikal-lar-uzerinde-test-edelim-diyen-frans-z-doktorlara-tepki>, 07.04.2020.

Aslında Fransız doktorların söylemleri “gelişmiş ülkelerin” insan hayatına bakış açısını en iyi şekilde açıklamaktadır. Vekâlet savaşının gerekçelerinin büyük kısmı Fransız doktorların söylem analizinin arkasında gizlidir. “Gelişmiş ülkelerin” insan hayatından anladıkları kendi milliyetine ait vatandaşların hayatıdır. Doktorlar gibi savunma ve güvenlik uzmanlarının da sömürge döneminden kalan bu kıt düşünce yapısıyla hareket etmeleri son derece gelenekseldir. Ülkelerinin hak ve menfaatlerini korumaya devam etmek isteyen güvenlik uzmanları kendi insanların hayatı yerine az gelişmiş ülkelerin insanların hayatını tehlikeye atacak yöntemler geliştirmeye çalışmıştır.

Aslında vekâlet savaşlarının tarihte de çok sayıda benzere örneğiyle karşılaşmıştır. Sadece bu savaşlara isim olarak vekâlet savaşı ismi verilmemiştir. Osmanlı İmparatorluğunun 1’inci Dünya Savaşını kaybetmesinin ardından Yunan Ordusunun İzmir’e çıkarılması ve Anadolu’ya gönderilmesi İngiltere açısından tam anlamıyla bir vekâlet savaşıdır. İngiltere kendi emelleri doğrultusunda Yunanlıları kullanarak Çanakkale ve İstanbul Boğazları’nı ele geçirmeyi ve Ege’nin kontrolünü sağlayarak Akdeniz’in uzaktan emniyetini sağlamayı hedeflemiştir. Buna ilave olarak Türk Milletinin İngilizlerin el koymaya çalıştığı Musul ve Kerkük gibi bölgelere etki etmesini engellemeyi planlamıştır.

İngiltere’nin Boğazlar ve İzmir Bölgesine olan ilgisi 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşının ardından daha da artmıştır. Ancak, 1’inci Dünya Savaşına katılan bütün ülkeler gibi savaştan yorgun olarak çıkmıştır. Kendi menfaatleri gereği Avrupa Kıta’sında da savaşımıştır. ABD’nin Almanya aleyhine Avrupa’daki savaşa katılmasının ardından askeri gücünün büyük kısmını Osmanlı’nın Güney Cephesinde sıklet merkezi oluşturacak şekilde kaydırmıştır. Bu stratejik manevrayla Ortadoğu Bölgesinde büyük kazanımlar elde etmeyi başarmıştır.

İngiltere Birinci Dünya Savaşının bitiminde Türk Ordusuyla yeniden savaşmak yerine silah, mühimmat, araç desteği vererek Yunanlıları İzmir Bölgesinden Anadolu’ya doğru göndermiştir. Bu vekâlet savaşıyla da Boğazlar ve İzmir üzerinde istediğini alamazken son bir gayretle Anadolu’yu kurtaran Türk Ordusunun enerjisini de tüketerek güneye inmesini engellemeyi başarmıştır. En büyük kaybı ve acıyı

Türkler yaşamıştır. Yunanlılar da çok sayıda insanını başka bir ulusun stratejik hedeflerini ele geçirmesi uğruna feda etmiştir.

Tarihsel olarak da baktığımızda müttefiklik anlaşmalarının devletler, imparatorluklar arasında olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bir devletin dünyanın herhangi bir coğrafyasındaki bir devlet yerine devletdışı (kabile, aşiret vb.) bir kısım insan topluluklarıyla kurduğu menfaat ilişkileri uluslararası ilişkiler bakış açısıyla müttefiklik ilişkisiyle açıklanamaz. Bunun da ötesinde bir büyük devlet kendisinden daha küçük bir devleti kendi menfaat ve amaçları doğrultusunda, silah, para veya altın vererek büyük devletin istediği şekillendirmeyi yapacak şekilde hasım ülkeyle savaştırıyorsa bu da müttefiklik ilişkisinden farklı bir ilişkidir. Bunun tek açıklaması; büyük devletin ulaşmak istediği sonuca vekâlet savaşı yoluyla küçük devlet veya insan topluluklarını kullanmasıdır. Bu tanımlamadaki “büyük” ve “küçük” devlet isimleri yüzölçüsel büyüklüğün ötesinde gelişmişlik, akılcılık, iyi yönetilme veya bunların tersini içinde barındırmaktadır.

Fransa ile İspanya’nın 17’nci yüzyılda verdiği mücadele savaş yöntemi değişik özellikler taşımaktadır. 1618’de bugünkü Almanya’da Otuz Yıl savaşları başlamıştır. Bu süreçte Protestan Alman Prenslikleri, İskandinav Devletlerin oluşturduğu ittifakla Avusturya’daki Habsburg Hanedanı ve Katolik Alman müttefiklerinin oluşturduğu ittifak arasında bir çatışma yaşanmıştır. Savaşın başladığı dönemde sahip olduğu muazzam gücü korumasını bilen İspanya Habsburgları desteklemiş ve Flemenk’lerle ilgili çıkarlarını savunmuştur. Katolik olmasına rağmen Fransa, İspanya’ya karşı koymak adına savaşın Protestan tarafını desteklemiş ve Doğu Cephesinde belirli bir nüfuz elde etmeye çalışmıştır. İlk başta XIII’üncü Louis ve ünlü bakanı Kardinal Richhelieu elindeki kartları oynamış ve savaş açmak yerine, İsveç’in savaşçı Kralı Gustavus Adolphus gibi Protestan aktörlere arka çıkmış bir nevi vekâlet savaşı yürütmüştür¹²⁰.

Vekâlet savaşının bir başka yöntemi de paralı askerlerin kullanılmasıdır. Paralı askerliğin kullanılması tarih öncesi zamanlara dayanır. Mısır Kralı 2’nci Ramses

¹²⁰ Williamson Murray, Richard Hart Sinnreich, James Lacey, **Büyük Stratejinin Oluşumu, Siyaset, Diplomasi ve Savaş**, Çev. Erhan Baltacı, İstanbul, Avangard Yayınları, 2017, s.59.

M.Ö. 1294 yılında Numidian’lı paralı askerleri Kadeş Savaşında kullanmıştır. M.Ö. 334 yılında Büyük İskender’in Anadolu’yu istila ettiği orduda görev yapan üçte biri paralı askerlerden oluşmuştur ¹²¹.

Bizans İmparatorluğu 1300’lü yıllarda Türklere karşı savaşması için “Büyük Katalan Birliklerini” kiralamıştır. 1337–1453 yılları arasında devam eden Yüzyıl Savaşlarında paralı askerlik sistemi muharebelerin gidişatında önemli belirleyici unsur olarak karşımıza çıkmıştır. İtalya’da paralı askerlerin başındaki komutanlara “condottieri” (contractors) ismi verilmiştir ¹²².

10 Ağustos 1792 tarihinde Paris’de Tuileries Sarayının ve Fransız İmparatorunun muhafızı olan 500 İsviçreli paralı askerın öldürülmesi ve buna benzer bir olayın 1830’de tekrarlamasının ardından 1848’de İsviçre’de anayasal olarak paralı askerlik mesleği istisnai durumlar hariç yasaklanmıştır ¹²³.

İsveç’te 1631 yılında Kral Gustavus Ordusunda görev yapan 150.000 askerın beşte dördü paralı askerlerden oluşmuştur. 1600 yılında Hollanda Ordusunun kuruluşu; 43 İngiliz, 32 Fransız, 20 İskoç, 11 Walloon, 9 Alman bölüğüne karşılık 17 Hollanda bölüğünden oluşmuştur. Bu orduya o tarihte artık Hollanda Ordusu demek oldukça zor olmuştur ¹²⁴.

İngiltere Kralı VIII’inci Henry (1509–47) asker sayısı az olmasına rağmen İskoç’lara saldırmış ve hatta 1513 ile 1522-1523’te Fransa’ya karşı askeri müdahalede bulunmuştur. Bu sebeple İngiltere Kralı bugünkü Almanya’dan çok sayıda kargı kullanan, çakmaklı tüfek kullanan askerler, ağır süvariler, “modern

¹²¹ Mohamad Ghazi Janaby, **The Legal Regime Applicable to Private Military and Security Company Personnel in Armed Conflicts**, Switzerland (e-book), Springer International Publishing, 2016, s. 4-6.

¹²² Hannah Tonkin, **State Control Over Private Military and Security Companies In Armed Conflict**, Cambridge, Cambridge University Press, 2011, s. 8,9.

¹²³ Christopher Spearin, **Private Military and Security Companies and States; Force Divided**, Toronto, Palgrave Macmillan, 2017, s.59,60.

¹²⁴ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**;1500’den 2000’e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar, Çeviren, Birtane Karanakçı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, s.80.

askerler” getirmiştir ¹²⁵ . Kiralanan bu askerler süvariler, kargı, tüfek kullanan askerler birlik bütünlüğü içinde hareket etmiştir. Bunlar bireysel olarak değil başlarındaki emir komutaya sahip yetkili subaylarla kiralanmış ve katıldıkları orduya katkı sağlamıştır. Geldikleri ülkenin yönetiminin de onayını alarak görev yapacakları ülkeye gitmişlerdir. Günümüzde de paralı askerler mensubu olduğu ülkenin izni ve hatta desteğiyle vekâlet savaşı yapacakları ülkeye göreve gidebilme hakkını kazanmıştır.

İngiliz, Fransız, İskoç ve Prusya askerlerinin kendi ülkeleri tarafından planlı olarak sevk edildikleri aşıkârdır. Paralı askerlik müessesinin abartılı olarak uygulandığı zamanlarda bu yöntemi kullanan ülkelerin ekonomisinde ciddi açıklıklara sebebiyet vermiştir. Kendi insan gücünün kullanılmaması, para veya başka idealler doğrultusunda oransal anlamda kitle veya tüm birlik bazında yabancı savaşı kullanılması bugünkü anlama yakın vekâlet savaşıdır.

İngilizler Gurka’lardan oluşan birliklerini 200 yıldan fazla zamandır kullanmıştır. İngiliz Ordusuna olan maliyeti bir İngiliz askerine verilen ücretin sadece % 30’udur. Bu ücretin alım gücü Gurka’nın kendi ülkesindeki alım gücü ortalamanın 12 katı fazla olarak belirlenmiştir ¹²⁶ .

Savaş insan zayıtı, ekonomik kaynaklar ve insan gücünün askeri maksatlara yönlendirilmesi sebebiyle pahalı bir vakadır. Tarihin eski devirlerinden günümüze kadar devletlerarası geleneksel savaşların iktisadi sonuçları hesaplanandan daha büyük sorunlara sebep olmuştur.

Fransa 1661-1680 arası dönemde barış zamanı faal olan ordudaki asker sayısı büyük bir hızla arttırmıştır. 15’inci Yüzyıl ortalarından 17’nci Yüzyıl ortalarına

¹²⁵ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**;1500’den 2000’e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar, Çeviren, Birtane Karanakçı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, s.71.

¹²⁶ Christopher Spearin, **Private Military and Security Companies and States; Force Divided**, Toronto, Palgrave Macmillan, 2017, s.64.

kadar uzanan süreçte kraliyetin barış döneminde muhafaza ettiği güç miktarı yaklaşık 10.000 asker olmuştur. XIV'inci Louis daimi asker sayısını 150.000'e çıkarmıştır ¹²⁷.

Fransa'da XIV'üncü Louis zamanında Ordu, güç açısından en üst aşamaya 1693 yılında ulaşmıştır. Donanmanın gücü de artırılmıştır. Buna rağmen elindeki bütün kaynakları Avrupa'daki en büyük kara ordusunun ayakta kalması için tahsis etmek zorunda kalmıştır. 1694 sonrasında donanmaya daha az kaynak ayırmış ve bu nedenle okyanusları İngilizlere ve Hollandalılara terk etmiştir ¹²⁸. Savunma kaynakları geçmişte olduğu gibi bugün de hacmi belli olan kıt kaynaklardır. Devletlerin bu kaynakların bilinçsiz ve büyük stratejiye uygun olmayan şekilde tüketmesi gelecekte onarılamayacak sonuçlara zemin oluşturmuştur.

1675 yılı boyunca Fransa'daki savaş meclislerinde iki kişi öne çıkmıştır. Bunlar Marquis De Louvois ve Sêbastien Le Prestre De Vauban'dı. Her ikisi de taarruzla değil savunmayla ilgilenmiştir ¹²⁹. İstihkâm kökenli general olan Sêbastien Le Prestre De Vauban Kral Louis'den kale sayısının azaltılmasını ve sahaya daha fazla askerin sahaya sürülmesini istemiştir. Kral, Vauban'ın teklif ettiği gibi kalelerin ve garnizonların sayısını azaltmamış, bunun yerine sahip olduğu şan ve şerefi güvence altına almak adına 362.000 kişilik bir ordu kurmuştur. Bu aşamada ordu, kraliyetin kullanabileceği insan gücü ve mali imkânlar açısından belirli bir kırılma noktasına gelip dayanmıştır ¹³⁰.

Büyük ordular kurmak fikri başlangıçta devletlerin güvenliğini arttırdığı düşünülebilir. Kurulan sistemlerin insan kaynakları ve ekonomik kaynaklar açısından sürdürülebilir olması hayati öneme haizdir. Bir bölgeyi ele geçirmek kadar onu kontrol etmek de önemlidir. Ele geçirilen bölgeyi kontrol etmek, savunmak maksadıyla alınan ilave tedbirler, lojistik destek artışına, görevlendirmeler personel mevcutlarının artışına sebep olmaktadır. Bu da ordunun sayısal anlamda artış

¹²⁷ Williamson Murray, Richard Hart Sinnreich, James Lacey, **Büyük Stratejinin Oluşumu, Siyaset, Diplomasi ve Savaş**, Çev. Erhan Baltacı, İstanbul, Avangard Yayınları, 2017, s.91.

¹²⁸ Williamson Murray, Richard Hart Sinnreich, James Lacey, **Büyük Stratejinin Oluşumu, Siyaset, Diplomasi ve Savaş**, Çev. Erhan Baltacı, İstanbul, Avangard Yayınları, 2017, s.65.

¹²⁹ Williamson Murray, Richard Hart Sinnreich, James Lacey, **Büyük Stratejinin Oluşumu, Siyaset, Diplomasi ve Savaş**, Çev. Erhan Baltacı, İstanbul, Avangard Yayınları, 2017, s.62.

¹³⁰ Williamson Murray, Richard Hart Sinnreich, James Lacey, **Büyük Stratejinin Oluşumu, Siyaset, Diplomasi ve Savaş**, Çev. Erhan Baltacı, İstanbul, Avangard Yayınları, 2017, s.92.

sağlamasına rağmen kullanım elastikiyeti olmayan hantal bir yapıya bürünmesine sebep olmaktadır.

Ordular merkezi kuvvet olarak gerektiği yer ve zamanda kullanılmaya hazır olmalıdır. Zararları en aza indirebilecek imkânlardan birisi de vekâlet savaşlarıdır. Vekâlet savaşı sayesinde bu savaşı yönlendiren ülke kendi çıkarlarını asgari maliyetle savunabilmiştir. İkinci Dünya Savaşında da benzer durumla karşılaşmıştır.

İkinci Dünya Savaşı 1943 yılı Kasımında Doğu Cephesinde Alman General Alfred Jodl'un tahminlerine göre 3.9 milyon Alman (Diğer Mihver Ükelere ait kuvvetler dâhil), 5.5 milyon Sovyet Askerini tutmaya çalışmıştır. Aynı zamanda Finlandiya'da 177, Norveç ve Danimarka'da 486.000 asker görev almıştır. Bunlara ilave olarak batıda Fransa ve Belçika'da ise 1.370.000 kişilik işgal kuvveti konuşlanmıştı. Güneyde Balkanlar'da 612.000 asker, İtalya'da 412.000 asker görevlendirilmiştir¹³¹.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı boyunca Alman Silahlı Kuvvetleri muharebe meydanlarında kendilerine verilen görevleri başarıyla yerine getirdiler, buna rağmen zafer kazanamadılar. Almanya'yı yönetenlerin verdiği çok sayıda yanlış stratejik kararlardan biri de aşırı yayılma ve dağılmalarıydı. Harbin genel kurallarından biri her yerde kuvvetli olmak isteyen hiçbir yerde kuvvetli olamadığı gerçeğidir.

Devletler ilgi ve etki alanlarında bulunan önemli, kritik bölgeleri kendi askeri gücünü tam olarak kullanmadan etki altına alabileceği, bu bölgelerdeki hak ve menfaatlerini en ucuz şekilde koruyabileceği yöntemler geliştirmeye çalışmıştır. Bu sayede askeri gücünün elastikiyetini tam olarak koruyabilmeleri mümkündür. Askeri güç çok cephede dağıtılması yerine kendisi adına savaşabilecek farklı unsurları kullanmak akıllıca ve son derece ekonomiktir.

Günümüzde Irak, Afganistan işgaliyle kıyasladığımızda bir yeri ele geçirme kadar o bölgeyi kontrol etme ayrı bir maliyet oluşturmaktadır. Bu maliyet sadece ilave mali

¹³¹ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**;1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar, Çev. Birtane Karanakçı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, s.413.

yük getirmemekte aynı zaman da personel zayıyatını da arttırmaktadır. Buna ilave olarak askeri gücünüz çok gibi görünmekte ama büyük kısmı belirli noktalarda hareketsiz olarak beklemek zorunda bırakılmaktadır.

ABD Irak'ın işgaliyle sonuçlanan harekâtı süresinde 137 asker zayıyatı vermiştir. Bu rakam Irak'ın ABD'ne göre askeri anlamdaki güçsüzlüğü bile dikkate alındığında oldukça düşük bir rakamdır. Ancak, Irak'ı kontrol etme süresince 4.424 askeri personel hayatını kaybetmiştir. Direnişçilere karşı sürdürülen mücadelede, Saddam Hüseyin'in Ordusuna karşı yapılan harekâta göre 32 kat fazla kayıp verilmiştir ¹³².

1900'lü yılların başından itibaren ve Birinci Dünya Savaşı sürecince Osmanlı İmparatorluğunun bütün sınırları boyunca savaştığı ve en zayıf olduğu genel kabul gördüğü dönemlerinde bile vekâlet savaşlarını etkin olarak kullanmıştır. Ankarasının çok uzağında duran Osmanlı İmparatorluğunun bakiyesi olan Afrika'dan, Kafkas Dağlarına uzanan geniş coğrafyada kendisine münhasır grupları imkânları dâhilinde etkin şekilde kullanabilmiştir.

Osmanlı zamanında kullanılan, 1914'de seferberlik ilanından sonra kurulan "Teşkilatı-ı Mahsusa" ismi günümüzde genellikle istihbarat teşkilatı olarak bilinmektedir. Bahse konu kuruluş istihbarat toplama ve merkeze iletme işlevini görmüştür. Bununla birlikte, kuruluşun istihbarat toplamadaki asıl amacı, Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyetinden hukuksal anlamda veya fiilen çıkmış bölgelerde (Kafkaslar, Balkanlar, Kuzey Afrika, Ortadoğu) gayrinizamî harp ve vekâlet savaşı icrasına katkı sağlamaktır. Görevinin önemine istinaden teşkilatın ismi amacına uygun olarak Umûr-ı Şarkiye Dairesi (1915) olarak değiştirilmiş ve komutan olarak daha yüksek rütbeli personel atanmıştır ¹³³.

Osmanlı İmparatorluğunda vekâlet savaşı icra eden gayrinizamî kuvvetlere genel olarak "Çete" ismi verilmiştir. Bu birlikler büyüklükleri bakımından birkaç sabotajcı ile geniş destek teşkilli tümen veya daha büyük çapta kurulmuş milis kuvvetleri arasında değişmiştir. Büyük bir gayri nizami kuvvette, kural olarak biri açık faaliyet

¹³² Martin Van Creveld, *The Age of Airpower*, New York, Public Affairs, 2011, s.421.

¹³³ Ahmet Tetik, *Teşkilatı-ı Mahsusa (Umûr-ı Şarkiye Dairesi) Tarihi Cilt I:1914-16*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.15-17.

gösteren çete, diğeri gizli faaliyetler yürüten yeraltı unsuru bulunmuştur. Çete grupları içinde, değişik kesimlerden kişiler yer almıştır. Bunlar, sivil gönüllüler, zorla bu işe yönlendirilenler, askerler, asker kaçakları, faal harp zamanı birlikleriyle irtibatı kesilmiş veya kasten geride bırakılmış askeri kişiler ya da küçük gruplar, firar etmiş harp esirleridir ¹³⁴.

Osmanlı İmparatorluğu Afrika'da da vekâlet savaşlarıyla topraklarına sahip çıkmaya çalışmıştır. Birinci Dünya Savaşının devam ettiği 1915 yılının Ocak ayında bir Osmanlı subayı olan Binbaşı Tahir'e Fas'da Fransızlara karşı isyan başlatma görevi verilmiştir. Bu görevi başarmak maksadıyla Binbaşı Tahir Avrupa'da devam eden Osmanlı'nın da taraf olduğu zorlu savaş şartlarında Roma üzerinden İspanya'ya ve müteakiben Fas'a giderek ve 1916 yılının Aralık ayına kadar bölgede kalmıştır. Bu görevde 3 teğmen de kendisine farklı görev alanlarında destek olmuştur. İsyanı yönlendirecek yerel lider Mevlay Hafız ve bölgenin aşiret reislerini Fransız'lara karşı savaştırmak için her türlü gayret gösterilmiştir. Almanya Fas'ta Osmanlı lehine savaşma gayreti içinde olan savaşçılara Osmanlı Subayları vasıtasıyla 100.000 Frank, 20.000 tüfek ve 50.000 fişek vermeyi taahhüt etmiştir ¹³⁵.

Almanya'nın yaptığı mali, askeri yardımlar, denizaltılarıyla Afrika'da savaşan Osmanlı Subaylarına ve onların emrindeki yerel savaşçılara lojistik destek sağlaması, burada yaşayan insanları veya Türkleri çok sevdiğinden değildir. Almanya burada sürdürülen savaşı düşmanlarının zayıyat vermesi veya geciktirilmesi olarak görmektedir.

Bu önemli hususu da dikkate alarak; eğer bir devlet geçmişte kendi topraklarında olan bir bölgede aynı dil, aynı milliyet, aynı tarih kökenine aidiyet emareleri bulunan grupları, değişik baskı ve zulümlerden korumak maksadıyla kendi ülkesi sınırları dışında harekât icra ediyorsa buna **savunma vekâlet savaşı** ismini verebiliriz. Bir devlet kendi menfaatlerini kendi ülkesinde yaşayanlarla aidiyet bağı olmayan gruplarla kendi ülkesinin sınırları dışında farklı bir coğrafyada harekât icra ediyorsa

¹³⁴ Ahmet Tetik, **Teşkilat-ı Mahsusa (Umûr-ı Şarkiye Dairesi) Tarihi Cilt I:1914-16**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.7,8.

¹³⁵ Ahmet Tetik, **Teşkilat-ı Mahsusa (Umûr-ı Şarkiye Dairesi) Tarihi Cilt I:1914-16**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.34-40.

bunu **taarruzi vekâlet savaşı** olarak tanımlayabiliriz. Burada her halükarda bölge çökmüş, zayıflamış, zayıflatılmış bir devletin veya adaletsizliğin, kargaşanın olduğu sahipsiz bir coğrafyanın gerekliliği vardır. Planlayan devlet tarafından bölgeye müdahaleyi kolaylaştıracak böyle bir ortam yaratılması maksadıyla gerekli her türlü kışkırtma da önceden yapılabilir.

Devletlerin farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Türk milleti tarih boyunca geleneksel olarak sömürgeci anlayışla hareket etmemiş ve savunma vekâlet savaşı icra etmiştir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri taarruzi vekâlet savaşı yöntemlerini uygulanmıştır. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Rusya geleneksel “dondurulmuş karışıklıklar” konularının çözümünde savunma vekâlet savaşı yöntemini tercih ettiğini Ukrayna örneğiyle belli etmiştir. Tarihte Kırım Türklerinin zorla göç ettirilmesi ve demografik temizlik yapılması neticesinde oluşturulan nüfus boşluğu Ruslar tarafından doldurulmuştur. Bu sebepten ötürü Kırım’da gelinen son durum çok da masumhane ve kabul edilebilir değildir.

Kıbrıs’ta kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) **savunma vekâlet savaşına** örnek olabilecek mücadelelerden biridir. Kıbrıs Türkleri Doktor Mustafa Fazıl Küçük liderliğinde “Kıbrıs Türktür Partisi” etrafında toplanmıştır. Kıbrıs’ta yaşayan Türklere Rumlar tarafından yapılan zulme karşı Rauf Denktaş ve arkadaşları tarafından Türk Mukavemet Teşkilatı kurulmuştur. Adından da anlaşılacağı üzere baskı ve zulümle göçe zorlanan Türklerin Kıbrıs Ada’sında tutunma çabası olarak başlayan örgütlenme zamanla güçlenmiştir. Bununla eş zamanlı olarak “Ya Taksim Ya Ölüm” söylemiyle gidişata dur demek isteyerek Türk Mukavemet Teşkilatı’na katılan Türk Mücahitler kendilerini geliştirmiştir.

Böylece ilerleyen zamanlarda Lefkoşa, Lefke, Mağusa, Larnaka, Baf, Limasol Sancak teşkilatları kurulmuştur. Mücahitlerin katılımları ve halkın desteğiyle düzenli birlikler kurulmuştur. Bu teşkilatlanma sayesinde Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahalesi kolaylaşmıştır. Tarihsel olarak hiç zaman Yunan yönetimine girmemiş Kıbrıs Ada’sının bir kısmı tekrar asıl sahiplerinin kontrolüne girmiştir.

Dünya çapında askeri güç olmak isteyen ülkeler savunma harcamalarını yüksek düzeyde tutmak mecburiyetindedir. ABD ve Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş döneminde yaptığı askeri harcama miktarları bir kısmı aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Tablo incelendiğinde harcamaların yaklaşık olarak birbirine yakın olduğu görülmektedir. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Rusya aynı oranda harcama yapamamış veya kıt kaynaklarını o yıllarda bozulan ekonomisini düzeltme tercihiyle kullanmıştır.

(Tablo-4)								
Devletlerin Savunma Harcamaları (1948-1970) (Milyar Dolar)¹³⁶								
Tarih	ABD	SSCB	F.Almanya	Fransa	İngiltere	İtalya	Japonya	Çin
1948	10.9	13.1	-	0.9	3.4	0.4	-	-
1949	13.5	13.4	-	1.2	3.1	0.5	-	2
1950	14.5	15.5	-	1.4	2.3	0.5	-	2.5
1951	33.3	20.1	-	2.1	3.2	0.7	-	3
1952	47.8	21.9	-	3	4.3	0.8	-	2.7
1953	49.6	25.5	-	3.4	4.5	0.7	0.3	2.5
1954	42.7	28.0	-	3.6	4.4	0.8	0.4	2.5
1955	40.5	29.5	1.7	2.9	4.3	0.8	0.4	2.5
1956	41.7	26.7	1.7	3.6	4.5	0.9	0.4	5.5
1957	44.5	27.6	2.1	3.6	4.3	0.9	0.4	6.2
1958	45.5	30.2	1.2	3.6	4.4	1	0.4	5.8
1959	46.6	34.4	2.6	3.6	4.4	1	0.4	6.6
1960	45.3	36.9	2.9	3.8	4.6	1.1	0.4	6.7
1961	47.8	43.6	3.1	4.1	4.7	1.2	0.4	7.9
1962	52.3	49.9	4.3	4.5	5	1.3	0.5	9.3
1963	52.2	54.7	4.9	4.6	5.2	1.6	0.4	10.6
1964	51.2	48.7	4.9	4.9	5.5	1.7	0.6	12.8
1965	51.8	62.3	5	5.1	5.8	1.9	0.8	13.7
1966	67.5	69.7	5	5.4	6	2.1	0.9	15.9
1967	75.4	80.9	5.3	5.8	6.3	2.2	1	16.3
1968	80.7	85.4	4.8	5.8	5.6	2.2	1.1	17.8
1969	81.4	89.8	5.3	5.7	5.4	2.2	1.3	20.2
1970	77.8	72.0	6.1	5.9	5.8	2.4	1.3	23.7

Rusya'nın yıllık askeri harcaması 2019 yılı itibariyle 65 milyar dolardır¹³⁷. Rusya geleneksel savaş yapabilme imkân ve kabiliyetini korumakta ve ABD'yle rekabete devam etmektedir. Bir başka değerlendirmeye göre alım gücü açısından bakıldığında 150-180 milyar dolardır. Buna ilave olarak Moskova savunma bütçesinin yarısını

¹³⁶ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**;1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar, Çev. Birtane Karanakçı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, s.451.

¹³⁷ Siemon T. Wezeman, "Russia's Military Spending: Frequently Asked Questions", **Stockholm International Peace Research Institute**, 27.04.2020,(Çevrimiçi), <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2020/russias-military-spending-frequently-asked-questions>, 03.09.2020

araştırma, geliştirme gibi faaliyetlere harcamaktadır. Askeri kuvvetlerinin üçte biri zorunlu askerlik hizmeti yapanlar tarafından oluşturulmaktadır. Bu da Batı'daki karşıtlarına göre daha az harcama yapmasına yardımcı olmaktadır ¹³⁸.

ABD Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra tek kutuplu dünya düzenin tadını çıkarmış, güçlü ekonomisi ve modern silahlı kuvvetleriyle fazla karşıtlıkla kalmadan istediği müdahalelerde bulunmuştur. Başkan Bush'un döneminde, 11 Eylül 2001 saldırısından terörle mücadele adı altında başlattığı Afganistan ve Irak işgalinin getirdiği yüksek askeri harcamaların etkisiyle devlet borçlanması arttırmıştır. 2000 yılında bütçe fazla vermesine rağmen Bush'un yönetime gelmesiyle uygulanan vergi politikası, iki büyük savaş ve diğer bazı sebeplerle 7 Trilyon dolar borç artışı olmuştur. Aynı dönemde 3.1 Trilyon Dolar ilave askeri harcama yapılmıştır ¹³⁹. ABD'nin 2000-2020 yılları arasında yaptığı savunma harcama planlaması aşağıdaki tabloda sunulmuştur ¹⁴⁰.

(Tablo -5) ABD'nin 2000-2020 Savunma Harcaması							
Yıl Bütçe	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Milyar Dolar	280,800	305,421	328,707	379,012	390,419	450,586	447,398
Yıl Bütçe	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Milyar Dolar	622,446	647,166	611,131	692,780	738,723	737,537	701,767
Yıl Bütçe	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Milyar Dolar	628,357	631,280	615,515	616,981	652,570	688,636	737,886

ABD'nin savunma harcamaları incelendiğinde yıllara sarıh olarak, 2000 yılından itibaren 2012 yılına kadar sürekli artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Bu tarihten itibaren 2018 yılına kadar düşme eğilimi gösteren savunma harcamaları

¹³⁸ Connor Dilleen, "Russia's Undeclared "New-Generation War" On The West, **The National Interest Magazine**, 15.11.2019, (Çevrimiçi), <https://nationalinterest.org/blog/buzz/russias-undeclared-new-generation-war-west-97126>, 16.11.2019

¹³⁹ ABD Beyaz Saray Resmi Web Sayfası, "U.S National Debt", 26 Temmuz 2011, (Çevrimiçi) <https://obamawhitehouse.archives.gov/infographics/us-national-debt>, 10.01.2020.

¹⁴⁰ ABD Savunma Bakanlığının 2000-2020 yıllarında yayınladığı "Green Book" kitaplarının "National Defense Budget Summary" Tabloları incelenerek gerekli veriler alınmıştır.

tekrar yükselme eğilimine girmiştir. Özellikle 2000 yılından sonraki hızlı artış 2012 yılında, 2000 yılındaki rakamın iki katından büyük bir rakama ulaşmıştır. Bu artış dolardaki enflasyonla da açıklanamayacak seviyededir.

Harcamalardaki artışın büyük kısmı personel, bakım ve pahalı mühimmatın kullanımından oluşmaktadır. Bunun stratejik sonuçları olmuştur. Bu uğurda harp silah araç ve gereçlerinin geliştirilmesine yönelik yatırım azaltılmıştır. Kaynak sıkıntısı sebebiyle daha önce planlanan uçak, gemi gibi ağır silahların siparişlerinin de sayılarının düşürülmesi gerekmiştir. Rusya bu zamanı iyi değerlendirmiş ve Amerika ile arasındaki teknolojik farkı kapatmaya azami çaba göstermiştir.

Vekâlet savaşlarında geleneksel savaşlara göre daha az mali kaynak tahsis edilebilmektedir. Ancak, vekâlet savaşlarında özlük haklarını kapsayan mali konular diğer savaşlardan daha fazla ön plandadır. Düzenli ordularda görev yapan askeri personel vatanseverlik duyguları, madalya, nişan gibi manevi unsurlarla duygusal anlamda savaşıma yeteneğini korurken, aynı millette mensup olmayanların, uluslaşma evrimini tamamlayamamışların yaşadığı coğrafyalarda para, altın gibi maddi faktörler önemli motivasyon aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birinci Dünya Savaşında Libya’da Osmanlı Afrika Grup Kumandanlığına karşı savaşan İtalyan Kuvvetlerinin %1’i İtalyan, %10’u Habeş, %89’ı Araplardan meydana gelmiştir ¹⁴¹ . Az sayıda yerel halkın Osmanlı Devleti yanında savaşmalarında, taraf olmalarında manevi sebepler de belirleyici olmuştur. Buna rağmen büyük oranla tarafı belirleyen ağırlık noktası maddi unsurlar olmuştur. Bunların başında da para, altın gelmiştir.

1917 yılında Trablusgarp Cephesinde “Bir Osmanlı askerine aylık 3 Osmanlı Lirası verilirken, mücahitler hey ay aldıkları 2 Osmanlı altınını az bulmaktadır”. Bu ortamda mali yönden kuvvetli olmak bir mecburiyettir. Günlük hayatta, hâkimiyet alanlarına göre para birimi kullanılmaktadır. Osmanlı kâğıt paraları asıl kıymeti

¹⁴¹ Ahmet Tetik, **Teşkilat-ı Mahsusa (Umûr-ı Şarkiye Dairesi) Tarihi Cilt II:1917, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.45.**

üzerinden işlem görürken, Tunus’la gerçekleşen alışverişlerde Fransız, Bingazi taraflarında ise İtalyan kâğıt parası geçerlidir ¹⁴².

Gelişmiş ülkeler için önemli bir problem sahası olarak nüfus artış oranının veya nüfusun azalması görülmektedir. Nüfus artış oranındaki azalmanın veya nüfusun azalmasının sosyo-ekonomik çok sayıda sonuçları olmakla birlikte bunlardan silahlı kuvvetlere personel temininde güçlük çekilmesi önemli bir konudur. Bu hususa bir de aşırı refahın getirdiği rahatlık ve insan hayatına verilen değer ilave edildiğinde gelişmiş ülkeler çok sayıda asker ve sivilin hayatını kaybettiği klasik düzenli harpleri kendi yaşam standartlarıyla bir arada düşünmemektedir.

Irak, Afganistan gibi bölgesel harplerde bile yapılan harekâtı müteakip personel sıkıntısı sebebiyle rotasyonunda zorluklar yaşanmış ve altı aylığına veya bir yıllığına gönderilen askeri personel planlanan rotasyon süresinin iki veya üç katı kadar görev yapmak zorunda kalmıştır. Sık göreve giden askerlerde sosyal ve psikolojik problemlerle karşılaşmıştır. Evli olan askerlerde boşanma oranı artmıştır.

Özellikle zayıf verilmesinde kamuoyu baskısına maruz kalan gelişmiş ülkeler; silah teknolojilerindeki gelişme, nokta atış yapabilen mühimmatlardaki gelişim ve değişimle koordineli olarak devletlerin düzenli ordularının savaşı yerine, gelişmiş ülkelerin hava ve özel kuvvetleriyle takviyeli yerel kuvvetlerle savaşma yöntemini tercih etmiştir. Bugün ve yakın gelecekte icra edilen veya icra edilecek muharebelerde vekâlet savaşlarının rolü artarak devam edecektir. Gelişmiş ülkeler bunu sistematik hale getirmek maksadıyla çabalarını farklı yöntemlerle sürdürmektedir. Bunların başında “Güvenlik Yardım Programları” gelmektedir.

Bugünkü anlamıyla ABD “Güvenlik Yardım Programları” birkaç farklı programın eşzamanlı olarak işletildiği faaliyetler manzumesidir. Güvenlik Yardım Programları (Foreign Assistance Act) 1961 yılında işletilmeye başlatılmış, 1976 yılında “The Arms Export Control Act” düzenlemesiyle tadil edilmiştir. ABD’nin beklentileri dâhilinde borç, kredi vermekten, silah satışına veya eğitime kadar farklı alanlarda

¹⁴² Ahmet Tetik, **Teşkilat-ı Mahsusa (Umûr-ı Şarkiye Dairesi) Tarihi Cilt II:1917**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.46.

çalışma yapılmıştır. Günümüzde bu faaliyetlerin koordinasyonu “Department of Defense/Defense Security Cooperation Agency” tarafından yapılmaktadır ¹⁴³.

Güvenlik ve işbirliği aktiviteleri ABD açısından, kendi ana vatanına uzak coğrafyalardan ülke güvenliğine katkı sağlar. Bu faaliyetlerin sonunda müttefik veya işbirliği yapılabilecek, beraber harekât icra edilebilecek kendisine münhasır yönetici insan, insanlar ve kuvvet oluşturmak hedeflenmektedir ¹⁴⁴.

Savunma Bakanı Robert Gates’in 26 Kasım 2007 tarihinde söylediği; “teröre karşı savaşta en önemli husus bizim savaşmamız değil, bizim ortaklarımızın savaşması ve kendilerini savunması, yönetmesidir. Şimdi yerel ordu, polis kuvvetlerinin uyarılması, onlara rehberlik edilmesi özel kuvvetler ve bütün askeri birimler için en önemli görevidir” sözü yeni savaş konsepti olan vekâlet savaşının ilk resmi sinyalleridir ¹⁴⁵. Bu söylem vekâlet savaşları için adeta bir slogana dönüşmüş ve günümüzde sınırlarımızın ötesinde devam eden mücadelelerin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Yetiştirilecek insanların nasıl yetiştirileceği, neye karşı mücadele edileceği bunu planlayanların kontrolünde olacaktır.

İşbirliği yaklaşımı doğal olarak ABD’nin menfaatleri ve ilgi alanlarına göre şekillenmektedir. İlk olarak ABD’nin ilgili komutanlıkları; savunma işbirliğini ABD’nin beklentileri üzerine inşa etmelidir. İkinci olarak dost ve müttefik askeri kabiliyetler geliştirilmelidir. Bu şekilde kendini savunabilen veya çok uluslu harekât icra edebilme kabiliyetine sahip müttefik unsurların teşkili hedeflenmektedir. Üçüncü olarak ABD Silahlı Kuvvetlerinin barış zamanında veya acil durumlarda ihtimaliyet planları doğrultusunda ev sahibi ülkeye ulaşımı sağlanmalıdır ¹⁴⁶. En büyük beklentileri gelekte silahlı kuvvetlerin yönetiminde söz sahibi olacak kişileri kazanmak olarak belirlenmiştir.

ABD’nin ana kararı dışında yerel silahlı güç eğitmesinin tarihi 1899 yılında Filipin’lerdeki isyanla başlamıştır. Bu isyanı bastırmada yoğun şekilde yerel askeri personel kullanılmıştır. Bunun dışında ABD, İkinci Dünya Savaşına kadar başka

¹⁴³ Field Manual (FM) 3-22, **Army Support to Security Cooperation**, Washington, DC, 2013, s.1-9.

¹⁴⁴ Field Manual (FM) 3-22, **Army Support to Security Cooperation**, Washington, DC, 2013, s.1-9.

¹⁴⁵ Joint Publication 3-22, **Foreign Internal Defense**, Washington, DC, 17 August 2018, s.I-26.

¹⁴⁶ Field Manual (FM) 3-22, **Army Support to Security Cooperation**, Washington, DC, 2013, s.1-1.

milletlerin silahlı güçlerini eğitmede çaba sarf etmemiştir. 11 Eylül 2001 saldırısından sonra durum farklı bir yöne doğru evrimleşmiştir. Zayıf ülkeler veya hiçbir devletin tam olarak kontrolü altında bulunmayan topraklar yerel unsurlarla işbirliğinin önemini arttırmıştır¹⁴⁷. Güvenlik yardım programları; yabancı ülkelere askeri silah malzeme satışları, askeri eğitim ve öğretim faaliyetleri şeklinde özetlenebilir. Bunlardan bazıları; Afganistan Güvenlik Kuvvetleri Fonu, Irak Güvenlik Kuvvetleri Fonu, Afganistan Altyapı Fonu olarak belirtilmiştir¹⁴⁸.

2010 yılında Afganistan'ın işgal macerasından sonra geçen dokuz yılın ardından istikrar sağlanamamıştır. Rumsfeld'in planı olan sadece özel kuvvetler ve hava gücüyle istenen elde edilememiştir. Çoğunluğunu Amerikalıların oluşturduğu birçok ülkeden 100.000 üzerinde asker, sayıları 25.000 geçmeyen düzensiz savaşçıyla mücadele etmiştir. Düzensiz savaşçıların çoğu Taliban şemsiyesi altındadır ve Mao Stratejisinin evrelerini uygulayacak yeterli güçleri hiçbir zaman olmamıştır¹⁴⁹.

Buna rağmen hasımları gerektiğinde kendilerini kırsal ve meskûn mahallerde halkın arasına karışarak gizleme yeteneğine sahip olmuştur. Yapılan denemelerden sonra hava kuvvetleri ve modern askeri kuvvetlerle bunları kesin yenilgiye uğratma ihtimalinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yeni bir çıkış stratejisi fikri ortaya çıkmıştır. Bu strateji 90.000 ila 134.000 arasında Afgan Ordusunun oluşturulmasına dayanmıştır¹⁵⁰.

Irak'ın "Sünni" bölgesinde bulunan Anbar merkezli alan Irak genelinde sayıları 400.000'i bulan işgalci güçlere en fazla zayıat verdiren bölge olarak adını duyurmuştur. İşgalci güçlerin "Sünni Üçgeni" veya "Ölüm Üçgeni" adını verdikleri bölgede "Irak'ın Çocukları (Sons of Iraq)" ismini verdikleri vekâlet savaşçıları oluşumuyla durumu düzeltmeyi hedeflemiştir. Amerikan Deniz Piyadeleri bu oluşuma "inanılmaz güç çarpanı" ismini vermiştir. Ambar harekâta yönelik olarak silahlandırıldılar, eğitildiler ve başarılı vekâlet savaşçıları olarak görev yaptılar. 2008

¹⁴⁷ Field Manual (FM) 3-22, **Army Support to Security Cooperation**, Washington, DC, 2013, s.V.

¹⁴⁸ Field Manual (FM) 3-22, **Army Support to Security Cooperation**, Washington, DC, 2013, s.1-2.

¹⁴⁹ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.417-418.

¹⁵⁰ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.417-418.

yılına gelindiğinde sayıları 103.000 personele ulaşmıştı. Aylık ücret olarak toplam 30 milyon dolar maaş ödemesi yapılmıştır ¹⁵¹.

“İrak’ın Çocukları” birliklerinin sayısının gizlenemeyecek kadar çok artmıştır. Bu birliklerin sayısının bu derece artmasından yönetimin başında olan Başbakan Maliki oldukça fazla rahatsız olmasına sebebiyet vermiştir. Bu birliklerin El-Kaide’den ziyade Şii politik gücü dengelemeye yönelik oluşturulduğu algısı bütün ülkeye iyice yayılmıştır ¹⁵².

Aslında Irak’ın işgalinden sonra Irak Ordusunun lağv edilmesi çok hatalı bir davranış olarak karşımıza çıkmıştır. Bunun sonucunda oluşan otorite boşluğu farklı örgütlerin yayılması sonucunu doğurmuştur. Özel şirkete benzeyen komutası, Amerikaların elinde olan, yerel halktan oluşan bir ordu kurulmuştur. Kurulan bu ordu vekâlet savaşı bakımından “son derece başarılı” olarak görevini tamamlamıştır.

Vekâlet savaşlarını organize eden gelişmiş ülkeler bu tip savaşların uzamasından iki sebeple memnuniyet duymaktadır. Bunlardan birincisi vekâlet savaşları bir çeşit yıpratma savaşıdır. Böylece hedef alınan bölgede insan ve malzeme kaybı azami seviyeye çıkmaktadır.

İkincisi yıpratma savaşı olan vekâlet savaşına katılan birlikler ve insanlar açısından “açık alanlı ve gerçek mermili eğitim alanıdır”. Vekâlet savaşlarına katılan insanların muharebe tecrübeleri artmaktadır. Bir sonraki vekâlet savaşında kullanılacak birliklerin eğitimleri pekiştirilir. Süreci kısaltma ihtimali olan hiçbir şey hedef olarak seçilmez. Kasım Süleymani*’ye yönelik harekâtın Irak Savaşı sırasında yapılmaması, Suriye Savaşının son safhalarında yapılmasının arkasında yatan sebeplerden birinin de bu olduğu değerlendirilmektedir.

Dünya üzerindeki bütün devletler ülkelerin güvenliğine önem verirler. Dünyada askeri harcaması en fazla olan ülke ABD, 11 Eylül saldırısının da etkisiyle ülke güvenliğine verdiği önemi 2001 yılından sonra arttırmıştır. “Defense of the U.S. homeland as the highest priority for the U.S. Military” ifadesi; ABD Silahlı

* Kasım Süleymani İran Devrim Muhafızlarında görev yapmış General.

¹⁵¹ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.69-71.

¹⁵² Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.72.

Kuvvetlerine savunma önceliğinin ABD Ana Karasının savunmasına verdiğini belirtmektedir. Paragrafın devamında ABD Silahlı Kuvvetlerine, “küçük ölçekli ihtimaliyet planlarını icra edebilme, ülke dışındaki karışıklığın hâkim olduğu bölgelere müdahale etme, Başkanın emriyle rejim değişikliği dâhil, kesin sonuçlu zafer kazanma” görevleri verilmiştir ¹⁵³.

Yukarıda belirtilen faaliyetlerin, harcamaların amacı yabancı ülkelerde kendilerine münhasır kişi, grup ve kurumlar oluşturmaktadır. Bu oluşumlarla destek verilen ülkede veya daha önemlisi destek verilen ülkenin yardımıyla komşu ülkelerin şekillendirilmesini hedeflemektedir. Büyük stratejiye yönelik hedeflerin ele geçirilmesinde küçük bir yatırımla büyük bir kazanım elde etmenin yöntemlerinden biri de kendine münhasır unsurları yeri ve zamanı geldiğinde kullanmaktır. Sovyetler Birliği döneminde Ruslar da vekâlet savaşları yöntemini etkili şekilde kullanmıştır.

İspanya iç savaşında (1936-1939) Nazi Almanyası milliyetçi taraf General Francisco Franco’yu desteklerken, Sovyetler Birliği başta olmak üzere Komintern ülkeleri komünist taraftarı olan Uluslararası Tugayları (International Brigades) desteklemiştir ¹⁵⁴. Gönderilen silahlara ilave olarak 53 farklı milletten yaklaşık 35.000 insan çeşitli rütbelerde milliyetçi tarafta karşı savaşmıştır. Yine farklı rütbelere 800 “Sovyet Askeri Danışman” eğitim vermiş ve birlikleri komuta etmiştir ¹⁵⁵.

Almanya İspanya milliyetçilerine destek olması maksadıyla 1936 yılını Kasım ayında Kondor Lejyonu (Condor Legion)’nu kurmuştur. Yaklaşık 5000 Alman askeri personel de İspanya’da görevlendirilmiştir. 1937 yılının başında Mussolini’nin direktifiyle çoğuluğu asker 17.000 İtalyan İspanya milliyetçilerini desteklemek için görevlendirilmiştir ¹⁵⁶. Almanya tarafından İspanya’ya gönderilen uçaklar kullanıcı personelle birlik bütünlüğü içerisinde gönderilmiştir. Bu filolar gelecekte İkinci Dünya Savaşında yapacakları harekât yöntemlerini deneme imkânı bulmuştur.

¹⁵³ Hans Binnendijk, **Transforming America’s Military**, Washington D.C., National Defense University Press, 2002, s.4.

¹⁵⁴ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.26.

¹⁵⁵ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.28.

¹⁵⁶ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.29.

1978 yılında 40.000'den fazla Küba askeri personeli 3'üncü Dünya Ülkelerinde SSCB adına vekâlet savaşlarına katılmıştır. 1976 yılında Havana'dan her gün ortalama 200 kişi Angola iç savaşına katılmak üzere ayrılmıştır. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği adına vekâlet savaşlarına en fazla katılan favori askeri personel Kübalı askerlerin görev aldığı savaşlar; Libya, Yemen, Angola, Etyopya, Benin, Siorre Leon, Uganda, Ekvator Gine, Nikaragua'dır. Sovyetler Birliği adına vekâlet savaşlarına katılanlar sadece Küba'lılar değildir. Mısırlı Pilotlar Nijerya iç savaşında Sovyetlerin uçaklarıyla görev yapmıştır. Doğu Almanya'da yetişmiş Alman uzmanlar Angola, Etyopya, Libya'da görev yapmıştır. Bunlara ilave olarak 1955-1980 yılları arasında 50.000 Sovyetler Birliği askeri dünya üzerinde farklı vekâlet savaşlarına gönderilmiştir ¹⁵⁷.

Napolyon'un ayda 30 bin adam kaybetmeyi göze alabileceğini söyleyerek Metternich'e böbürlendiği anlatılır. Belki bu kadar adam kaybetse bile ülkesinde bulunduğu siyasi destekte bir azalma olmazdı. Ancak, "kaybedeceği" insanlara danışacak olsa sanırım bunu yapamazdı. Askerler düşmanın kendilerini zorladığı, ulusal savunma nitelikli savaşlarda bu tür kayıpları kabullenebilir, ancak Napolyon'un yürüttüğü savaşlarda bunu kabullenemezler ¹⁵⁸.

Devletlerarasındaki farklılıklara rağmen 20'nci yüzyılın sonuna kadar zayıatların toplum tarafından kabul edilmesi daha kolayken, 21'nci yüzyılda gelişmiş ülkelerin savaşlarda yüksek oranda zayıatı kabul etmesi oldukça zordur. Ülke sınırlarının çok uzağında olan savaşlarda zayıat verilmesi ulusal çıkarlarla girilen savaşın bağlantısı konusunda ilave sorgulamaya sebebiyet vermektedir. Kamuoyu baskısı nedeniyle gelişmiş ülkeler zayıat konusunda aşırı hassasiyet göstermektedir.

Bu konuda çok fazla sayıda örnek verilebilir. Bunlardan bir tanesi Hollanda örneğidir. Hollanda, Birleşmiş Milletler (BM)'in Mali'de siyasi istikrarı sağlamak amacıyla oluşturduğu uluslararası güce asker desteği veren ülkeler arasında yer almıştır. Temmuz 2016'da bir operasyon sırasında, kaza sonucu havan topunun infilak etmesi sonucu iki asker yaşamını yitirmiş, bir asker de ağır yaralanmıştır.

¹⁵⁷ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.62,63.

¹⁵⁸ Michael Walzer, **Haklı Savaş Haksız Savaş**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım San.ve Tic.Ltd.Şti., 2017, s.64.

Hollanda Savunma Bakanı Jeanine Hennis Mali’de görev yapan iki askerin kaza sonucu yaşanan patlama nedeniyle yaşamını yitirmesinde siyasi sorumluluğu bulunduğu gerekçesiyle istifa etmiştir. Savunma Bakanı Jeanine Hennis ile birlikte Hollanda Genelkurmay Başkanı Tom Middendorp da görevinden ayrıldığını açıklamıştır ¹⁵⁹ .

Birinci Dünya Savaşında 1915 yılında Fransızlar 1.5 milyon, İngilizler 300.000 asker kaybetmiştir. Fransızlar 1914-1917 yılları arasında 3 milyon zayıat vermiştir. Almanlar 1915’de 850.000, 1916 yılında Verdun’da başlayan taarruzlarında büyük kısmı olmak üzere 1.2 milyon asker kaybına uğramıştır. Almanlar cephe gerisindeki üretimi düşürmeden devam etmek maksadıyla 1916 yılında 1.2 milyon, 1917 yılında 1.9 milyon kişinin askerlik görevi iptal edilmiştir. 1918 yılı Haziran ayında başlattıkları taarruzla Paris’in 70 km yakına kadar gelmelerine rağmen Temmuz ayında verdikleri zayıat 973.000’i bulmuştur. Ekim ayında Almanların batı cephesinde 2.5 milyon askeri personel savaşmıştır ve yenilerini askere alma umudu kalmamıştır ¹⁶⁰ .

1916 yılında Rusların zayıatı; 3.6 milyon ölü, ağır hasta, yaralı ve 2.1 milyon asker esirdir. Ruslar bu açığı kapatmak için ikinci kategoriye girenleri de (ailede eli ekmek tutan tek erkekler) askere çağırılmasına karar vermiştir. 1914-1919 yılları arasında Birinci Dünya Savaşı boyunca İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya, Belçika, Romanya, Portekiz, Yunanistan, Sırbistan, ABD’nin oluşturduğu İtilaf Devletleri 40.7 milyon asker seferber etmiştir. Aynı süre zarfında Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan, Türkiye’nin oluşturduğu İttifak Devletler 25.1 milyon asker seferber edebilmiştir ¹⁶¹ .

¹⁵⁹ Yusuf Özkan, “Hollanda Savunma Bakanı Hennis, kaza sonucu Mali’de iki askerin ölümü üzerine istifa etti”, **BBC News**, 04.10.2017, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya41493823>, 18.09.2019.

¹⁶⁰ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**; 1500’den 2000’e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar, Çeviren, Birtane Karanakçı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, s.305-320.

¹⁶¹ Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**; 1500’den 2000’e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar, Çeviren, Birtane Karanakçı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, s.305-320.

Seferber edilen asker sayısının dışında cephe gerisinde her çeşit üretim gücü de cepheyi direk veya dolaylı şekilde etkilemiştir. Rusların izlediği seferberlik politikasının rejim değişikliğini tetikleyen unsurlardan biri olduğu söylenebilir. Günümüz dünyasında bugünkü nüfus rakamlarını dikkate alsak bile, çok sayıda ülkenin aynı sayıda askeri personeli dört yıl gibi bir zaman süresince seferi olarak kullanabileceğini düşünmek oldukça zordur.

Zorluklar bununla da sınırlı değildir. İyi savaşan, ülkenin hak ve menfaatlerini en iyi şekilde koruyacak güçlü bir ordu hazırlamak için silah sanayindeki teknolojik gelişmelere açık olmak gereklidir. Bunun yanı sıra ekonomik kaynakları savaş ekonomisine dönüştürmek ve kitle halinde seri üretim yapabilecek yoğun makine, işgücü, hammadde bileşkesini uygun şekilde bir araya getirmek gerekmektedir. Harplerin kazanılmasında üretim kabiliyetinin büyük önemi vardır.

Sanayi ve tarımsal alanda gelişmiş ülkeler cephelerde savaşan askerlerini silah, teçhizat ve yiyecek bakımından yeterli ve sürekli destekleyerek harbin kazanılmasına büyük katkı sağlarlar. Askere alınarak cepheye gönderilen her asker geride üretimden düşürülmüş bir işgücü kaybı olarak değerlendirilmelidir. Vekâlet savaşlarında böyle bir risk bulunmamakta ülkenin üretim kabiliyeti devam edebilmektedir.

Avrupadaki mihver kuvvetlerine karşı vekâlet savaşının bir örneği de ABD'nin 1941 Mart ayında yasalaştırdığı Ödünç Verme ve Kiralama (Lend and Lease) kanunudur. Bu sayede savaşın Amerika'dan uzak kalmasını sağlanmış ve ülkesinin silahlanması için gereken zamanı kazanmıştır ¹⁶².

ABD Başkanı Roosevelt Ödünç Verme ve Kiralama yasasını 2'nci Dünya Savaşının hemen başında Kongre'ye sunmuştur. Buna göre ABD güvenliğine katkı sağlayacak her ülkeye yiyecek ve savaş malzemesi dâhil her türlü yardımı yapacak ve bunun geriye nasıl ödeneceği konusunda savaştan sonra planlaması kararlaştırılmıştır. Bu durum Amerika'nın politikasında önemli bir değişiklik sayılabilir. Savaş boyunca yapılan 50 milyar dolarlık yardımın 31 milyar dolarını

¹⁶² Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.33,34.

İngiltere, 11 milyar dolarını Sovyetler Birliği, 3 milyar dolarını Fransa, 1.5 milyar dolarını Çin almıştır ¹⁶³.

ABD İngiltere'ye 50 destroyer vermiş ve zorunlu askerlik yasası çıkararak silahlanmaya başlamıştır. Bu sırada ABD'nin en büyük endişesi şu olmuştur: "ABD güvenliğini büyük ölçüde İngiliz deniz gücüne bağlamıştır. İngiltere yenilir ya da Almanya ile barış yaparsa, İngiliz Donanmasının Amerika üzerindeki koruyuculuğu ortadan kalkacaktır" ¹⁶⁴.

Silahlı çatışmanın doğası gereği olarak yüksek teknolojiye sahip olan ülkeler de cephede zayıf vermektedir. Cephede askerlerin ölmesi, yaralanması veya sadece ülkelerinden uzak kalması bile ülkelerde ciddi sosyal, siyasi sonuçlar oluşturmaktadır. Çok sayıda askeri personelin cephede görevlendirilmesi başlı başına ekonomik anlamda yüksek personel giderlerine sebebiyet vermektedir. Buna modern orduların savaşta kullandıkları harp silah araç ve gereçlerini de ilave edersek ekonomik boyut daha da anlaşılır olacaktır. Aynı mücadeleyi vekâleten; daha az maaşla ve hafif, ucuz silahlarla yapabilecek kabile tipi yapılanmalar ideal alt yükleniciler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde klasik savaşların yerine vekâlet savaşlarının tercih edilmesinin çok farklı açıklamaları yapılabilir. Gelişmiş ülkelerdeki refah seviyesinin artması, nüfusun azalması, insanların rahat yaşayışlarından taviz vermesini gerektiren askerliğe katılım konusunda gittikçe artan şekilde olumsuz bakmaları ve can kaybına karşı aşırı duyarlı, hassas olmaları yeni savaş yöntemlerini tercih etmelerine sebep olmuştur. Bunun aksine nüfus artışı yoğun, ekonomisi zayıf, millet olmayı başaramamış ülkelerden başka ülkelerin menfaatleri doğrultusunda savaşabilecek insan ve gruplar oluşturmak sosyolojik ve ekonomik açıdan planlayan ülkelere kazanım sağlamaktadır.

Vekâlet savaşın yapılabilmesi için ne gibi şartların oluşması gerektiğini farklı şekillerde açıklayabiliriz. Temel hususlardan biri bu savaşı yönlendirebilecek askeri eğitim almış yeterli sayıda elemanın bulunmasıdır. Hasım ülkeye karşı yerel güçleri

¹⁶³ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2012, s.161,162.

¹⁶⁴ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2012, s.161.

teşkilatlandırabilmesi gereken bu personelin; siyasi eğitim, psikolojik harekât, yerel dil, bölgesel kültür ve görenekleri bilen kişilerden oluşması gereklidir. Vekâlet savaşı yapılacak bölgeye, istenen sonuca, savaşın süresine, halkın özelliklerine, farklı çıkar gruplarına göre faaliyet icra edecek çekirdek kadro özel olarak yetiştirilir. Buradaki metot asgari çabayla azami faydayı elde etme üzerine yoğunlaşmıştır.

ABD Bosna Hersek, Kosova, Irak, Afganistan'dan aldığı dersleri yine hibrit harekâta eklemiştir. Bu nedenle vekâlet savaşlarının bir ayağı geçmişte olduğu gibi geleneksel savaşa, bir ayağı da geleceğe yönelik modern yaklaşıma dayanmıştır. Irak ve Afganistanı kısa sürede ele geçiren ABD buralarda verdiği zayıatlar neticesinde sosyolojik ve ekonomik anlamda yara almıştır. Savaşa yeni bir yaklaşım getirme arayışına girmiştir.

11 Eylül'den sonra Afganistan'da süren harekât hariç tutulduğunda, Irak harekâtında 4.424 Amerikan askeri ölmüş, 30.000'den fazla Amerikan askeri de yaralanmıştır. Maddi olarak maliyeti yaklaşık olarak 3 Trilyon Doların üzerindedir. Bütün bunların ötesinde artık ABD kamuoyu, özellikle kara gücünü oluşturan askerlerinin dünyanın çeşitli yerlerinde görevlendirilmesine ürkek yaklaşmaktadır¹⁶⁵. Son yıllarda ABD tarafından icra edilen harekâtlarda 2015 yılı itibariyle verilen zayıatlara ait sayısal değerler aşağıdaki tabloda sunulmuştur¹⁶⁶.

¹⁶⁵ David C. Gompert, Hans Binnendijk and Bonny Lin, **Blinders, Blunders, and Wars : What America and China Can Learn**, RAND Corporation, 2014, s.162.

¹⁶⁶ ABD Kongre Raporu, 07 Ağustos 2015, “A Guide to U.S. Military Casualty Statistics: Operation Freedom’s Sentinel, Operation Inherent Resolve, Operation New Dawn, Operation Iraqi Freedom, and Operation Enduring Freedom”, s.1.

(Tablo – 6) ABD Harekât Zayıatları			
Harekâtın İsmi/Yeri/Dönemi	Ölü	Yaralı	Toplam
Irak'ı Özgürleştirme Harekâtı (19.03.2003- 31.08 2010)	4.424	31,951	36,375
Yeni Şafak Harekâtı (Irak) (31.08.2010-15.11.2011)	66	295	361
Daimi Özgürlük Harekâtı (Afganistan) (07.10.2001-28.11.2014)	2.355	20.071	20.426
Özgürlük Nöbeti Harekâtı (Afganistan) (01.01 2015- Devam Ediyor)	3	33	36
Doğal Çözüm Harekâtı (Irak-Suriye) (15.10.2014- Devam Ediyor)	7	1	8
Toplam	6.855	52.341	59.206

Zayıat kelimesi askeri anlamda muhariplik vasfını kaybetme, savaş dışı kalmayı kapsar. Yukarıdaki tabloda belirtilen rakamlar silahlı çatışma, el yapımı patlayıcı, mayın gibi fiziki askeri yaralanmalar sonucunda verilen zayıatlardır. Bu rakamlara 2002-2015 tarihleri arasında Irak ve Afganistan'da yaptıkları görevleri nedeniyle strese dayalı psikolojik travma tedavisi gören 138,197 askeri personel dâhil edilmemiştir¹⁶⁷. Bu tip psikolojik tedavi gören personel de bir bakıma zayıattır. Bu tip personelin büyük kısmı aktif göreve dönemez ve hayatı boyunca tedavi görmeye devam edebilmektedir.

Tablo incelendiğinde Irak'ın işgali ve sonrasında devam eden harekât süresinde süre zarfında 36,375 zayıat verilmiştir. Amerikalı Askerlerin sayılarının ve dışarıya göreve çıkmalarının azaltıldığı aynı bölgedeki yeni harekât (Yeni Şafak Harekâtı) süresince rakamlar düşmüş ve 361 zayıat rakamına ulaşılmıştır. 11 Eylül'den sonra başlatılan, Afganistan'ın işgaliyle sonuçlanan harekât (Daimi Özgürlük Harekâtı) 20.426 zayıatla sonuçlanmıştır. Hemen arkasında başlatılan ve halen devam eden harekât (Özgürlük Nöbeti Harekâtı) boyunca sadece 36 zayıat bulunmaktadır.

¹⁶⁷ ABD Kongre Raporu, 07 Ağustos 2015, "A Guide to U.S. Military Casualty Statistics: Operation Freedom's Sentinel, Operation Inherent Resolve, Operation New Dawn, Operation Iraqi Freedom, and Operation Enduring Freedom", s.2.

Irak ve Afganistan genelinde geleneksel savaş teknikleriyle başlayan süreç ilk zamanlarda çok iyi başarılı gibi görünmekle beraber Amerikalılar açısından yıpratma savaşına dönüşmüştür. Her iki coğrafyayı çok kolay ele geçirmiş fakat kontrol etmekte zorlanmıştır. Zayıyatı düşürmek maksadıyla yerel insanlardan oluşan birlikler teşkil ederek, bunları kendi özel kuvvetleri, ateş destek vasıtaları ve hava destek unsurlarıyla takviye ve komuta etmiştir.

Daha açık ve kısa ifade etmek gerekirse geleneksel savaşlar yerine vekâlet savaşına ve hibrit harekât yöntemine dönülmüştür. Bu sayede zayıyat oranları düşürülmüştür. Başlangıçtan itibaren hibrit harekât yöntemiyle başlayan ağırlıklı olarak Suriye’de devam eden ve PKK(YPG)’nın kara gücü olarak kullanıldığı faaliyetlerinde askeri personel zayıyatı yukarıdaki altı numaralı tabloda belirtildiği gibi yalnızca 8’dir. Yalnızca bu rakamlar bile aslında vekâlet savaşının geleneksel harekâta göre ne kadar avantajlı olduğunun önemli bir kanıtıdır.

Buna ilave olarak bir kısım birliklerin kendi ülkesine dönmesiyle angajmana giremeyen farklı coğrafyalarda kullanabileceği esnekliğe sahip birlikler ortaya çıkmıştır. İnsan kaybını azaltmanın yanı sıra savunma harcamalarını da kısmen azaltmıştır. Dünyanın herhangi bir bölgesine müdahale edebilecek veya kendi hak ve menfaatlerini koruyabilme esnekliğine kavuşulmuştur.

Modern ordular askerlerinin bekasını sağlamaya yönelik “hareket eden kale” yaratma çabası içindedir. Hareket eden kale doğal olarak klasik kaleler gibi değildir. Fiziki duvarların yerine elektronik, lojistik ve ateş ve destekli sızılması güç kuruluşla harekât icra etmek üzerine yoğunlaşmıştır. Bu yöntem en iyi geleneksel savaşlarda (conventional warfare) etkin şekilde kullanılmaktadır. Ancak günümüz muharebeleri düşman arazisinde ve onun kurallarına göre olmaktadır¹⁶⁸. Bu da klasik savaş düşüncesinde olan birliklere zayıyat olarak yansımaktadır. Gelişmiş ülkelerin kamuoyu insan zayıyatını kabullenememektedir. Seçimle işbaşına gelmenin önemli kurallarından biri de ülkenin hak ve menfaatlerini korumak ama bunu yaparken mümkün olduğunca zayıyat vermemektir.

¹⁶⁸ Ralph Peters, **Fighting for The Future**: Will America Triumph?, Mechanicsburg / Pennsylvania , Stackpole Books, 2001, s.15.

Geçmişte ABD için askeri güç kullanmak politik olarak başarısızlığın sonucu olarak görülmekteydi. Günümüzde ise askeri güç kullanmak politikayı destekleyen, temsil eden araç olarak görülmektedir. Gelişmiş ülkelerin askeri güç kullanırken düşünce yapısı “Somalilerle İsveçlilerle savaştığı gibi savaşamayacakları” varsayımı üzerine kurulmuştur ¹⁶⁹.

Aslında vekâlet savaşı ve hibrit harekât kavramlarının gerçek tanımlaması bu “İsveç-Somali” ayrımı yapan düşünce yapısının arkasında gizlidir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya ve Japonya işgal edilmiştir. Ancak, Irak ve Afganistan’ın işgal edilmesinde işgalcilerin karşılaştıkları sosyolojik ortamın İkinci Dünya Savaşında işgal edilen ülkelere oldukça farklı olduğu, bunun kısa sürede değiştirilemeyeceği anlaşılmıştır. Bu nedenle başlangıçta uygulanmak istenen yöntemler değiştirilmiş, farklı yöntemler uygulamaya çalışılmıştır. Vekâlet savaşlarında en fazla kullanılan unsurlardan biri de özel kuvvetlerdir.

ABD Özel Kuvvetler Komutanlığının karargâh ve bağlı birliklerinin 2001 yılında 6000 olan mevcudu 2005 yılında 51.441’e yükselmiştir. Aynı birimde 2007 yılında 4000 muharip personel görev yaparken bu sayı 2011 yılında 14.000’e çıkmıştır. Eğitim programına katılım mevcutları ve tahsis edilen bütçesi de yükseltilmiştir. 2005 yılından itibaren her yıl 750 (1 Tabur) personel mezun olacak şekilde planlama yapılmıştır ¹⁷⁰.

2.1.2. Hibrit Harekât Kavramının Açıklanması

Frederic Pearson 1970’lerin ortasında devletlerin diğer devletlere müdahale etmesinin altı ana sebebi olduğunu belirtmiştir ¹⁷¹.

- a. Bir bölgeyi ele geçirme,
- b. Belirli bir bölgedeki insan grubunu korumak,
- c. Ekonomik çıkarlarını, ilgi alanlarını korumak,
- ç. Askeri veya diplomatik çıkarlarını korumak,

¹⁶⁹ Ralph Peters, **Fighting for The Future: Will America Triumph?**, Mechanicsburg/Pennsylvania, Stackpole Books, 2001, s.52.

¹⁷⁰ David H. Ucko, **The New Counterinsurgency Era**; Transforming The U.S. Military For Modern Wars, Washington D.C, Georgetown University Press, 2009, s. 90.

¹⁷¹ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.31.

- d. İdeoloji,
- e. Bölgesel güç dengeleri.

1970'lerin yani Soğuk Savaş döneminin algısıyla yazılmasına ve genel ilkelerle belirtilmesine rağmen savaflara yol açan müdahalelerin gerekçelerini tam olarak açıklamaktadır. Aslında bugün ve geçmişte uygulanan savaflarının gerekçeleri de yine aynı mantık üzerine kurulmuştur. Son yıllarda sadece daha düşük görünürlükli (profilli) ve daha ekonomik, etkili olduğu düşünülen hibrit harekât yöntemi tercih edilmektedir.

Akademisyenler arasında hibrit harekâtın kesin olarak belirlenmiş bir tanımı bulunmamaktadır. İngilizce “hybrid” kelimesinin Türkçe karşılığı melez, kırma, karma olarak çevrilebilir. Hibrit harekât dediğimiz zaman kelime anlamı olarak birçok askeri savaş tekniğinin çok yönlü, karma, karışık olarak kullanılmasını algılayabiliriz.

Hibrit harekât; nizamî veya gayrinizamî birlikler ve teknikler, yerel savaşçılar, terörist unsurlar, direnişçiler, gerilla unsurları, siber saldırılar, psikolojik harp yöntemleri, hava-kara ve gerektiğinde deniz işbirliğinin kullanıldığı müşterek harp teknikleri, tek merkezden yönetilen stratejik müşterek hedef analiz ve kontrol yöntemlerinin politik, ekonomik, uluslararası örgütler, stratejik iletişim, yazılı ve görsel basının sinerjik etki yaratacak şekilde birleşik veya eşzamanlı kullanılmasına denir.

Geleneksel savaşlar devletlerarasında olurken, devlet tanımının dışında olan oluşumlar da hibrit harekâtın tarafı olabilmektedir. Hibrit harekât bir yöntemdir. Günümüz vekâlet savaşları genellikle hibrit harekât yöntemiyle icra edilir. Ancak her hibrit harekât bir vekâlet savaşı olmayabilir. Hibrit harekâta düzlemsel anlamda tek yönlü cephe yoktur. Bu nedenle cephe gerisinde kalan bütün ülke fiilen harekât alanının parçasıdır.

Büyük Frederik (Frederick the Great) Geri Bölge Emniyetinin önemini generallerine anlatırken “geri bölgede görev yapan askerler orduların emniyetini

sağlar ve genellikle zafere orduyu onlar taşır” sözleriyle vurgulamıştır ¹⁷² . Geleneksel savaşlarda da geri bölge emniyetini sağlamak konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Özellikle geleneksel savaşa karşı hibrit teknikler uygulayan hasım karşı tarafa ağır kayıplar verdirebilir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman Ordusunun karşılaştığı büyük problemlerden biri geri bölge emniyetidir. Almanya ve Sovyetler Birliği arasındaki savaşın 1941-1944 arasındaki bölümü üç safhaya ayrılabilir. Birinci safha Haziran 1941’den sonbahara kadar olan dönemde Almanlar stratejik taarruzu safhasındadır. Bu süre zarfında Alman birliklerinin gerisinde 30.000 Sovyet Partizanı faaliyette bulunmuştur. Alman Ordusu birliklerinin geri bölge emniyetini almak için 9 İnizbat Tümeni görevlendirmiş ve bunlara ilave olarak cepheden Alay seviyesinde birlikler çekerek özel görev birlikleri oluşturmuş geri bölgede görevlendirmiştir. Alman kuvvetleri geri bölgedeki direnişçileri yok etmek için sekize bir üstünlüğün olması gerektiğini hesaplamıştır ¹⁷³ .

İkinci safhada 1941/1942 kışından Ağustos 1942’ye kadar Alman taarruzları ve buna mukabil Sovyet karşı taarruzları birbirini izlemiştir. Bu safhada geri bölgede 150.000 Sovyet direnişçi etkili şekilde varlık göstermiştir. Buna karşı Alman Ordusu daha önce aldığı tedbirlere ilave olarak cepheden birkaç tümen çekerek tedbir almaya çalışmıştır. Üçüncü safha olan 1942 Kasımından 1944 Haziranına kadar Almanlar stratejik savunmaya geçmiştir. Bu safhada Sovyetler yerel halk tarafından da desteklenen 250.000 direnişçiyi Alman Ordusunun geri bölgesinde aktif olarak kullanmıştır ¹⁷⁴ .

Direnişçiler çok sayıda ağır silahla takviye edilmiştir. Almanya çok sert ve zorlu karşı tedbirler almak zorunda kalmıştır. Üçüncü safhada Alman Ordusu partizan gruplarını çembere alarak imha etmek maksadıyla uçaklar, tank ve topçu birlikleriyle takviyeli altı tümeni cephe hattından çekmek zorunda kalmıştır. Almanlar cepheden çektikleri birliklere ilave olarak 10 eğitim ve ihtiyat tümenini kapsayan 250.000

¹⁷² Joint Publication 3-10, **Joint Security Operations in Theater**, 25 Temmuz 2019. s.IV-1.

¹⁷³ Joint Publication 3-10, **Joint Security Operations in Theater**, 25 Temmuz 2019. s.IV-16.

¹⁷⁴ Joint Publication 3-10, **Joint Security Operations in Theater**, 25 Temmuz 2019. s.IV-16.

askeri personeli geri bölge emniyetine kaydırmıştır. Gerektiğinde aylar boyunca cepheden çekilen tümenler de bu sayıya dâhil edildiğinde, Almanlar geri bölge emniyeti için 400.000 askeri personel tahsis etmiştir ¹⁷⁵.

Özellikle cephe hattında Sovyetlerin Alman Piyadesine karşı 1'e 9 kadar üstün olduğu düşünüldüğünde bu rakamların ne kadar büyük ve önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Günümüzde uygulanan yeni nesil savaşlarda geri bölge emniyetini sağlamak daha da zorlaşmıştır. Düzenli ordular kendilerine hibrit yöntemlerle asimetrik etki uygulanmasından oldukça fazla tedirginlik duyarlar. Bunun en büyük gerekçesi cephe gerisi demek lojistik destek demektir. Lojistik desteğin kesilmesi demek araçların yakıtsız kalması, askerlerin aç kalması, yaralıların geriye tahliye edilememesi ve mühimmatın bitmesi demektir.

Hibrit harekât hasmın zayıf taraflarından yararlanmayı veya farklı yöntemlerle hasmın zayıflatılabileceği yönlerine taarruzu kendine öncelik veren bir savaş şeklidir. Bu zayıf/zayıflatılabilecek yönler politik, askeri, sosyal, ekonomik, psikolojik, sosyolojik, demografik, hertürlü altyapı tesisi gibi çok değişik bölümler olabilir. Ancak, uzmanlık alanlarındaki hassasiyetlerin istismar edilebilmesi için sürekli gözlem yapılması, takip edilmesi, şekillendirilmesi, yönlendirilmesi gereklidir.

Zayıflık ve istismar edilecek yönler ülkeler arasında farklılık gösterebileceği gibi aynı ülkenin farklı bölgeleri arasında farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle hibrit harekâta tek bir çeşit doktrin uygulaması oldukça zordur. Ukrayna'da uygulanan hibrit harekâtle, Suriye'de uygulanan hibrit harekât birbirinden farklıdır. Bu fark sadece uygulayan ülkelerin yöntemlerinden değil aynı zamanda uygulanan ülkelerin özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Harekât yapılacak ülkenin hassasiyetlerinin başında halkın sıkıntılar yaşaması gelmektedir. Dünya üzerinde mutsuzluğun sebepleri genellikle gelir dağılımı adaletsizliğinden kaynaklanmaktadır. Buna sebep olan konular da hızlı nüfus artışı, yolsuzluk, stratejik yatırım hataları gibi nedenlerle toplumun büyük kesimini oluşturan insanların milli gelirden düşük oranda faydalanmalarıdır. Ekonomik

¹⁷⁵ Joint Publication 3-10, **Joint Security Operations in Theater**, 25 Temmuz 2019. s.IV-16.

problemler politik ve sosyolojik sonuçları olan konulardır. Bir başka ifadeyle ekonomiyle başlayan sorunlar politik sorunlar sarmalına ve halkın kutuplaşmasına dönüşür.

Mevcut hükümetler kontrolü sağlamak için baskı politikasını arttırır. Kısa vadede olumlu sonuçlar elde edilse de orta ve uzun vadede ülke içerisinde sıkıntılar artar. Sivil ve askeri yatırımlar durma noktasına gelir. Bunlara ilave olarak ülke içerisinde dini, mezhepsel, etnik, politik ayrışma sürtüşme noktasına ulaşır. İşte bu ayrışmanın hızlanarak hassas taraf oluşturulmasında, hibrit harekâtın ve vekâlet savaşlarının örtülü faaliyetlerinin devreye girdiği bölümlere sıra gelmektedir. Rusya'nın Ukrayna'da, ABD'nin Suriye'de istismar edebildiği hassas tarafların büyük kısmı bunlarla benzerlik arz etmektedir.

Harekât yapılacak bölgede yerel dil, sosyolojik, kültürel yapıyı bilmek ve bu konularda uzman personele sahip olmak zaruridir. Bahse konu uzman personel sadece askeri personel değildir. Bölgeyle ilgili bilgi sahibi yetenekli akademik personelden, “hacker” gibi bilgisayar uzmanlarına kadar farklı yeteneklerin henüz planlama safhasında kullanılması sinerjik etki sağlar. Planlı örtülü faaliyetlerin yıllar öncesinden başlaması gereklidir. Silahlı çatışmanın olduğu zaman ve mekân aslında buz dağının su yüzeyinde kalan kısmıdır.

26 Şubat 2014 tarihinde Rus Ordusu 150.000 personelin katılımıyla Ukrayna sınırında tatbikat yapmıştır. Bu faaliyetle eş zamanlı olarak Rusya'ya münhasır gruplar Kırım'da Meclis Binası dâhil çok sayıda resmi devlet binasını, iki hava limanı, telekomünikasyon binasını ele geçirmiştir. Telekomünikasyon binasının ele geçirilmesiyle Kırım'ın Ukrayna'yla iletişimi kesilmiştir. Buna ilave olarak Ukrayna'ya siber saldırı başlatılmıştır. Siber saldırıda Rus bilgisayar uzmanları tarafından Uroburos yazılım programı kullanılmıştır¹⁷⁶.

Rusya'nın siber savaşla görevlendirdiği CyberBerkut teşkilatının Uroburos sistemiyle başlattığı saldırılar sıradan bir “hacker” faaliyeti değildir. Profesyonel bir

¹⁷⁶ Pierluigi Paganini, “Crimea - The Russian Cyber Strategy To Hit Ukraine”, **Kiev Day Newspaper**, 26.03.2014, Çevrimiçi, <http://m.day.kyiv.ua/en/article/day-after-day/crimea-russian-cyber-strategy-hit-ukraine>, 18.04.2020.

ekip tarafından yönetilen saldırılar neticesinde “Windows” tabanlı çoğu program felç edilmiş ve çok sayıda veri çalınmıştır. Ukrayna’da birkaç gün cep telefonları çalışmamıştır. Bankacılık sistemi işletilemez hale getirilmiştir. Bunlar halk arasında korku ve panik yaratmıştır¹⁷⁷.

Bu ve benzeri faaliyetleri icra etmek özel eğitim gerektirir. Dolayısıyla önceden uygun personelin yetiştirilmesi ve donatılması olmazsa olmaz şarttır. Ayrıca hasmın yetenekleri, kabiliyetleri ve hassasiyetlerinin bilinmemesi yanlış neticeler ortaya çıkarabilecek, harekâtın diğer safhalarını tehlikeye atabilecektir. Planlı her saldırının yeri ve zamanı gelince faaliyete geçirilmesi için önceden tedbirlerin alınmasıyla mümkün olabilecektir. Saldırıların tek merkezden senkronize edilmiş bir planın parçaları olduğu bariz olarak anlaşılmıştır.

Planlama safhasında görevlerin ifasını sağlayacak teşkilatlar kurulmalıdır. Yurt içinde ve dışında görev yapacak bu teşkilatlara gerekli donanım, yetenek, teçhizat sağlanmalı ve eğitim verilmelidir. Teçhizat kelimesi sadece silah olarak algılanmamalıdır. Teçhizat kelimesi teşkilat ve görev tanımına göre değişmektedir. Yanlış haberler yaymak isteyenler için bu bazen kamera ve mikrofon, sosyal medyayı yönlendirenler için hızlı ağ bağlantılı bilgisayar, uydu vericileri olabilmektedir.

Hibrit harekât ve savaş kelimesi günümüzde Gerasimov Doktriniyle özdeşleşmiştir. 26 Şubat 2013 tarihinde Rusya Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov; gelecekte icra edilecek savaşlarda karşılaşılabilecek sorunların yeniden düşünülmesi ve harekât planlama yöntemlerinin oluşturulmasındaki öngörüye bilimsel yaklaşımı konu alan bir makale yayınlamıştır (Voyenno-Promyshlennyy Kurier (VPK)-Askeri-Endüstriyel Kurye). Gerasimov Rusya’nın güvenlik anlayışını, savaşın yakın geçmiş, bugün, gelecekteki beklentisini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu

¹⁷⁷ Pierluigi Paganini, “Crimea - The Russian Cyber Strategy To Hit Ukraine”, **Kiev Day Newspaper**, 26.03.2014, Çevrimiçi, <http://m.day.kyiv.ua/en/article/day-after-day/crimea-russian-cyber-strategy-hit-ukraine>, 18.04.2020.

makale Batı ülkelerinde “Gerasimov Doktrini” olarak isimlendirilmiş ve Rusya’nın gelecekte izleyeceği stratejiyi ortaya koyması yönüyle algılanmıştır ¹⁷⁸.

Batının yeni konseptine karşı beyan edilmemiş geleneksel kuvvetler, barış gücü harekâtları, özel yetiştirilmiş personel, Rus Kazakları gibi geleneksel kuvvetler, özel askeri şirketler, harici lejyonlar, çeteler, Rusya destekli hükümet dışı organizasyonlar, siber/propaganda savaşçıları gibi yeteneklerin sahaya sürülmesi planlanmıştır. Bu yeteneklerden ekonomik yaptırım, politik ve diplomatik baskı kurulması gibi askeri olmayan yöntemlerin uygulanma oranı askeri tedbirlere karşı dört katı daha fazladır ¹⁷⁹.

Bu makalenin Ukrayna’da meydana gelen olaylardan bir yıl önce yayınlaması ayrıca Rusya’nın geleceğe yönelik tedbirler aldığıının öncü göstergesidir. Aslında makale genel olarak incelendiğinde başta ABD olmak üzere batı dünyasının Irak, Bosna Hersek, Afganistan’da uyguladığı stratejilere karşı Rusya Federasyonunun gelecekte alması gerekli tedbirler ve yöntemleri anlatmaktadır. Yakın gelecekte ülkelerin işgali veya yıpratılması için klasik yöntemler yerine farklı stratejiler ve asimetrik metotların, yeteneklerin izleneceği beklentisi vurgulanmıştır. Hibrit harekât tek cephede gerçekleşmediğinden derin harekât yöntemlerinin uygulandığı bir savaş türüdür.

Gerasimov Doktrininde doğal olarak Sovyetler Birliği döneminden alıntılar vardır. Marşel Mikhail Tukhachevsky ve General Georgi Isseron’un düşüncelerinden etkilendirilmiştir. Yukarıda ismi geçen Generaller modern orduların geçmişte Napolyon veya Moltke döneminde olduğu gibi tek bir kesin sonuçlu muharebeyle yenilemeyeceğini belirtmiş ve derin harekât konseptini öne çıkarmıştır. Görev kuvvetleri şeklinde teşkilatlanmış piyade, topçu ve tanklardan oluşmuş zırhlı birlikleri düşmanın geri bölgesinde derin harekât icra edebilmesini öngören derin harekât konsepti zamanla daha da geliştirilmiştir. Gerasimov tarafından Sovyet

¹⁷⁸ Charles K. Bartles, “Getting Gerasimov Right”, **Army University Press Military Review Magazine**, January-February 2016, (Çevrimiçi), s.30-31. [https:// www.armyupress .army .mil /Portals /7/militaryreview/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art009.pdf](https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/militaryreview/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art009.pdf).

¹⁷⁹ Charles K. Bartles, Getting Gerasimov Right, **Army University Press Military Review Magazine**, January-February 2016, (Çevrimiçi), s.33-34. [https : // www.armyupress .army.mil / Portals/7/militaryreview/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art009.pdf](https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/militaryreview/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art009.pdf).

döneminin derin harekât, derin savaş yöntemleri günümüzün bilgi çağı teknolojileriyle birleştirilerek hibrit savaş modeli geliştirilmiştir ¹⁸⁰.

Ülkelerin yeni konseptler geliştirirken geçmiş tecrübelerden yararlanmaları son derece beklenen bir husustur. Önemli olan yeni konsept geliştirme ihtiyacını ortaya çıkaran şartların ve ihtiyacın belirlenmesidir. Hibrit harekâta cephe mefrumu kabul edilmediğinden geçmişte cephe gerisinde, derin harekât konseptlerinin büyük kısmı hibrit yöntemlere dâhil edilmiştir. Rusların 2014 yılında Kırım Savaşında uyguladığı hibrit yöntemlerle, Ukrayna Ordusuna karşı derin harekât faaliyetleri icra etmiş ve Ukrayna birliklerinin insicamını bozmuştur.

Dünyada gelişen ani politik ve askeri gelişmeler tesadüf eseri olmamaktadır. Ukrayna'da 2004-2005 yılları arasında cumhurbaşkanlığı seçimlerinin krize dönüşmüş ve Turuncu Devrim adını almıştır. Ukrayna'daki Turuncu Devrimin gerçekleşmesinde esnasında en kritik rollerden birini “Pora” (zamanı) teşkilatı olmuştur. Bu gençlik örgütünün finans desteği Soros Vakfı tarafından sağlanmıştır ¹⁸¹.

Pora hiyerarşik bir dikey yapılanma özelliği göstermekte ve 10-15 kişilik “Riys” ismi verilen hücrelerden oluşmaktadır. Ukrayna genelinde 380-400 kadar Riys bulunmakta ve tüm önemli faaliyetler bunlar tarafından planlanıp icra edilmiştir. Riys grupları Ukrayna coğrafyasında “Kusche” denilen ve sınırları belli olan bölgelerde çalışmaktadır. Ülkede toplam 78 Kusche bölgesi bulunmaktadır. Bütün bu faaliyetlerin genel kontrolü başkentte bulunan merkez konseyi tarafından yapılmıştır ¹⁸².

Ukrayna, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ordusunu ilk kuran ülkedir. Ukrayna Silahlı Kuvvetleri aldığı miras gereği iyi donatılmış olmasına rağmen bütçeden ayrılan payın yeterli olmamasından ötürü modern ordular seviyesine çıkarılamamış,

¹⁸⁰ Amos C. Fox, **Hybrid Warfare: The 21st Century Russian Way of Warfare**, Kansas, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, 2017, s.24,25.

¹⁸¹ Kemal OLCAR, **Karadeniz Politikaları ve Türkiye Ukrayna Stratejik İlişkileri**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007, s.277.

¹⁸² Ibid, s.277, 278.

bakımsız ve eski nesil silahlara sahip bir yapıya dönüşmüştür. 2005 yılında yaklaşık 870 tank, 380 zırhlı personel taşıyıcı, 289'dan fazla top sistemi, 97.800 ton füze mühimmatı olmak üzere çok sayıda silah, araç ve malzeme modernize edilmesi çok yüksek bir maliyet gerektirdiğinden imha edilmiştir. 17 Mart 2005 tarihinde kabul edilen “2005 Yılı İçin Ukrayna Silahlı Kuvvetlerinin Personel Mevcuduna İlişkin Kanun” gereğince 30 Aralık 2005 tarihinden itibaren Ukrayna Silahlı Kuvvetleri 416.000'den 171.000'e indirilmiştir¹⁸³.

Rusya'nın Devlet Başkanı Vladimir Putin 1999 yılında iktidara gelmiştir. Vladimir Putin Afganistan Savaşını, soğuk savaşı ve 1'inci Çeçenistan Savaşını kaybetmiş bir ülkeyi devir almıştır. Ülke genelinde ekonomik sıkıntılar olmasına rağmen güvenlik konularına önem vermiştir. Günümüzde Rusların güvenlik yaklaşımı yakın çevresini kontrol altına alarak ülke güvenliğini sağlama yaklaşımı üzerine kurulmuştur. Rusların düşünce yapısında yakın çevre tanımlamasından geçmişte Sovyetler Birliği'nin ve askeri üslerinin fiilen bulunduğu yerler veya Rusça konuşanların yaşadığı alan anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda uygulanabilecek en uygun savaş strateji hibrit savaş stratejisidir. Bu doğrultuda 2'nci Çeçenistan Savaşı ve Gürcistan Savaşlarını başarıyla tamamlamıştır. Rusya kendi planladığı, icra ettiği 2'nci Çeçenistan Savaşı ve Gürcistan Savaşı tecrübelerinden alınan dersleri hibrit harekâta dâhil etmiş ve Ukrayna ve Suriye coğrafyasında kullanmıştır.

Rusya hibrit harekâta verdiği büyük önem doğrultusunda uygun kuvvet oluşturmaya başlamıştır. 2005 yılında Vladimir Putin tarihte Rus Çarlarının kullandığı ve Rus Kazaklarının Çar'a olan bağlılıklarını da simgeleyen en büyük “Ataman” ünvanını almıştır. Yine aynı yıl Rus Ordusunda Kazak Alayı kurulmuştur. Bunlara ilave olarak 7-17 yaş arasındaki çocukların katıldığı Kazak Askeri Okulu öğretime başlamıştır. Rusya Federasyonu'nda 2013 yılına gelindiğinde eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam eden Kazak Okulu sayısı 30'a ulaşmıştır. Vladimir Putin 2012 yılı Şubat ayında, başkanlık seçim kampanyasında İzvestiya Gazetesinde

¹⁸³ Ukrayna Milli Savunma Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 05.06.2017, Çevrimiçi, <http://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html>, 05.06.2019.

yayınladığı makalede Rus Kazaklarının öneminden ve geçmişte yaşadıkları sıkıntılardan bahsetmiştir ¹⁸⁴.

Aslında bütün bu bunların hazırlık hareketleri olduğu sonradan anlaşılacaktır. Rusya Devleti turuncu devrimlere karşı önleyici vurucu gücünü 2012 yılından itibaren Rus Kazaklarının etkin olarak kullanması üzerine kurmuştur. Rus Kazakları, Rus Devlet görevlilerinin yapamadığı veya yaptıkları takdirde hukuka aykırı olabilecek davranışları icra edebilecek caydırıcılığına sahiptir. Yaklaşık bir milyon Rus Kazağı, Rusya'nın farklı şehir ve bölgelerinde merkezi emir komuta prensibiyle görev yapabilecek hale getirilmiştir. Bu güç silahlı kuvvetlerin sayısına dâhil değildir. Çeçenistan ve Güney Osetya Savaşlarında Rus Kazakları aktif olarak görev almıştır¹⁸⁵. Ruslar açısından Rus Kazakları ve bölgede yaşayan Ruslar da bahane edilerek ve kullanılarak stratejik kapsamda savunma vekâlet savaşı icra edilmiştir.

Ukrayna Rusya'nın tam tersine güvenlik yaklaşımını değiştirmiştir. 2013 yılı sonunda, Ukrayna Silahlı Kuvvetlerin mevcudu 120.000'e düşürülmüştür. Aynı yıl zorunlu askerlik hizmeti yerine sadece sözleşmeli personel çalıştırmaya devam edilmesi kararı verilmiştir. 2013 yılı boyunca, askerlik hizmeti için 12.000'den fazla kişi ile sözleşme imzalanmıştır. Sözleşme personelinin neredeyse üçte biri bayan personelden teşkil edilmiştir. Kırım Savaşı başlangıcında nicelik azlığına ilave olarak personelin eğitimi de yetersizdir. Silahlı Kuvvetler birimlerinin mevcutlarını ani olarak yükseltme ve yeni silahlar, birliklerin ve birimlerin savaş kabiliyetini yeterli seviyede arttıramamıştır ¹⁸⁶.

Carl Schmitt partizan terimini “düzenli orduyla aynı politik amaca ulaşmaya düzenli olmayan savaşı” şeklinde tanımlamıştır. Partizan ismini alan gruplar Rusya'nın Kırım harekâtında özellikle Donbas bölgesinde kullanılmıştır. Ukrayna

¹⁸⁴ Marcel H. Van Herpen, **Putin's Wars: The Rise of Russian's New Imperialism**, Plymouth/UK, Rowman & Littlefield, 2014, s.145.

¹⁸⁵ Marcel H. Van Herpen, **Putin's Wars: The Rise of Russian's New Imperialism**, Plymouth/UK, Rowman & Littlefield, 2014, s.147,148.

¹⁸⁶ Ukrayna Milli Savunma Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 16.04.2020, Çevrimiçi, <http://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html>, 16.04.2020.

örnek olayında vekâlet savaşçısı veya ayrılıkçı yerine partizan terimi kullanılmıştır¹⁸⁷.

Partizan kelimesi daha eski zamanlarda da kullanılmıştır. Ancak, bu sefer kullanım konseptine ilave yapılmıştır. Eskiden partizanlarla onları havadan veya siber savaş yöntemleriyle destekleyen düzenli ordularla koordineli harekât yapmamıştır. Partizanlar düşman işgali altındaki bölgelerde düzenli ordunun işini kolaylaştıran, aynı amaç uğruna, hasım ordunun işini, ikmal öncelikli olmak üzere zorlaştıran mücadele içine girmiştir. Partizanlar Kırım Savaşının başlangıcında ayrı bir kuvvet gibi görüntü verirken, harekâtın başlamasıyla birlikte düzenli orduyla aynı bölgede, aynı zamanda ve koordineli harekât icra etmiştir. Sadece muhabere irtibatları düşünüldüğünde kolay veya tesadüfen olacak bir sonuç değildir. Bu faaliyetler önceden planlanmış ve gerekli hazırlıklar yapılmıştır.

Ukrayna savaşında partizanlar tabur seviyesinde teşkilatlanmıştır. Bu teşkilatlanma Rusların tabur teşkilatlanmasıyla benzer şekilde yapılmıştır. Rusya uzmanı analizci Phillip Karber'e Donbas Bölgesinde 31.000'den fazla partizan görev yapmıştır. Aynı bölgede bu süre zarfında 12.000 Rus askeri görev yapmıştır. Donbas'ta savaş sırasında görev alan personel ve silah sistemlerinin bir kısmı aşağıda sunulmuştur¹⁸⁸.

¹⁸⁷ Amos C. Fox, **Hybrid Warfare: The 21st Century Russian Way of Warfare**, Kansas, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, 2017, s.27.

¹⁸⁸ Amos C. Fox, **Hybrid Warfare: The 21st Century Russian Way of Warfare**, Kansas, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, 2017, s.28.

(Tablo – 7) Donbas Bölgesindeki Partizan ve Rus Kuvvetleri		
	Partizan Kuvvetleri	Rus Kuvvetleri
Tabur	10	16
Askeri Personel	31,430	12,000
Tank	340	340
Zırhlı Araç	329	720
Top	372	173
ÇNRA*	372	173

* Çok Namlulu Roket Atar.

Rusların birlikleri Tabur Görev Kuvveti şeklinde karma birliklerden oluşmuştur. Taburlar; 1 Tank Bölüğü, 3 Mekanize Piyade Bölüğü, 1 Tanksavar Bölüğü, 3 Topçu Bataryası, 1 Çok Namlulu Roket Atar Bölüğü, 2 Hava Savunma Bataryasından teşkil edilmiştir ¹⁸⁹. Kuruluş incelendiğinde kendi kendine yetebilen asgari yeterlilikte birlikler olarak oluşturulduğu görülmektedir.

Vekâlet savaşı modeliyle, hibrit harekât yöntemleriyle uygulanan yıpratma savaşı, maruz kalan ülkeyi her yönüyle zor durumda bırakma üzerine kurgulanmıştır. Savunmadaki ülke cephesiz savaşta verdiği ağır zayıat neticesinde halkının birlik ve beraberliğini korumaya çalışmak zorunda kalır. Karşısında düzenli ordu olmaması ve hasmın terör taktikleri kullanırken sivil halkın arasında barınması durumunda bazı zorluklarla karşılaşır. Bunların başında uçak, tank gibi ağır silahlar kullanması durumunda dünya kamuyunda kendi halkına şiddet uygulayan devlet konumuna düşecektir. Buna ilave olarak aşırı güç kullandığı bölge halkından tarafsız olanları kaybetme ihtimali ortaya çıkacaktır.

¹⁸⁹ Ibid, s.54.

Hibrit harekâta alanda az sayıda özel kuvvet mensubu olmasının doğal sonucu olarak zayıf miktarını da yok denecek kadar azaltmaktadır. Kara gücü olarak destekledikleri yerel unsurlar gelişmiş ülkeden gelen özel kuvvetlerin emniyeti sağlarlar. Gelişmiş ülke geleneksel harple ülkeyi işgal için geldiğinde oluşan yerel direniş, bu harekâta tam tersine yerini bir kısım unsurlarla beraber hareket etmeye bırakır. Yerel unsur kendine alan açmak için taarruzi vekâlet savaşıyla bölgeye gelen güçle beraber hibrit harekât icra eder. Yerel güçler hâkim olmaya çalıştığı bölgede kendisine karşı olan kitlelere karşı etnik temizlik yapar veya göçe zorlar. Bölgede oluşturduğu statükoyu uzun dönem devam ettirerek kendini dünya kamuoyuna karşı yasal olduğunu ikna etmeye çalışır. Dışarıdan gelen güç de bu sayede aynı bölgede kalmaya gayret eder.

Henry Kissenger “eğer gerilla kaybetmiyorsa kazanır” ifadesinde oldukça derin anlam bulunmaktadır¹⁹⁰. Hibrid harekâtın ilk safhasında isyancı gruplar gerilla doktrinini tercih eder. Kazanmak veya kaybetmek değişken kavramlardır. Önemli olan savaşma azim ve kararının kaybedilip kaybedilmemesiyle ilgili sonuç odaklı düşüncedir. Bir tarafın kaybettiğine yönelik karar bazen askerler, bazen devlet adamları bazen de bizzat halk tarafından alınır. Hibrit harekâta da gerilla harbinde olduğu gibi yıpratma merkeze alınmaktadır. 20 ve 21’inci yüzyılda geleneksel harpler dünya savaşları hariç olmak üzere kısa sayılabilecek bir zaman diliminde sonuçlanmıştır. Bunun tersine hibrit harekât yıpratma savaşı üzerine bir senaryo dâhilinde kurgulanmaktadır.

Hibrit harekâta asimetrik etkiler yaratmak maksadıyla birbirinden farklı organizasyonlar arasında mücadele gerçekleşir. Bir tarafta devletin istihbarat örgütü, kolluk kuvvetleri, düzenli ordusu diğer tarafta yabancı istihbarat örgütleri, yabancı devletlerden gelen ajan provakatörler ve yabancı ülkelerden para karşılığında getirilen savaşçılar bulunmaktadır.

¹⁹⁰ Andrew Mack, “Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict”, World Politics, Vol. 27, No. 2 (Jan.,1975), Cambridge University (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2009880>, 11.02.2020.

Yabancı savaşçıların genel muharebe, özellikle de meskûn mahallerdeki muharebe tecrübesi fazladır. Hedef devletin kolluk kuvvetleri genellikle adi suçlarla veya basit örgütlerle mücadeleye silahlandırılmış ve eğitilmiştir. Karşılarındaki güç onların müdahalesini aşan bir güçtür. Hedef devletteki silahlı kuvvetlerin personeli geleneksel/düzenli savaşa göre eğitilmiş ve donatılmıştır. Ancak; karşılarında duran isyancı ve yabancı savaşçıların harekâtın başlangıcında düzenli cephe savaşı yapma gibi bir planları bulunmamaktadır.

Düzenli orduların kuruluşları standart emir komuta yapısıyla oluşturulmuştur. Hibrit harekâtı asimetrik yöntemlerle uygulayan taraf gayri nizami emir komuta yapısına ve kuruluşuna sahiptir. Farklı gruplardan oluşan unsurların ortak bir muharebe doktrini yoktur. Aynı zamanda bu unsurların en büyük avantajı hedef devletin ve uluslararası hukukun kurallarına uygun olmayan terör yöntemleriyle hareket etmeleridir.

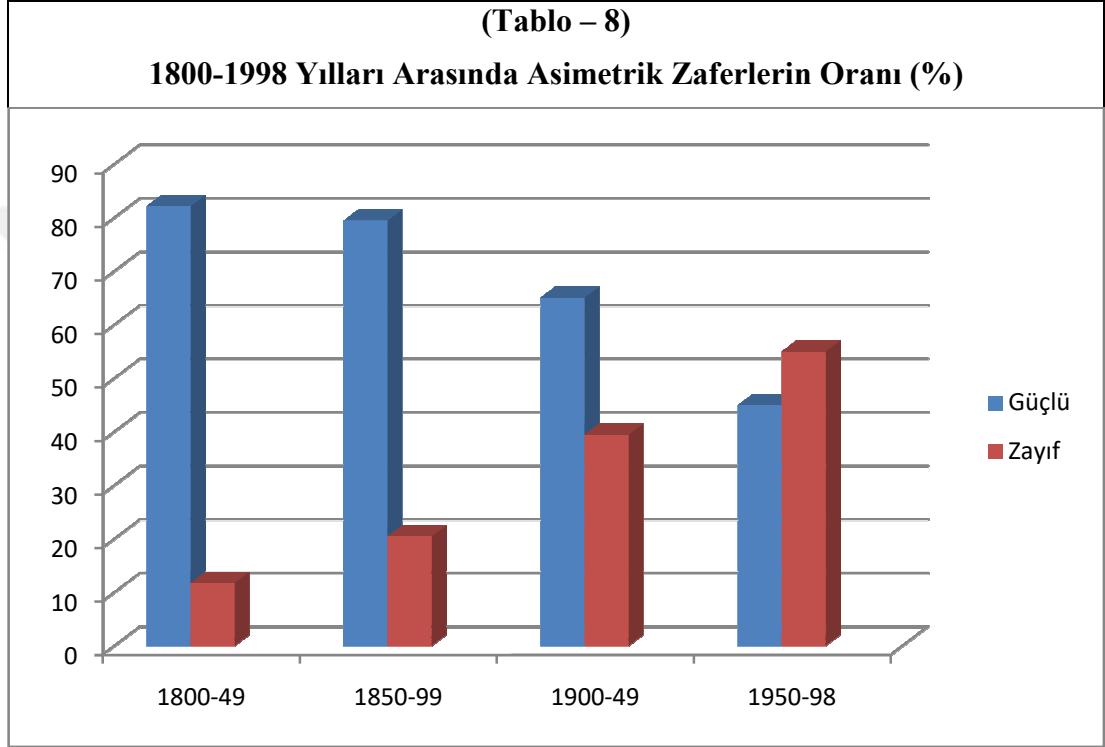
Devlete karşı isyan eden gruplar başlangıçta hafif silahlar kullanırlar. Hareketli birlikler başlangıçta düzenli orduyla açık alanda temasa girmezler. Silahlı mücadele hafif silahlarla da olsa silah ve mühimmatın ülke dışından getirilmesinden başka bir çaresi yoktur. İlerleyen safhalarda egemen devletin silah depolarından ele geçirilen silah sistemleri de kullanılır. Ancak, her halükarda ülke dışından silah ve mühimmat desteği şarttır.

Zayıf taraf asimetrik etkiyi kullanarak güçlü tarafı yıpratarak, zamana yayarak yenme şansını yakalayabilmektedir. Özellikle günümüzde demokratik ülkelerde iktidara gelmenin tek yasal yolu olan seçimi kazanmanın da tek geçerli kuralı ülkede yerince oy almaktan geçmektedir. Geleneksel işgal durumunda güçlü devletin askerleri zayıf devletin coğrafyasından ceset torbaları içinde gelmeye başlayınca, kamuoyu girilen savaşı sorgulamaya başlamaktadır.

Ivan Arreguín 1800-1998 yılları arasında icra edilen savaşları incelemiş ve aşağıdaki istatistikî grafiği ortaya koymuştur ¹⁹¹ . Tablo analatik olarak

¹⁹¹ Ivan Arreguín-Toft, **How the Weak Win Wars A Theory of Asymmetric Conflict**, International Security, Vol, 26, No:1 (Summer 2001), 2001 by the President and Fellows of Harvard College and the Massachusetts Institute of Technology, s.98.

incelendiğinde zayıf güçlerin kendisinden daha kuvvetli olanları yenme istatistiğinin gün geçtikçe artma eğiliminde olduğu açıkça görülmektedir. Ağır silahlarla donatılmış düzenli ordulara karşı isyancıların başarı şansının arttığının da göstergesi olarak kabul edilebilir. Zayıflar gerilla yöntemleri, asimetrik etkiler gibi dolaylı strateji yöntemlerini kabul ederek başarı oranlarını arttırmıştır.

Hibrit harekâтта, geleneksel savaş kavramında olduğu gibi cephe ve harekâtın başlama zamanı kesin çizgilerle belirlenmemiştir. Daha yalın bir ifade ile devletlerarası savaşta krizin tırmanması, göstere göstere askeri yığınaklanma gibi safhalar genellikle uygulanmamaktadır. Barış zamanından düşmanın dünya kamuoyunda kötü gösterilmesi, ekonomik olarak çökertilmesi, ambargo konulması, “koalisyon” oluşturulması, savaşı karşı tarafın istediği gibi algı yaratılması sıkça kullanılan yöntemlerdendir.

Batı algısında 2006 yılındaki İsrail-Hizbullah çatışması günümüz anlamında hibrit harekâtın miladı olarak alınmaktadır. Bundan daha önce başlayan 2’nci Çeçenistan Savaşında Rusların icra ettiği harekât yöntemleri hibrit harekât kapsamına

uymaktadır. Rusya'nın Ukrayna'da uyguladığı muharebeler hibrit harekâtın başarılı örneklerinden biridir.

İsrail Silahlı Kuvvetlerinin 2006 yılında 2'nci Lübnan Savaşı sırasında Gazze ve Batı Şeria Bölgesinde Hizbullah'la girdiği çatışmalar sırasında verdiği ağır zayıat, bugün anladığımız anlamdaki hibrit harekâtın önemli örneklerinden biri olarak kabul edilebilir. İsrail Ordusu'nun ateş gücü ve zırh koruması, İran tarafından da desteklenen Hizbullah'la kıyaslandığında mukayese kabul etmeyecek bir üstünlüğe sahiptir. Ancak, Hizbullah anti-tank füzeleri, insansız hava araçları, gelişmiş muhabere sistemleri, İsrail Ordusunun telefon ve telsiz görüşmelerini çözümleyebilecek cihazlarla kuvvetlerini donatmıştır¹⁹².

İsrail Silahlı Kuvvetleri bu savaş süresinde 19.000 uçak görev çıkışı yapmış, 20.000 bomba, 2000 füzeyi 7000 hedefe göndermiştir. Bunlara ilave olarak 125.000 top veya ağır havan mermisini farklı hedeflere atılmıştır. Ancak hedef istihbaratı konusunda yetersiz kalmaları neticesinde kullanılan bütün bu cephaneye rağmen karşı tarafa istedikleri zayıatı verdirilememiştir¹⁹³. İsrail kısa süre içinde yapılan sadece bir muharebede 18 tank kaybetmiştir¹⁹⁴.

Buna ilave olarak muharebeye yönelik eğitim faaliyetlerini uygun şekilde yöneten Hizbullah, düzenli İsrail birliklerine karşı üstünlük sağlamış çok sayıda tank ve personel zayıatı verdirmesinin yanı sıra attığı füzelerle halk üzerinde korku yaratmıştır. Salok Vadi'sinde anti-tank füzeleriyle kısa bir sürede 18 Merkava ana muharebe tankının imha edilmesiyle, düzenli ordu birliklerine karşı düzenli olmayan birliklerin sağladığı bu başarı günümüz muharebe konseptinin oluşmasında dönüm noktalarından birini oluşturmuştur.

2006 yılında Hizbullah militanları İsrail topraklarına 4.000 roket atmıştır. Buna ilave olarak 50 kilogram bomba taşıyabilen üç adet Mirsad-1 İnsansız Hava Aracı

¹⁹² Frank G.Hoffman, "Hybrid Warfare and Challenges" Joint Force Quarterly Issue 52 First Quarter 2009, (Çevrimiçi), <http://ndupress.ndu.edu/portals/68/Documents/jfq/jfq-52.pdf>, 26.08.2018.

¹⁹³ Frank G.Hoffman, **Conflict In 21st Century: The Rise of Hybrid Wars**, Virginia, Potomac Institute for Policy Studies, 2007, s.39.

¹⁹⁴ Frank G.Hoffman, **Conflict In 21st Century: The Rise of Hybrid Wars**, Virginia, Potomac Institute for Policy Studies, 2007, s.37.

(Unmanned Aerial Vehicles (UAV)), gemilere karşı kullanılan C-802 Noor Güdümlü Seyir Füzesi (cruise missiles) kullanmıştır. Yeteri kadar gelişmiş pahalı silah sistemlerin yerine çok daha ucuz teknolojiyle savaşmak zorunda kalanlar da hibrid savaşı tercih edecekleri bir dönem başlamıştır. Patlayıcı maddelerin yola döşenmesi veya intihar bombacıları gibi kendini ispatlamış teknikler kullanarak hasım üzerinde üstünlük sağlanması hedeflenmiştir. Hava gücü sayesinde istihbarat, gözetleme, keşif alanlarında önemli ilerleme kaydedilmiştir. Hibrid savaşı tercih eden zayıf taraf da boş ve terk edilmiş alanlar yerine sivillerle aynı yerde bulunarak saklanma metodunu seçmiştir ¹⁹⁵.

Hibrid harekâtın ortaya çıkmasının en önemli sebeplerinden biri de bütün dünyada nüfus artışı, şehrin insanlara verdiği imknlarla büyük metropollerin çekiciliğini arttırması gibi nedenlerle insanların kırsal kesimden şehirlere g etmesidir. şehir nüfusunun artması savaşların karakteristiğini ve yöntemini etkilemiştir. Sun Tzu zamanından beri düzenli ordular şehirlerden uzak kalmaya çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşında Stalingrad ve Berlin Savaşlarında verilen ağır zayıatlar bunun örneklerinden sadece birkaçıdır.

Vancouver, Frankfurt, Moskova, Miami, and şangay şehirleri ülkelerinin kalanına ihtiyaç duymadıkları bir zenginliğe sahiptir. Bu şehirler yatırım, kültür, bankacılık yönünden cazibe merkezidir. Frankfurt aldığı g sebebiyle Alman azınlığın yaşadığı bir şehir haline gelmektedir. İnsanlar 20'nci Yüzyılın ikinci yarısından itibaren köy yaşamından uzaklaşmaya başlamıştır. Bu nedenle oluşan g dalgaları üç farklı şehir modeli ortaya çıkarmıştır. Ekonomik olarak hızla gelişen Manhattan, Münih, Vancouver, Seoul gibi şehirler nüfus ve ölçek anlamında "ani büyüyen şehirler (boom cities)" olarak tanımlanmaktadır. Lagos, Johannesburg, Lima, Karaçi, Kalkuta, Los Angeles, Kahire gibi şehirler "depo şehirler (reservoir cities)" şeklinde tanımlanmaktadır. şehir merkezinde yoğunluğu az olan fakat etrafındaki yerleşim alanlarıyla bütünlük arz eden Vaşington gibi şehirler "dağınık şehirler (dispersed

¹⁹⁵ Mark Clodfelter, **Back From the Future The Impact of Change on Airpower in the Decades Ahead**, Strategic Studies Quarterly, Vol. 3, No. 3 (FALL 2009), (evrimii), <http://www.jstor.org/stable/26268667>, 25-06-2018.

cities)” ismini almaktadır ¹⁹⁶ . Şehirlerin demografik yapısı ayrı bir inceleme konusudur. Ülke içindeki göç, ülke dışından gelen göç sonucu oluşan şehirlerin sosyolojik yapıları ve bunun etkileri farklı olmaktadır.

2030’larda dünyada bulunan sekiz milyar insanın beş milyarı şehirlerde yaşayacaktır. Şehirlerde yaşayan beş milyar insanın iki milyardan daha fazla kısmı Orta Doğu, Afrika ve Asya’da konuşlu şehirlerde yaşayacaktır. Bu şehirlerin büyük kısmı sahil şeridi veya yakınında bulunacaktır. Bu yoğun nüfusa sahip şehirler düşünülmeden harekât planlaması yapılması imkânsızlaşacaktır. Bu yoğun şehirler aynı zamanda salgın hastalıkların da başlangıç noktası olacaktır. Şehirlere ayrılması gereken askeri gücün çok fazla olması gerekmektedir ¹⁹⁷ .

Hava-Kara işbirliği ilk olarak Almanlar tarafından İkinci Dünya Savaşında kullanılmıştır. Bu tarihten itibaren “Müşterek Harekât Konsepti” dünyanın savaş doktrininde yerini almaya başlamıştır ve ABD tarafından etkili şekilde kullanılmıştır. Müşterek harekât konsepti kara, deniz ve hava kuvvetlerinin koordineli şekilde bütünleşik görev grupları halinde kullanılması üzerine kurgulanmıştır.

Kara-Hava koordinasyonunun önemi günden güne artmış ve günümüz hibrit harekâtın icrasında önemli rol oynamaktadır. Hava kuvvetlerindeki uçak ve mühimmat gelişimi koordinasyonu daha da kolaylaştırmıştır. Dünya ordularındaki özel birliklere olan ihtiyacın artması bu beraberliğe farklı bir boyut kazandırmıştır. Hava kuvvetleri tarafından atılabilen akıllı mühimmatların düşman derinliklerindeki uygun hedeflere yönlendirilmesi özel kuvvetler tarafından yapılabilir hale gelmiştir. Bunlara ilave olarak insansız hava araçlarındaki teknolojik gelişim hedef seçim ve yönlendirilmesini kolaylaştırmıştır.

ABD 2010 yılında açıkladığı Ulusal Güvenlik Stratejisine göre cephe savaşı ve önleyici savaş gibi kavramlar yerine, “özel savaş” ve “diplomasiyi” ön plana geçmiştir. ABD’nin hedefi müttefiklerin üzerinden dışa doğru genişleyen bir siyaset ile güvenliği sağlamaktır ABD bu güvenlik stratejisiyle Obama döneminde “Yeni

¹⁹⁶ Ralph Peters, **Fighting for The Future: Will America Triumph?**, Mechanicsburg / Pennsylvania, Stackpole Books, 2001, s.92.

¹⁹⁷ Joint Publication 3-06, **Joint Urban Operations**, 20 November 2013, s.I-4.

Müdahalecilik” anlayışını kabul etmiştir. Bu yeni anlayışın ilk örneği Libya olmuştur
198.

ABD’nin bu yeni anlayışına göre oluşturulan 2012 Savunma Stratejisinin temel unsuru “2.5 savaş stratejisi”, yani aynı anda iki büyük savaş ve bir yerel istikrar sağlama (asker bulundurma) operasyon kapasitesi iddiası, yerini ; “1.5 savaş stratejisine” bırakmıştır. Yani bu stratejiye göre, 21’inci yüzyıl ABD için “Pasifik Yüzyılı” olacaktır¹⁹⁹.

Dünya kamuoyunda Soğuk Savaş yıllarından kalma alışkanlıkla Amerika-Rusya çekişmesi ön plana çıkmaktadır. Bu iki ülke arasındaki gerginlik ve sürtüşmelerin savaşa dönüşebilmesi çekincesi sürekli gündemde tutulmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında bu iki devlet vekâlet savaşlarını hariç tutulduğunda hiçbir zaman karşı karşıya savaşmamıştır. Buna ilave olarak 20’nci yüzyılda iki devlet müttefik olarak ortak düşmanları olan Almanya’ya karşı savaşmıştır. Amerika ve Rusya İkinci Dünya Savaşından sonra aralarındaki problemleri vekâlet savaşları veya anlaşma yoluyla çözüme ulaştırmıştır.

21’inci yüzyılda ABD için Pasifik bölgesinin öne çıkmasının ana sebebi Çin’dir. Rusya’dan farklı olarak Çin ekonomik, siyasi ve askeri bir güç olarak Amerika’ya rakip olma yolunda ilerlemektedir. Orta Asya, Afrika bölgelerinde ilgi ve etki alanını güçlendirmesi, buralardaki yeraltı ve yer üstü kaynaklara ulaşma, çabası her geçen gün artmaktadır. Ulaştığı her yere yumuşak güç unsurlarıyla yerleşme ve sonrasında bunu askeri tedbirlerle arttırma yöntemini adeta doktrinleştirmiştir.

Çin’in son yıllarda gösterdiği ekonomik başarılarla ilave olarak askeri yeteneklerini geliştirmesi ABD’nde tedirginlik yaratmıştır. Çin Japonya’yı da geçerek dünyanın ikinci büyük ekonomisi olmuştur. Çin’in yıllık büyüme oranları dikkate alındığında ABD’nin bakış açısıyla tedbir alınmadığında ileriki yıllarda dünyanın birinci ekonomisi olması kaçınılmazdır.

¹⁹⁸ Ömer Göksel İşyar, **Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası**, Bursa, Sayda Yayınları, 2018.s.64.

¹⁹⁹ Ömer Göksel İşyar, **Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası**, Bursa, Sayda Yayınları, 2018, s.65.

Çin 1.3 milyarlık nüfusuyla ekonomik büyümesini istikrarla sürdürmek için iki şeye ihtiyacı vardır. Bunlardan birincisi yeterli enerji ve gıdadır. İkincisi üretim fazlasını satabileceği yeni pazarlardır. Çin bu talepleri karşılayabileceği gayretlerini dünya çapında sürdürken iki stratejik bölgeye odaklanmıştır. Bunlardan birinci coğrafi olarak kendisine karasal olarak yakın Orta Asya, ikincisi Afrika'dır. Orta Asya'ya coğrafi yakınlığı ve tarihsel perspektifte bölgeyle ilişkilerinin olması sebebiyle daha kolay politikalar oluşturabilmektedir. Bölgeye büyük ölçekte yatırımlar yapmakta, ucuz kredi imkânları sunmakta, bölgedeki fosil yakıtlarını boru hatlarıyla Çin'e taşıma gayretlerini sürdürmektedir.

İkinci stratejik bölge olan Afrika Kıta'sı önemli miktarda yeraltı ve yerüstü kaynaklarına sahiptir. Afrika özellikle batı ülkelerin "eski" sömürgesi olan ülkelere oluşturmaktadır. Batılı ülkeler bölgedeki kaynaklardan halen yararlanmaktadır. Ancak, kıtanın yaşadığı açlık, salgın hastalık, susuzluk gibi sorunlarıyla çok fazla ilgilenmemektedir. Bu gibi şartlar bölgeye yeni giren Çin'e büyük avantaj sağlamaktadır.

Çin'in yeteri kadar fosil kaynaklı enerjiye ve yiyecek kaynaklarına sahip olmaması nedeniyle sadece ekonomik olarak büyümesi tek başına bir tehdit değildir. Ancak, uzun menzilli füzeler, uçak gemileri, dikey füze atabilen destroyerler, modern tank, savaş uçakları imal etmesinin arkasında başka bir senaryonun olabileceği tehdit algısı yaratmıştır. ABD 2030'lu yıllarda Çin'le muhtemel bir savaş için hazırlandığını açık kaynaklarda beyan etmektedir.

Yumuşak güç kavramını 21'inci yüzyılda çok sık kullanmaktadır. Ekonomik yatırım, yazılı ve görsel medya yumuşak güç kullanımında uygun enstrümanlardan sadece birkaç tanesidir. İnsanların gözüyle gördüğü, kulağıyla duyduğu iletilerden etkilenmesi son derece doğaldır. Ayrıca bireysel olarak insan ve sosyolojik olarak insan toplulukları algı yönetimine açık varlıklardır. Bu nedenle medyaya hâkim olmak, gündemi belirlemek ve yönlendirmek gibi pek çok açıdan önemlidir. Çin'de Afrika açılımında yumuşak güç unsurlarını azami olarak kullanma gayretine girişmiştir.

Çin 2012 yılı itibariyle 200 milyar dolarla Afrika Kıtasının en büyük ticari ortağıdır. Diğer bütün ülkeler bu kıtada Çin'in gerisinde kalmıştır. Ticaretin yanı sıra

Çin'in 2000'i aşkın şirketiyle Afrika'daki yatırımı 2012 yılı itibariyle 21 milyar doları bulmuştur. Çin'in varlığı köprülerle, barajlarla, demiryollarıyla, stadyumlarla, limanlarla, rafinerilerle ve radyo-televizyon istasyonlarıyla bariz şekilde görülmektedir. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'nin ilk üst düzey ziyareti 2013 yılında Afrika'ya olmuştur²⁰⁰.

Çin'in sahibi olduğu televizyon, radyo kanalları ve gazeteleri Afrika'daki varlıklarını arttırmıştır. 2006 yılında Çin Afrika Bölgesel Bürosu (Africa Regional Bureau) Nairobi'de açılmıştır. Daha önce Çin'in Paris'ten yaptığı Fransızca yayının üretim ve dağıtım merkezinin Nairobiye taşınması Afrika'ya verilen önemin işaretidir. Çin'in Afrika'da 13'ü İngilizce, 9'u Fransızca, 2'si Portekizce yayın yapan merkezi büroları bulunmaktadır. 2008 yılında Xinhua Çin Afrika Haber Servisini (China African News Service) kurmuştur. Çin'in İngilizce kanalı CNC World kablolu yayın vasıtasıyla 2011'de Afrika'ya ulaşmıştır. 17 milyon Kenya'lı Çin'in haber kanalına üye olmuştur²⁰¹.

Afrika'da bir kısmı henüz keşfedilmemiş olmak üzere dünyanın önemli minarel ve enerji kaynakları bulunmaktadır. Çin günümüzde Afrika'daki en büyük bakır, demir ve magnezyum üreticisidir²⁰². Çin petrol ihtiyacının %40'ını Afrika'dan temin etmektedir. Çin 31 Afrika ülkesinin bocunu silecek kadar iyi ilişkiler geliştirmektedir²⁰³. Çin 2018 yılı itibariyle petrol ihtiyacının % 71'ini ithal etmiştir. 2035'de bu oran %80'i bulacaktır²⁰⁴. İthalatının %80'ini Malakka Boğazı'ndan ve Güney Çin Denizinden transit olarak geçiş yapmaktadır²⁰⁵.

Çin yumuşak güç unsurlarını yoğun olarak Afrika Kıtasında kullanmasının arkasından, silah sistemleri satışları, güvenlik anlaşmaları da gelmiş ve gelmektedir.

²⁰⁰ Xiaoling Zhang, Herman Wasserman, and Winston Mano, **China's Media and Soft Power in Africa: Promotion and Perceptions**, New York, Palgrave Macmillan, 2016,s.10.

²⁰¹ Ibid, s.11.

²⁰² Mark O. Yeisley, **Bipolarity, Proxy Wars, and the Rise of China**, Strategic Studies Quarterly, Vol. 5, No. 4 (Winter 2011), s.83.

²⁰³ Ibid, s.11., s.84.

²⁰⁴ ABD Savunma Bakanlığının, 02 Mayıs 2019 tarihli ABD Kongresine Hazırladığı Yıllık Rapor, **"Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China"**, s.12.

²⁰⁵ ABD Savunma Bakanlığının, 07 Nisan 2015 tarihli ABD Kongresine Hazırladığı Yıllık Rapor, **"Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China"**, s.24.

Özellikle silah satışlarına yönelik çabalar 2020 yılında hızlanmıştır. Çin Halk Cumhuriyetinin bundan sonraki bölge planı “akıllı güç” üzerine evrimleşmesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Akıllı güç; yumuşak güçle, sert gücün karma olarak kullanımını öngörür.

Amerikan Savunma Bakanlığı kendi Başkanlarından aldığı güvenlik talimatları doğrultusunda 2012 yılında aşağıda ana hatları belirtilen çalışmayı yayınlamıştır. ABD’nin güvenlik ve ekonomik ilgi alanı kaçınılmaz şekilde Batı Pasifik’le Doğu Asya arasında kalan Hint Okyanusu, Güney Asya’yı kapsamaktadır. Bu bölgede kendileri açısından karşılaşılabilecekleri “büyük zorluklar ve fırsatlar vardır”. ABD’ne göre; “ABD Ordusu dünyanın güvenliğine gerekli katkıyı sağlarken, Asya-Pasifik Bölgesini yeniden dengeleme gerekliliğini sağlayabilmelidir”. Bunu gerçekleştirmede Asyalı müttefikleriyle ve ortaklarıyla olan ilişkilerini “bölgenin istikrarı ve refahı” için önemli gördükleri vurgulanmıştır. Mevcut müttefiklerine ilave olarak Hindistan’la olan ilişkilerine özel verdikleri belirtilmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti’nin potansiyel olarak uzun vadede ABD’nin ekonomisi ve güvenliğine çeşitli etkileri olacağı ifade edilmiştir ²⁰⁶.

Pentagon geleneksel olan Amerika’nın aynı anda iki büyük savaş yapma modelinin eskidiği görüşündedir. ABD elindeki kaynaklarla ulusal menfaatlerini korumak maksadıyla, bundan sonra taarruz ve savunma doktrinlerine katkı sağlayacak siber savaş, özel kuvvetler, çok kapsamlı istihbarat, gözetleme ve keşif konularına öncelik verme konusunda fikir birliğine varmıştır ²⁰⁷.

Günümüzde ABD’nin geçmişte olduğu gibi aynı anda Almanya ve Japonya’yla savaşıacağı politik, askeri bir ortam mevcut değildir. Soğuk Savaş döneminden farklı olarak Rusya askeri gücünü korumakla beraber Amerika’nın hegomon gücüne ekonomik anlamda tehdit oluşturmamaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti kendisine geçmişte Almanya’nın yapmaya çalıştığı gibi yaşam alanı açma çabasına girmiştir.

²⁰⁶ U.S. Department of Defense Strategic Guidance , “Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense”, 05.01.2012.

²⁰⁷ Elisabeth Bumiller, Thom Shanker, “Obama Puts His Stamp on Strategy for a Leaner Military”, **The New York Times**, 05.01.2012, (Çevrimiçi) <https://www.nytimes.com/2012/01/06/us/obama-at-pentagon-to-outline-cuts-and-strategic-shifts.html>, 08.01.2020.

Çin Deniz Kuvvetleri savaş gemileri Mayıs-Haziran 2014 döneminde Afrika Kıtasının etrafında dolaşmıştır. Bu görev sırasında Nijerya, Kamerun, Namibiya ve dönüştürme Pakistan, İran Deniz Kuvvetleriyle müşterek tatbikat, eğitim görevleri icra etmiştir. Çin Ordusu Birleşmiş Milletlerin barış gücü harekâtlarına 2.200 askerle en fazla Afrika ve Orta Doğu bölgesinde katılım sağlamaktadır ²⁰⁸. Çin Halk Cumhuriyeti'nin sadece Sudan'da 4000 askeri personeli vardır. Bu askerlere Çin'in mineral ve enerji yatırımlarını korumak görevi verilmiştir ²⁰⁹. Çin 2009-2013 yılları arasında dünya çapında 14 milyar dolarlık silah satışı anlaşmaları yapmıştır ²¹⁰. 2013-2017 yılları arasında bu rakam 25 milyar dolara çıkmıştır. Dünyanın dördüncü ve en hızlı büyüyen silah satıcısıdır ²¹¹.

ABD mümkün olduğunca yaratıcı, düşük maliyetli, arkasında az iz bırakan yaklaşımlarla savunma hedeflerine ulaşmayı hedeflemektedir ²¹². Daha önce Afrika Kıta'sına hâkim olan batılı güçler ve dünyanın en büyük savuma harcamasına sahip olan ABD, nükleer silah sistemlerine de sahip olan Çin Halk Cumhuriyetine Afrika'daki faaliyetleri sebebiyle geleneksel savaş ilan etmesi uygulanabilir ve mantıklı değildir. Ancak yerel güçlerle koordineli olarak hibrit savaş uygulaması beklenen bir sonuçtur. Bu sayede kıtanın kritik bölgelerinde askeri üsler açabilecek ve Çin'in bu bölgelere, kaynaklara ulaşması engellenebilecektir. Gelecekte Amerika-Çin Savaşının Afrika'da hibrit savaş modeliyle başlaması ve müteakiben Çin sınırlarında da yine aynı modelle devam etmesi kaçınılmazdır.

²⁰⁸ ABD Savunma Bakanlığının, 07 Nisan 2015 tarihli ABD Kongresine Hazırladığı Yıllık Rapor, **"Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China"**, s.17.

²⁰⁹ Mark O. Yeisley, **Bipolarity, Proxy Wars, and the Rise of China**, Strategic Studies Quarterly, Vol. 5, No. 4 (Winter 2011), s.84.

²¹⁰ ABD Savunma Bakanlığının, 07 Nisan 2015 tarihli ABD Kongresine Hazırladığı Yıllık Rapor, **"Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China"**, s.55.

²¹¹ ABD Savunma Bakanlığının, 02 Mayıs 2019 tarihli ABD Kongresine Hazırladığı Yıllık Rapor, **"Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China"**, s.27.

²¹² U.S. Department of Defense Strategic Guidance , **"Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense"**, 05.01.2012.

2.1.3. Harekâtın Özellikleri

Yakın dönemde Suriye’de devam eden hibrit harekât sıcak savaşla Soğuk Savaş arasında kalan, sıcak savaşla daha fazla benzerliği olan bir yöntemdir. Günümüz uygulamalarında çökmüş ve zayıf devletlere karşı örnekleri görülmektedir. Hibrit harekât merkezi planlama, bölgesel ve hatta mikro-bölgesel icra içeren bir muharebe şeklidir. Stratejik, operatif, taktik ve taktikle ifade edilemeyecek kadar küçük unsurların eşzamanlı senkronize edilmesinin zorluklarını barındırır. Siber savaştan, hava kuvvetlerine, terör eylemlerinden, stratejik iletişim kullanılmasına kadar farklı uzmanlık alanları bu mücadelede yer almaktadır. Hibrit harekât isyan hareketlerinden farklı olarak sıcak savaşın yoğunluğunu da içinde barındırmaktadır.

İsyancı hareketlerde kullanılan birkaç tane temel strateji vardır. Bunlardan bir tanesi Mao’cu Stratejidir. 1920 yılında Mao Tse-Tung’nun başlatığı hareket Çin’de başarılı olmuş, 2006’da Nepal’de de başarıyla uygulanmıştır. Mao çok sayıda taktik ve stratejik teoriyi uygulamaya geçirmeyi başarmıştır. Bunların bir kısmı; hareketli savaş, gerilla savaşı, uzun süreli kesintisiz savaş ve nihayetinde politik hedeflere ulaşmaktır. Askeri, politik, ekonomik, sosyal, psikolojik parçalar derinlikte ve dinamik olarak birleştirilir. Mao Stratejisinin uygulanması üç safhaya ayırmıştır²¹³.

Birinci safhada merkezden uzak kırsal alanda küçük gruplar halinde teşkilatlanılır, bölgesel üsler oluşturulur. Bu safhada halkı kazanma, karşı propaganda, kışkırtma ve gözdağı verme faaliyetleri iç içe ve eşzamanlı uygulanır. Askeri çatışmalara girmekten kaçınılır, bölgesel üsler korunur, gizlilik önemlidir, ağırlıklı olarak bir sonraki safhaya hazırlanılır. İkinci safhada gerilla harekâtı arttırılır birinci safhadaki faaliyetler ve kontrol edilen alan genişletilir. Bu safhada isyancılar saldırılarını yoğunlaştırır, terörizm, sabotaj hareketleri hızlandırılarak kontrol edilen alan izole edilmeye çalışılır. Direnişçiler kendi hukuksuzluklarını yoğun şekilde uygularken devlet güçlerinin müdahalelerini kışkırtıcı maksatlarla kullanırlar. Halkı devlete karşı yabancılaştırıcı tedbirleri alırlar. Kendilerine gölge hükümet statüsü kazandırma çabasını sürdürürler. Bu safhada silahlanmaya önem vererek bir sonraki safha için

²¹³ Joint Publication 3-24, **Counterinsurgency**, 25 Nisan 2018, s.II-14.

gerekli alan kontrolünü genişletirler. Üçüncü safha; klasik ordu kuruluş düzenine geçme ve “düşmanı imha etme” stratejisi üzerine kurulmuştur. Bu safhanın en belirgin özelliğini stratejik savunmadan stratejik taarruza geçme oluşturur ²¹⁴.

Kullanılan ikinci strateji “Fokoizm”dir. Fokoizmin Mao’cu stratejiden farklı özellikleri vardır. Bu stratejinin teorisinde; az sayıda direnişçi ayrılıkçı grup devlete karşı silahlı mücadeleye girerek, ülke nüfusu üzerinde geniş çaplı bir isyan hareketi başlatma gayreti içerisindedir. Propaganda ve gizli organizasyonlara çok fazla önem verilmez. Keza, halkı kazanmaya çok önem verilir. Teori Küba devriminin icrasıyla kendisini ispat etmiştir. Fokoist stratejiler Bolivya, Congo ve Arjantin’de başarılı olamamış Sri Lanka’da biraz farklı uygulamalarla başarılı olmuştur ²¹⁵.

Hibrit harekât bu iki gerilla konseptin bazı unsurlarını içerisinde bulundurmakla birlikte kendi içerisinde bu tekniklerden farklı özellikleri barındırır. Bunlardan birincisi dışarıdan gönderilen savaşçılardır. Diğer gerilla hareketlerinde yerel unsurlarla merkezdedir. Hibrit harekât için dışarıdan sadece silah ve mühimmat değil aynı zamanda farklı değerler uğruna bölgeye dışarıdan gelen veya gönderilen yabancı savaşçılar vardır. İkinci olarak gerilla hareketleri genellikle var olan ekonomik, sosyal sıkıntılara tepki olarak ortaya çıkar ve ayrılıkçı zihniyet silahlı çatışmalar başlamadan oluşur/oluşturulur. Hibrit harekâta silahlı çatışmanın başlamasından önce hazırlık hareketlerinde ayrılıklar sanal olarak körüklenmekle birlikte asıl kırılma noktası şiddetin tırmandığı çatışma safhasında başlar. Bu safhada hibrit harekât fokoizme benzer ama ülkenin tamamını değil belirli toplumsal grupları kapsar. Toplumda tetiklenebilecek, lakin sakin duran fay hatları kan dökülmesiyle hareketlenir. Bu farklılık hibrit harekâtın dış destekle ve suni zorlamayla oluşmasından kaynaklanmaktadır.

Üçüncü olarak Maocu Stratejide olan safhalandırma hibrit harekâta belirgin değildir. Amaç Maou’ların ilk iki safhasını atlayıp güç dengesi olarak üçüncü safhaya geçmektir. Yurt dışında, genellikle komşu ülke/ülkelerde, mürettebatla kullanabilecek ağır silah eğitimleri almış yerel ve yabancı unsurlar, kendilerine

²¹⁴ Joint Publication 3-24, **Counterinsurgency**, 25 Nisan 2018, s.II-14-15.

²¹⁵ Joint Publication 3-24, **Counterinsurgency**, 25 Nisan 2018, s.II-15-16.

verilen donatıyla harekâtın başladığı ilk günlerde karşısındaki orduyla savaşılabilmek yeteneğine sahip olarak ortaya çıkabilir. Bu hazırlık hareketleri çok gizli olur hedef ülkenin bunları algılayıp tedbir alması oldukça zordur.

Klasik harpte karşıt kuvvet/düşman birkaç şekilde savaş dışı bırakılabilir. Bunlardan birincisi gelişen teknolojinin getirdiği yüksek ateş gücü ve manevrayla düşmanın silah, araç ve personelinin tamamını imha etmektir. Bunu tamamen başarmak günümüz imkânlarında bile oldukça zordur. İnsan gücü, ağır silahlar, cephanenin yoğun kullanımıyla mümkündür ve her yönden pahalı bir yöntemdir. İkinci yöntem düşmanın ikmal kaynaklarını kesmek ve tecrit etmektir. Temel ihtiyaçlar, yakıt, cephane, sıhhi tahliye gibi ikmal maddelerinden yoksun kalan düşman teslim olamaya veya imhaya zorlanabilir. Üçüncü yöntem bu iki yöntemim karışımıdır.

Hibrit harekât yıpratma üzerine kurgulanmış bir savaş yöntemidir. Geleneksel savaş yöntemlerinden de yararlanılmakla birlikte bire bir aynı teknikler uygulanamaz. İmha ve tecrit yapılabilmesi için karşı tarafın geleneksel harp düzeninde konuşlanması gereklidir. Hibrit savaşın başlangıcında bu mümkün değildir.

Düzenli harpte tecrit (yasaklama) harekâtı yapılması için gerekli şartlar şöyle sıralanabilir : ²¹⁶

- a. Hava hakimiyeti,
- b. Manevrayla senkronizasyon,
- c. Sürekli ve yoğun baskı
- ç. Doğru, güvenilir, zamanında istihbarat,
- d. Etkili kaynak planlaması, uygun konumlanma ve tahsis.

Hibrit harekâta yukarıdaki şartlar farklılık arz etmektedir. Hava hâkimiyeti hava üstünlüğünden daha üst seviyede bir derecelendirmedir. Karşı tarafın hava unsurunun

²¹⁶ Joint Publication 3-03, **Joint Interdiction**, 09 Eylül 2016, s. I-9.

kullanamaması veya hiçbir hava unsuru kalmaması anlamındadır. Geleneksel savaşta bu çok önemli bir kuvvet çarpanıdır. Düşmanın asıl muharebe hattının gerisinde intikal halinde olan zırhlı birlikler gibi hedefler hava kuvvetleriyle imha edilebilir. Hibrit harekâtta da hava hâkimiyeti önemli ama yeterli değildir. Hibrit harekâtta asıl muharebe hattı olmadığı gibi derinlikte intikal eden zırhlı birliklerin bulunma ihtimali düşüktür. Silahlı mücadele ve çatışmalar bölgesel olarak yapılmaktadır.

Dost birliklerin manevrasıyla koordineli ateş desteği sağlanması çok doğru bir istihbaratla mümkündür. Bu istihbaratın tamamının uydulardan, insansız hava araçlarından sağlanması mümkün değildir. Yerel unsurlardan sağlanan istihbarat birkaç taraftan doğrulanmak kaydıyla en güvenilir olandır.

Hibrit harekât yapısı itibarıyla küçük birliklerin muharebesidir. Normal şartlarda en fazla tabur veya daha alt seviyede birlikler tarafından icra edilir. Planlama ve koordinasyon daha üst seviyede yapılsa bile inisiyatif küçük birlik komutanlarındadır. Karar verici ve uygulayıcı küçük birlik seviyesindeki liderler yaptıkları ve yapacakları taktik eylemlerle muharebenin gidişatını yönlendirirler. Bu özelliğiyle merkezi kontrolü zordur ancak mutlaka yapılması gereklidir.

Yine aynı liderler harekât, istihbarat konularının yanı sıra sıhhi tahliye, ikmal, hedef yönetimi konularını da senkronize etmek zorundadır. Geleneksel muharebelerde bu hususlar emrine girdiği üst birliklerin karargâh desteğiyle kolayca çözümlenir. Ancak konuşlanma olarak uzak yerlerde görev yapan ve muhtemelen istenen seviyede karargâhları olmayan küçük birlikler bu kolaylığa sahip değildir. Buna rağmen alandaki birlikler işlerini kolaylaştıran önemli bir avantaja sahiptir, o da yerel halk ve yerel güçler. Bölge halkının desteğini alan birlikler istihbarattan, ikmale kadar çok sayıda problemini çözebilme imkân ve kabiliyetine sahiptir.

Günümüzdeki vekâlet savaşları ve hibrit harekâtlar genellikle meskûn mahallerde icra edilmektedir. Meskûn mahal muharebeleri ova, dağlık alan, ormanlık bölge gibi değişik arazi arızalarına göre büyük farklılıklar göstermektedir. Büyük şehirler insan yapısı arazi arızaları ve ordular için ele geçirilmesi zor hedeflerdir. Şehir muharebeleri ayrı bir eğitim tekniği ve teçhizat gerektiren yerlerdir. Binalar ve caddeler savunan tarafa daha fazla yardımcı olur ve taarruz edene beklenenden daha

fazla zayıat verdirebilir. Geleneksel planlama ve harekât planları büyük şehirlerde geçerliliğini kaybeder. Meskûn mahal muharebeleri cephe hattı, asıl muharebe, taarruz mihveri, sıklet merkezi gibi düzenli orduların kullandığı taktik kavramlar önemsizleşir. Taarruz eden taraf şehirde inatla savunan bir düşman karşısında beklenenden çok daha fazla zayıat verebilir. Tahliye edilmeyen şehirler de sivil insan kaybı fazla olabilir.

Düzenli muharebelerde kullanılan ağır silahlar dar sokak ve caddelerde kullanılamaz. Kullanılmada ısrarcı olduğu takdirde savunan tarafın tanksavar silahlarının etkilerine karşı hassasiyet gösterebilir. Cami, Kilise gibi binaların zarar görmesi halk ve dünya kamuoyu üzerinde taarruz eden taraf aleyhine olumsuz etkiler yapabilir.

Muhabere bütün muharebelerde önemlidir. Ancak, çok sayıda farklı unsurun senkronize edilmesi gereken hibrit harekâta muhabere daha zor ve önemlidir. Muharebe vasıtaları kesinti ihtimaline karşı yedeklenerek çeşitlendirilir. Yerel kuvvetlere çok sayıda telsiz ağırlıklı olmak üzere muhabere vasıtaları dağıtılması ve frekans, kripto koordinasyonuna ihtiyaç vardır. Hibrit harekâta siber savaş, karıştırma faaliyetleri yoğun şekilde icra edilebilir.

Cephe gerisi kavramı olamaması muhabere vasıtaları üzerinde de etki eder. Telli hatlar, fiber optik sistemler çoğunlukla kullanılamaz. Çoğunlukla harekâtın meskûn mahallerde olması telsiz cihazlarını ve muhabereyi olumsuz etkiler. Veri aktarımında taarruz eden için uydu cihazları ön plana çıkar. Siber savaş basit olarak sadece elektronik harp tedbirlerini kapsamaz. Gerektiğinde cep telefonları çalışamaz hale getirilir veya tersine çalışmasına müsaade edilerek istihbarat toplanabilir. Siber savaş sosyal medyanın yoğun kullanılmasını kapsar. Psikolojik harple koordineli çalışmasını gerektirir.

Devletlerarasında yaşanan ilk siber savaş 2007 yılında Rusya tarafından başlatılmıştır. Estonya'nın başkenti Talin'de İkinci Dünya Savaşında ölen askerleri temsil eden Sovyetlerin meçhul asker anıtının kaldırılma kararının alması saldırının gerekçesi olarak açıklanmıştır. Aynı yıl İsrail Hava Kuvvetleri Suriye Hava Savunma sistemine siber saldırıda bulunmuştur. 2008 yılında Rusya Gürcistan'a düzenlediği

harekât öncesinde siber saldırı başlatmıştır. 2010 yılında İsrail ve ABD tarafından İran'ın nükleer yakıt zenginleştirme programını yavaşlatarak etkisiz hale getiren Stuxnet, Duqu, Flame programları siber saldırı aracı olarak kullanılmıştır²¹⁷.

Geleneksel harpte savaş ilanı açıkça belirtilmesine rağmen hibrit harekâтта savaş ilanı kavramı ve standart uygulama yoktur. Stratejik iletişimde savaşan değil müdahaleyle (işgal) barış getiren taraf olma ön plana çıkarılır. Örneğin Kırım harekâtına katılan Rus birliklerine gerektiğinde ölseler bile ilk ateş açan taraf olmayacakları emri verilmiştir. Ruslar Kırım Savaşında birliklerinin resmen savaşa katıldığı ana kadar Rus üniformalarını kullanmamıştır. Amerikalılar ise ilk günden itibaren kendi ülkelerine ait bayraklı üniformaları kullanmıştır. Bu uygulamaların geleneksel harplerle benzerliği yoktur.

Sosyal medya olarak kullanılan çoğu sahte hesaplar propaganda yapma, uygun mesajları iletme, kışkırtma, kazananı, kaybedeni yönlendirme gibi görevleri icra eder. Psikolojik harekât yapma görevinde olan sosyal medya hesapları gerçek kişilere ait değildir. Görevlendirilmiş personel tarafından arayüz programlarıyla çok sayıda hesap oluşturulur ve yönetilir. Gönderilecek mesajların çoğu harekâtın planlama safhasında hazırlanır ve sırası geldiğinde sınırlı güncellemeyle yayınlanır.

Hedef yönetim sisteminde öldürücü olmayan yöntemlerle etki altına alınan hedeflerin sayısı oldukça fazladır. Yolsuzluk, sözde katliam, aşırı güç kullanma veya yapılan bir yanlışlığı abartma yöntemlerinden bir veya birkaçı seçilerek hedef olarak seçilen liderler etkisizleştirilmeye, yerel unsurlara hedef olarak gösterilmeye çalışılır. Sivil zayıatın olması durumunda sorumluk alınmayarak sürekli karşı taraf suçlanır. Harekâтта sivil insan hayatına çok dikkat edildiği sürekli olarak vurgulanır.

Thomas Edward Lawrence Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordusuna karşı kullandıkları yöntemleri şöyle anlatır : “Bizim taktiklerimiz vurmak ve kaçmaktır. Hiçbir zaman saldırı sonrası avantajımızı arttırıcı şekilde baskıya devam etmeyiz. Dolayısıyla, başka bir yerden tekrar saldırırız. Biz kullanılabilecek en küçük unsuru, en kısa zamanda, en uzak yerden kullanırız. Saldırımızı düşman savunma planlarını

²¹⁷ Martin Van Creveld, **More On War**, Oxford, Oxford University Press, 2017, s.140.

değiştirene kadar devam ettiririz”²¹⁸. Hibrit harekâta icra safhası başladıktan sonra sürekli temas ve baskı vardır. Amaç düşmanı kısa sürede yenmek değil yıpratmaktır.

08 Aralık 1992’de İngiltere Savunma Bakanı Malcolm Rifkind Bosna Hersek’in Vitez Kasabasına kamuflaj üniformayla gelmiş ve bir askeri araç üzerinde Birleşmiş Milletler çatısı altında görev yapan Cheshire Alayına mensup askerlere hitaben genel anlamı itibariyle şöyle bir konuşma yapmıştır: “Bosna’ya barışı zorla getirmenin doğru olmayacağı, çünkü böyle bir barışın sağlanması için çok ciddi bir sorumluluk üstlenmek ve tahminlere göre 100.000 asker gerekiyor. Bu askerlerin iç savaşa müdahalesinin süresinin sınırları ise bilinmiyor. Uzun yıllar sürebilir ve öyle olursa çok sayıda kayıp verilecektir”²¹⁹.

2000’li yılların başından itibaren son on yılda dünyada çapındaki göç hareketleri artmıştır. Yalnız 2015 yılında 127 ülkeden 28 milyon insan farklı sebeplerden dolayı göç etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenlerin bazıları iç çatışmalar, şiddet ve felaketlerdir²²⁰. İç çatışmaların yoğunlaşmış olduğu bölgelerde birçok devletin dolaylı veya dolaysız etkisi vardır. Bosna Hersek örneğinde olduğu gibi hibrit harekâta amaç ideal barış değil bölgenin şekillendirilmesidir. Şekillendirmedeki ana fikir de özellikle Boşnakların bölgeden göçe zorlanmasıdır. 1990 yıllarda Bosna Hersek’de başlayan iç çatışmalar vasıtasıyla demografik değişiklik yapmak yöntemi 2000’li yıllarda Irak’da Telefar, Musul, Kerkük şehirlerinde, Çeçenistan’da uygulanmıştır.

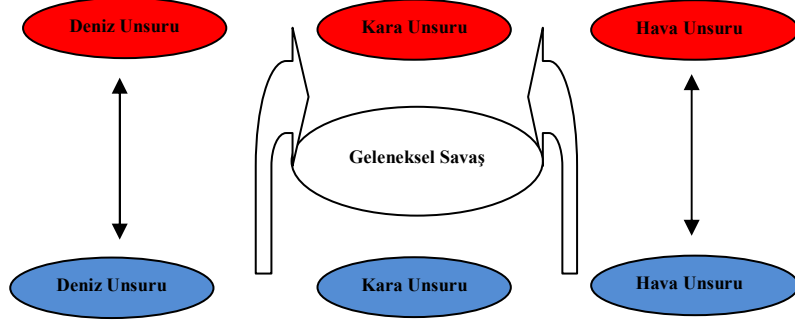
Eski dönemlerde yapılan geleneksel harplerde kara, deniz, hava kuvvetleri genellikle birbirleriyle savaşmaları üzerine kurgulanmış doktrinlere bağlı kalmıştır. Her kuvvetin amacı düşmanın karşısındaki benzer kuvvetini yenmektir. Muharebelerin cephede üniformalı askerlerin arasında geçmesinden dolayı dost ve düşman ayrımı kolaydır.

²¹⁸ Joint Publication 3-24, **Counterinsurgency**, 25 Nisan 2018, s.II-1.

²¹⁹ Robert Fisk, Patrick Cocburn, Kim Sengupta, **Suriye Cehenneme Düşüş 2011-2014**, İstanbul, Matbuat Yayın Grubu, 2015, s.548.

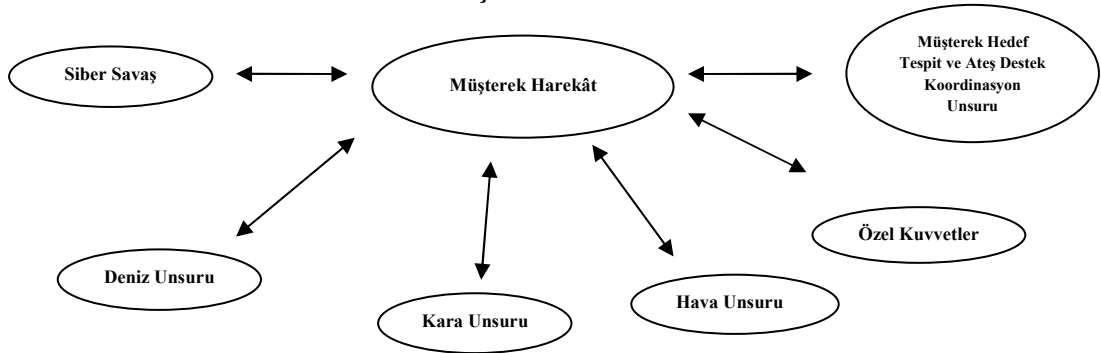
²²⁰ Anthony J. Masys, **Security By Design Innovative Perspectives On Complex Problems**, Cham/Switzerland, Springer Nature Switzerland AG, 2018, s.73.

(Şekil – 1)
Eski Dönemlerde Yapılan Geleneksel Harp

Müşterek harekât konseptinde kuvvetler karşılıklı olarak birbirlerini destekler. Kara-hava muharebe doktrinin daha fazla gelişmiş halidir. Muharebeye siber savaşın da girmesi neticesinde boyutsal eklenti olmuştur. Bu nedenle bazen aşırı teknolojik bağımlılık olumsuz neticelere sebebiyet verebilir. Müşterek harekât derin harekât yöntemlerinin, emir komuta birliğinin, senkronizasyonun etkin şekilde kullanıldığında başarının sağlandığı bir modeldir. Müşterek harekât yapılabilmesi için öncelikle müştereklik eğitiminin, koordinasyonunun bütün unsurlar tarafından öğrenilmesi gereklidir. Harekâtın planlama safhasından itibaren beraber yapılan bütün faaliyetlerde ortak hedef sinerjik etki yaratabilmektir.

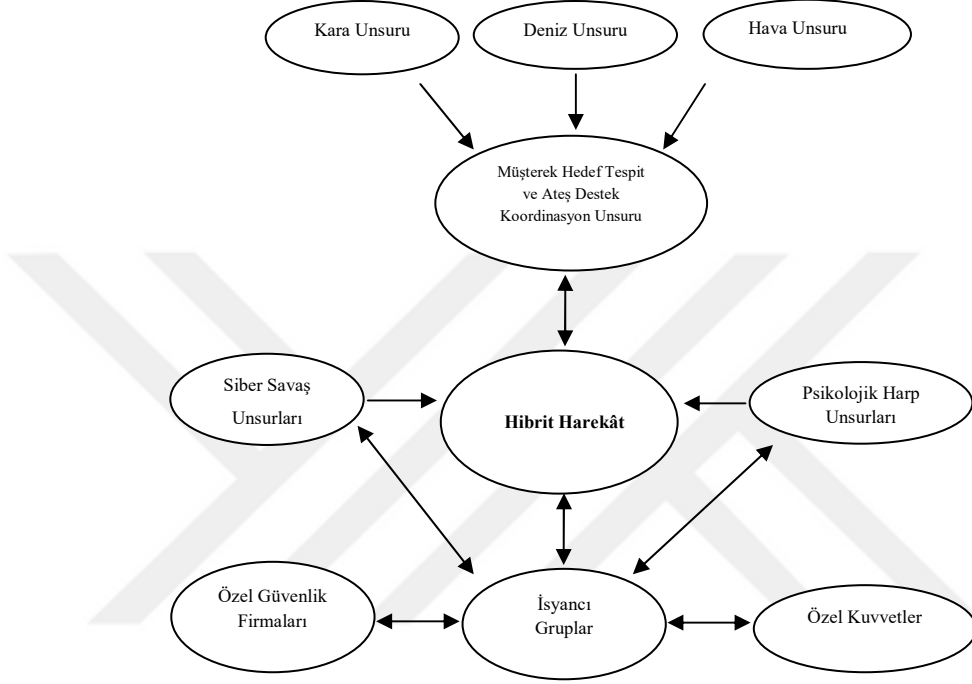
(Şekil – 2)
Müşterek Harekât

Hibrit harekât hasım ülkenin her yönüyle zayıflatılmasıyla başlar. Uluslararası medyada gösterilen çatışmalardan yıllar önce başlayan faaliyetler senkronize edilir. Yerel ajanların yardımıyla oluşturulan ilk isyancı grupların başlattığı şiddet ortamı,

yabancı savaşçılarla daha da körüklenir. Belirli bölgelerin ele geçirilmesiyle özel kuvvetler ve özel güvenlik firmaları devreye girerek kara unsurları tamamlanır. Harekâtın asıl sahibinin görünürlüğü başlangıçta alt seviyede tutulmaya çalışılır.

(Şekil -3)
Hibrit Harekât

2.1.4. Stratejik, Operatif ve Taktik Olgular

Alman İmparatorluğunun Meksika üzerindeki faaliyetleri 1900 yılında Alman Bakan Edmund Freiherr Von Heyking'nin Meksika'ya gelmesiyle başlamıştır. Almanya Meksika Ordusunu kuvvetlendirerek bu ülke üzerindeki ABD etkisini azaltmayı ve her iki ülkeyi karşı karşıya getirmeyi planlamıştır. Almanya Dışişleri Bakanı Arthur Zimmermann'ın 1917 Ocak ayında tarihte "Zimmermann Telgrafı" olarak bilinen mesajı Meksika'ya göndermiştir. Telgrafın içeriğinde bulunan Meksika'nın ABD'ne savaş ilan etmesi ve Almanya'nın desteğiyle Teksas, New Meksiko, and Arizona eyaletlerinin Meksika tarafından ele geçirilmesi planı deşifre olmuştur. O yıllarda Meksika'da 6000 Alman askeri görev yapmıştır. Yüzbaşı Franz

Joseph Hermann Von Papen tarafından ordunun genel teşkilatlanması hazırlanmıştır
221 .

Aslında bu, Meksika ile ABD savaşı neticesinde kaybedilen toprakların tekrar Meksika tarafından kazanılması ümidinden Almanya'nın yararlanmasıdır. Birinci Dünya Savaşının devam ettiği süreçte Rusya devrim sebebiyle savaştan çekilme aşamasına gelmiştir. ABD'nin Avrupa'daki savaşa katılmasını engellemek Almanya açısından stratejik başarı olacaktır. Muhtemel bir ABD-Meksika Savaşının sonucu Almanya açısından çok önemli değildir. Ama savaşın olması Alman İmparatorluğu açısından önemli ve yeterlidir. Buna yönelik olarak Meksika'lılara silah, mühimmat ve eğitim desteği verilmiştir.

Ancak, Zimmermann Telgrafının İngiliz İstihbaratının şifre çözmekten sorumlu 40 Numaralı Oda tarafından çözülmesi ve Amerika'ya verilmesiyle süreç tersine işlemiştir. Amerikan gazetelerinde yayınlanan telgraf kamuoyunun Avrupa'da devam eden savaşa katılmasına yönelik olarak yönlendirilmesinde, Amerikan halkın savaşa katılıma motive edilmesinde kullanılmıştır.

Meksika Başkanı Francisco Madero'ya yapılan suikast sonrası General Victoriano Huerta yönetimi ele geçirmiştir ²²². General Victoriano Huerta bu tarihten sonra Almanya yanlısı tutum sergilemiştir ²²³. Buna karşı kuzeyde bulunan Venustiano Carranza, Alvaro Obregon ABD tarafından desteklenmiştir ²²⁴. Meksika'nın iç savaş içinde bulunması onun kuzey komşusuna karşı bir tehdit olarak ortaya çıkmasını da engellemiştir. Alman İmparatorluğu tarafından ABD'ne karşı kullanılmak istenen Meksika'daki iç çatışmaları her iki ülke de desteklemiştir. Meksika'nın savaşa girmesi veya girmemesi stratejik dengeleri ve hatta savaşın sonuçlarını etkileyebilecek etkiler üretebilmiştir.

²²¹ Ale Jandro M. Dequesada, **The Hunt For Pancho Villa: The Columbus Raid and Pershing's Punitive Expedition 1916–17**, Oxford/London, Osprey Publishing, 2012, s.13,14.

²²² Hal Marcovitz, **The Great Hispanic Heritage: Pancho Villa**, Philidelphia, Chelsea House Publishers, 2003, s.9.

²²³ Hal Marcovitz, **The Great Hispanic Heritage: Pancho Villa**, Philidelphia, Chelsea House Publishers, 2003, s.58.

²²⁴ Ale Jandro M. Dequesada, **The Hunt For Pancho Villa: The Columbus Raid and Pershing's Punitive Expedition 1916–17**, Oxford/London, Osprey Publishing, 2012, s.5,13.

George S.Patton 1916 yılında üzerinde makineli tüfek bulunan üstü açık iki araba ve sadece sekiz personelle karşı tarafın önemli hedeflerini imha edebilmiştir²²⁵. Bu tecrübesi ona gelecekte zırhlı birliklerin önemini kavramasına sebep olmuştur. Bu mücadele sürecinde görev alan Yüzbaşı Franz Joseph Hermann Von Papan ve Üsteğmen George S.Patton gibi şahsiyetler sonraki yıllarda tarih sahnesinde karşımıza farklı mecralarda karşımıza çıkmıştır.

ABD tarafından Panço Villa'nın Amerika'nın güneyinde bulunan Columbus'a saldırması ve bunu müteakip General Perhing'in liderliğinde yapılan cezalandırma harekâtı, 20 ve 21'inci Yüzyılda 1990'larda Somali'de, 11 Eylül 2001 saldırısından sonra Afganistan Taliban, Irak'ta El-Kaide'ye yapılan müdahalelerin erken örneği olarak kabul edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri tarafından Pancho Villa ile Osama Bin Laden arasında benzerlik kurulmaktadır²²⁶.

Rusya 1853 yılında başlayan Kırım Savaşına katılmak üzere 1.742.297 personelden oluşan kalabalık düzenli bir orduyu toplayabilmiştir. Bu kuvvete ilave olarak 787.197 personelden oluşan düzenli olmayan milis kuvvetini de cepheye sürmüştür. Bu savaşta Osmanlı, İngiliz, Fransız ordularının toplam insan gücünün 300.000 olduğu düşünüldüğünde Rus Ordusunun rakamsal büyüklüğü daha iyi anlaşılmaktadır²²⁷.

Rus Ordusunda yer alan düzensiz veya milis kuvvetleri olarak tanımlanan birlik ve personelin büyük kısmı Rus Kazaklarından meydana gelmektedir. O günlerde uygulanan göç ve yerleştirme politikasının sonucu olarak Rus Kazakları günümüzde Kırım'ın Ruslar tarafından ilhakında önemli rol oynamıştır. Bir bölgede vekâlet savaşı veya hibrit harekât yapmayı planlayan ülkenin kendisine münhasır nüfus gücüne hâkim olması hayati öneme haizdir.

Operatif ve taktik açıdan bakıldığında Osmanlı İmparatorluğu İngiltere, Fransa, Piyomonte'nin gücünü kullanarak bir tür vekâlet savaşı icra etmiştir. Stratejik açıdan

²²⁵ Ale Jandro M. Dequesada, **The Hunt For Pancho Villa: The Columbus Raid and Pershing's Punitive Expedition 1916–17**, Oxford/London, Osprey Publishing, 2012, s.49.

²²⁶ Ibid, s.75,76.

²²⁷ Marcel H. Van Herpen, **Putin's Wars: The Rise of Russian's New Imperialism**, Plymouth/UK, Rowman & Littlefield, 2014, s.13.

bakıldığında Rusların Kırım'ı alarak bu limanda oluşturacağı donanmayla sıcak denizlere inmesini önlemeyi hedefleyen İngiltere açısından 1853-1856 Kırım Savaşı İngiltere'nin müttefiklerini kullanarak icra ettiği bir tür vekâlet savaşıdır.

Norveçli kutup kâşifi Fridtjof Nansen Rusya'nın 1500 ile 1910 yılları arasında her yedi yılda bir Norveç genişliğinde bir alanı ülkesine kattığını ifade etmiştir²²⁸. Bu genel veri Rusya'nın yayılmacı mantığı ve genişleme kapasitesi hakkında bir fikir vermektedir. Başlangıçta İspanya, Portekiz sonraki zamanlarda İngiltere, Hollanda gibi devletler emperyalizmin, kolonileştirme işgalini yasal hale getirmek için hristiyanlaştırma, medeniyet getirme söylem ve eylemlerini ön plana çıkartmıştır. Ruslar da bu akıma yıllara sarıh olarak Ortodokslaştırma, Panslavizm, Kominizim yöntemleriyle katılmıştır.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin; Kırım'ın nüfusunun 2.2 milyon olduğunu, bunların 1.5 milyonunun Rus, 350.000 Ukraynalı olduğu ve bunların büyük çoğunlukla Rusça ana dilini konuştuğu, 300.000 Kırım Tatarının yaşadığını ifade etmiştir²²⁹. Bu genel stratejik yaklaşımı incelediğimizde Rusların 2014 yılında Kırım'ı işgal etmeleri çok büyük bir sürpriz değildir. Kırım'ın ve Azak Denizi'nin liman özelliğinin Rus Donanmasına, bunun da Rusların güneye açılmasına sağladığı katkı da değerlendirildiğinde Rusların Ukrayna'nın ilgili bölgesini işgal etmesi beklenmeyen bir durum değildir. Rusya Kırım bölgesinde yaşayan Rus kökenli, Rusça konuşan vatandaşlar kullanılarak kendi stratejik hedeflerine ulaşmıştır. Vekâlet savaşı kapsamında savunma vekâlet savaşı icra etmiştir.

1 ve 2'nci Çeçenistan Savaşları (1994-1996, 1999-2009) Rusya açısından stratejik taaruzi vekâlet savaşıdır. Paralı askerler, Özel Güvenlik Şirketleri, Rus Kazaklarını da kullanılarak hibrit harekât yöntemleri kullanılmıştır. Rus Hava Kuvvetleri de her iki savaşta etkin olarak görev almıştır. Ruslar bu harekâtlar için savaş yerine terörle mücadele ismini kullanmıştır. ABD ve İngiltere, Suudi Arabistan üzerinden

²²⁸ Marcel H. Van Herpen, **Putin's Wars: The Rise of Russian's New Imperialism**, Plymouth/UK, Rowman & Littlefield, 2014, s.23.

²²⁹ Sergey Sayapin, Evhen Tsybulenko, **The Use of Force Against Ukraine and International Law; Jus Ad Bellum, Jus In Bello, Jus Post Bellum**, Hague/Netherlands, Asser Press, 2018, s.22.

Vahabilik kılıfıyla verilen mali destekle Çeçenleri kullanılarak Rusya'ya karşı taaruzi vekâlet savaşı yürütmüştür.

Kanada-Amerika Temel Savunma Dokümanında; (Canada-United States Basic Defense Document) “Kanada, ABD arasında istihbarat, irtibat, bilgi paylaşımı ve kurulan yakın işbirliği, her iki ülkenin silahlı kuvvetlerinin bu ülkelere karşı oluşabilecek tehditleri zamanında tespit, teşhis, önleme, caydırma ve yenmek kabiliyetini sağlar” ifadesi bulunmaktadır²³⁰. Gelişmiş ülkeler akıllı bir yaklaşımla kendi ülkesinin savunmasını sadece kendi sınırlarından başlatmazlar. Yakın coğrafyadaki komşu ülkelerle işbirliği yaparlar, gerektiğinde çok daha uzak coğrafyalarda önleme harekâtı icra ederler.

2.1.6. Harekâtın Lojistik Boyutunun Özellikleri

Devletlerin düzenli orduların kuruluşlarında barış durumundan itibaren sadece ikmal, bakımla uğraşan birlik ve unsurları vardır. Bu birliklerin düzenli bir muharebede cephedeki birliklerin her türlü ikmal ve bakım ihtiyaçlarını karşılar. Muharebe meydanında görev yapan her askerin her gün belirlenmiş oranda yiyecek ve suya ihtiyacı vardır. Motorlu/Zırhlı araçların harekâtın temposuyla değişen oranda yakıt, yedek parça, yağ ihtiyacı bulunmaktadır. Birliklerin her gün sarf ettiği hacimsel ve tonaj olarak oldukça fazla miktarda günlük mühimmat ikmali yapması gereklidir.

Düzenli orduların yaptığı muharebelerde yukarıda belirtilen bütün ikmal maddelerinin dağıtımı için yurt içinden cephe gerisine ve oradan da cephe hattına farklı tedbirler alınarak gerekli ikmal maddeleri ulaştırılır. Vekâlet savaşlarında ve hibrit harekâtın geleneksel savaşa yakın son safhası dışında sistem aynı şekilde çalışmaz. Bu tip savaşlarda asıl muharebe hattı, cephe gerisi, cephe hattı kavramları tam olarak uygulanamamaktadır. Bunun yerine özel tedbirler uygulanmaktadır. Yiyecek, yakıt gibi ikmal maddeleri çoğunlukla mahallinden temin edilir. Bunun içinde para veya altın gereklidir. Zorla yerel halktan alma bir yöntem olmakla

²³⁰ Joint Publication 3-27, **Homeland Defense**, 10 Nisan 2018, s. Appendix (Ek) C-3.

birlikte uygulanamaz. Uygulanması halinde halk desteğinin kaybolmasıyla sonuçlanır.

Harekâtın bilinen anlamda cephesi olmamakla birlikte parçalanmış bütünlüğü olmayan küçük bölgeler, sektörler taraflardan birinin elinde olabilmektedir. Bir taraf su kaynaklarını kontrol ederken, karşı taraf enerjiyle ilgili kaynaklara hâkim olabilir. Şehrin bir kısmı bir tarafın elinde diğer tarafı hasım unsurun elinde olabilir. İşte bu gibi durumlarda da ikmal hattı sağlayacak yol, patikaların kontrol halinde tutulması önem arz etmektedir. Örneğin Suriye'nin İdlip Bölgesi Halep'e giden yolların birleşim noktasında bulunmaktadır. Halep'i kontrol etmek için İdlip bölgesini kontrol altında tutmak şarttır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında bugünkü Libya coğrafyasında 1917'te Osmanlı Afrika Grup Kumandanlığı, Eylül ayı boyunca Zuvara, Trablus ve Hums'ta meydana gelen çarpışmalarda tahminlerin ötesinde para harcamak zorunda kalmıştır. Mali destekten yoksun muharebe mümkün değildir. Afrika Grup Kumandanlığı Kurmay Başkanı Erkan'ı Harp Binbaşı Abdurrahman Nafiz, İstanbul'a giderken uğradığı Viyana'dan yazdığı mektupta, kış dolayısıyla denizaltıların Trablusgarp'a sefer düzenleyemeyeceklerini belirterek altı aylık harcamalar için 150 bin Osmanlı Lirasının gönderilmesi gerektiğini söylemiştir ²³¹.

Fahri Ferik Nuri; “Denizaltıların altı ayda bir gelmeye başlaması, Osmanlı Devletinin bugüne kadar yaptığı masrafın havaya gitmesi demek olacaktır. Mali güç burada belirleyici unsurdur. Paramızın bittiği gün sükûtumuz muhakkaktır (suskunluğumuz/düşüşümüz mutlaklıktır). Bugün bulunduğumuz yerlerde gıda olan hurma ve arpanın okkası (1283 gramı) bir mecidiyeyi geçer, buna mukabil düşmanın arazisinde beşte bir nispetinde ucuzdur. Faaliyetlerine hız veren, lojistik, lojistik destek sıkıntısı çekmeyen İtalyanlara karşı koyabilmek için para ve mühimmat lazımdır ²³².

²³¹ Ahmet Tetik, **Teşkilat-ı Mahsusa (Umûr-ı Şarkiye Dairesi) Tarihi Cilt II:1917, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.44.**

²³² Ahmet Tetik, **Teşkilat-ı Mahsusa (Umûr-ı Şarkiye Dairesi) Tarihi Cilt II:1917, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.44.**

Günlük hayatın zaruri ihtiyaç maddeleri de aynı şekilde iç kısımlarda ucuz, bu taraflarda çok pahalıdır. Mesela, şekerin okkası İtalyan tarafında 20 kuruş iken bu bölgede 300 kuruştur. Pahalılığın yanı sıra İtalyanların teknik ve lojistik destek üstünlüklerinin verdiği zararlar sonucu, Arapların bir kısmı, İtalyanların elinde bulunmayı dışarıda açlıktan ölmeye tercih ederler. İtalyanlarda bu fırsatı değerlendirip daha önce kendilerinin hâkimiyetinde bulunup açlık vs. yüzünden tekrar kendilerine dönen Araplardan eli silah tutanları hemen asker yapmaktadır²³³.

Vekâlet savaşlarının büyük ve mali anlamda güçlü ülkeler tarafından yapılabileceği yadırganamaz bir gerçektir. Savaşta düzenli ordularda görev yapan askeri birlikler tarafından lojistik destek kavramından gıda, silah, cephane, akaryakıt, yedek parça gibi malzemeleri anlaşılır. Vekâlet savaşlarında yer alan yerel veya yabancı savaşçılar buna benzer malzemeleri de talep edebilir. Ancak, vekâlet savaşçıları için istisnai çok az bir azınlık hariç mali konular birinci önceliktir. Yukarıda belirtildiği gibi geçmişte ve hatta günümüzde para karşılığında savaşan gruplarda fazla bir değişiklik olamamıştır. Savaşçıların paranın verilmemesi durumunda grupların taraf değiştirme gibi aşırı esnek davranışlarıyla karşılaşmıştır. İdeoloji, din, mezhep veya farklı aidiyet duygularıyla istikrar gösterebilen az sayıda insan bulunmaktadır.

1916 yılının sonunda Osmanlı'ya isyan eden Araplara İngilizler yaklaşık olarak 1.000.000 "Cavalry of St. George" madeni altın vermiştir. İngilizler o yıllarda buna "Hicaz İngiliz altınıyla dolmuştur (yıkılmıştır)" yorumu yapmıştır. Buna karşılık olarak Türkler, bedevilere çölde değeri olmayan kâğıt para vermiştir. İngilizler tarafından isyancılara çok miktarda yiyecek yardımı da yapılmıştır. Arapların çok sevdiği Lawrence daha önceden de bölgede bulunmasını da gerekçe göstererek "kabileler hiç olmadıkları kadar şişmandı" ifadesini kullanmıştır. İngilizler kendi aralarında sık sık "bedevi kabileler arasında altının saplantı haline geldiğini, altının kokusunu rüzgârla alabildikleri" esprisi yapılmıştır. İngiliz Binbaşı Herbert Garland aynı zamanda metalurji uzmanıdır ve kabilelerden bir adama konaklama sırasında

²³³ Ahmet Tetik, **Teşkilat-ı Mahsusa (Umûr-ı Şarkiye Dairesi) Tarihi Cilt II:1917, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.44.**

buraya Şerif Hüseyin için mi geldiklerini sormuştur: “Şerif için değil İngiliz altını için buradayız” cevabını almıştır ²³⁴.

İngilizler Türklere karşı isyanın başlatılması ve sürdürülmesi için 2018 Ağustos ayına kadar ara ödemelerle toplam 4.520.000 Sterlini isyancı Araplara vermiştir. Bu rakam İngiltere için çok büyük olmamakla birlikte tamamının altın olarak verilmesi şartı işi güçleştirilmiştir. Araplar ve özellikle bedeviler için tek geçerli ödeme aracı altın olduğu için bu yöntem kullanılmıştır. İngilizler bu parayı yeni kurulacak “Arap Krallığına” borç verme şeklinde görmüştür ²³⁵. 1916 yılında 1000 Sterlin 4.800 dolardır. Bu para enflasyon sebebiyle günümüze uyarlandığında 2016 yılındaki 1000 Sterlin günümüzde 100.000 dolardan fazla bir rakamı ifade etmektedir ²³⁶. Aslında bu yatırım fazlasıyla da geri dönmüştür.

Libya’da bölge halkının suretli ve etkili şekilde değişebileceğini 1917 yılında Osmanlı Subayı etkili şekilde şöyle anlatmıştır: “Kıyıları deniz gücüyle tutan İtalyanlar, karadan Garyan ve Aziziye’ye doğru ilerledilerse de başarılı olamamışlardır. Fahri Ferik Nuri emrindeki kuvvetlerin cesaretle karşı koymaları onları geriletir. Küçük bir zafer halinde “aç olan Cebel, Tarhune Araplarının” tamamıyla İtalyan askeri olmaları kaçınılmazdır. Osmanlı Kuvvetlerinin bu muharebelerde mağlubiyetleri, kısa süre içinde Trablusgarp Vilayetinin bütününden kovulmaları demektir. Bölgedeki sosyal iktisadi zemin çok kaygandır. “Urban-ı ahalide (Arap halkta) hiss-i dini veya hiss-i vatanperi sönmüştür. Aşiret Reisleri ise evvelce İtalya’nın paralarını görmüş ganî (zengin) âdemlerdir. Arazi ve mülklerinin yağma edilmesinin korktuğu için, el altından İtalyanla haberleşmelerine devam etmektedir. Bir bölük efradının (erlerinin) yemeğinin intizamsızlığından dolayı harp hattını bırakıp kaçtığı görüldü. Şeyhlere para vermek gerekiyor lazım geliyor. Maaş

²³⁴ James Barr, **Setting the Desert on Fire**: T. E. Lawrence and Britain's Secret War in Arabia, 1916-1918, New York, W. W. Norton & Company, 2008, s.89.

²³⁵ Ibid, s.212-213.

²³⁶ Ibid, s.XV.

almayınca yapılan işin muvakkat (geçici) olduğunu ima ederek İtalyan'la irtibat peyda etmeğe çalışıyor”²³⁷.

O dönem bölgede görev yapan çok sayıda Osmanlı Subayı, yerel askerlerle faaliyetlerin zor yürümesinden dolayı çözüm önerisi olarak Türk Askerinin bölgeye gönderilmesini tavsiye etmiştir. Lojistik desteğin ulaştırılması da ayrı bir inceleme konusudur. Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Deniz Kuvvetleri, düşman etkisi de göz önünde bulundurulduğunda Trablus'a destek gönderebilecek kuvvet tahsis edememiştir. Yine o yıllarda Mısır da İngilizlerin işgali altındadır. Lojistik destek faaliyetleri Alman Deniz Kuvvetlerinin tahsis ettiği denizaltılarla yapılmıştır.

Denizaltıların ikmal malzemesi taşıma kapasitesi su üstü gemilerine göre çok düşüktür. Hatta yol denecek kadar azdır. Bu nedenle para, az sayıda kritik silah ve malzeme ikmali yapılabilmektedir. En büyük lojistik destek savaş sürecinde İtalyan'lardan ele geçirilen malzemelerden sağlanmıştır. Türk insanının ve onları gönülden destekleyen çok az sayıda insanın özverili mücadelesiyle savaş sürdürebilmiştir. Normal şartlarda özellikle uzak mesafelerde vekâlet savaşı yapılan bölgeye verilecek her türlü destek için yeterli deniz, hava ulaştırma vasıtaları ve bunların indirebileceği uygun lojistik destek üsleri gereklidir. Yiyecek, su, akaryakıt gibi ikmal maddeleri sınırlı ölçüde bölgesel olarak temin edilse bile muharebelerde etki sağlayabilecek ağır silah ve her gün yüksek miktarda cephaneye ihtiyaç vardır.

İspanya iç savaşında (1936-1939) Sovyet Gizli Servisinin kontrolünde 1936-1938 yılları arasında 52 geminin ambarlarında toplam 331 tank, 657 uçak, 400.000 silah İspanya'daki vekâlet savaşında kullanılması maksadıyla kendi taraftarlarına ulaştırmıştır²³⁸. Almanya tarafından da milliyetçilere destek veren Condor Lejyon'una 100 uçak, 24 tank gönderilmiştir²³⁹. Bu silahlara ait çok miktarda mühimmatta gönderilmiştir. Cephaneye ikmali yapılmadan vekâlet savaşı, hibrit harekât da dâhil olmak üzere hiçbir savaş sürdürülemez. Günümüzde aynı maksada,

²³⁷ Ahmet Tetik, **Teşkilat-ı Mahsusa (Umûr-ı Şarkîye Dairesi) Tarihi** Cilt II:1917, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.45-46.

²³⁸ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.28.

²³⁹ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.29.

daha az görünürlekle ve ekonomik sorumluluğu da başka ülkelere devrederek ulaşma gayretine girilmiştir.

Birinci Dünya Savaşında İngilizler 1916 yılının Haziran ayında, yani isyanın henüz başlangıcında Cidde yakınlarında daha önce verdikleri çok sayıda silah ve cephaneye ilave olarak, 3000 tüfek, 6 makineli tüfek, 1.2 milyon mermi, 600 ton yiyeceği Arap isyancılara teslim etmiştir. İlerleyen zamanda sayısı arttırılacak bir batarya dağ topu da Mısırlı mürettebatıyla beraber isyancılara tahsis edilmiştir²⁴⁰.

Vekâlet savaşlarındaki strateji Libya’da dış güçlerin dolaylı strateji izleyerek araya başka vekil güçler de kullanabileceğini göstermiştir. Mart 2011’de sızan dokümanlarda Amerikalıların müttefikleri Suudi Arabistan’dan Devlet Başkanı Muammer Kaddafi karşıtlarına silah sağlamalarını istedikleri ortaya çıkmıştır. Aynı yıl Amerikalı ve İngilizler isyancılara muhabere sistemleri göndererek Kaddafi güçlerine koordineli saldırılarını temine çalışmıştır. Haziran ayında “Uluslararası Temas Grubu” Abu Dabi’de toplanarak Libya’daki isyancılara “politik kanadına” bir milyar dolar para vermeyi kararlaştırmıştır. Bu mali yardım sayesinde isyancılar istedikleri silahları alacak imkân da kavuşmuştur. NATO ülkelerinin hava taaruzları ve dolaylı yöntemlerle isyancılara desteklenmesi Albay Kaddafi’nin devrilmesine sağlamıştır²⁴¹.

Para insanlara istediklerini alma imkânı veren bir araçtır. Eğer bir insanın parası çoksa ve istiyorsa son model lüks bir araba alabilir. Ancak, aynı insan son model bir tank alamaz. Ülkeler bile parası karşılığında dünya silah pazarından her istediği silahı temin edemez. Dünyada geçerliliği olan para birimlerinin bankacılık sistemi aracılığıyla takip edilmektedir. Aynı şekilde fabrikadan çıkıp kullanıcıya gidene kadar silah sistemleri ve silahlara ait mühimmat da takip edilmektedir.

ABD 2013 yılında yaklaşık olarak 3.000.000 adet mühimmatı Rusya’dan alma girişiminde bulunmuştur. 18 Temmuz 2013 tarihinde “Federal Business

²⁴⁰ James Barr, **Setting the Desert on Fire**: T. E. Lawrence and Britain's Secret War in Arabia, 1916-1918, New York, W. W. Norton & Company, 2008, s.42.

²⁴¹ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.25,26.

Opportunities” resmi web sitesinde; 2.550.000 adet 7.62x39 mm piyade tüfeği mühimmatı, 575.000 adet otomatik tüfek mühimmatı, 425.000 adet 9x18 mm Makarov tabanca mühimmatı alımı için ihaleye çıkmıştır. Teslimat adresi olarak da Boerne’deki Camp Stanley, Teksas ve Kentucky’daki ABD Kara Kuvvetlerine ait mühimmat depoları olarak gösterilmiştir. Bahse konu mühimmatlar NATO standardında kullanılan mühimmatlar değildir. Aynı miktarda mühimmat ihtiyacı 2012 yılında da yayınlanmış ve “U.S. Army Armament Research, Development and Engineering Center (ARDEC)” tarafından toplanmıştır. Amerikan Kongresinde yapılan iki panele göre bu mühimmatlar Obama yönetimi tarafından Suriye’deki isyancılara gönderilmiştir ²⁴².

ABD dünyanın değişik bölgelerindeki silahlı grupları desteklemek maksadıyla Rusya’nın resmi devlet şirketinden üçüncü kişiler aracılığıyla silah ve mühimmat almaktadır. Bu alımların miktarı oldukça yüksek rakamlara ulaşmıştır. Rus yapımı silahlar arazide daha az bir bakımla görev yapabilme yeteneğine sahiptir. Batılı muadillerine göre daha ucuzdur. Bütün bunlardan daha önemlisi asıl kaynağını ve destekleyen ülkenin görünürlüğü azaltmaktadır.

ABD açısından; desteklenen unsurlara verilen Rus yapımı silahların hedeflenen görevi bitince onları da hasım, terörist statüsüne almayı kolaylaştırır. Ancak, Amerika parasal kaynakların kendilerine hasım olan ülkelere gönderilmesine sıcak bakmamaktadırlar. Destekledikleri gruplara yapılan ikmal akışında inisiyatifi üçüncü ülkelere bırakmamak ihtimali de düşünülmüştür. İkmal akışında devamlığı sağlamak destekledikleri unsurlar için hayati öneme haizdir. Günümüzde ABD adına vekâlet savaşı yürütenlerin kullandıkları mühimmatın tamamına yakın kısmı Rus menşelidir.

ABD Silahlı Kuvvetleri Rus silahları ve bunlara ait mühimmatları Amerika’da üretme çabası göstermektedir. Bunun gerekçesi çok farklı sebeplerle açıklanabilmektedir. 2017 yılında Amerikan Özel Kuvvetler Komutanlığı (U.S. Special Operations Command) liderliğinde yürütülen projeye göre Orta Doğu’daki gruplar Rus yapımı silahları kullanmaya alışkındır. Bu açıdan bakıldığında bu

²⁴² Alex Jones, “U.S. Army Buying Millions Of Rounds Of Russian Ammo And Popular Civilian Firearms”, **Infowars.com**, 26.07.2013, (Çevrimiçi), <https://www.infowars.com/u-s-army-to-buy-millions-of-russian-rounds-of-ammo-and-popular-civilian-firearms/> (19.12.2019).

gruplara batı yapımı silahları kullanmayı zorlamak yerine, Amerika’da üretilen Rus yapımı silah ve mühimmat göndermek daha kolaydır. Bu doğrultuda açıklama yapan Ordu Tedarik Komutanlığı (Army Contracting Command) “neredeyse Sovyet Soğuk Savaş dönemi cephaneliğinin yarısını yeniden üretme çabasına girmiştir”. Bunlardan bazıları 10.000.000 AK-47 piyade tüfeği, PKM otomatik tüfek, 250,000 RPG-7 roketatarı, Rus yapımı tabancalar için mermi, 250.000 82 mm.’lik havan mermisi, 10,000 adet 100 mm. ve 125 mm.’lik tank topu mermisi, 40.000 adet 57 mm.’lik havadan karaya atılan roket, 122 mm.’lik top ve roket mermileridir. Bu üretim listesine 50’şer adet AT-3 Sagger, AT-14 Kornet, Çin yapımı HJ-8, Fransız-Alman ortak yapımı Milan 3 tanksavar silahları da dâhil edilmiştir ²⁴³.

2.2. Vekâlet Savaşını Ortaya Çıkaran Şartların Açıklanması

2.2.1. Ekonomik Gerekçeler

Fransız yazar ve düşünür Jean Paul Sartre’nin “Savaşı zenginler çıkarır, fakirler ölür” ifadesi ulus devletlerin açtığı savaşlara yönelik olarak söylenmiş bir sözdür. Buna rağmen vekâlet savaşlarının tercih edilmesindeki ekonomik gerekçeyi içerisinde barındıran yaklaşımdır. Günümüzde gelişmiş ülkelerin vatandaşlarını savaşlara göndermek oldukça pahalıya mal olan tedbirler almayı gerektirir.

Savaşa gönderdiğiniz askere verdiğiniz ücret, sürekli yüksek ateş gücü temin etmek, yaralanması halinde sıhhi tahliyeye yönelik uygun sistemler geliştirmek, harekât bölgesine yakın seyyar veya sabit hastaneler kurmak, uygun gıdayı cepheye ulaştırmak gibi hususların her biri ayrı bütçelemeyi gerektiren masraflı süreçlerdir. Gelişmiş ülkelerin vatandaşlarından oluşan askerleri göreve göndermek için gerekli aşırı masraflı moral, motivasyon tedbirlerinin sayısı daha da arttırılabilir. Bunun yerine aynı görevleri daha ucuza yaptırılması tercih edilir.

ABD Irak işgaline karşı silahlı direnişin tahminlerden yoğun olması beklenilmeyen bir durumdur. Irak’ın işgali tahminlerden daha basit olmuştur. Irak

²⁴³ Michael Peck, “Crazy: The Army Wants to Make Russian Weapons and Ammo for Its Allies”, **The National Interest** (A national security publication dedicated to original reporting, expert analysis, opinion, and breaking news), 14.07.2019, (Çevrimiçi), <https://nationalinterest.org/blog/buzz/crazy-army-wants-make-russian-weapons-and-ammo-its-allies-66712> , 02.03.2020.

Ordusu işgali önleyemeyecek kadar güçsüzdür. Savaşın başlangıcında Bağdat yakınlarındaki köprülerin hava kuvvetleri tarafından birkaç defa vurulması en bariz örneğidir. Ancak, iş ülkeyi kontrol etme safhasına geldiğinde sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır. Kara birlikleri direnişçilere karşı mücadelede sürekli yakın hava desteği isteğinde bulunmuştur. Bu istekler maliyet etkinlik anlamında oldukça pahalıdır ve geçmişte yapılan hiçbir harekâta benzememiştir ²⁴⁴.

Irak gibi geniş coğrafyanın ve nüfusun yoğun olduğu yerleşim bölgelerinin kontrol edilmesi anlamında geleneksel anlamda kara-hava muharebesinin uygulanması zordur. Farklı bölgelerde yirmi dört saat temasın olduğu harekâta sürekli yakın hava desteği sağlanması zaruridir. Üstelik sahada kendi askerlerinin olması nedeniyle kötü hava şartlarında da bu desteğin sürdürülmesi gereklidir. Bu da uçakların kaza, kırım ve bakım maliyetlerini arttırmıştır.

Başkan Carter 1979 yılında CIA'yı Afganistan'daki mücahitlere 500.000 dolarlık yardım yapılması için yetkilendirmiştir. Bu para muhabere malzemesi ve ilaç alınması için peşin para olarak mücahitlere gönderilmiştir. Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi sonrasında ABD Başkanının Ulusal Güvenlik Danışmanı olan Zbigniew Brzezinski Sovyetlere bu işgalin maliyetinin arttırılması konusunda tavsiyede bulunmuştur. Amaç kısaca vekâlet savaşları yöntemiyle bir bataklık oluşturulmasıdır ²⁴⁵.

Afganistan'ın işgali sırasında Sovyetler Birliğinin 10 yıl boyunca 13.000 zayıat verdiğini açıklamıştır. Yine aynı dönemde 118 uçak, 338 helikopter kaybı yaşanmıştır. Afganistan'da Rusların hava araçları kayıplarının tamamına yakını yerden atılan elle taşınabilen füzelerle gerçekleşmiştir ²⁴⁶. Bir stinger füzesinin maliyeti yaklaşık 40.000 dolardır. Buna karşılık tiplerine göre değişmekle birlikte bir savaş helikopterinin maliyeti 20.000 milyon dolar, savaş uçağının maliyeti 40.000 milyon dolardır. ABD Afganistan'daki mücahitler aracılığıyla kendi askerlerini kullanmadan, sadece silah, mühimmat ve eğitim yardımıyla maliyet etkinlik

²⁴⁴ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.419.

²⁴⁵ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.72,73.

²⁴⁶ Martin Van Creveld, **The Age of Airpower**, New York, Public Affairs, 2011, s.409.

anlamında Sovyetler Birliğine ağır zayıat vermiştir. Üstelik bu süreç Sovyetler Birliğinin dağılmasına giden yolu tetikleyen hususlardan biri olmuştur. Afganistan Savaşını kaybeden Sovyetler Birliği soğuk savaşın da kaybeden tarafı olmuştur. Gönderilen paraların karşılığında kazanım ödenenden fazla olmuştur.

CIA'nın tahminlerine göre Sovyetler Birliği 1974-1978 yılları arasında vekâlet savaşları yapılan bölgelere 15 milyar dolarlık askeri malzeme ihracatı yapmıştır. Bunların arasında savaş uçakları, tank gibi ağır silahlar da bulunmaktadır ²⁴⁷. Sovyetler Birliği de ABD'ne karşıt güçleri yoğun şekilde desteklemiştir.

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Barack Obama, bütçe açığı ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle nükleer cephaneliğini, kara ordusu ve deniz piyadelerindeki personel sayısını azaltmasının bir başka doğal sonucu olarak Avrupa'daki askeri gücünü azaltma kararı almıştır. Bundan sonra yapacağı planlamalarda koalisyon güçlerine daha bağımlı kalacağı sonucuna ulaşmıştır. Personel azaltmasının bütçenin ücretler bölümünden tasarruf sağlamasının yanı sıra, askeri personele yapılan sağlık harcamaları ve diğer sosyal haklarından da tasarruf yapılmasına katkı sağlamıştır ²⁴⁸.

Başkan Obama döneminde ABD'nin iki ayrı cephede savaşabilme kapasitesini tadil edilmiştir. Bunun yerine bir cephede savaşırken kendisine hasmane tutum izleyen ikinci cephede gereken caydırıcılığı sağlayabilmeyi hedeflemiştir. Amerikan Kara Güçlerinin 2012 yılından itibaren Irak ve Afganistan'da sürdürülen geniş kapsamlı harekâtlara katılmayacağı kararlaştırılmıştır. Savunma Bakanı Leon E. Panetta Kara Kuvvetlerinin personel sayısının 570.000'den 490.000'e azaltılacağını ifade etmiştir ²⁴⁹.

ABD Silahlı Kuvvetlerinde 2011 yılında 565.463 karacı, 325.123 denizci, 201.157 deniz piyade, 333.370 havacı olmak üzere toplam 1.425.113 personel görev

²⁴⁷ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.72,73.

²⁴⁸ Craig Whitlock, Greg Jaffe, "Obama Announces New, Leaner Military Approach", **The Washington Post**, 05.01.2012, (Çevrimiçi), https://www.washingtonpost.com/world/national-security/obama-announces-new-military-approach/2012/01/05/gIQAfWcmcP_story.html, 09.01.2020.

²⁴⁹ Elisabeth Bumiller, Thom Shanker, "Obama Puts His Stamp on Strategy for a Leaner Military", **The New York Times**, 05.01.2012, (Çevrimiçi) <https://www.nytimes.com/2012/01/06/us/obama-at-pentagon-to-outline-cuts-and-strategic-shifts.html>, 08.01.2020.

yapmıştır²⁵⁰. Bu sayılara ilave olarak 846 bin ihtiyat ve ulusal muhafız kuvveti bulunmaktadır. Bu rakamlar 2015 yılında 490.000 karacı, 323.600 denizci, 184.100 deniz piyade, 312.980 havacıdan oluşan toplam 1.310.680 personele, ihtiyat ve ulusal muhafızlar da 820.800'e inmiştir²⁵¹. Mevcutlardaki en fazla azaltma kara kuvvetleri ve deniz piyadelerden yapılmıştır. Irak ve Afganistan gibi bölgelerde görev yapan personelin büyük çoğunluğu kara ve deniz piyadelerden oluşmuştur. Buralarda yapılan konsept değişikliği neticesinde “Irak’ın Çocukları (Sons of Iraq)” veya Afgan Ordusu gibi vekâlet savaşı yürüten güçlerin öne çıkarılması sayesinde personel azaltmasına gidilebilmiştir.

Personel harcamaları maaşlara ilave olarak; emeklilik fonları, sağlık harcamaları, vergiden muaf askeri mağazalar, asker çocuklarına verilen kreş, okul, eğitim desteği, tayin harcırahı, görev harcırahı, uzak görevlerdeki askeri personelin eşlerine verilen destek, gençlik programları gibi çok farklı desteği kapsamaktadır. Bu nedenle askeri personelin sayısal olarak azaltılması sonucunda yüksek oranda tasarruf yapılabilmektedir. Tasarruf edilen kısım diğer savunma kalemlerine kaydırılmaktadır.

2020 yılında 480.000 karacı, 340.500 denizci, 186.200 deniz piyade, 332.800 havacıdan oluşan 1.339.500 aktif, 800.800 ihtiyat ve ulusal muhafız personelinin görev yapmasına yönelik bütçe planlaması yapılmıştır²⁵². 2020 yılı savunma bütçesinin 718 milyar dolardır (Nükleer enerji ve bazı bölümler hariç (32 milyar dolar)) . Bu bütçenin 155.5 milyar dolarlık bölümü sağlık harcamaları hariç personel giderlerine ayrılmıştır²⁵³.

Oransal olarak ifade edildiğinde personel giderleri %22’lik bir yüzdeyi kapsamaktadır. Buna bütçede %3’lük yer tutan 22.5 milyar dolarlık lojman, bina gibi bir kısım sosyal haklar da edildiğinde personel harcamaları genel savunma bütçesinin

²⁵⁰ Green Book For 2013, National Defense Budget Estimates For FY 2013, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) March 2012, s.45.

²⁵¹ Green Book For 2016, National Defense Budget Estimates For FY 2013, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) March 2015, s.45

²⁵² Green Book For 2020, National Defense Budget Estimates For FY 2013, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) May 2019, s.45.

²⁵³ Ibid, s.45.

%25'ine tekabül etmektedir. Harcamanın 133.9 (133.962.000.000-sağlık harcamaları dâhil) milyar dolarlık bölümü aktif görevde olan, Irak veya Afganistan gibi yurtdışında yerlerde çalışabilen personele tahsis edilmiştir²⁵⁴. Ayrılan bütçe aktif görev yapan 1.339.500 personele bölündüğünde ortalama olarak bir askerin maliyetinin yıllık yaklaşık 100.009 dolar olduğu görülecektir. Bu rakama bütçede %3 yer tutan 22.5 milyar dolarlık sosyal haklar da eklenince ortalama yıllık 117.000 dolara ulaşılacaktır. Bu rakamlara vergisiz alışveriş hakkı gibi ilave hususlar dâhil edilmemiştir. Alınan ücretler rütbelere ve görevlere göre değişmekle birlikte sadece genel bazda hesaplama yöntemi alınmıştır.

Amerikalılar tarafından Irak'ta "Irak'ın Çocukları" adı altında 103.000 personel maaşa bağlanmış ve aylık ücret olarak 30 milyon dolar maaş ödemesi yapılmıştır²⁵⁵. Buna göre vekâleten savaş bir asker için 291 dolar aylık verilmiştir. Yıl boyunca maaş aldığı varsayıldığında yıllık maliyeti yaklaşık 3500 dolardır. İlave ödemeler hariç Irak'ta görev yapan bir askerin ortalama yıllık maliyeti 117.000 dolarken Irak'tan bir vatandaşın savaştırılmasının maliyeti 3500 dolardır. Irak'ta savaştırılması maksadıyla 103.000 Amerikalı askerin sadece yıllık personel gideri 12 milyar dolarken (12.051.000.000), vekâlet savaşçısı kullanmanın maliyeti 360 milyon dolardır. Yaklaşık 33 kat fark vardır. Afganistan'da bu fark daha da fazla açılmaktadır.

Bu rakamlara kendi askerlerinin gönderilmesi halinde sağlanması gereken ilave ateş desteği, lojistik destek, ikmal bütünlüğü, sıhhi destek, ulaştırma desteği gibi başka potansiyel harcama kalemleri eklenmemiştir. Belki de bunlardan daha önemlisi maliyete niceliksel ölçümü zor olan sakatlanan, yaralanan, ölen askerlerin yaratacağı huzursuzluk, siyasi ve sosyal sonuçlar dâhil edilmemiştir.

2020 yılının bütçesinde önümüzdeki beş yıl içerisinde 200 yakın savunma bütçesi programı azaltılacak ve tamamıyla iptal edilecektir. Hint-Pasifik (Çin) bölgesine tahsis edilmek istenilen kaynakta, devam eden harekâtlar sebebiyle istenen seviyeye ulaşamamıştır. Kara güçlerinde yapılan azaltmalar da aynı mantık içerisinde

²⁵⁴ Ibid, s.105.

²⁵⁵ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.69-71.

yapılmaktadır. Tasarruf edilen bütçe kaynaklarının modernizasyon projelerinde ve ana silah sistemlerinin tedarikinde kullanılması planlanmaktadır ²⁵⁶.

Vekâlet savaşları ve hibrit harekâta yerel kuvvetler tarafından emniyeti alınan küçük üs bölgeleri açılmaktadır. Üs bölgelerinde insansız hava araçlarının inip kalkabileceği kısa, küçük pistler bulunabilmektedir. Bir Predator insansız hava aracının maliyeti 4.5 milyon dolardır. Farklı bir analizle bir F-22 jet uçağı, bir Predator insansız hava aracından 85 misli daha pahalıdır ²⁵⁷. İki hava aracının genel performansını kıyaslamak büyük bir hatadır. Ancak, ucuz olan insansız hava aracı yeterli ve sürekli yakın hava desteğı sağlayabilir. Yer hedeflerine nokta atışı yapabilir. Üstelik insansız hava araçları tip ve kabiliyetlerin göre değışmekle birlikte hedef bölgesinde yaklaşık 24 saat dolaşabilir. Orta ölçekteki bir ülkenin tamamında uygun yerleştirilmiş 10 kadar küçük üsle yakın hava desteğı sağlanarak “terörle mücadele” edilebilir.

Gelişmiş ülkelerde savaş sanayi önemli bir gelir kaynağıdır. Savaş sanayinin mamülleri de genellikle ileri teknolojiyi barındıran pahalı ürünlerdir. Bu ürünlerin dış pazarlara ihracından yüksek gelir elde edilir. Savunma sanayi ürünleri üreten firmalar aynı zaman ülkelerinin bu yöndeki ihtiyaçlarını sağlar. Savunma ürünleri tedariki sağlayan fabrikalar ve bunlara ara mamül üreten yan sanayi önemli ekonomik merkezlerdir.

İleri teknoloji üreten bu şirketler, fabrikalar çok sayıda insana iş imkânı sağlamaktadır. Bu fabrikaların çarklarının dönmesi yalnızca silah sistemleri değil aynı zamanda yedek parça üretilmesine de hizmet etmektedir. Vekâlet savaşları ve hibrit harekât yöntemleri gelişmiş ülke insan zayıatını minimize ederken savunma sanayi üretimlerinin pazar payını azaltmamaktadır. Hatta bu savaş yöntemleri nokta atışı yapan ileri teknoloji kullanan silah sistemlerine olan ihtiyacın artmasına katkı sağlamaktadır.

²⁵⁶ Erin Hurley, “The Battle To Resource The US National Defense Strategy”, **The Interpreter -The Lowy Institute**, 26.03.2019, (Çevrimiçi), <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/battle-resource-us-national-defense-strategy> , 24.03.2020.

²⁵⁷ Andrew Mumford, **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013, s.23,24.

Örneğin merkezi Maryland’de bulunan Lockheed Martin Firması 2001-2017 yılları arasında nokta atışı yapabilen 100.000 Lazer Güdümlü Akıllı Bomba üreterek kendi ülkesine ilave olarak 23 farklı ülkeye satmıştır. Lockheed Martin Firması savunma sanayi alanında çok farklı silah sistemleri de üretmekte ve 97.000 kişiyi istihdam etmektedir ²⁵⁸.

ABD’de savunma harcamalarının ülke içerisindeki coğrafi dağılımı kurumsal olarak takip edilmektedir. Savunma Bakanlığına bağlı “Savunma Ekonomisi Dağılımını Düzenleme Bürosu (Office of Economic Adjustment)” bölümü hangi eyalete ne kadar ihale, çalışanlara ne kadar maaş verildiğini istatistikî olarak takip etmektedir. Bu yöntemle stratejik planlama, kesintisiz ikmal planlaması yapılmasının yanı sıra savunma gelirlerinden hangi eyalette kaç kişinin buradan kazanç elde ettiği bilinmektedir ²⁵⁹.

2017 yılı itibariyle ABD savunma harcamalarından en fazla payı alan eyaletler aşağıda sunulmuştur ²⁶⁰ :

(Tablo – 9) ABD Savunma Harcamalarından Pay Alan Eyaletler		
Sıra	Eyalet	Harcama (\$ Milyar Dolar)
1	California	49
2	Virginia	46.2
3	Teksas	37.7
4	Maryland	21.1
5	Florida	19.2
6	Vashington	15.2
7	Connecticut	15
8	Georgia	13.2
9	Pensilvanya	12.1
10	Alabama	10.9
Toplam	İlk 10 Eyalet	239.6

²⁵⁸ “Lockheed Martin Delivers 100,000th Paveway™ II Plus Laser Guided Bomb”, **Lockheedmartin.com**, 17.08.2017, Çevrimiçi, https://news.lockheedmartin.com/2017-8-29-Lockheed-Martin-Delivers-100-000th-Paveway-TM-II-Plus-Laser-Guided-Bomb?&_ga=2.1044537.901830778.1573508254890464743.1573508254#Closed, 06.05.2020.

²⁵⁹ U.S. Department of Defense Office of Economic Adjustment, 2014, s.3 .

²⁶⁰ David Vergun, “Which State Ranks Highest in Military Spending?”, **U.S. Department Of Defense**, 19.03.2019, Çevrimiçi, <https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/1789129/which-state-ranks-highest-in-military-spending/>, 08.05.2019.

Eyaletlerin bölgesel anlamda savunma gelirlerinden pay almalarının yanı sıra büyük savunma şirketleri de savunma harcamalarından doğal olarak memnuniyet duymaktadır. Akıllı mühimmat üreten ve satan firmalar yüksek miktarlarda kazanç elde etmektedir. ABD'deki büyük savunma sanayi şirketlerinin bazıları tek başına küçük çaplı bir ülkenin gayri safi milli üretimi kadar bütçeye sahiptir. Bu firmaların aldıkları ihaleler sayesinde kendi çalışanları, bunların hizmet sektöründeki çalışanları ve alt yüklenicileriyle milyonlarca kişiye istihdam sağlamaktadır. Yine bu firmaların desteklediği politikacıların olduğu bilinmektedir. Kesin sonuçlu savaşa girilmese de savunma sanayi şirketlerine vekâlet savaşları sayesinde fon akışı devam edebilmektedir.

2.2.2. Sosyal ve Kültürel Gerekçeler

Henry David Thoreau şöyle söylemiştir : “Bir insanın işlerini görmesine engel olacak bir derdi varsa, hatta karnı bile ağrıyorsa, bunun için dünyaya yeni bir düzen verilmesi gerektiğine inanır”²⁶¹. İnsanların bireysel umutsuzlukları, rahatsızlıkları, mutsuzlukları çoğalarak toplumsal hale gelmeye başladığında değişim rüzgârlarının esmesi an meselesidir. Sadece bu potansiyel enerjinin isyan, eylem, başkaldırı haline getirilmesi için gerekli ufak yönlendirmelerin yapılması yeterlidir. Tarihsel döngüye baktığımızda bu tip hareketleri farklı zaman ve mekânlarda görebiliriz.

Amerika'ya göç dalgası başladığında insanlar ilk olarak kendilerini “Hristiyan” olarak tanımlamıştır. Bu tanımlama ilerleyen zamanlarda “İngiliz ve Özgür” biçimine dönüşmüştür. 1680'lerde genel Amerikalı tanımlamasında “beyaz” olmak ön plana çıkmıştır²⁶². İnsan toplulukları sosyolojik anlamda gelişimlerini tamamladıktan sonra “millet” olma vasfını kazanırlar.

1750-1775 yılları arasında bugün Amerika Birleşik Devletleri olarak isimlendirdiğimiz kolonyal toprakların nüfusu yaklaşık iki kat artmıştır. Bu hızlı artış var olan sosyal karışıklıklara yenilerini eklemiştir. Zengin fakir arasındaki eşitsizlik

²⁶¹ Eric Hoffer, **Kesin İnançlılar**, İstanbul, İdil Matbaası, 2011, s.2.

²⁶² David Campbell, **Writing Security** United States Foreign Policy and the Politics of Identity, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1992, s.130.

daha fazla artmıştır. Halkın özgürlük beklentisindeki artış karşılığında daha fazla otoriter davranışlar ve kısıtlamalarla karşılık bulmuştur. Bu ve benzeri birleşenler bağımsızlık yolunu açan “büyük uyanışı” tetiklemiştir ²⁶³ .

Vekâlet savaşının icra edildiği ülkede istismar edilebilecek her türlü unsurdan faydalanılmaya çalışılır. İstismar edilebilecek konular arasında aşırı nüfus artışı, etnik, mezhepsel, kültürel farklılıklar, gelir dağılımındaki uçurumlar sayılabilir. Harekâta maruz kalması planlanan bölgenin coğrafi, demografik, sosyo-kültürel yapısının tanınması hayati öneme haizdir. Bu maksadın tahakkuku için akademisyen-ajanların bölgeyi her yönüyle etüt etmesi, uygun bağlantı noktaları tespit, tesis etmesi gereklidir. Sosyo-kültürel yapının anlaşılması gelecekte ajanlar vasıtasıyla halkı etkileme ve yönlendirebilmenin temel anahtarıdır.

Orta Doğunun pek çok yerinde bugün de değişen yüzleriyle istihbarat ajanları etkili olmuş ve olmaktadır. Örneğin Gertrude Bell bugünkü Irak’ın oluşması ve sınırlarının çizilmesinde belirleyici isim olmuştur. Irak’ın kuruluşunda Gertrude Bell (1868-1926), Birinci Dünya Savaşı sonrası Irak’ı kurmuş, sınırlarını cetvelle kendisi çizmiş ve yarattığı Irak’ın kralını bile kendisi tayin etmiş bir İngiliz ajanıdır. İsmi efsane halini alan Gertrude Bell, Araplar arasında “Çölün Kızı” yahut “Irak’ın taşsız kraliçesi” olarak tanınmıştır.²⁶⁴ .

İngilizler bir taraftan bölgeyi işgal ederken, diğer taraftan şeyhleri ve aşiretleri bağımsızlık vaatleriyle kendilerine bağlamaya çalışmıştır. Örneğin Türk Ordusunun Süleymaniye’yi boşaltmasını hızlandırmak için Kürt lideri Şeyh Mahmud, İngiliz desteğinde bağımsızlık ilanına kalkmış fakat aldatıldığını anlayınca taraf değiştirmiş, İngilizlerle ayrı düşmüştür. Araplara verilen vaatlere rağmen, İngiltere ile Fransa daha 1916’da Birinci Dünya Savaşından galip çıkacaklarını anlayınca Sykes-Picot anlaşması ile Orta Doğu topraklarını paylaşmıştır ²⁶⁵ .

Bugün vekâlet savaşlarının sürdüğü ülkelerde bundan daha fazlasının olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Fikirler, hisler, heyecanlar, inançlar kitleler üzerinde,

²⁶³ Ibid, s.133.

²⁶⁴ Sait Yılmaz, **Irak Dosyası**, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2011,s.32,33.

²⁶⁵ Sait Yılmaz, **Irak Dosyası**, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2011, s.33.

mikropların sirayeti kadar kudretli tesirlere sahiptirler. Bu hadise bir sürü halinde bulundukları zaman hayvanlarda da görülebilir. Fikirler ve inançlar özellikle bulaşma mekanizmasıyla ve çok az da değerlendirme mekanizmasıyla yayılır ²⁶⁶.

Vekâlet savaşlarında veya hibrit harekâтта savaşan insan bulmanın en büyük yardımcısı bulaşma etkisidir. Fakirliğin ve nüfus artışının çok olduğu bölgelerde “**bulaşma etkisi**” sayesinde insan kaynağı bulma kolaylaşır. Yerel olarak veya dışarıdan savaşçı bulmak için çok fazla çaba sarf edilmesine gerek kalmadan farklı motivasyon araçlarıyla uygun insan kaynağına ulaşılır. Sosyal medya özellikle yabancı savaşçıların çağrılmasında etkili kullanılmaktadır. Gelişmiş ülkelerin istihbarat teşkilatları bu tip sosyal medya hesaplaşmalarını yakından takip etmektedir. Ancak, insanlar buna rağmen kendi ülkelerinden çıkarak terör örgütlerine katılabilmektedir.

Gelişmiş ülkelerin bir kısmı da kendi ülkelerinde sorun çıkarma potansiyeline sahip grupları harekât yapılan ülkeye göndererek çok sayıda fayda sağlamaktadır. Vekâlet savaşına gönderilen insanların büyük kısmı harekât sırasında ölebilir, ağır yaralanabilir veya bu bölgeden başka bir sıcak bölgeye intikal edebilir. Geriye dönebilen az sayıda kişi de havalimanlarında gözüaltına alınmaktadır. Bir başka ve en hafifletilmiş ifadeyle gelişmiş ülkeler kendi ülkelerinde problem çıkarması muhtemel olan grupları emniyet supabı mantığıyla kriz bölgelerine göndermeye “göz yummaktadır”.

İspanya’nın başkenti Madrid Atocha Tren İstasyonuna 11 Mart 2004 tarihinde bombalı terör saldırısı düzenlenmiştir. Saldırıda 193 kişi yaşamını yitirmiş, 1,841 kişi de yaralanmıştır. 11 Mart 2004 tarihinde meydana gelen saldırıda dört banliyö treninde peş peşe patlayan bombalar Avrupa’nın 1988’deki Lockerbie olayından sonra yaşadığı en kanlı terör eylemi olarak kayıtlara geçmiştir. Saldırıyla bağlantılı, çoğu Kuzey Afrika asıllı 21 kişi yargılanmış ve ağır cezalara çarptırılmıştır ²⁶⁷.

²⁶⁶ Gustave Le Bon, **Kitleler Psikolojisi**, Ankara, Tutku Yayınevi, 2014, s.125-127.

²⁶⁷ “İspanya 11 Mart Terör Saldırısı Kurbanlarını Andı”, **Euronews**, 11.03.2017, Çevrimiçi, <https://tr.euronews.com/2017/03/11/ispanya-11-mart-teror-saldirisi-kurbanlarini-andi>, 15.05.2020.

Bu saldırıları yapmaya meyilli insanları herhangi bir Orta Doğu ülkesine göndererek onların orada toplanmalarını sağlamak Batılı ülkeler için akılcı bir yöntemdir. Saldırının yarattığı korku, insanlar üzerindeki travma ve manevi kayıplar sayısal değerlere aktarılamamıştır. Madrid saldırının yaralarını sarmaya yönelik yapılan harcamaların özeti aşağıda sunulmuştur ²⁶⁸.

(Tablo – 10)	
Madrid Saldırının Yaralarını Sarmaya Yönelik Yapılan Harcamaların Özeti	
Faaliyet	Maliyet (Euro)
Mağdurlara yapılan başlangıç yardımı ve kurtarma	2,176,875.00
Sağlık harcamaları	5,156,878.00
Olayda zarar görenlere tazminat	134,120,325.00
Mağdurların ücret kaybı	2,375,988.00
Zarar gören tesislerin onarımı	5,269,542.00
IFEMA (Institution de la Foire de Madrid)	180,964.00
Mağdurlara verilen psikolojik destek	4,938,740.00
12 Mart 2004 gösterileri	57,365,450.00
Toplam Maliyet	211,584,762.00

Silah kullanabilme potansiyeline sahip gruplara yapılan uygulamanın yakın tarihteki en iyi örneklerinden biri Doğu Almanya'daki örgüt mensuplarıdır. Berlin Duvarının yıkılması Federal Almanya ile Doğu Almanya'nın birleşmesinin ardından eski Doğu Alman Gizli Servisi çalışanlarının bir kısmı, Sovyet yanlısı Kızıl Ordu Fraksiyonu örgüt üyelerinin Almanya ve Avrupa dışında bulunmasına dikkat edilmiştir. Bunlardan bir kısmı PKK gibi örgütlere katılmak üzere Almanya'yı terk etmiştir. Almanya silah kullanma eğitimi almış kontrolsüz insanların ülke içerisinde gelecekte çıkarabileceği muhtemel sorunları kendi bakış açısıyla sorunsuz olarak önlemiştir. İngiltere'nin ele geçirdiği Amerika, Avustralya gibi topraklara başlangıçta hapisanelerden çıkan veya toplumda sorun çıkaran insanları gönderdiği bilinen tarihsel ve sosyal gerçekliktir.

²⁶⁸ Warscott Nicholas Romaniuk, Stewart Tristan Webb, **Insurgency And Counterinsurgency In Modern War**, Boca Raton, CRC PressTaylor & Francis Group, 2016, s.98.

Harekât ortamının çok yönlü boyutlarından biri olan dışarıdan gönderilen savaşçıları tek bir grupta toplamak zordur. Dışarıdan gelerek “Vekâlet Savaşına” katılan muharip personel para kazanmak, macera aramak, inanç, sadece silahlı çatışma ortamında bulunma duygusunu yaşamak, bir başka devlete ait istihbarat toplamak gibi gerekçelerle bölgede faaliyet gösterebilirler. Bu tip savaşlara dışarıdan gelenlerin katılma mantığını tam anlamıyla açıklamak oldukça zordur.

Bireylere mantıklarıyla değil, kalpleriyle mutlak gerçeği aramaları tekin edilir. Rudolph Hess, 1934’te Nazi Partisi önünde yemin ederken dinleyenlere şöyle bir öğütte bulunmuştur: “Adolph Hitler’i aklınız ile araştırmayın; hepiniz onu kalplerinizin gücüyle bulacaksınız”²⁶⁹.

Tarihsel olarak ayaklanmalara katılanların yaklaşık olarak %40’ı kadınlardan oluşmaktadır. Vietnam, Kamboçya, Mozambik, Eritre, Zimbabwe, Sri Lanka, Nepal, Peru, Kolombiya, Uganda, Ruanda gibi ülkelerde yaşanan olaylarda sahadaki direnişçilerin yaklaşık olarak bu oranları bulabilmiştir²⁷⁰. Kadınların silahlı hareketlere katılması hareketin “toplumsal ve demokratik” olarak gösterilmesi yönüyle teşvik edilir. Kadınların bu tip hareketlere katılımı erkeklerin katılım oranına artırıcı etki sağlar.

Geleneksel savaş anlayışıyla bir bölgeyi ele geçirmek olanak dâhilinde olmakla birlikte o bölgeyi klasik yöntemlerle kontrol etmek mümkün olmamaktadır. Amerikan yöntemi tıpkı kendi ülkesinde Amerikan Yerlileriyle yapılan çarpışmalarında olduğu gibi ele geçirdiği Irak ve Afganistan’da da büyük üs bölgelerinde konuşlanmıştır. Halkta uzak olan bu konuşlanma biçimi dışarı çıkıldığı andan itibaren yeterli koruma sağlamamıştır. Halkla bütünleşmemiş işgalci güçlerin işgal ettikleri yerlerde zayıf oranları son derece yüksektir.

Amerikalı Güvenlik Uzmanları Hibrit harekâta özel kuvvetlerle ilgili beklentilerini değiştirmiş ve daha farklı özelliklerin gerektiğini düşünmüştür. Özel Kuvvetlerde görev yapan insanların iyi fiziki yapıdan ziyade iyi iletişimle, yerel

²⁶⁹ Eric Hoffer, **Kesin İnançlılar**, İstanbul, İdil Matbaası, 2011, s.92.

²⁷⁰ Joint Publication 3-24, **Counterinsurgency**, 25 Nisan 2018, s.II-9.

halkla bütünleşmesi suretiyle hem kendi, hem de görevin emniyetini daha iyi sağlayacakları sonucuna ulaşılmıştır²⁷¹.

Kuvvet korumada iki yöntem mevcuttur. Bunlardan birincisi genellikle Amerikalıların kullandığı korunaklı ve halktan ayrı üs bölgelerinde, fiziki koruma, yüksek ateş gücüne dayalı bir korunma ve savunma alanı tahsis etmektir. Bu yöntem uygulandığında fiziksel ve taktik anlamda kazanmak operatif, stratejik, zihinsel, moral seviyelerinde kaybetmek anlamına gelebilir. Irak ve Afganistan'daki başarısızlığın temel nedeni budur. İkincisi halka yakın durmak, durumsal farkındalığı arttırmak, halkla bütünleşmek ve bu sayede birliğin korumasını sağlamaktır. Bu yöntemde Amerikan Ordusunun kendi ulusal muhafızları ve polislerinden öğreneceği çok şey vardır. 4'üncü nesil savaşlarda ortaya çıkan "gerektiğinde kazanmak için kaybetmek" tabiri burada uygulanmaktadır²⁷². Bu yöntemle de zayıf verilmektedir. Ancak; uzun vadede hem zayıf oranı düşmekte hem de stratejik başarıya katkı sağlamaktadır.

Büyük devlet olmanın temel göstergelerinden biri de dünyanın her yerine gerektiğinde etki edebildiğini göstermektir. Bu mesaj hem iç kamuoyuna hem de dış kamuoyuna yöneliktir. Terörle mücadelede kendisini başarılı olarak göstermek bütün ülkeler bu kapsamda yaptıkları mücadeleyi kamuoyuna büyük başarı hikâyesi olarak duyururlar.

ABD Naval Postgraduate School'da Öğretim üyesi olan Doktor John Arquilla "Biz, Elkaide Örgütünün kaç defa üç numarasını öldürdük. Böyle bir örgütte herkes üç numaradır." ifadesiyle terör örgütleriyle yapılan mücadelede yapılan hataları kinayeli bir üslupla eleştirmektedir²⁷³.

2.2.3. Geleceğin Harekât Ortamı

Soğuk savaşın bitmesinin ardından stratejistler geleceğin savaşlarına yönelik teoriler geliştirmeye çalışmıştır. Bu süre zarfında Yugoslavya'nın dağılması süreci,

²⁷¹ William S. Lind, **Understanding Fourth Generation War**, US Army University Press Military Review Magazine, September-October 2004, s.15.

²⁷² Ibid, s.15.

²⁷³ Joint Publication 3-25, **Countering Threat Networks**, 21 Aralık 2016, s.III-1.

Bosna Hersek Savaşı, Çeçenistan Savaşı gibi çarpışmalarda geleceğin muharebeleri hakkında fikir oluşturmaya başlamıştır. Stratejistler tarafından sınırlı savaş, sınırsız savaş, asimetrik savaş, düşük yoğunluklu çatışma gibi kavramlar tartışılmıştır. 11 Eylül 2001 saldırısının ardından başlatılan geleneksel savaş görünümlü askeri harekâtlar işgalciler aleyhine mali ve insani yıpranmaya sebebiyet vermiştir. İşgal metotları ve geleneksel yöntemlerin maliyetinin artması nedeniyle zamanla yerini vekâlet savaşları ve hibrit savaşlara bırakmıştır. Bununla birlikte geleneksel yöntemler için her türlü hazırlık, eğitim ve savaş sistemlerinin üretimine devam edilmiştir.

Sovyetlerin Birliğinin dağılmasından sonra Putin'in liderliğinde Rus Ordusu teknolojik, taktik, eğitim ve moral anlamında oldukça fazla gelişme kaydetmiştir. Çeçenistan savaşları ve turuncu devrimler, Rusya'nın tehdit ve tehdiye karşı aldığı tedbirlerin değişmesine yol açmıştır. Rusya, Çin ve İran gibi ülkelere kısmen teknoloji transferleri yaparak ABD'nin hasımlarını güçlendirerek geriden liderlik yapma yöntemini tercih etmiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti gelişen ekonomisini başta ABD olmak üzere öğrenime gönderdiği öğrencilerin ülkesine getirdiği bilimsel katkıyla güçlendirmiştir. Gelişmiş ülkelerin savaş uçaklarından, tanksavar sistemlerine kadar çok sayıda silah sistemini tersine mühendislik, kritik bilgilerine sızma veya siber yöntemlerle alma teknikleriyle kopyalamıştır. 2020 yılı itibarıyla bazı eksiklikleri de olsa bile kendine özgün sistemler de üretmeye ve dünya pazarında satmaya başlamıştır. Çin savunma sanayi çok sayıda silah sistemini rakiplerinden daha ucuza pazara sunmaya başlamıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti 13 Mayıs 2013 tarihinde dünya yüzeyinden 30.000 kilometre yükseğe bir nesne göndermiştir. Nesne bu yörüngede 9.5 saat kalarak tekrar yörüngeye geri dönmüştür. Bu mesafedeki yörünge çok sayıdaki ülkenin iletişim ve algılama sistemlerinin konuşlandığı yörüngedir. Bu eylemin detayları incelendiğinde geleneksel uydu fırlatma, füze denemesi, bilimsel deneylere benzememektedir. Uzmanlar tarafından bu denemenin uzaydaki mevcut sistemlere karşı bir faaliyet olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Farklı otoriteler olayla ilgili

olarak Çin’li yetkililere durumu sormasına rağmen gerekli ve yeterli açıklama yapılmamıştır²⁷⁴.

Gelişmiş ülkeler tarafından dünyanın yörüngesine askeri ve sivil amaçla çok sayıda uydu gönderilmiştir. Muhabere, veri aktarma, gözetleme, hedef tespiti, küresel konumlama seyir sistemi (navigasyon) uyduları bunlardan başlıcalarıdır. Küresel konumlamayla yer ve yön bulma uyduları siviller tarafından da kullanılmaktadır. ABD ve Rusların 1970’lerde başlattıkları 1990 yıllarda tam olarak işlevselliğini kazanan bu uydular sayesinde dünya üzerinde otonom cihazların yer ve yön bulması kolaylaşmıştır.

Amerika’nın GPS (Küresel Konumlama Sistemi (Global Positioning System)), Rusya’nın GLONASS, Avrupa Birliği’nin Galileo, Çin’in COMPASS ve Hindistan tarafından geliştirilen IRNSS küresel konumlama seyir sistemleri bulunmaktadır. Çok sayıda silah sistemi, savaş uçakları, savaş gemileri, uzun menzilli füze sistemleri dünya üzerindeki yerlerini bu sistemler sayesinde belirler ve hedeflerine yönlendirilebilir. Geleceğin muharebelerinde düşmanın yüksek teknolojiye sahip silah sistem ve mühimmatlarını köreltmemeni en kısa yolu onlara veri aktaran uydu sistemlerini imha etmektir. Bunun gerçekleşmesi halinde çok sayıda ileri teknoloji silah sistemi sıradan, eski nesil silah ve mühimmata dönüşecektir.

ABD 2019 yılında Uzay Kuvvetleri Komutanlığını kurmuştur. Soğuk Savaş döneminde iki süper gücün karşılıklı olarak birbirlerinin uydularını etkisiz getirme çalışmaları sürekli gündeme gelmiştir. Çalışmaların arasında yerden, uçaklarda atılan füzelerle uyduların vurulması gibi projeler de vardır. Bu sefer tehdidin ilk defa üçüncü bir ülkeden geldiği değerlendirilmiştir.

ABD X-37 B Uzay Aracı-Uçak birleşimini geliştirmiş ve 2020 yılına kadar testlerini tamamlamıştır. Uzay mekiğine benzeyen araç insansız olarak görev yapmaktadır. Faydalı yük taşıma kapasitesi olan aracın görevleri tam olarak açıklanmamıştır. Uzayda diğer kuvvetlerin de ihtiyaçlarına yönelik deneyler yaptığı

²⁷⁴ Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2015, **Annual Report To Congress (U.S)**, 07.04.2015, Office of the Secretary of Defense, (A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2000), s.14.

beyan edilmiştir ²⁷⁵. Çin Halk Cumhuriyeti'nin uzaya olan ilgisinin artmasından sonra çalışmaların hızlandırılmasının geleceğin savaşlarının uzayda başlayabileceği ve bunun etkilerinin çok önemli sonuçları olabileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

Uydu haberleşmesi birkaç sebepten dolayı hassastır. Bunlardan birincisi uydulardan gelen iletimler düşük güç seviyelerinde gelir. İkinci olarak kötü hava durumu ve uzaydaki güneş patlamaları, veri aktarımını olumsuz etkileyebilmektedir. Üçüncü olarak yukarıda da anlatıldığı gibi uydular fiziki olarak saldırıya uğrayabilir. Son olarak mevcut uyduların kabiliyetini geliştirmek zordur ve siber saldırıya maruz kalabilirler. Olumlu yönde, uydular yardımıyla iletişim kurulduğunda bu iletişimi karıştırmak oldukça zordur ²⁷⁶. Haberleşmenin engellenmesi müşterek harekât ve koordinasyonu zorlaştırır. Özellikle elektronik ve yüksek teknolojiye bağımlılığı daha fazla olan orduların geleceğin muharebelerinde daha fazla sıkıntı çekmesi kaçınılmaz olacaktır.

Savaşlarda kullanılan silah sistemleri pahalıdır. İkinci Dünya Savaşı sırasında 1942 yılında Almanya önce Tiger 1 Tankını Doğu Cephesinde muharebe meydanına sürmüştür. Bu tanktan elde ettiği tecrübeyle Tiger 2 tankını geliştirmiştir. Tiger tankları çağın diğer tanklarıyla kıyaslandığında önemli ölçüde üstünlüğe sahiptir. Almanya savaşın son zamanlarında piyasaya sürdüğü bu tanktan 1500 tane sipariş vermiş, ancak 492 tankı teslim alarak cepheye görebilmiştir. Geliştirme masraflarının yanı sıra diğer tankların üç katı maliyetine mal olmuştur. Savaş boyunca sadece Sovyetler 108,000, ABD 88.000 tank üreterek cepheye gönderebilmiştir ²⁷⁷.

Almanya farklı kaynaklarda değişik bilgiler bulunmakla birlikte yaklaşık 2'nci Dünya Savaşı boyunca 20.000 tank üretebilmiştir. Büyük çabalar sarf edilen ve az sayıda üretilen Tiger tanklarının yerine daha fazla sayıda standart tank üretilerek

²⁷⁵ Secretary of the Air Force Public Affairs, "Next X-37B Orbital Test Vehicle Scheduled to Launch", **United States Space Force**, 27.10.2019, Çevrimiçi, <https://www.spaceforce.mil/News/Article/2177702/next-x-37b-orbital-test-vehicle-scheduled-to-launch>, 08.09.2020.

²⁷⁶ Jan E. Kallberg, Stephen S. Hamilton, Matthew G. Sherburne, Electronic Warfare in the Suwalki Gap Facing the Russian "Accompli Attack", **Joint Force Quarterly (JFQ) Magazine Nu 97** (2nd Quarter, April 2020), s.31-34.

²⁷⁷ Michael Peck, "Nazi Germany's King Tiger Tank: Super Weapon or Super Myth?", **The National Interest** (A national security publication dedicated to original reporting, expert analysis, opinion, and breaking news), 12.08.2016 (Çevrimiçi), <https://nationalinterest.org/feature/nazi-germanys-king-tiger-tank-super-weapon-or-super-myth-17332>, 03.10.2019.

cepheye göndermemiştir. Gelişmiş ülkeler görünmezlik gibi teknolojik üstünlüğe önem vermeye çalışmaktadır. Bugün ABD'nin ürettiği F-22 ve F-35 uçakları da pahalılıkları sebebiyle günümüzde, geçmişin Tiger tankıyla benzer mantık üzerine kurgulanmıştır. Niteliği yüksek az sayıda nicelikle muharebeleri kazanma gayreti her zaman zaferle sonuçlanmamaktadır. Buna ilave olarak radar teknolojisindeki gelişmeler bugünün görünmezliğini yarın görünür hale getirebilmektedir.

2.3. Vekâlet Savaşının Uluslararası Hukuk ve Stratejik İletişim Yönünden İncelenmesi

2.3.1. Uluslararası Hukuk Yönünden Vekâlet Savaşları

Quincy Wright savaşın hukuksal, sosyolojik, askeri ve psikolojik yönlerini birleştirerek bir sentez oluşturmaya çalışmış ve hukuki anlamda savaş (war in the legal sense) ile maddi anlamda savaş (war in the material sense) kavramları arasında ayırım yapmıştır. Savaşın hukuki anlamı daha dar bir çerçeveyi ifade eder ve savaşan grupların eşit oranda silahlı kuvvet kullanarak birbirleriyle mücadele etmeleri esasına dayanır. Maddi anlamda savaşta ise, hukuki statülere bakılmaksızın taraflar arasında şiddet ve mücadele olgusu ön plana çıkmıştır²⁷⁸.

Herhangi bir silahlı mücadelenin “savaş statüsüne (tanımına)” alınması askeri, psikolojik, hukuki, sosyolojik açıdan yoğunluk eşiğinin aşılp aşılmamasıyla tanımlanır. Savaşın yasal tanımı; iki veya daha fazla “grubun” silahlı kuvvetleriyle karşılıklı çatışmaya girmesi şeklinde tanımlanabilir²⁷⁹. Tanımlama devletlerin birbirine karşı savaş ilan etmesi veya ani çatışmayı takiben savaş ilan edilmesi mantalitesi üzerine kurgulanmıştır.

Savaşta ahlak ve hukuka yer yoktur. “İnter arma silent leges” cümlesinin anlamı savaş zamanı hukuk susar ifadesidir²⁸⁰. Bu anlatım Ortaçağ ve öncesi uygulanan bir yaklaşımdır. Aslında o devirlerde bile savaşın kendine has ahlakı ve etik değerleri

²⁷⁸ Erhan Büyükkakıncı, **Savaş Kuramları**, Çeviren: Özgün Erler Bayır, Özden Selcen Sarı, Ankara, Liberte Yayın Grubu, 2015, s.298.

²⁷⁹ Quincy Wright, **A Study Of War (Volume I)**, Chicago/Illinois, The University of Chicago Press, 1942, s.698.

²⁸⁰ Michael Walzer, **Haklı Savaş Haksız Savaş**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım San.ve Tic.Ltd.Şti., 2017, s.31.

uygulanmıştır. Zaman içerisinde hukuk kavramının insanlık âleminde gelişmesi savaşlara da yansımıştır. Buna rağmen devletler savaş hukuku kurallarını kendi lehlerine esnetme, yoksayma güdüsünü her zaman taşımıştır.

Ortaçağ yazarları “jus ad bellum”, “jus in bello” kavramlarını birbirinden ayırmıştır. “Jus ad bellum”; savaşın haklılığı, saldırganlık ve nefsi müdafaa hakkında yargıya varmamızı gerektirir. “Jus in bello”; savaşta adalet geleneksel ve pozitif çarpışma kurallarının ihlali ya da gözetlemesi hakkında yargıya varmamızı gerektirir. Bu iki yargı türü mantıksal olarak birbirinden bağımsızdır. Haklı bir savaşın haksız bir şekilde yürütülmesi ya da haksız bir savaşın adil bir şekilde yürütülmesi gayet mümkündür. Saldırganlık eylemi bir suçtur, fakat saldırgan savaşta bile kurallar geçerlidir. Saldırganlığa direnmek bir haktır, fakat bu direniş ahlaki, yasal kısıtlamalara tabidir. Jus ad bellum ile jus in bello arasındaki ikilem, savaşın ahlaki gerçekliğinin en sorunlu kısmının merkezinde yer alır²⁸¹.

Hippolu Aziz Augustinus (M.S. 354-430) insanın doğuştan/yaradılıştan kötü ve kusurlu olduğuna inanmıştır ve “Tanrı Şehri” adlı eserinde haklı savaş kavramının temellerini atmıştır. Ona göre intikam, kişisel çıkar, yöneticinin adını yüceltme veya her tür başka bencilce sebeple çıkartılan savaşlar haksız savaştır. Savaş ancak doğru bir amaca hizmet ediyorsa, eğer “savaşa girme sebebimiz barışı temin etmek” ise, o zaman Aziz Augustinus bunun haklı savaş olduğunu bildirmiştir²⁸².

Aquinolu Thomas’a göre bir savaşın “haklı savaş” olabilmesi için üç koşul yerine getirilmesi gerekir. Birinci olarak hükümdarın yetkisini doğru kullanması gerekir. Hükümdar halkı korumak amacıyla savaş kılıcını kuşanabilir. İkinci olarak, savaş haklı bir nedene dayanmalıdır, kendilerine savaş ilanına hak edecek işler yapmış olmalıdır. Geçmişin zararlarının intikamını almak için, örneğin bir ülke yaptığı kötülükleri iyilikle kapatmıyorsa veya o ülke halkı veya yönetimi haksızca ele geçirilen toprakları iade etmiyorsa, savaş ilan etmek haklıdır. Üçüncü olarak da, savaş ilan edenlerin hakkaniyetli bir amacı olmalıdır; ya bir iyilik ortaya koymak

²⁸¹ Michael Walzer, **Haklı Savaş Haksız Savaş**, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım San.ve Tic.Ltd.Şti., 2017, s.54.

²⁸² Erhan Büyükkakıncı, **Savaş Kuramları**, Çeviren: Özgün Erler Bayır, Özden Selcen Sarı, Ankara, Liberte Yayın Grubu, 2015, s.63.

veya bir şer durumu düzeltmek için ilan edebilir. Ama eğer o savaş kötü bir amaç taşıyorsa yine meşruluktan uzaklaşacaktır²⁸³.

Haklı savaş doktrini, telogların, filozofların, hukukçuların, etikçilerin üzerinde uğraştığı ve zamanla uluslararası ilişkiler çalışanların da üzerinde çalıştığı bir konudur. Bu konu üzerinde başlangıç noktası din temelli yorumlar olurken, zamanla felsefe, hukuk ve uluslararası ilişkilerin araya girmesiyle günümüzde farklı bir noktaya varılmıştır. Haklı savaş kavramının gerçek temelleri çok eski çağlardan beri ortaya çıkmışsa da, bugünkü haliyle aslen Hristiyan temelli yaklaşımdan beslenmiştir²⁸⁴.

Ortaçağ döneminde haklı savaş kuramı zaman zaman değişiklik göstermiştir. Tanımın muğlak yapılması hangi şartlarda savaşmanın caiz olduğunu da farklılaştırmıştır. Örneğin, Yeniçağ felsefecilerinden Francesco de Vitoria'ya (1483-1546) göre İncil'in öğretilmemesi bir haklı savaş sebebiydi ki bu sayede İspanyollar ile Portekizlilerin Güney Amerika'yı ele geçirme amacıyla yerli halka karşı çıktıkları seferleri meşrulaştırabilmiş ve aynı zamanda İngiltere'ye karşı yapılan 1588 Armada Savaşını da dayanak olarak kullanabilecek bir önerme ortaya konabilmiştir²⁸⁵.

Francis Bacon'a (1561-1626) göre, çok fazla güçlenen hükümdarları güçsüzleştirme amacıyla yapılacak savaşlar - ki bunlar sayesinde Avrupa siyaseti dengede tutulabilecektir - haklı savaş olarak görülebilmektedir. Pufendorf (1632-1694) ise ödenmeyen borçları tahsil etme amaçlı savaşların haklı savaş olduğunu ileri sürmüştür. Yine de neredeyse tüm haklı savaş kuramcılarının buluştukları nokta, haksızlığın kaynağı olan idarelerin/bireylerin karşısında savaşmak, adaleti yaymak, saldırı karşısında intikam almak, tazminat amacıyla savaşmak haklı savaşlar olduğudur. Sonuçta bu yaklaşımın kaynağında din temelli kaygılar ile gündelik siyasi kaygıların kesişmesi yer almaktadır²⁸⁶.

²⁸³ Ibid, s.64.

²⁸⁴ Erhan Büyükkakıncı, **Savaş Kuramları**, Çeviren: Özgün Erler Bayır, Özden Selcen Sarı, Ankara, Liberte Yayın Grubu, 2015, s.67.

²⁸⁵ Ibid, s.68.

²⁸⁶ Ibid, s.68.

Kolonilerde ayaklama, “kolonyal isyan” yasal anlamda savaş kavramı içine başlangıçta dâhil edilmemiştir²⁸⁷. Bu yaklaşım doğal olarak kolonyel düşünce yapısının bir sonucudur. Dünya üzerinde vekâlet savaşlarının çıktığı ülkeler de genellikle geçmişte koloni veya manda yönetimi altında kalmış devletlerdir. Daha açık bir ifadeyle geçmişte koloni ve manda yönetiminde yaşayan insanların yaşadığı bölgelerde yapılacak askeri müdahaleler Batılı düşünce yapısında savaş kavramıyla örtüşmemektedir.

Hugo Grotius (1583–1645) Doğu Hindistan Şirketinin özel bir şirket olmasına rağmen Avrupalıların ticari haklarını savunabilmek için savaşabileceğini, ahlaki ve etik olarak yerel insanları cezalandırabileceğini söylemiştir²⁸⁸. Hukukun temel ilkelerinin belirlenmesinde referans gösterilen önemli bir şahsiyet olan Hugo Grotius’ün bunu makul görebilmesi hukukun savaşa olan bakış açısının toplumlara göre değişkenliğini göstermiştir. Bu bakış açısı temel insani değerlerle bağdaşmamaktadır.

Silahlı çatışma hukuku; silahlı çatışmaya taraf olan devletlerin ve bu devletlerin savaş eylemlerini yürüten bireylerinin ve unsurlarının; bir devletin içinde cereyan eden süreçte ise, ayaklanma halinde bulunan ve belirli özellikleri taşıyan silahlı diğer toplulukların, askeri şiddetin kullanılmasında uyacakları esas ve usulleri düzenleyen uluslararası bir hukuk dalıdır²⁸⁹.

Savaş hukuku kavramı yazılı olmayan, ancak dünya ordularının geleneksel olarak uyduğu kuralları 19’uncu Yüzyılın ikinci yarısında bir araya getirerek düzenledikleri hukuki belgelerle başlamıştır. 1868 St. Petersburg Deklarasyonunda prensip olarak ülkelerin savaş sırasında meşru amacının karşı tarafın askeri kuvvetlerini zayıflatması olması gerektiği belirtilmiştir. 1907 Hague Kongresinin dördüncü maddesinde “yerel halk ve savaşanların” uluslararası hukuk kurallarının koruması

²⁸⁷ Quincy Wright, *A Study Of War (Volume I)*, Chicago/Illinois, The University of Chicago Press, 1942, s.695,696.

²⁸⁸ Knud Haakonssen, *The Rights Of War And Peace Hugo Grotius* (Book 1) , Indianapolis, Liberty Fund, 2005, s.xxvii.

²⁸⁹ Atalay Kocatepe, *Silahlı Çatışma Hukuku Kapsamında Harp Esirleri ve Hukuki Statüleri*, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2011, s.10.

altında olduğu vurgulanmıştır. 1949 Cenevre Kongresinde de aynı kurallar vurgulanmıştır²⁹⁰.

Harekât yapılacak hedeflerin askeri yönden gerekliliği, acı çektirmekten kaçınma ve oranlılık ilkelerine uygun olması genel kabul gören kurallardan birkaçıdır. Askeri kuvvetler aşırı ve gereksiz şiddet kullanmamaları önemlidir. Sivil halkın etkilenmesi ve acı çekmesine karşı gerekli önlemleri almaları temel konuların başında gelmektedir. Bu prensipler herhangi bir ülkenin bu düzenlemeleri imzalamasa bile uyması gerekli prensiplerdir²⁹¹.

1907 Lahey Yönetmeliğinde geleneksel savaş kurallarına uyulması kararlaştırılmıştır. 1925 Cenevre Protokolünde imzası olmayan devletler dâhil olmak üzere kimyasal, gaz ve bakteriyolojik silahların kullanılması yasaklanmıştır. Lahey’de 1954 yılında yapılan kongrede, arkeolojik alanlar, müzeler, kütüphaneler, tarihi binalar gibi kültürel alanların silahlı çatışmalarda korunması kararı alınmıştır²⁹².

1949 Cenevre Konferansına göre organize bir direniş hareketinin savaş hukukuna göre muamele yapılması ancak aşağıdaki hususların gerçekleşmesiyle mümkündür:

- a. Astlarından sorumlu komuta yapısı olması,
- b. Uzaktan tanınabilecek şekilde işaret kuşanması,
- c. Silahını açıkça görünebilecek şekilde taşınması,
- ç. İcra ettikleri hareketi savaş hukuku ve geleneksel savaş kurallarına göre gerçekleştirmesi²⁹³.

İç silahlı çatışma; bir başka deyimle uluslararası mahiyette olmayan silahlı çatışma; ülke dâhilinde silahlı kuvvet kullanılmasını içeren ve silahlı bir isyan veya iç savaş boyutuna ulaşmış bir çatışma durumudur. Uluslararası mahiyette olmayan

²⁹⁰ William A.Wilcox, **The Modern Military and The Enviroment: The Laws of Peace and War**, Maryland, The Scarecrow Press, 2007, s.142,143.

²⁹¹ William A.Wilcox, **The Modern Military and The Enviroment: The Laws of Peace and War**, Maryland, The Scarecrow Press, 2007, s.142,143.

²⁹² Richard Baxter, **Humanizing the Laws of War**, New York, Oxford University Press, 2013, s.234,235.

²⁹³ Richard Baxter, **Humanizing the Laws of War**, New York, Oxford University Press, 2013, s.283,284.

bir çatışmanın silahlı çatışma olarak nitelendirilebilmesi için bu çatışmanın kapsam ve yoğunluk olarak önemli bir boyuta ulaşmış olması gerekir ²⁹⁴.

Ulusal kurtuluş savaşları, iç savaş ya da iç çatışmalar olarak sayılmakta ve devletlerin ulusal yetki alanı içinde değerlendirilmiştir. Ancak, 1960 sonrası artan bağımsızlık mücadeleleri, BM Genel Kurulunun 12 Aralık 1973 tarihinde 3103 (XXVIII) sayılı “Sömürge ve Yabancı Üstünlüğüne Karşı Mücadele Veren Savaşçıların Hukuksal Statüsüne Karşı Mücadele Veren Savaşçıların Hukuksal Statüsüne İlişkin Temel İlkeler” kararının kabulüne vesile olmuştur. Buna rağmen bir devletin bölücü güçlerle yürüttüğü silahlı mücadelede, bu güçlere yasal hükümetçe “savaşan” statüsü tanınmadıkça uygulaması mümkün değildir ²⁹⁵.

Uppsala Çatışma Verileri Programı (The Uppsala Conflict Data Project (UCDP))’nın verilerine göre İkinci Dünya Savaşından sonra 1946-2004 yılları arasında 148 farklı bölgede 228 silahlı çatışma olmuştur. En fazla silahlı çatışmanın olduğu 1991-1992 döneminde 52 aktif çatışma olmuştur. Bu tarihten itibaren sayılar azalma eğilimine girmiştir. Özellikle 2004 yılından sonra devletlerarası silahlı çatışmalar yok denecek kadar azalmıştır ²⁹⁶.

Savaşla İlişkili/Bağlantılı Olaylar Programı (Correlates of War Project (COW))’nın verilerine göre 1946-1997 yılları arasında savaşlar ve savaşın sebep olduğu dolaylı olaylar nedeniyle yılda ortalama 65.366 olmak üzere toplam 3.333.669 insan hayatını kaybetmiştir ²⁹⁷. Son yıllarda savaşlarda daha fazla sayıda insan etkilenmektedir. Daha az sayıda batılı asker hayatını kaybederken Afganistan gibi bölgelerde sivil insan ölümleri artmaktadır ²⁹⁸.

²⁹⁴ Atalay Kocatepe, **Silahlı Çatışma Hukuku Kapsamında Harp Esirleri ve Hukuki Statüleri**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2011, s.14.

²⁹⁵ Atalay Kocatepe, **Silahlı Çatışma Hukuku Kapsamında Harp Esirleri ve Hukuki Statüleri**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2011, s.22, 23.

²⁹⁶ Myra Williamson, **Terrorism, War and International Law**; The Legality of the Use of Force Against Afghanistan in 2001, Surrey/London, Ashgate Publishing Limited, 2009, s.16.

²⁹⁷ Myra Williamson, **Terrorism, War and International Law**; The Legality of the Use of Force Against Afghanistan in 2001, Surrey/London, Ashgate Publishing Limited, 2009, s.20.

²⁹⁸ Myra Williamson, **Terrorism, War and International Law**; The Legality of the Use of Force Against Afghanistan in 2001, Surrey/London, Ashgate Publishing Limited, 2009, s.23.

1990’lardan sonra çatışmaların sayısı azalmakla birlikte karmaşıklığı artmış ve süresi uzamıştır. Çatışmalara devletlerarası organizasyonlar, 80’den fazla devlet ve 200’den fazla hükümet dışı organizasyon taraf olarak katılmaya başlamıştır²⁹⁹. İç savaşların ve çok sayıda uluslararası gücünü müdahalede bulunduğu vekâlet savaşlarının artmasının getirdiği en önemli sorunlardan biri hukuki sorumluluktur. Yeni savaşların karmaşık yapısı etrafı şekillendirmek isteyenlerin görünürlüklerini de düşürmekte ve sorumluluktan kaçmalarına sebebiyet vermektedir.

1998 yılında Roma Statüsü ile kurulan ve 01 Temmuz 2002’den itibaren hukuken işlerlik kazanan Uluslararası Ceza Mahkemesi uluslararası suçları yargılayacak daimi bir mahkeme olarak ortaya çıkmıştır. Roma statüsü; savaş hukukuna yani genel ve öz bir ifadeyle, bu alandaki, bu alandaki sözleşme ve protokollere aykırılık halindeki ağır ihlalleri, kim tarafından yapılırsa yapılsın, cezalandırmayı öngörmüştür³⁰⁰.

11 Eylül’ün getirdiği genel duruma uygun olarak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1373 sayılı kararı (28 Eylül 2001) “uluslararası terörizme karşı adımların acil olarak alınmasını” belirtmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1386 (20 Aralık 2001) kararıyla “Uluslararası Özel Yardım Kuvveti (International Special Assistance Force)” oluşturulmasına hukuki altyapı oluşturulmuştur. Bu kuvvetin amacı Afgan yerel hükümetinin güçlenmesi, Kabil ve çevresinin güvenli hale getirilmesi olarak tanımlanmıştır³⁰¹. Bu doğrultuda uluslararası hukuk çerçevesinde harekâtın başlangıcına yasal zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Irak ve Suriye’de başlayan günümüzde uluslararası güçlerin katılımıyla sürdürülen savaşın uluslararası hukuk çerçevesinde açıklanması oldukça güçtür.

Suriye ve Irak bölgelerinde çok sayıda yabancı savaşçı bulunmaktadır. Bölgede bulunan yabancı savaşçıların sayısı ve hangi ülkelerden geldikleri aşağıda sunulmuştur³⁰². Aslında Suriye’ye karşı koalisyon kuvveti oluşturulsaydı, bu ülkeler

²⁹⁹ Myra Williamson, **Terrorism, War and International Law**; The Legality of the Use of Force Against Afghanistan in 2001, Surrey/London, Ashgate Publishing Limited, 2009, s.21,22.

³⁰⁰ Atalay Kocatepe, **Silahlı Çatışma Hukuku Açısından Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri El Kitabı**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2011, s.4.

³⁰¹ Satvinder Singh Juss, **Beyond Human Rights and the War on Terror**, Abingdon/London, Routledge, 2019, s.52.

³⁰² Ibid, s.72.

yaklaşık olarak bu kadar asker gönderebilirdi. Ancak, yabancı savaşçı adı altında isyancılarla beraber savaşan bu insanlar vatandaşı oldukları ülkeler açısından hukuki sorumluluk oluşturmamaktadır. Bu da hukuki olarak açıklanması zor yeni bir kavramdır.

(Tablo – 11) Suriye ve Irak Bölgesinde Yabancı Savaşçı Sayısı			
Ülke	Yabancı Savaşçı Sayısı	Müslüman Nüfusu (Milyon)	100.000 Kişide Katılım Sayısı
Tunus	6000	11.4	52.6
Fransa	1700	4.8	35.4
Ürdün	2500	9	27.7
İngiltere	760	2.8	27.1
Rusya	2400	9.5	25.2
Kosova	232	2	11.6
Suudi Arabistan	3244	29	11.1

İslamiyet'in başlangıcından itibaren "Dar al-İslam (İslam Toprakları)" ve "Dar al-Harb (Savaş Toprakları)" olarak iki temel konu belirlenmiştir³⁰³. Bu ayrımın amacı İslami görüşe göre gerektiğinde savaş, fetih yapılacak yerler İslamiyetin olmadığı topraklardır. İŞİD mensupları bunun tam tersine Müslüman Ülkelerde eylem icra etmişlerdir. Herhangi bir gayrimüslim devlete saldırmamaları dikkat çeken bir ayrıntıdır.

Rusya Savunma Bakanlığı, 2019 yılı Eylül ayında düzenlediği basın toplantısında; "Teröristler, Hmeymim Hava Üssü'nün hava savunma sistemini geçmeye çalışmıştır. Rakamlardan bahsederek son 2 yılda terörist gruplara ait 118 insansız hava aracı yok edilmiş, bunun içinde 58 drone bu yılın 1 Ocak gününden bu yana yok edilmiştir. Hmeymim'e son saldırı 03 Eylül 2019 tarihinde düzenlenmiştir. Bu saldırıda iki drone kullanılmıştır. Dronlar hava üssüne, biri Akdeniz olmak üzere farklı yönlerden yaklaşmıştır. Yani bunlardan biri bir gemiden havalandırılmış olabilir" resmi açıklamasını yapmıştır³⁰⁴.

³⁰³ Mark Tomass, **The Religious Roots of the Syrian Conflict: The Remaking of the Fertile Crescent**, New York, Palgrave Macmillan, 2016, s.134.

³⁰⁴ Rusya Savunma Bakanlığı, son 2 yılda Hmeymim'e saldıran İHA sayısını açıkladı, **Sputnik Türkiye**, 28.09.2018, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/savunma/201909281040275152-rusya-savunma-bakanligi-son-2-yilda-hmeymime-saldiran-ih-sayisini-acikladi/>, 10.12.2019.

Rusya, 2018 Ocak ayında ABD casus uçağının Rusya'ya bağlı Hmeymim Üssü'ne Drone saldırısı koordine ettiğini iddia eden resmi açıklamada bulunmuştur. Rusya Savunma Bakanlığı, ABD'nin Suriye'deki faaliyetleri ile ilgili bir açıklama yapmıştır. Kremlin, bir ABD casus uçağının, Rusya'nın Suriye'deki hava üssü Hmeymim'e drone saldırısı koordine ettiğini gösteren Rusya Savunma Bakanlığı raporuyla alarma geçtiklerini duyurmuştur. Kremlin tarafından yapılan açıklamada, Putin'in Trump'la bu konu hakkında görüşeceği ifade edilmiştir.

Rusya Savunma Bakanı Yardımcısı Aleksander Formin ABD'ye ait Poseidon-8 casus uçağının, Rusya'nın hava üssüne 13 drone ile saldırı koordine ettiğini belirtmiştir³⁰⁵. Nükleer güce sahip iki büyük gücün birbirine karşı böyle iddia veya müdahalelerde bulunması oldukça zordur. Böyle bir olay iki güçten birinin ülke topraklarında yapılırdı savaş sebebi sayılırdı. Karşılıklı olarak vekâleten iş yapan ara unsurlar sayesinde direk savaş beklentisi önlenmektedir.

Hava Kuvvetlerinin birbirine karşı etki oluşturmaması maksadıyla ABD ve Rusya'nın Suriye coğrafyasında anlaşma yaptıkları açıklanmasa da yadırganamayacak bir gerçektir. Bunun uluslararası alanda hukuki bir açıklaması ve örneği yoktur.

Quincy Wright bir başka bakış açısıyla modern savaşta propaganda, ekonomik ve diplomatik faaliyetler önemli olduğunu ifade etmiştir. “Ancak askeri güç kullanımı yoksa buna savaş diyemeyiz” şeklinde tanımlama yapmıştır³⁰⁶. Burada kullanılan askeri güç kavramını açıklamak oldukça zordur. Vekâlet savaşlarında başlangıçta ve bazen hiçbir zaman başka bir devletin askeri gücü olmayabilir. Ancak, savaşı finanse eden, savaşanları eğiten, silahlandıran devlet veya devletler vardır.

İstila; silahlı kuvvetlerin otoritesinin, fiziki denetiminin henüz tam olarak kurulamadığı, muharebenin sürdüğü geçici durumdur. İşgal ise belli bir bölgenin düşman silahlı kuvvetlerinin fiili ve etkin denetimi altında tutulmasıdır. İstilanın

³⁰⁵ “Rusya duyurdu: ABD üssümüze saldırdı”, **CNNTÜRK Dünya Haberleri**, 25.10.2018, (Çevrimiçi), <https://www.cnnturk.com/dunya/rusya-duyurdu-abd-ussumuze-saldirdi>, 10.12.2019.

³⁰⁶ Quincy Wright, **A Study Of War (Volume 2)**, Chicago/Illinois, The University of Chicago Press, 1942, s.700.

ardından yönetimin de tam olarak alınmasının anlamı işgaldır³⁰⁷. Devletlerarasında yapılan savaşlarda bu kavramlar anlam ifade edebilir. Ancak, vekâlet savaşlarının çok uluslu karmaşık ilişkiler ve destekler sonucunda ortaya çıkması sebebiyle tarafları isimlendirmek, hukuki tanımını yapmak oldukça zordur.

Diplomatik bir terim olan “status qua” konsepti “status qua ante bellum” teriminden türemiştir. Barış antlaşmalarında kullanılan bu terim savaştan sonra sınırların eski hale gelmesini ve işgal edilen topraklardaki askerlerin geri çekilmesini ifade eder³⁰⁸. 6’ncı Nesil Savaşlarda klasik anlamda bir cephe, düzenli askeri birlikler olmadığından savaş sonrası sınırlara dönme anlamı da muğlâklaşmıştır.

2.3.2. Vekâlet Savaşının Stratejik İletişim Yönünden İncelenmesi

Karar alıcıların her zaman objektif kararlar aldığı, alacağı genel olarak kabul görmüş önyargıdır. Tabi bu konuda Robert Gilpin’in kitabının önsözünde belirttiği hususu da hatırlamak gerekmektedir. Bireyler veya gruplar kendi ilgi alanlarında politik kurumlara katılmakta veya katıldıkları bu kurumları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Böylece sosyal veya politik bu kurumların öncelikli hedefleri grupların içindeki en güçlü grubun veya bireyin hedef veya beklentilerine evrimleşmektedir. Bir başka ifadeyle objektif ve rasyonellik konusunun kime ve neye göre olduğu önemli bir husustur politikada yer alan grupların güvenlik konularına bakış açısı da güvenlik konularına yön vermektedir³⁰⁹.

Gelişmiş ülkeler teknolojik anlamda araba, uçak, yüksek teknoloji gibi ürünler ve kendi kendilerine yetebilecek gıdayı üretmektedirler. Unutulmaması gereken kritik husus; gelişmiş ülkeler sadece teknolojide değil aynı zamanda sosyal bilimlerde, algı yönetimi tekniklerinde de ileri seviyeye ulaşmıştır. Gelişmiş ülkeler gerektiğinde kendi milletlerini veya daha az gelişmiş ülkelerde yaşayan insan topluluklarını da

³⁰⁷ Atalay Kocatepe, **Silahlı Çatışma Hukuku Kapsamında Harp Esirleri ve Hukuki Statüleri**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2011, s.14.

³⁰⁸ Hans J. Morgenthau, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, First Edition, Alfred A. Knopf, New York 1948, s. 21-22.

³⁰⁹ Robert Gilpin, **War and Change in World Politics**, New York, Cambridge University Press, 1981, Önsöz XI.

yönlendirme kendi menfaatleri doğrultusunda kullanabilme imkân ve kabiliyetine sahiptir.

Bu husus günümüzde gelişmiş ülkeler açısından kuvvet çarpanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da bize toplumun değişik sosyolojik olaylara farklı karşılık vermede yönlendirilebileceğini göstermektedir. Sürekli ve aynı çerçevede yapılan tekrarlama gelecekte alınacak kararlara, düşüncelere etki etmektedir. Son yıllarda gelişen internet ve sosyal medya da bu algı yönetimin faaliyetlerini kolaylaştırmaktadır. Çökmüş, zayıf, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde sosyolojik alt yapı da yönlendirmeye ve istismara açıktır.

ABD Kara Kuvvetleri talimnamesinde stratejik iletişim kavramı şöyle tanımlanmıştır: ABD'nin milli menfaatleri doğrultusunda devlet yönetim gayretlerinin oluşturulması, güçlendirilmesi veya korunması, politikaları, hedeflerin anlaşılması ve milli güç unsurlarıyla senkronize olarak konu üzerinde planlama, programlama yapan, mesaj veren, her türlü üretim yapan önemli planlayıcıların bilgilendirilmesine yönelik gayretlerin tamamıdır. Stratejik iletişim kurumlararası yürütülen, bütünleştirilen gayretlerin ulusal strateji yönüne etkin olarak odaklanmasını sağlayan bütünsel bir devlet yönetim yaklaşımıdır³¹⁰.

Günümüzde gittikçe önemi artan stratejik iletişim kavramı batılı ülkeler tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır. Kavramdaki temel değişken hedef kitle olarak dost, düşman ve tarafsızların seçilmesidir. Ülkenin milli güç unsurlarının yönlendirilmesinde stratejik, operatif ve taktik güce sahip olan ilgili birim veya kişiler aldıkları mesaj, talimat, tema gibi yöntemler sayesinde ne yapılması gerektiğini algırlar. Devlet mekanizmasının dışında yazılı ve görsel medyada görev yapanlar, akademisyenler, iş insanları, finansal piyasalar ulusal strateji çizgisinde gösterilen ana hedef üzerine gereken çalışmalarını yaparlar. Farklı yöntemlerle dost, düşman ve tarafsızlara gerekli mesajlar aktarılır. İcracı bütün kuruluşların çalışmaları gidilmesi gereken ana mihver üzerine stratejik iletişim sayesinde senkronize edilir.

³¹⁰ US Army Joint Publication 3-13, Information Operations, 2014, s.II-5.

Dünyada gerçeklerle, gerçeğin farklı yansıtılması sonucunda oluşan algılar birbirinden farklı olabilir. Fransız İhtilalinin simge yerlerinden olan Errancis Mezarlığı bölgesinde 1119 soylu insan giyotinle idam edilmiştir. Devrimin önemli yerlerinden biri olan bu bölgede aşağıdaki anıt yazıt konulmuştur. Günümüzde apartmanlar ve pastanelerle çevrelenmiş bu bölge barış ve özgürlük alanı olarak ziyaret edilmektedir ³¹¹.

İnsanların sadece soylu ailelerin mensubu olduğu için öldürüldüğü bir yeri özgürlükle, barış gibi kavramlarla birleştirip ziyaret yeri haline getirebilmek algı harekâtının başarılı örneklerinden biridir. Olayları olduğundan farklı gösterme başarısı uzun süreli, her safhasında yönlendirmeye muhtaç detaylı çalışmalardır. Algı oluşturma ve yönlendirme en temel kurallardan biri tarafları belirlemektir. Bir tarafı iyi göstermek için diğer tarafı kötü göstermeniz gereklidir. Farklı bir bakış açısıyla; bir bölgede kötü insanların olduğunu insanlara algılatmanız, o bölgeye müdahale etmeniz ve kötülerini tasfiye etmenize imkân sağlar. Geçmişte ağırlıklı olarak afişler, kullanılırken bugün sosyal medya fotoğraf ve filimlerle bu yükü üzerine almıştır.

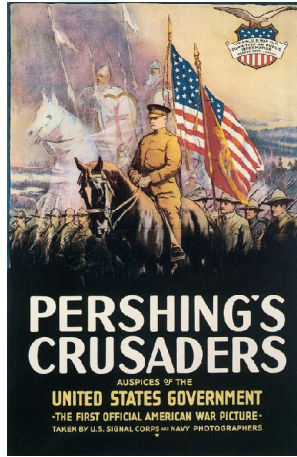

³¹¹ Saara Jantunen, **Strategic Communication: Practice, Ideology and Dissonance**, Helsinki, National Defence University Department Of Leadership and Military Pedagogy Publication Series 1: No. 11, 2013, s.22.

Çekilen ve yayınlanan fotoğraflardaki benzerliklerin amacı düşman algısını kesinleştirmek ve yaymaktır. Ortak paylaşılan düşman yaratılmadan savaş yapmanın manası olmaz. Bu savaşın gerekliliğinin anlatılması ve bunun kendi ülkesi, dost, müttefikler, düşman ve tarafsızlar tarafından algılanması gereklidir. Dünyada çok sayıda hafif silah ve yastık tipi mevcutken bunların kullanılması muhtemelen oldukça ilginç bir tesadüftür.

Harekât yapılacak bölgeye hâkim olanların kötü olarak gösterilmesi önemli bir hedeftir. Bu algının yaratılmasında hedef kitle daha ziyade iç kamuoyu, müttefikler ve tarafsızlardır. Karanlık ve kötü güçlere yönelik güç kullanma, savaş açma aklımıza haklı savaş kavramını getirmektedir.

1918 yılında yayınlanan sekiz afişten birinde Panço Villayı yakalayan General John J. Pershing'in Avrupa'ya giden haçlıları resmeden teması, Amerikalıları girdikleri 1'inci Dünya Savaşının halk nazarında genel kabul görmesi hedeflenmiştir

312 .

³¹² Ale Jandro M. Dequesada, **The Hunt For Pancho Villa: The Columbus Raid and Pershing's Punitive Expedition 1916–17**, Oxford/London, Osprey Publishing, 2012, s.72.

Tarihte olduğu gibi günümüzde de insanların desteğini sağlamak, ölmeleri uğruna savaşmalarını temin etmek ancak iyi bir motivasyonla mümkün olmuştur. Sovyetler Birliği coğrafyasında insanlara okul yıllarından itibaren halkın devrim ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilere karşı verilen mücadelenin önemi anlatılmıştır. Kırım'ın işgali de bunlara benzetilerek her yaşta insanın desteğinin alınması hedeflenmiştir. Özellikle hedef kitle olan Kırım'da yaşayan gençlere “babalarının izinde gitmeleri” rol model olarak gösterilmiştir.

313

314

İnsanlara seçimlerini ve tercihlerini soran bu aşıfte bir tarafta nazi yanlısı, katil, kundakçı olarak gösterilirken, diğer taraf üretmeye çalışan, silah yerine çiçek taşıyan

³¹³ Alya Shandra, Russian Media Operates By Law Of War, Tapping Into Great Patriotic War Myth, **Euromaidan Press**, 06.07.2015, Çevrimiçi, <http://euromaidanpress.com/2015/07/06/russian-media-operates-by-law-of-war-tapping-into-great-patriotic-war-myth/>, 10.11.2018.

³¹⁴ Nicole Mazurova, **American Security Project Org.**, 17.06.2016, Çevrimiçi <https://www.americansecurityproject.org/the-nato-russia-relationship/>, 03.11.2018.

düzgün insan sunulmuştur. Aslında “vatandaşlar düşünerek yorulmasın” şeklinde düşünülerek tercih bile yapılmıştır. Nazi simgesi halkın geçmiş savaş deneyimlerini ve kötülüğü ön plana çıkarması açısından önemlidir.

315

Donets Bölgesinde kömür ve demir madenleri bulunmaktadır. Bir önceki görsel simgede de bu ana tema dikkate alınarak hazırlanmıştır. Madenlerde çalışan, üreten insanlar ön plana çıkarılarak “Cumhuriyet Biziz” değişiyile hedef kitleye ekmeğini kazanmaya çalışan ideal toplum mesajı verilmiştir. Halkın desteğini kazanmak vekâlet savaşları ve hibrit harekâтта, geleneksel harbe göre daha önemlidir. Bu nedenle geçmiş yaşanmış tecrübeler, toplumun kültürel algısından yararlanılır.

316

³¹⁵ Dmytro Tolmachov, “The Republic is Us”, **Stock Photo**, 09.05.2017, Çevrimiçi, https://www.123rf.com/photo_105117451_donetsk-ukraine-may-09-2017-agitation-bigboard-on-the-street-of-the-self-proclaimed-donetsk-people-s.html, 11.11.2018.

Bu afişte de Kırım'da yaşayan Rus kökenli insanlara yapıldığı veya yapılacağı iddia edilen etnik ayrımcılık önplana çıkarılmıştır. Vatandaşlara referandumda iki seçim sunulmuştur. Bunlardan birincisi insanların hatıralarında kötüyü canlandıran Nazi yönetimidir. İkincisi tercih etmeleri tavsiye edilen Rusya'ya katılım sağlanmasıdır. O veya bu şekilde yapılan iki tercih ortaya konulmasıyla Rus kökenli olmayanlar da hedef kitle olarak seçilmiştir.

Stratejik iletişim sadece afiş ve temalarla açıklanabilecek bir kavram değildir. Bu tip genel mesaj ve temalar âdemi merkezîyetçi olarak her ünitenin kendi üstüne düşen vazifesini anlaması ve büyük oyundaki rolünü oynamasına destek olur. İnşacı (constructivist) bir yaklaşımla söz-edim (speech act) veya görsel mesajlarla istenilen nihai sonuca ulaşılması hedeflenmektedir.

Kelimelerin söz edinimi doğrultusunda sık sık tekrar edilmesi önemlidir. Hitler Almanyası döneminde “völkisch flurbereinigung” “arazinin temizlenmesi” anlamına gelen emniyet harekâtı tekniği 2'nci Çeçenistan Harekâtında “zachistka” ismiyle uygulanmıştır. Bir bölgenin etrafının çevrilmesi küçük bir arama/imha grubuyla bölgenin temizlenmesi anlamına gelen bu teknik Rus basını tarafından da sık sık gündeme getirilmiştir. Eylül 1999-2005 yılları arasında Moskova merkezli gazetelerin manşetlerinde 787 defa “zachistka” başlık olarak atılmıştır. Yine “zachistka” kelimesi aynı dönemde metin içinde 10.730 defa kullanılmıştır³¹⁷.

Suriye'ye yönelik bir müdahale olsaydı bu savaş “2001'de Afganistan'da Taliban karşıtı taarruzun büyük kısmının stratejik ve taktik Amerikan hava saldırıları olmasına benzeyecektir”. Tacik, Özbek ve Hazar savaşçılarından oluşan Taliban karşıtı milisleri sayıca daha azdı ve genellikle gerçek anlamda savaşmadılar. 2003 yılında Irak'ın kuzeyinde Irak Ordusu, ABD tarafından bombardımana uğramadan yerel kabileler başka bölgelere ilerlemekten çekinmiştir. Kabilenin önde gelenlerinde biri Amerikalıların izni olmadan bir milim ilerleyemediklerini, çünkü Amerikan

³¹⁶ Jeff Black, “Crimean 'Nazi' Billboard Highlights Propaganda Problem: U.S.”, *Nbc News*, 11.03.2014, Çevrimiçi, <https://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/crimean-nazi-billboard-highlights-propaganda-problem-u-s-n49501>, 18.11.2018.

³¹⁷ Marcel H. Van Herpen, *Putin's Wars: The Rise of Russian's New Imperialism*, Plymouth/UK, Rowman & Littlefield, 2014, s.191.

kuvvetleri ile işbirliği yapmak zorunda olduklarını söylemiştir. Benzer bir Libya’da da olmuştur. Libya’daki isyancılarla ilgili abartılı haberlere rağmen karada ve havada NATO Özel Kuvvetler desteği olmasa bu isyancılar birkaç günden fazla hayatta kalamayacağı belli olmuştur. O dönemde gazetecilerin sayısı Libya’lı savaşçılardan daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu izleyiciler tarafından anlaşılmasın diye kameramanlar diğer medya mensuplarına bir köşede durmalarını istemiştir³¹⁸.

Ancak, kameramanların vekâlet savaşlarının yapıldığı bölgelerde çektiği bu görüntüler sayesinde eli silahlı kişilerin “özgürlük mücadelesi” bütün dünya tarafından izlenmiştir. Suriye’de konuşlu PKK’lı teröristlerin YPG ismiyle benzer görüntüleri dünyanın önde gelen basın yayın organları tarafından yazılı ve görsel medyada yayınlanmıştır.

³¹⁸ Robert Fisk, Patrick Cocburn, Kim Sengupta, **Suriye Cehenneme Düşüş 2011-2014**, İstanbul, Matbuat Yayın Grubu, 2015, s.509-510.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYE ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

İlk defa Antik Yunanda “üç kıtanın buluştuğu yer” olarak adlandırılan Suriye, tarih boyunca kendisine verilen bu ismin her daim hakkını vermiştir. Aslında Suriye bu isimle 20’nci Yüzyılın başına kadar bugünkü Suriye, Lübnan, Ürdün, Filistin ve İsrail’i içine alacak kadar çok geniş bir bölgeyi ifade etmiştir. Siyasi olmaktan ziyade, coğrafi bir mahiyet taşıyan bu bölge “Büyük Suriye” ideolojisinin doğal sınırlarını ifade ettiği gibi modern Suriye Devletinin de, coğrafyaya dayalı, resmi politikalarının en önemli tarihi argümanı niteliğindedir ³¹⁹.

Suriye, tarih boyunca kuzeyinde Anadolu’da yerleşen uygarlıklarla güneydeki Nil Vadi’si boyunca uzanan Mısır Uygarlığı arasında çekişme konusu olmuştur. Bu mücadeleden tarih boyunca Anadolu’da yaşayan uygarlıklar galip çıkmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri bölge Anadolu’nun devamı niteliğindedir. Hititler, Sümerler, Akadlar, Romalılar, Mısır Uygarlığı bu coğrafya için mücadele vermiştir.

Abbasi Ordusunda çok sayıda Türk’ün görev yapması ve 750 yılında Büyük Zap Suyu Savaşıyla Arap ırkçılığına dayanan Emevi siyasi hâkimiyetine son verilmesi, Türkler için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Zamanla Türklerin Abbasi Devleti içindeki nüfus ve nüfuzları giderek artmaya başlamıştır. Bağdat’ın 80 km. kuzeyinde Samarra Şehri Türkler için inşa ettirilmiştir ³²⁰.

Çok sayıda Türk Devleti Suriye coğrafyasında kurulmuş ve hâkimiyet kurmuştur. Bunlardan ikisi Tolunoğulları Devleti (868-905), İhşidiler Devleti (936-969) olarak sayılabilir ³²¹. Türklerin kalabalık kitleler halinde Suriye’ye gelişi Büyük Selçuklu döneminde başlamıştır. Selçukluların Irak ve Suriye’ye kitleler halinde kalıcı göç biçiminde gelişi 1047 yılından itibaren başlamış, 1055 yılında Tuğrul Bey’in Bağdat’ı almasıyla hız kazanmıştır. 1063-1064 yıllarında Halep’te sayıları binlerle

³¹⁹ Barış Adıbelli, **Emperyalizin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s.13,14.

³²⁰ Metin Erendor, **Suriye ve Türkmenler**, İstanbul, Bilge Oğuz Yayınları, 2016, s.48, 50, 51.

³²¹ Ibid. s.62-66.

ifade edilen Türkmenler yaşamıştır ³²². 05 Haziran 1086'da Selçuklu Sultanı Melikşah'ın kardeşi Tutuş'la Anadolu Selçuklu Sultanı Kutalmışoğlu Süleyman Şah arasında Halep'in kontrolü maksadıyla yapılan savaşta Süleyman Şah hayatını kaybetmiştir ³²³.

Bir yıl arayla icra edilen iki savaşın da ortak özelliği savaşan tarafların Türklerin olması ve Suriye coğrafyasında gerçekleşmesidir. Bu vaka bize Suriye'nin kritik bölgelerinin kontrolü için Türk Beyleri arasında geçen mücadelenin kısa bir özetini sunmaktadır. Dımaşk (Şam) Selçuklu Melikliği (1095-1154), Böriler (Şam) Atabeyliği (1128-1154), Zengiler Atabeyliği (1127-1259) gibi devletler Büyük Selçuklu İmparatorluğuna bağlı beyliklerdir ³²⁴. Türklerin bu coğrafyada çok eski tarihlerden itibaren bulunduklarının bir diğer göstergesi Eyyubi Devletidir. Eyyubi Devleti, Büyük Selçuklu Devletinin en önemli güney uzantısıdır. Selahaddin Eyyubi'nin kardeşleri Turan Şah ve Tuğtegin'le beraber Yemen dâhil geniş bir coğrafyaya hâkim olmuştur. Eyyubi Devleti Selçuklu Musul Atabeylerinden İmadeddin Zengi tarafından kurulan Zengiler Devletinin devamıdır. Memluk Türk Devleti de Eyyubilerin devamıdır ³²⁵. Mısır'da kurulan daha sonra Suriye'yi de kontrolü altına alan Devletin ilk Sultanı Aybek isimli Türk'tür ve Memluk Devletinin (1259-1517) resmi adı "Ed-Devletit-Türkiyye"dir ³²⁶.

Bu beylik ve devletlerin ortak özelliği Türk Devletleri olması ve tıpkı Anadolu Selçuklu Devleti gibi Haçlılara karşı mücadele etmiş olmalarıdır. Yavuz Sultan Selim Döneminde Osmanlı İmparatorluğu topraklarına Mısır ile birlikte Suriye de katılmıştır. Suriye coğrafyası yazılı insanlık tarihinin büyük kısmında Türk Devletlerinin egemenliğinde kalmıştır. Türk milletine mensup çok sayıda insan Suriye topraklarını kendi vatanları olarak tanımıştır.

Osmanlı İmparatorluğu 19'uncu yüzyılın başından itibaren üç kıtadaki topraklarında daha güçlü bir kurumsal hâkimiyet kurmak için eyalet yapılanmasına

³²² Ibid. s.78.

³²³ Ibid. s.78,79

³²⁴ Ibid. s.86-88.

³²⁵ Ibid. s.54.

³²⁶ Ibid. s.91-95.

geçmiştir. Bütün topraklarını 32 eyalete ayırırken Suriye topraklarını iki eyalete bölmüştür. Bunlar Halep ve Suriye eyaletleridir. İlerleyen zamanda buna Deyrizor Eyaleti de eklenmiştir. Günümüzde Suriye’den daha büyük bir alanı oluşturan bu eyaletlerin en önemli özelliği coğrafi bütünlük ve kültürel anlamda Anadolu’nun bir parçası olarak görülmesi ve eyalet sınırlarının kuzeyinin Anadolu topraklarından başlatılmasıdır. Bu bağlamda, Halep Eyaleti, Urfa, Maraş ve Halep yerleşkelerinden, Suriye Eyaleti ise, Şam, Hama ve Humus yerleşkelerinden teşkil edilmiştir ³²⁷.

Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar ufak değişiklikler dışında yönetim sistemi aynı kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1830 ve 1914 yıllarında yapılan nüfus verileri aşağıda sunulmuştur ³²⁸. O yıllarda Müslüman olanlar arasında etnik ayrım yapılmamıştır. Bunun tersine Gayrimüslimlerin etnik yapısı da ayrıştırılarak kayıtlara geçmiştir. Günümüzde ise bölgeyi karıştırmak isteyen güçler bunun tam tersini yapmaya çalışmaktadır.

(Tablo – 12) 1830 Yılı Osmanlı Nüfus Sayımı							
Eyalet	Müslüman	Rum	Ermeni	Yahudi	Hristiyan Halk	Süryani	Toplam
Suriye	338.931	29.339	200	6277	25.942	16.389	417.138
Halep	684.599	7552	52.407	9913	29.209	3734	787.414
Toplam	1.023.530	36.951	52.607	16.190	55.151	20.123	1.204.552

(Tablo – 13) 1914 Yılı Osmanlı Nüfus Sayımı											
Eyalet	Müslüman	Rum	Ermeni	Yahudi	Hristiyan Halk	Süryani	Dürzi	Yezidi	Keldani	Maruni	Toplam
Suriye	791.582	60.978	500	10.140	32.773	3.100	7385	-	900	6111	904.171
Halep	576.320	13.772	35.194	12.193	24.340	2956	-	316	100	-	665.081
Toplam	1.367.902	74.750	35.517	22.333	57.113	6056	7385	316	1.000		1.569.252

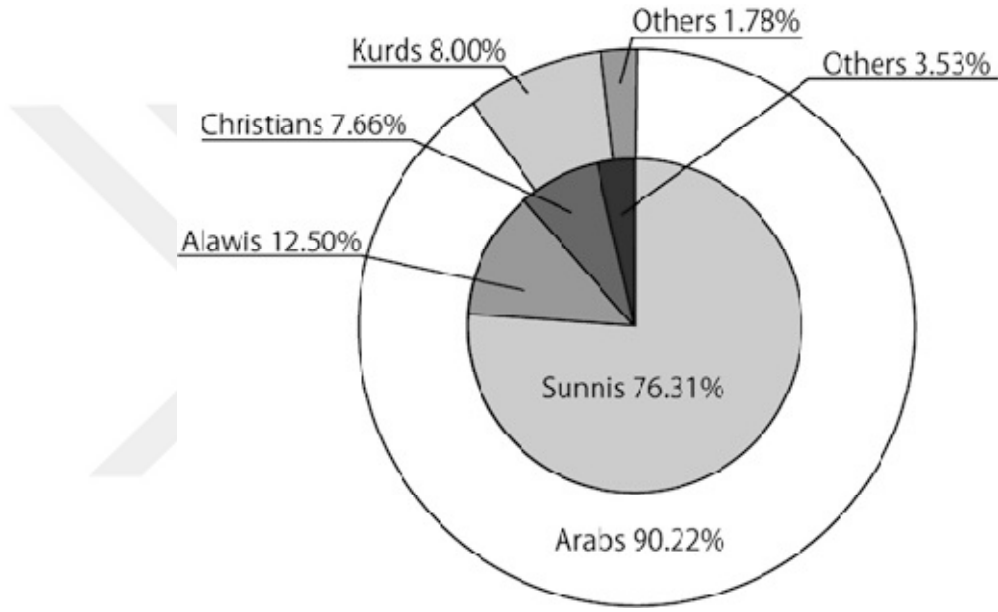
³²⁷ Barış Adıbelli, **Emperyalizin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s.180-182.

³²⁸ Barış Adıbelli, **Emperyalizin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s.180-183.

Tokyo Üniversitesi Uluslararası İlişkilerden Bölümünden Akademisyen Hiroyuki Aoyama tarafından Suriye nüfusunun dini inanış ve etnik yapı özellikleri esas alınarak yapılan sınıflandırma verileri aşağıda sunulmuştur ³²⁹.

(Tablo – 14)

Suriye Nüfusunun Dini İnanış ve Etnik Yapı Özellikleri Sınıflandırma Verileri

Yukarıdaki diagram Suriye’de hibrit harekât icra eden ülkelerin esas almak istediği analitik değerleri kapsamaktadır. Osmanlı döneminde yapılan nüfus sayımlarının tersine Hristiyan azınlık dışındakiler etnik ve mezhepsel olarak bölünmüştür. Kürt kökenliler ise dinsel ve mezhepsel olarak bölünmemiştir. Aslında sayısal değerlerin böyle sunulması bölgeye bakış açısının ve düşünce yapısının yansımasıdır. Bu sayısal göstergelerde Türklerin yok sayılması üzerinde ayrıca ilginç bir durumdur.

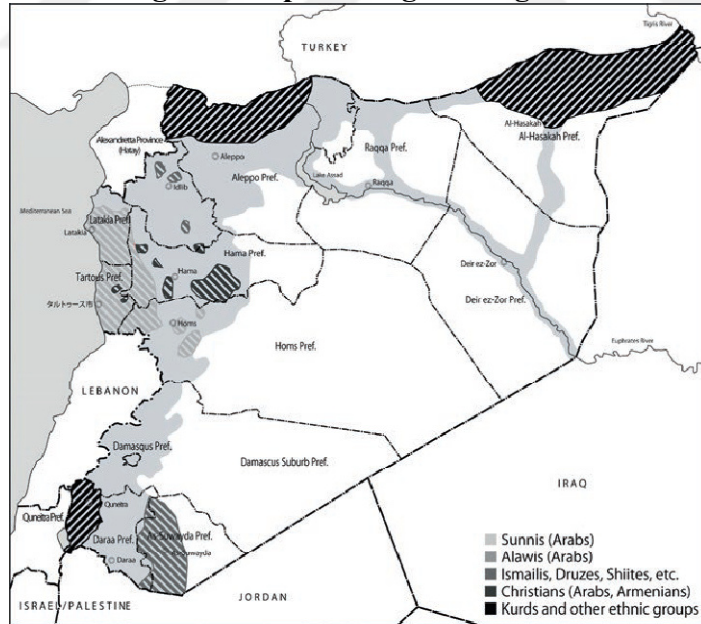
Temel niteliklerden yoksun olan bu tip yayınların amacı ortamı şekillendirmekten başka bir amaç gütmemektedir. Din ve mezhepler esas alınarak yapılan ayrımlar tıpkı

³²⁹ Linda Matar ve Ali Kadri, **Syria: From National Independence to Proxy War**, ebook, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1007/978-3-319-98458-2> (11-07-2019), Gewerbestrasse 11, 6330 Cham, Switzerland, Springer Nature, 2019, s.74.

Irak'ta olduğu gibi Suriye'de de kasıtlı olarak yapılmıştır. “Kürt” kökenli olduğu iddia edilen insanların da dini ve mezhepsel farklılıkları yok sayılmaktadır. Bu da bize demografik yapı bahane edilerek yapılmak istenenlerin perde arkasını göstermesi bakımından önemli bir işarettir.

Suriye'deki Türk nüfusu değişik kaynaklarda farklı rakamlarla ifade edilmektedir. 23 milyonluk Suriye'de Türkmenlerin sayısı 3,5 milyon olup bu oran yaklaşık olarak %16'ya tekabül etmektedir. Vilayetler arasındaki oranlarda yaklaşık dağılım Halep'te %35, Hama ve Humus'ta %20, Lazkiye Bayır Bucak'da %20, Şam'da %15, Rakka'da %3 ve Tartus, Deraa ve diğer vilayetlerde %7'dir³³⁰. Türkler genel olarak Suriye'ye dağılmış olsalar da Lazkiye, Halep, Hama, Humus, Şam, Golan Tepeleri ve Cezire Bölgelerinde yoğun olarak yaşamaktadır³³¹. Nüfusun Ülkedeki coğrafi dağılımı incelendiğinde savaş öncesindeki demografik yapının gösterildiği harita aşağıda sunulmuştur³³².

(Harita 1)
Demografik Yapının Coğrafi Dağılımı

³³⁰ Metin Erendor, **Suriye ve Türkmenler**, İstanbul, Bilge Oğuz Yayınları, 2016, s.239.

³³¹ Haktan Bırsel, **Emperyalizin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s.190.

³³² Linda Matar ve Ali Kadri (Hiroyuki Aoyamanın), **Syria: From National Independence to Proxy War**, ebook, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1007/978-3-319-98458-2> (11-07-2019), Gewerbestrasse 11, 6330 Cham, Switzerland, Springer Nature, 2019, s.75.

Uluslararası sistemde devrimler, isyanlar, ihtilaller gibi kelimeler konuşulduğunda genellikle 1789 Fransız İhtilali, 1917 Rus Devrimi, 1949 Çin Devrimi akla gelmektedir. Batılı stratejistler tarafından Ortadoğu coğrafyası olarak belirtilen bölge çok farklı etnik, dinsel, mezhepsel, aşiret, kabilelerden oluşan çok farklı dillerin konuşulduğu bir bölgedir. Bu bölgede isyanlar, ihtilaller ve devrimler son 1900'lerin başından beri devam etmektedir. Bugün Suudi Arabistan ve Ürdün'ün bulunduğu coğrafyada Osmanlı İmparatorluğuna karşı İngilizlerle beraber hareket eden Arap kabilelerin yaptığı isyanlar ilk akla gelendir. Mısır, Libya, Cezayir, Irak, Yemen'de 1950-1960'larda başlayan ve değişik zamanlarda tekrarlanan devrimler, ihtilaller geniş bir alanda yönetsel değişikliklere sebep olmuştur. Bu hareketler bölgedeki sosyolojik olayların sürekliliğini göstermektedir³³³.

Suriye için yabancı devletler açısından istihbarat ve isyan başlatma çalışmaları aslında Birinci Dünya Savaşından önce başlamıştır. Thomas Lawrence'ın Suriye'deki sözde arkeoloji gezileri Oxford Üniversitesinde öğrenci olduğu 1909 yılında başlamıştır. Bu yolculuktan kısa süre sonra da Suriye ve Lübnan'a iki defa daha gitmiştir. Arapça öğrenmiş ve doktora tezini Suriye'deki haçlı kaleleri üzerine yapmıştır. Lawrence'ın arkeolojik gezileri İngiliz Ordusuna yaptığı casusluk faaliyetleri örtme faaliyetleridir. Lawrence hiç şüphe olmayacak şekilde o yıllarda bölgede inşa edilen tren yolu, köprüler gibi kritik ulaştırma hatları hakkında bilgi toplanmıştır³³⁴. Ajanlar tarafından yapılan casusluk faaliyeti bununla sınırlı değildir. Buradaki amaçlarından biri de gelecekte başlatmayı planladığı isyan hareketi için çekirdek kadro oluşturmak ve irtibatlar sağlamaktır.

Şerif Hüseyin İngiltere'nin Mısır'dan sorumlu yöneticisi McMahon'a gönderdiği mesajlarda gerekli altın, silah, mühimmat, yiyecek maddelerinin verilmesi halinde oğlu Faysal'ın Suriye'de 100.000-250.000 insanla isyan başlatabileceğini bildirmiştir³³⁵. İsyen başlamadan önce 1916 yılının Mayıs ayında İngiltere'nin kontrolündeki

³³³ Ana Gonzalez-Pelaez, Barry Buzan, **International Society and the Middle East**, New York, Palgrave Macmillan, 2009, s.22.

³³⁴ Reese Erlich, **Inside Syria: The Backstory of Their Civil War and What the World Can Expect**, New York, Prometheus Books, 15.

³³⁵ James Barr, **Setting the Desert on Fire: T. E. Lawrence and Britain's Secret War in Arabia, 1916-1918**, New York, W. W. Norton & Company, 2008, s.32-33.

Kahire'den gizlice gönderilen görevli Roland Storrs, Cidde yakınlarında Şerif Hüseyin'in oğluna iki bavul içerisinde 10.000 Sterlin değerinde altını ve kendi kol saatini teslim etmiştir³³⁶.

Orta Doğu'dan Osmanlı İmparatorluğunu atmaya çalışan İngiltere Mekke Şerifi Hüseyin'le irtibata geçmiştir. İngiltere Mısır Yüksek Komiseri (İngiltere'nin Mısır Valisi) McMahon'la Şerifi Hüseyin arasında Osmanlıya karşı isyan etme pazarlıklarının yer aldığı mektuplaşmalar neticesinde beraber hareket etmişlerdir. İngiltere Araplara sözde bağımsız Arap İmparatorluğu vaat etmiştir. Ayaklanma Şerif Hüseyin ve oğlu Faysal tarafından örgütlenen Irak'ın da dâhil olduğu Hicaz-Suriye hattında olmuştur. 01 Ekim 1918'de Osmanlı Ordusunun Suriye'den çekilmesi üzerine bağımsız devlet kurmak için Faysal Suriye'ye girmiştir³³⁷.

Ancak, 1920'de Orta Doğu'nun paylaşıldığı San Remo Konferansı ile Suriye ve Lübnan, Fransa'ya bırakılmış ve Fransa Faysalı Suriye'den çıkarmıştır. Kendi planını uygulayan İngiltere ise Şerif Hüseyin'in oğullarından Abdullah'ın denetiminde 1921'de Ürdün'ü kurarken, Emir Faysal'ı da İngiliz mandası olması kararlaştırılan Irak'ın başına getirmiştir. Şerif Hüseyin 03 Mart 1924'de halifeliğin kaldırılması üzerine kendini halife ilan etmiştir. Şerif Hüseyin'in halifeliğine karşı çıkan Nejd Emiri Abdülaziz, İngilizlerin de desteğini alarak 25 Aralık 1925'de Mekke'yi işgal etmiştir. 1927'deki Cidde Anlaşması ile İngiltere, Abdülaziz'in kendine verdiği Hicaz Kralı ve Nejd Sultanı unvanını kabul etmiştir. Böylece başlayan Suudi egemenliği 1932 yılında Suudi Krallığı adını almıştır³³⁸.

İkinci Dünya Savaşı yılları ise Suriye'ye bağımsızlık yolunda çok önemli fırsatlar vermiştir. Ortadoğu'da Irak ve Mısır gibi diğer Arap Devletlerinden daha şanslı bir ülke olarak Suriye, Almanların Fransa'yı işgal etmesiyle çok büyük ölçüde rahatlamıştır. Üstelik İngilizler, bölgeyi elde tutmak pahasına Suriye'de yaşanan gelişmelere fazla ses çıkaramamıştır. Zira Almanların bölgedeki etkinlikleri artmıştır ve petrol Suriye'deki diğer yörelere oranla daha az bulunmuştur. Nitekim

³³⁶ James Barr, **Setting the Desert on Fire**: T. E. Lawrence and Britain's Secret War in Arabia, 1916-1918, New York, W. W. Norton & Company, 2008, s.38.

³³⁷ Sait Yılmaz, **Irak Dosyası**, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2011, s.13.

³³⁸ Sait Yılmaz, **Irak Dosyası**, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2011, s.13-14.

Lübnan'nın Suriye'den ayrılarak bağımsız bir devlet olması, fakir Alevilerin çoğunlukla olduğu Lazkiye'nin bağımsız bir idari bölge haline getirilmesi ve 1939 yılında Hatay bölgesinin Türkiye'ye geçmesi gibi bir dizi olaylarla birlikte bugünkü Suriye'nin temellerinin atılmasına rıza gösterilmiştir ³³⁹.

1943'de yapılan ilk genel seçimlerde Batı karşıtı milliyetçi söylemleriyle bilinen Şükrü El-Kuvvetli Suriye'nin ilk devlet başkanı olarak iktidara gelmiştir. Fiilen Alman işgali altında olan ve sürgünde bulunan De Gaulle'ün itirazlarını dinlemeyen Şükrü El-Kuvvetli iktidarı, 1945 yılında **Özgür Suriye Ordusu**'nun kurulduğunu açıklayarak Fransa'ya savaş ilan etmiştir. Mayıs ayında Şam, Halep, Humus ve Hama'da konuşlu bulunan Fransız kuvvetleriyle yoğun çatışmalar yaşanmıştır. Ortadoğu'da başlayan büyük bir infialden çekinen İngilizler, De Gaulle'ü Suriye'nin bağımsızlığı yönünde ikna etmiştir. 1946'da anlaşmaya zorlanan Fransız Kuvvetleri ülkeyi terk ederek, 25 yıldan fazla devam eden manda yönetimini kaldırmıştır ³⁴⁰.

Arap ülkelerinde iki farklı ideolojik siyasi görüş mevcuttur. Bunlardan birinci Arap Milliyetçisi (Baas), ikincisi Müslüman Kardeşler görüşüdür. Arap milliyetçileri laik bakış açısıyla hareket etmektedir. Baas rejimi altında toplanan Arap milliyetçileri Avrupalı koloniyel yaklaşımda olan devletlere, Amerika Birleşik Devletlerine onların desteklediği krallıkla yönetilen müttefiklerine ve İsrail'e karşı politika izlemiştir ³⁴¹. İkinci ideolojik görüş olan Müslüman Kardeşler de ana hedefi, Arapça ortak dilini konuşan toplulukları harekete geçirerek İslam birliği altında birleştirmektir ³⁴². Vahabilik akımı, Müslüman Kardeşler ve İran İslam Devrimi gibi Batı hâkimiyetine karşı bir reaksiyon olarak gelişmemiştir ³⁴³.

Suriye'de yakın zamanda meydana gelen gelişmeleri anlamak için Baas Partisini (El Baas el Arabi) anlamak gereklidir. Batı eğitimi alan ve liderliğini Ortodoks Hristiyan Mişel Eflak ve Selahattin Bitar Suriyeli bir grup Arap entelektüeli

³³⁹ Barış Adıbelli, **Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s. 17,18.

³⁴⁰ Barış Adıbelli, **Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s. 17,18.

³⁴¹ Stephen Gowans, **Washington's Long War On Syria**, Quebec, Baraka Books, 2017, s.19.

³⁴² Stephen Gowans, **Washington's Long War On Syria**, Quebec, Baraka Books, 2017, s.23.

³⁴³ Stephen Gowans, **Washington's Long War On Syria**, Quebec, Baraka Books, 2017, s.27.

tarafından ülkenin henüz bağımsızlığını kazanamadığı bir tarihte, 1943 yılında “Arap Yeniden Diriliş Partisi (Al-Ba’th al-Arab, Arab Resurrection)” adıyla kurulmuştur. Arap Yeniden Diriliş Partisi Batı Avrupa’ya egemenliğin Tanrı’dan millete verilmesine, skolastik düşüncenin modernist evrilmesine yol açan gelişmelerin temellerini atan Rönesans kavramının izlerini taşımıştır. Zeki Arsuzi’nin başında bulunduğu “Milliyetçi Hareket Birliği” ve farklı akımlarla da işbirliği yapılmıştır. Gücünü kentlerde oturan asker veya sivil memurlardan alan Baas Hareketi, ideolojik anlamda bütün Arapları tek bir devlet altında birleştirmek üzere biçimlendirmeye başlamıştır³⁴⁴.

Baas Partisi Arap milliyetçiliği söylemlerine dayanan ideolojik temelleriyle 1948 yılından itibaren Kuzey Afrika’ya kadar bütün Arap coğrafyasında örgütlenmeye başlamıştır. 1958 yılında Mısır’da yapılan Hür Subaylar Devrimiyle oluşan şartların da katkısıyla Suriye ve Mısır’ın birleşmesi sağlanarak ilk somut siyasi başarı yakalanmıştır. Bu süreç Suriye’nin 1961’de tek taraflı olarak çekilmesine kadar devam etmiştir. 1970 yılında Hafız Esad’ın kansız bir darbeye başa gelmesiyle günümüze kadar gelen farklı bir evreye geçilmiştir. 1980 yılında Sovyetler Birliği’yle 20 yıllık “Dostluk ve Birliktelik Antlaşması” yapılmıştır³⁴⁵. Hafız Esad ve oğlu Beşar Esad’ın Arap milliyetçiliği, laik tabanlı yönetim anlayışı İran İslam Cumhuriyetiyle müttefiklik ilişkisi kurmuştur. Bununla birlikte Amerika Birleşik Devletleri’nin ekonomik, politik değerleriyle uyum sağlamayı reddetmiştir³⁴⁶.

Baas Partisinin en küçük birimi “hücreler” (Halaka)’dır. Birbirinden bağımsız yapılandırılan hücreler 3-7 kişiden gelmektedir. Hücrelerden sonra ikinci kademe Komiteler (Fırka) yer almaktadır. Baasçı askeri bürokrasi sivil ve askeri bürokrat tarafından komuta edilen bu komiteler, 2-7 hücreden meydana gelmiştir. Komitelerden sonra hiyerarşide üçüncü sırayı ise Şubeler (Shabah) almıştır. En az iki bölümden meydana gelen ve il merkezinde örgütlenen Şubeler, 2-5 Komiteyi kontrol edecek biçimde örgütlenmiştir. Parti hiyerarşisinin dördüncü kademesinde Parti

³⁴⁴ Cantürk Caner, **Emperyalizin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s. 21-24.

³⁴⁵ Cantürk Caner, **Emperyalizin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s.24-38.

³⁴⁶ Stephen Gowans, **Washington’s Long War On Syria**, Quebec, Baraka Books, 2017, s.11.

Kolları (Fira) bulunmaktadır. Her kol kendi içerisinde en az iki şubeden meydana gelmiştir. Parti hiyerarşisinin beşinci kademesinde Bölgesel Kongre bulunmaktadır. Partinin en üst organındaysa Parti Genel Sekreteri'dir ³⁴⁷.

Suriye Devleti demografik yapısındaki farklılıklara rağmen nüfusun büyük bir kesimini Baas Partisinin etrafında Arap milliyetçiliği üst kimliğiyle toplamayı başarabilmiştir. Bu başarının arkasındaki önemli sebeplerden biri de etkili bir istihbarat teşkilatına sahip olmasıdır. Muhaberat isimli istihbarat teşkilatı ülke sathına yayılmış birimleriyle görev yapmaktadır. Konusunda iyi eğitilmiş 65.000 görevli, sürekli ve maaşlı olarak bu teşkilatın kadrolu personeli olarak görev yapmaktadır. İstihbarat teşkilatları içerisinde görevli personelin kesin olarak sayısının ifade edilmesinin zor olduğu dikkate alındığında Muhaberat Teşkilatı için de net rakamlar vermek zordur. Buna rağmen haber elemanları, yarı zamanlı çalışanlar, ihtiyaç hâsıl oldukça görevlendirilenlerin sayıları yüz binlerle ifade edilebilir. Suriye'de yaşayan yaklaşık olarak her 300 kişiden biri Muhaberat İstihbarat Teşkilatı için çalışmaktadır ³⁴⁸.

Suriye Silahlı Kuvvetleri olayların başlamasından önce bünyesinde 300.000 muvazzaf personel ve yaklaşık 100.000 milisten oluşan mevcuduyla bölgesinde önemli bir kuvveti barındırmıştır. Buna ilave olarak 350.000 yedek askeri personel seferberlik kadrolarında gerektiğinde görev alacak şekilde teşkilatlanmıştır ³⁴⁹.

Baas yapılanması yukarıda açıklandığı gibi kuruluşundan itibaren milliyetçilik üzerine kurgulanmıştır. Bu nedenle ülke içerisinde mehsupsel tabanda halkın büyük çoğunluğuyla devrim yapılması oldukça zordur. Sünni gruplar ve Hristiyanların çoğunluğu Suriye'nin bütünlüğünden yana tarafını belirlemiştir.

³⁴⁷ Cantürk Caner, **Emperyalizin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s.41-43.

³⁴⁸ Linda Matar ve Ali Kadri (Hiroyuki Aoyamanın), **Syria: From National Independence to Proxy War**, ebook, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1007/978-3-319-98458-2> (11-07-2019), Gewerbestrasse 11, 6330 Cham, Switzerland, Springer Nature, 2019, s.84.

³⁴⁹ Linda Matar ve Ali Kadri (Hiroyuki Aoyamanın), **Syria: From National Independence to Proxy War**, ebook, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1007/978-3-319-98458-2> (11-07-2019), Gewerbestrasse 11, 6330 Cham, Switzerland, Springer Nature, 2019, s.85.

Çok sayıda devletin Suriye ve Suriye coğrafyası üzerinde kendi menfaatlerine yönelik düşünceleri, istekleri ve planları vardır. Ancak, İsrail, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Rusya, İran ve Türkiye Suriye coğrafyasında sahada fiilen bulundurmaktadır.

İsrail'in kuruluş süreci Birinci Dünya Savaşıyla hızlanmıştır. İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un 1917'de yayınladığı Balfour Deklarasyonu ile bölgeye Yahudi göçü başlamıştır. Bu göç Nazilerin 1930'lu yıllarda önce Almanya sonra İkinci Dünya Savaşı Süresince bütün Avrupa'daki baskısı sonrasında hızlanmıştır. İsrail 1948 ve 1967 yıllarında Arap Ülkelerine karşı yürüttüğü savaşlardan başarıyla çıkmıştır. İsrail 1967 yılındaki savaşla Suriye'ye ait Golan Tepelerini ve Mısır'a ait Sina'yı ele geçirmiştir. Golan Tepeleri üzerinde barındırdığı su kaynakları ve doğal sınır olma özelliklerinin yanısıra Suriye'nin Başkenti Şam'a çok 60 km kadar yakın bir mesafededir.

Aynı şekilde Sina Bölgesi Süveyş Kanalı'nın yanında olmasına ilave olarak Mısır'ın Başkenti Kahire'ye çok yakın bir mesafededir. İsrail savaşlarla genişlemiş ve stratejik bölgeleri ele geçirmiştir. Bunun getirdiği rahatlamadan da etkisiyle rehavete kapılmıştır. 1973 yılında aniden başlayan Yom Kippur savaşıyla durum değişmiştir. Çünkü bu savaşta İsrail'in yenilme ihtimali ortaya çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinin yoğun istihbarat, silah ve politik desteğiyle durum İsrail'in lehine zorlukla değiştirilmiştir.

1973 Yom Kippur Arap-İsrail Savaşı, İsrail iç kamuoyu açısından yenilgi olarak kabul görmüş ve yeni politika arayışlarına sebebiyet vermiştir. Arap tarafı açısından savaş zafer olarak nitelendirilmiştir. Arap Devletleri İsrail'i askeri olarak yenebileceklerini kendi kamu ve dünya kamuoyuna göstermiştir. 1974 ve 1975 yıllarında İsrail, Suriye ve Mısır'la yaptığı anlaşmalardan çok fazla hoşlanmamıştır. Her iki tarafta gelecekte olacak muhtemel bir savaş için silahlanma yarışına devam etmiştir. İsrail, Silahlı Kuvvetlerini Arap Ülkeleri tarafından başlatılabilecek bir taarruzu karşılayabilecek ve müteakiben karşı taarruz başlatılabilecek şekilde geliştirmeye çalışmıştır. Bu süreçte Suriye, Ürdün ve Irak'ın muhtemel bir saldırısına karşı İsrail çok hassas bir duruma düşmüştür. İsrail, Amerika Birleşik Devletlerinin

desteğiyle 1979 yılında Mısır'la yaptığı barış anlaşmasından sonra kısmen rahatlamıştır. İsrail'i iki cepheli savaştan kurtulmuş ve askeri olarak en büyük tehditten kurtulmuştur³⁵⁰.

İsrail 1973 yılından 1980 yılına kadar olan safhada Ordusunu kuvvetlendirmeye, geliştirmeye çalışmıştır. İlk saldırıyı karşılamak, seferberlik personelinin görev yerine geçinceye kadar geciktirmek ve mobilize edilen kuvvetlerle karşı taarruz yaparak hasım ülkeleri yenmek üzerine kurulu strateji 1980 yılına kadar muhafaza edilmiştir.³⁵¹ Bu amacın tahakkuku için ordunun mevcut personel gücü 50.000 kişi arttırılmıştır. Bunlara ilave olarak 1977 yılına kadar kaybettiği ağır silahlarının yerine yenisini koymuş, 1973 yılı öncesine göre tank mevcudu % 50, topçu mevcudu % 100, zırhlı personel taşıyıcı mevcudu % 800, savaş uçağı sayısını % 30 artmıştır. Yine bu süre zarfında cephane miktarını da hatırı sayılır şekilde yükseltmiştir³⁵². Askerlik yaşı 17-18 yaşına indirilmiş gerektiğinde yurt dışından da personel getirilmiştir³⁵³.

Mısır'la yapılan anlaşma sonrası Irak, Suriye'yi kendisine tehlike olmaktan çıkarmak için farklı stratejiler bulma ve uygulama çalışmalarına başlamıştır. İsrail kendi güvenliğini etrafındaki ülkelerin kendi iç sorunlarıyla uğraşması veya birbirleriyle savaşmasıyla daha kolay sağlayacağını düşünmüştür.

İsrail Dış İşleri Bakanlığında eski bir uzman olan Abba Eban'nın Arap Devletlerinin birer “**mozaik**” olarak nitelendirilmesi görüşü Oded Yinon tarafından tekrar gündeme getirilmiştir. Oded Yinon İsrail'in gelecekte uygulaması gereken stratejiyi konu alan raporunu yayınlamıştır. Arap devletlerinin zayıf yönlerinden bahsedilen raporda, rejimlerin yolsuzlukları, mezhepsel farklılıklarının nasıl istismar edilebileceği genel ifadelerle anlatmıştır. Arap ülkelerindeki yönetimlerin ülkelerinde yaşayan vatandaşlarına yönelik ihanetleri, yolsuzlukları ve bunların sonucunda

³⁵⁰ Efraim Inbar, *Israel's National Security; Issues and Challenges Since the Yom Kippur War*, Abingdon / Oxon, Routledge, 2008, s.3.

³⁵¹ Efraim Inbar, *Israel's National Security; Issues and Challenges Since the Yom Kippur War*, Abingdon / Oxon, Routledge, 2008, s.4,5.

³⁵² Efraim Inbar, *Israel's National Security; Issues and challenges Since the Yom Kippur War*, Abingdon / Oxon, Routledge, 2008, s.11.

³⁵³ Efraim Inbar, *Israel's National Security; Issues and Challenges Since The Yom Kippur War*, Abingdon / Oxon, Routledge, 2008, s.12.

vatandaşların krallarına başkaldırmaları ana senaryosu üzerinde durulmuştur. Yinon; Müslüman Arap Dünyasını iskambil kâğıtlarından yapılmış evlere benzetmiştir. Bu suni devletler 19'uncu Yüzyılda İngiltere ve Fransa tarafından, bölgede yaşayan insanların istekleri ve arzuları dışında, birbirlerine düşmanlıkları olan etnik farklılıklara, azınlıklara sahip toplulukların birleştirilmesi neticesinde oluşturulmuştur. 1980'lerin yeni stratejisi eski imparatorluk söylemi "böl yönet" üzerine kurulmuştur ³⁵⁴ .

Oded Yinon'un 1980'lerin başında yapmış olduğu çalışmaya göre iç savaşla uğraştırılması hedeflenen model ülke olarak Lübnan seçilmiştir. Aslında bu modelleme çalışması çok daha önce başlatılmıştır. Modelleme projesi Suriye, Mısır, Irak ve Arap Yarımadasına yönelik olarak başlatılmıştır. Lübnan'ın çözülmesi 1919'da önerilmiş, 1936'da planlanmış, 1954'de başlatılmış, 1982'de gerçekleşmiştir. Bu projede Lübnan'ın beş bölgeye ayrılması düşünülmüştür. Aslında Suriye ve Irak'ın demografik yapısı incelendiğinde etnik ve inanç bağlamında Lübnan'la benzerlik göstermektedir ³⁵⁵ .

Yapılan çalışmada; Suriye Lübnan'da yaşandığı gibi etnik ve dini anlayışa göre birkaç devlete bölünebilecektir. Böylece kıyıda "Şii, Nusayri" devleti, Sünni devlet Şam ve çevresinde, bir başka Sünni devlet daha kuzeyde Halep'te ve güneyde Golan Tepeleri alanını da dâhil, bir kısım Ürdün arazisini de kapsayan olduğu bir Dürzî devleti kurulması düşünülmüştür. Suriye ve Irak ordularında Sünni ve Nusayri subaylar görev yapmış ve yapmaktadır. Lübnan'da dağılım benzer şekildeydi ve iç savaşın başlamasından sonra askerler orduya olan bağlılıkları yerine etnik, dinsel, mezhepsel bağlantılarını tercih etmiştir. Böylece yerel ajanların kışkırtmasıyla toplum içindeki etnik, dinsel, mezhepsel ayrılıklar körüklenebilecek, iç çatışmalar şaşırtıcı yıkımlarla sonuçlanabilecektir. Fransız ve İngilizlerin kendi amaçlarına

³⁵⁴ Ralph Schoenman, **The Hidden History of Zionism**, Vallejo/California, Veritas Press, 1988, s.39-41.

³⁵⁵ Ralph Schoenman, **The Hidden History of Zionism**, Vallejo/California, Veritas Press, 1988, s.40-41.

hizmet etmeleri maksadıyla kurdukları suni, etnik ve mezhepsel farklılıkların olduğu 19 Arap Devleti iç savaşlara karşı kırılmalardan yararlanılmaya çalışılmıştır ³⁵⁶.

Lübnan’da bütün azınlıkların oransal olarak yönetime katılım sağladığı parçalı devlet idaresi ve ordu kurulması düşünölmüştür. İsrail tarafından Binbaşı Saad Haddad’ın Lübnan’ın güneyinde kurduğu, Lübnan Ordusundan ayrılan hristiyanlardan oluşan birliklere silah ve maddi yardım yapılmıştır ³⁵⁷.

Lübnan’ın güneyinde hristiyanlar yaşamaktadır. İsrail Lübnan iç savaşı döneminde sınır komşusu da olan Hristiyan Falanjistleri desteklemiştir. 1975 yılında başlayan çatışmalar 1982 yılında İsrail’in Beyrut’u işgal etmesiyle de bitmemiştir. Yalnızca model ölkenin üzerinde yapılan denemenin başarılı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Siyonizmin kurucusu Theodor Herzl anılarında İsrail Devletinin sınırlarının “Nil Irmağından, Fırat Nehrine kadar uzanması” isteğini yazmıştır ³⁵⁸. Büyük (Grand) Strateji seçimi önemlidir. Uzun vadeli büyük strateji; stratejik, operatif, taktik hedeflerin belirlenmesinde ve ele geçirilmesinde yön gösterici olur. İsrail Yamkipper Savaşında kendisi için ortaya çıkan tehlikeye uzun vadeli ve stratejik olarak tedbir alma yöntemini seçmiştir. İsrail çevresindeki ölkeleri bölerek uzun vadede kendi yaşam alanını genişletmeyi hedeflemektedir.

İsrail yakın çevresindeki ölkelerin etnik, dinsel ve mezhepsel analizini yapmıştır. İran, Türkiye, Irak, Mısır devletlerinde yaşayan insanları aynı esaslarla gruplara ayırmıştır. Suriye’de yönetimi elinde bulunduran Alevi nüfusun toplam nüfusa oranının %12 olduğu belirlemiştir ³⁵⁹.

İsrail Devleti yüzölçümü itibariyle askeri anlamda derinliği olmayan coğrafyaya sahiptir. Gelecekte kaybedebileceği kesin sonuçlu bir savaş devletin devamlılığını tehlikeye sokabilir. Bu hassasiyeti ortadan kaldırmanın, iki cepheli savaştan hatta

³⁵⁶ Ralph Schoenman, **The Hidden History of Zionism**, Vallejo/California, Veritas Press, 1988, s.41-42.

³⁵⁷ Ralph Schoenman, **The Hidden History of Zionism**, Vallejo/California, Veritas Press, 1988, s.42-43.

³⁵⁸ Ralph Schoenman, **The Hidden History of Zionism**, Vallejo/California, Veritas Press, 1988, s.15.

³⁵⁹ Ralph Schoenman, **The Hidden History of Zionism**, Vallejo/California, Veritas Press, 1988, s.43,44.

savaşlardan kurtulmasının en risksiz ve ucuz yolu İsrail'e saldırması muhtemel ülkelerin iç savaşlarla uğraşmasıdır. İç savaşlar sonucunda bölünmeleri halinde tehdit olmaktan çıkacaklardır. Lübnan'ın etnik ve dini yapısı Irak ve Suriye'nin yapısıyla benzerlik arz etmektedir. Bu bakımdan İsrail'in Lübnan üzerindeki model çalışması sonucunda elde edilen tecrübe ve birikim "Arap Baharında" kullanılmıştır.

Bölgede parayla savaşacak insan bulmak her zaman kolay olmuştur. Bu bölgelerde istismara açık sosyolojik fay hatları bulunmaktadır. Ancak, bu ülkeleri vekâlet savaşlarında bir başka güce karşı kullanmak için ayrıca ilave yöntemler kullanılır. Bu ülkelerin kendi içlerinde doğal yollardan kargaşa çıkarmasını veya iç savaşa girmelerini görmek doğal bir süreç değildir. Günümüzde sosyolojik kışkırtma, silah, mühimmat desteği, ayrılıkları körükleyen psikolojik harekât, sosyal medyayı ayrıştırıcı kullanmak gibi destekleyen unsurlarla gerekli çatışma ortamı yaratılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri Suriye arasındaki mesafe kuş uçuşuyla 10.750 kilometredir. Bu uzaklığa rağmen Suriye'nin jeopolitik önemi, İsrail'e yakınlığı, Rusya'nın ve İran'ın bölgeye olan ilgisi, Irak petrolünün aktığı Suriye üzerinden geçen boru hatları gibi nedenlerle bölgeye özel önem vermektedir. ABD Suriye politikasında İngiltere ve Fransa'yla beraber koordineli hareket etmektedir. Bölgeye verilen önem 2000'li yıllarda değil İkinci Dünya Savaşından sonra artmıştır. Fransızların İkinci Dünya Savaşının verdiği yıpranmışlığın da etkisiyle Suriye'den ayrılması süper güçlerin dikkatini buraya toplamıştır. Suriye Baas rejiminin getirdiği sosyalist eğilim ve Amerika'nın 1948 Arap-İsrail Savaşında İsrail'e verdiği desteğin etkisiyle Sovyetler Birliği'ne yakınlaşmaya başlamıştır. Buna karşılık olarak Amerika İngiltere'yle beraber Suriye'deki gidişatı değiştirmeye çalışmıştır.

Amerika'nın CIA Orta Doğu Müdürü Kermit Roosevelt 1957 yılında Suriye'de yönetim değişikliği gerçekleştirmek için gerekli çalışmaları yapmıştır. Kermit Roosevelt'in planı iç savaş çıkarıp sürdürebilecek yarı askeri gruplar oluşturmak, Müslüman Kardeşlere yardım ederek yönetim değişikliği sağlamak üzerine

kurulmuştur. İngiliz askeri istihbarat teşkilatı MI6’de bu kalkışma için gerekli desteği sağlamıştır ³⁶⁰.

1957 yılında Türkiye-Suriye gerginliğinin aniden ortaya çıkmasının tesadüf eseri olmadığı ve bu olayla koordineli olarak gerginliğin tırmandırıldığı değerlendirilmektedir. Günümüzde Suriye’nin içinde ve Türkiye ile olan ilişkilerinde yaşanan olaylar 1957’de yaşanan olaylara oldukça benzemektedir. Şükrü el-Kuvvetli Konya’lı Türk kökenli bir aileden gelmesi ve ilk, orta ve yüksek öğrenimini Türkiye’de yapmasına rağmen Türkiye tarafından devrilmeye çalışılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri tarafından Suriye’yi hedef olarak seçilmesindeki etkenlerden bir de rejimin dayandığı temeller ve bunun çevresine olabilecek muhtemel etkileridir.

Suriye 1976 yılından beri Lübnan iç savaşında dolaylı veya dolaysız yer almıştır. İsrail 1982 yılında, o yıla kadar dışarıdan desteklediği iç savaşa fiilen katılarak Lübnan’ın önemli bölgelerini işgal etmiştir. Aynı yıl Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad’ın yönetimine muhalif Müslüman Kardeşler’in başını çektiği gruplar Hama’da isyan kalkışması başlatmıştır. Hafız Esad’ın kardeşi Rıfat Esat komutasındaki ordu birlikleri şehrin etrafını kuşatmıştır. Ordu birliklerinin sırayla evleri armaya başlaması üzerine 500 kadar isyancı karşı taarruz başlatmıştır. Bu taarruz 250 kadar devlet görevlisinin ölmesiyle sonuçlanmıştır. Suriye Ordusu top, tank gibi ağır silahlarla şehre ateş açmıştır. Sivil ölüm sayılarıyla ilgili 10.000-30.000 gibi farklı rakamlar telaffuz edilmiştir ³⁶¹.

Arap milliyetçilik hareketlerinin gelişmesi halinde modern anlamda evrimini tamamlamamış diğer Pan-Arap devletlerini etkileme ihtimali ortaya çıkmıştır. Bu ihtimal Batılı bazı devletlerin “kuklası” olarak bölgede bulunan krallık, emirlik, sultanlıkların domino etkisiyle devilmesinin başlangıcını teşkil edebilmesi olarak karşımıza çıkmıştır ³⁶². Vashington yönetiminin bu tehdide karşı bulduğu çare Irak’da başladığı “Baas’dan arınma (De-Ba’athification)” sürecini Suriye’de devam ettirmek olmuştur. Amerikan hegemonyasını devam ettirmek için Wall Street de 400

³⁶⁰ Stephen Gowans, **Washington’s Long War On Syria**, Quebec, Baraka Books, 2017, s.90, 91.

³⁶¹ Martin Van Creveld, **More On War**, Oxford, Oxford University Press, 2017, s.186-187.

³⁶² Stephen Gowans, **Washington’s Long War On Syria**, Quebec, Baraka Books, 2017, s.20.

milyonluk Arap Dünyasını kontrol altında tutmanın çaresini milliyetçi rejimleri yok etmek olarak görmüştür ³⁶³.

Kaddafi ve Saddam'ın hedef olarak seçilmelerindeki diğer sebep ekonomidir. Onların uyguladığı sosyalist politikaların Amerikan şirketleri, bankaları, yatırımcıların kâr manevralarını, isteklerini sınırlandırmalarıdır. Buna ilave olarak Irak ve Libya'daki Arap sosyalizminin başarılarının diğer Arap ülkelerine ilham vermesidir. Böyle bir şeyin olması halinde ortaya çıkabilecek muhtemel devrimlerin Amerika'nın Arap dünyasındaki ekonomik yaşam alanını (Economic Lebensraum) sınırlandırması tehdidi ortaya çıkabilecektir ³⁶⁴.

Suriye'nin stratejik konumu düşünüldüğünde Amerika'nın bölgeye müdahalesinin en önemli nedeni askeri ihtiyaçlardır. Amerika Birleşik Devletlerinin dünya üzerinde 160 ülkede askeri varlığı bulunmaktadır. Ancak, 11 Eylül öncesinde Irak, Suriye ve Libya'daki laik ve milliyetçi Arap ülkelerinde askeri gücü bulunmamıştır. Bu ülkelerden hiçbirisi geçmişte Amerika'nın başını çektiği küresel ekonomik sisteme uyum sağlamamıştır ³⁶⁵. Suriye'nin parçalara ayrılması ve kukla bir devlet kurulması halinde İsrail'in güvenliği garanti altına alınabilecektir.

2010 yılında Irak'ın Selahaddin kentinde Ömer El-Bağdadi'nin öldürülmesinden sonra Ebu Bekir el-Bağdadi "Irak İslam Devletinin (İİD)" başına getirilmiştir. 2011 yılında Usame bin Ladin'in öldürülmesi, ABD askerlerinin Irak'taki görünürlüğüne azalması, Irak Başbakanı Maliki'nin mezhepsel yaklaşımı ve Sahva Konseyleri'nin mensup askerlerin parasını kesilmesi gibi nedenlerle İİD'nin etkinliği hızla artmıştır. Örgüt hapishanelere yapılan baskınlar, sosyal medyada yaptığı tanıtımlar neticesinde kendisine çok sayıda kendisine bağlı elemanı bünyesine katmıştır.

İİD örgütü Suriye coğrafyasına da müdahil olarak "Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)" ismini 2012 yılında almıştır. Ele geçirdiği Musul, Kerkük gibi büyük yerleşim alanlarındaki bankaların yağmalamasından aldığı para ve petrol gelirleriyle

³⁶³ Stephen Gowans, **Washington's Long War On Syria**, Quebec, Baraka Books, 2017, s.21.

³⁶⁴ Stephen Gowans, **Washington's Long War On Syria**, Quebec, Baraka Books, 2017, s.85.

³⁶⁵ Stephen Gowans, **Washington's Long War On Syria**, Quebec, Baraka Books, 2017, s.85.

ekonomik anlamda gelişme kaydetmiştir. Ayrıca ele geçirilen garnizonlardan önemli miktarda ağır silah elde etmiştir.

Sadece 2014 yılında ABD tarafından Irak'a 579 milyon dolarlık silah ve teçhizat satışı yapılmıştır. İŞİD Musul'un ele geçirmekle 2.300 zırhlı araca da sahip olmuştur. Bu sayede Suriye iç savaşı için önemli oranda silah gücü kazanmıştır³⁶⁶. Irak Ordusunun Musul Bölgesindeki silah, teçhizatı sadece ABD yardımıyla sınırlı değildir. Bir kolorduyu silahlandırabilecek malzeme İŞİD militanları tarafından ele geçirilmesi sayesinde çok sayıda tank, zırhlı personel taşıyıcı ve mühimmat Suriye iç savaşında kullanılmıştır.

ABD Devlet Başkanı Barak Obama tarafından 2012 yılında yapılan açıklamalarda kimyasal silah kullanılmasının müdahale için kırmızı çizgi olduğu belirtilmiştir. Suriye tarafından 23 Ağustos 2013'te gerçekleştirilen Guta saldırısında kimyasal silah kullanıldığı iddiasına rağmen ABD'nin bölgeye müdahale etmemiştir.

İŞİD'in yaptığı eylemlere ve sonuçlarına bakılınca büyük resmin farklı olduğu anlaşılmaktadır. İŞİD Terör Örgütü'nün El-Kaide'nin yaptığına tersine dünyanın tamamı yerine yerel hedeflere odaklanacağını beyan etmiştir. Suriye coğrafyasında ağırlıklı olarak Fırat'ın doğusunda faaliyet göstermiştir. Örgütün hızla ilerlemesine uluslararası toplum başlangıçta oldukça sessiz kalmıştır. 2014 yılı Ağustos ayına kadar süren bu sessizlik sırasında Suriye ve Irak'ın kuzeyinde yaşayan sayıları tam olarak tespit edilemeyen Türkmenler başta olmak üzere çok sayıda insan bazen sadece mezhepleri sebebiyle öldürülmüş veya göçe zorlanmıştır.

İŞİD 2014 yılında El-Kaide'den ayrıldığını beyan etmiştir. El-Nusra Örgütü de farklı isimlerle Rusların kontrol ettiği Fırat'ın batısında ağırlıklı olarak yer almıştır. İŞİD Terör Örgütü'nün kontrol ettiği alan, ABD başta olmak üzere batı destekli ülkelerce hibrit hareket yöntemiyle kurtararak bir başka terör örgütü olan PKK (YPG)'ya teslim edilmiştir. ABD ve müttefikleri Fırat'ın batısındaki örgütlere desteğini sürdürmektedir. Bu sonuca ulaşılmasının tesadüfen olamasından ziyade çok

³⁶⁶ Christopher Phillips, **The Battle for Syria: International Rivalry in The New Middle East**, Ceredigion/Wales, Gomer Press Ltd (Yale University Press), 2016, s.203.

daha önceden senkronize edilmiş bir senaryonun parçası olduğunu düşünmek kaçınılmazdır.

Amerika Birleşik Devletleri Kongre Raporlarında belirtilen Suriye'deki silahlı çatışmanın genel görünümü aşağıda sunulmuştur ³⁶⁷.

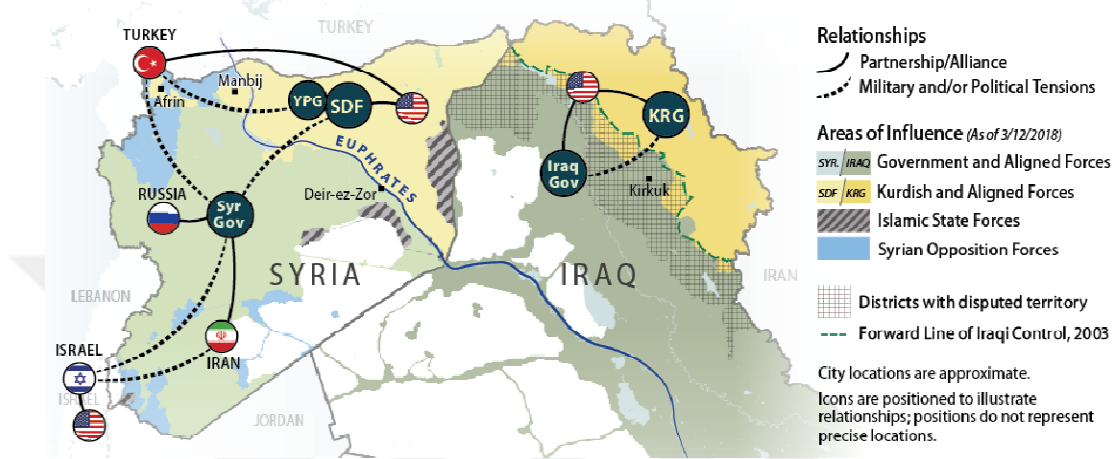
(Harita – 2)
Suriye'deki Silahlı Çatışmanın Genel Görünümü

³⁶⁷ Christopher M. Blanchard, Carla E. Humud, Mary Beth D. Nikitin, 02.01. 2019 tarihli ABD "Araştırma Raporu (Congressional Research Service): **Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response**", s.13.

Suriye coğrafyasında devam eden mücadelede taraflar ve desteklediği gruplar aşağıdaki haritada belirtilmiştir³⁶⁸.

(Harita – 3)
Suriye Coğrafyasında Devam Eden Mücadelede
Taraflar ve Desteklediği Gruplar

Çok sayıda farklı kaynaktan elde edilen bilgiler doğrultusunda, ülkelerin bulundurdıkları kuvvetlerin kesin rakamları tam olarak tespit edilememek ve zamansal değişiklikler göstermekle birlikte, 2020 yılı ortalarına kadar Suriye coğrafyasında bulunan askeri personel sayılarını şöyle özetleyebiliriz. Amerika Birleşik Devletleri Suriye’de yaklaşık 3000’e yakın askeri personeli bulundurmıştır. Bu personel 15’ü kısmen büyük olmak üzere 24 askeri üsde konuşlanmıştır. Bu üsler; Ayn-El Arap, Karakozak, Teşrin, Harapşık, Mebruka, Ayn-İsa, Resulayn, Amuda, Tel Baydar, Abdülaziz Dağı, Umm Attarı, Şeddadi, Hekli Cibis, Rumeylan, Rubariye, Kharab Hisaq (Kara Hisar), Menbiç, Qulayb, Sarrin, Şeddadi, Tal Saman, Tel Baydar, Tanaf, Deyrizor’da konuşlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri askerlerinin yanı sıra bölgede yaklaşık olarak Fransa’nın 300, İngiltere’nin 200, Almanya’nın 100, İtalya’nın 50 askeri personeli konuşlanmıştır.

³⁶⁸ Clayton Thomas, 16 Mart 2018 tarihli ABD Kongre Raporu, “Flashpoints in Syria and Iraq Create Challenges for U.S. Policy”, s.1

Bu üsler genellikle meskûn mahallerin dışında, ana ikmal yolları, tahıl ambarları, suyolları gibi doğal kaynakları kontrol altında tutabilecek, yol bağlantılarının düğüm noktalarına hâkim olabilecek yerlerde konuşlanmıştır. Üsler kendi kendine yetecek şekilde donatılmıştır. Büyük üslerde nakliye helikopterleri ve sıhhi tahliye helikopterlerinin yanı sıra taarruz helikopterleri de konuşlandırılmıştır. Bazılarında insansız hava araçlarının inip kalkabileceği pistler inşa edilmiştir.

Üslerde konuşlu askerlerin yerel kabileleri eğitmek, donatmak, maaş verilecek silahlı personel sayısını tespit etmek ve gerektiğinde yerel unsurlarla kara harekâtına destek vermek görevleri vardır. Buna ilave olarak en önemli görevleri yakın hava desteğini koordine etmek, yönlendirmektir. Suriye'deki olaylarda Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere, İngiltere, Fransa, Hollanda, Kanada, Avusturya, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Ürdün, Fas, Bahreyn Hava Kuvvetlerine ait uçaklar bölge üzerinde binlerce görev uçuşu yapmıştır.

Yakın hava desteği görevleri Amerika Birleşik Devletlerinin kara gücü olarak gördüğü YPG'yi desteklemek amacıyla yapılmıştır. YPG örgütü Suriye'deki PKK'nın isminin değiştirilmiş halidir. PKK'nın dünyanın çok sayıda ülkesinde terör örgütü olarak kabul edilmesi nedeniyle Suriye coğrafyasında 2004 yılından itibaren YPG ismi kullanılmaya başlanmıştır. Suriye iç savaşında İŞİD güçlerinin bölgeden atılmasından sonra YPG terör örgütünün tamamı ve az sayıda Arap aşireti Suriye Demokratik Güçleri (Syrian Democratic Forces) şemsiye yapısı altında toplanmıştır. Arap aşiretlerinin katılım sayısının az olmasının yanı sıra yönetimde de etkinliği yoktur. Suriye Demokratik Güçleri isminin kullanılmasındaki ana faktörlerden birisi Türkiye'nin rahatsızlığını azaltma ve dünya kamuoyuna şirin gözükme gayretidir.

YPG'ye yapılan destek yalnızca yakın hava desteğiyle sınırlı değildir. Amerika Birleşik Devletleri YPG'ye silah, mühimmat, sıhhi malzeme, eğitim desteği ve maaş olarak nakit para yardımlarında bulunmuştur. ABD Kongre Raporunda konuyla ilgili olarak tahsis edilen bütçe rakamları yıllara sarıh olarak aşağıda sunulmuştur. CIA'den tahsis edilen kaynak ve yardımların neler olduğu tam olarak bilinmemektedir.

(Tablo – 15) Suriye Eğit Donat Programına Ayrılan Fon ³⁶⁹					
Yıl	2015	2016	2017	2018	2019
Para (milyon dolar)	567.582	416.453	218.000	430.000	300.000
Toplam	2.214.045				

07 Şubat 2018 tarihinde Deyrizor (Deyr ez Zor) yakınlarına ABD ve Suriye Ordusu arasında silahlı çatışma yaşanmıştır³⁷⁰. ABD ve yanında bulunan yerel güçlerle, Suriye Ordusu ve beraberindeki Rus paralı askerler bölgede bulunan zengin gaz, petrol kaynaklarını ele geçirme mücadelesi vermiştir. ABD yakın hava destek unsurlarını bölgeye kaydırarak yoğun hava saldırısı başlatmıştır. Hava saldırıları sonucunda ölenler arasında Suriye Ordusunun yanı sıra Rus Özel Güvenlik Şirketi Wagner mensubu paralı askerlerin olduğu belirtilmiştir³⁷¹.

ABD'nin kendi ülkesinde ve dünya genelinde çok sayıda fosil kaynaklı enerji havzasına hâkimdir. ABD'nin Suriye'de bulunan küçük ölçekli bir enerji alanı için kıyasıya mücadele etmesinin birkaç anlamı vardır. ABD Suriye'de kurmak istediği oluşuma yeterli enerji kaynağı tahsis etmek istemesi bunlardan bir tanesi olabilir. Bundan daha önemlisi buradan elde edilen gelirle örtülü harekâtlarını finanse edebilir. Suriye'deki petrol gelirleriyle ilgili herhangi şeffaf bilgi bulunmamaktadır. Kazanılan maddi güç öncelikle Suriye'de vekâlet savaşında müteakiben farklı coğrafyalarda kullanılmak üzere parayla kiralanan insanlara maaş ödemesinde kullanılabilir. Böylece ülkelerin bütçe kalemlerinde görünmeden, iç kamuoyuna hesap verme sorumluluğu olmadan kullanılabilen kaynak oluşturulabilmektedir. Geçmiş zamanlarda uyuşturucudan elde edilen gelirler benzer amaçla kullanılmış ve halen kullanılmaya devam etmektedir.

³⁶⁹ ABD Kongre Raporu, 02 Ocak 2019, “**Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response**”, s.1.

³⁷⁰ “Suriye’de ABD ‘Rus paralı askerlerini öldürdü’ iddiaları hakkında bilinenler”, **BBC News Türkçe**, 14.02.2020, Çevrimiçi, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43057730>, 06.09.2020.

³⁷¹ Thomas Gibbons, “How a 4-Hour Battle Between Russian Mercenaries and U.S. Commandos Unfolded in Syria”, **The New York Times**, 24.05.2020, Çevrimiçi, <https://www.nytimes.com/2018/05/24/world/middleeast/american-commandos-russian-mercenaries-syria.html>, 07.09.2020.

Bazı devletler YPG'yi kendisi desteklerken bunun dışındaki selefi cihatçı grupları da farklı ülkeler tarafından desteklenmesini temin etmiştir. Vekâletin vekâleti olacak 2'nci derece bir görev devri söz konusu olmuştur. Suriye Devleti'nin karşında olan güçlere başta bazı Körfez ülkeleri olmak üzere farklı ülkeler mali destek vermiştir. Silahlı olarak mücadele eden bu grupların bazılarının isimleri şunlardır: Heyet Tahrir el Şam (HTŞ), El Nusra Cephesi, Özgür Suriye Ordusu, Suriye Ulusal Ordusu, Ulusal Kurtuluş Cephesi, Türkistan İslam Partisi, Ceyş el Muhacirin, El Ensar Örgütü, Felyak el Şam, Ceyş en-Nasır, Ceyş et-Tahrir, 1 ve 2'nci Sahil Tümeni, Şükür el Ahrar, Nurettin Zengi, Sultan Murad Tümeni, Şüheda el İslam, Ceys el Ahrar, Şükür el Şam, Ahrar Üş Şam, Ceyş el-İzzet, Fatih Sultan Mehmet Tugayı, Ahrar el Şarkiye, Tevhid ve Cihad Tugayları, İmam Buhari Tugayları, Tevhid ve Cihad Tugayları.

Örgütlerin isimlerinde tugay, tümen, ordu gibi kelimeler kullanılmıştır. Aslında bu örgütlerden hiçbiri tam anlamıyla askeri kuruluş, donanım ve doktrin içinde değildir. Özgür Suriye Ordusu Yüksek Askeri Konseyi Başkanı Tuğgeneral Selim İdris birlikleri idare etmesiyle ilgili gazetecilere mülakat verirken aslında ortada fazla bir birlik olmadığı açıkça anlaşılmıştır. Kendi adamları bile Selim İdris'in Suriye'deki isyancı birliklerinin en fazla %10'una emir verebileceğini söylemiştir³⁷².

Bu gruplar zaman içerisinde farklı isim ve kuruluşlar altında görev yapmıştır. Bazı örgütler birleşerek farklı isimlerle toplanmış veya bölünmüştür. Grupların hayat görüşleri, destek aldığı ülkeler de farklıdır. Örgütlerin kendi aralarında da görüş ayrılıkları vardır. Görüş ayrılıkları hatta bazen kendi aralarında silahlı çatışma boyutuna kadar ulaşmıştır. Bazı gruplar El Kaide'yle bağlantılıdır. Örgütlerin insan kaynakları sürekli olarak değişim gösterebilmektedir. Bazen küçük, bazen büyük gruplar halinde örgüt değiştirme sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu örgütlerden Suriye iç savaşında önemli rol oynayan veya gelecekte farklı yerlerde kullanılabilecek olanlar aşağıda sunulmuştur.

³⁷² Robert Fisk, Patrick Cocburn, Kim Sengupta, **Suriye Cehenneme Düşüş 2011-2014**, İstanbul, Matbuat Yayın Grubu, 2015, s.509-510.

Örneğin HTŞ El Kaide'nin Suriye uzantısı, Ebubekir el Bağdadi'nin Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) ve Nusra Cephesinin dönüşmüş halidir. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri tarafından ABD'ye vekâleten desteklenmiştir. Örgüt 2016 yılında hedeflerini El Kaide'nin küresel yaklaşımı yerine “Şam'ın Fethi Cephesi” adı altında Suriye ile sınırlandırarak bir bakıma dizginlenmiştir. 2017 yılında tam anlamıyla çatı örgüt olarak HTŞ'ye dönüşmüştür.

Amerika, Rusya, İngiltere ve Avrupa ülkeleri açısından örgütün hedeflerinin sadece isim olarak değil ilgi alanı olarak da yalnızca Suriye ile sınırlandırması önemli bir kazanımdır. Burada örgüt ve onu destekleyen ülkeler açısından verilmek istenen mesaj “küresel cihatçılara” yardım edilmediğinin dünya kamuoyuna gösterilmesidir. Bu ani dönüşüm örgüt içinde çatışmalar yaratmıştır. Anlaşmazlığın iki sebebi vardır. Birinci sebep örgüt yöneticilerinin başlangıçtaki küresel cihatçı hedeflerinden vazgeçmesi alt kademelerde rahatsızlık yaratmıştır. İkincisi örgütün liderliğini ele geçirmek isteyen devletlerin bunu bahane ederek mücadeleye girişmesidir.

Ceyş el Muhacirin, El Ensar Örgütü, Cunud el Şam, Ceyş Usra, Ecnad el Kavkaz çoğunlukla Kafkasya Bölgesinden gelen Çeçen kökenli insanlardan oluşmuştur. Savaşçıların Çeçenistan'dan çıkarak Suriye'ye gelmesini Ruslar engellememiştir. Bir kısım Çeçen savaşçı da Rus-Çeçen savaşları sırasında Gürcistan, Abhazya, Dağıstan'a kaçan ailelerden gelmiştir. Çeçen savaşçıları Suriye Devletine ve özellikle buradaki Rus varlığına karşı diğer örgütleri de yetiştirecek boyutta yoğun çaba göstermiştir. Rusya Çeçen savaşçıların Suriye'de toplanarak imha edilmesini kendisi açısından daha kolay olacağını öngörmüştür. Rusya bu yaklaşımıyla Suriye'deki iç savaşın yarattığı kargaşa ortamında kendi ülkesinde yaşayabileceği insan hakları ihlalleri suçlamalarından da kurtulmayı hedeflemiştir.

Türkistan İslam Partisi isimli örgüt Çin'in Sincan Uygur (Doğu Türkistan) Bölgesinden gelen Türklerden teşkil edilmiştir. Aileleriyle birlikte 20.000 kadar Uygur Türkü'nün Suriye'de olduğu değerlendirilmektedir. Örgütün sahaya 5.000'den fazla savaşçıyla katılım sağladığı kıymetlendirilmektedir. Bu örgütün bir kısmı Türkiye'nin El-Bab bölgesine yaptığı harekât sırasında karşısına çıkmıştır.

Türkçe konuşan taraflar arasında silahlı çatışma olmadan sorun çözülememiştir. Yine Orta Asya kökenli Özbek ve Kırgızlardan oluşan Tevhid ve Cihad, İmam Buhari Tugayları vardır. Bu grupların ana vatanı da Çin Halk Cumhuriyetine coğrafi olarak komşu veya yakın bölgelerdir.

Türkistan İslam Partisi Suriye iç savaşında önemli derecede çatışma tecrübesi kazanmıştır. Kendi coğrafyasında çok uzaklarda bulunmaktadır. Gelecekte olması muhtemel bir Sincan ayaklanmasında çekirdek kadrosunu oluşturabilecek yeteneklerin kazanması hedeflenmektedir. Ayrıca Afrika'da Çin hâkimiyetinde olan bölgelerde bazı faaliyetler icra edebilecek eğitim seviyesine ulaşmaktadır. Bu yeteneğiyle farklı gruplarla takviye edilerek kara gücü olarak kullanılması planlanmaktadır.

Zaman içerisinde Suriye Ordusunun Halep, Humus, Hama gibi büyük yerleşim yerleri ve etrafındaki bölgeleri yeniden üstünlüğü ele geçirmesiyle çok sayıda örgüt İdlib bölgesine taşınmıştır. İdlib'de örgütler arasında en baskın grup HTŞ'dir. Körfez Ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkeden askeri ve maddi destek almaktadır. HTŞ, Ulusal Kurtuluş Cephesi çatısı altında gruplanan ve bunların dışında kalan örgütler İdlib'de toplanmıştır.

Süreç Rusya, İran ve Türkiye'nin 2017 yılında Kazakistan'ın Astana, 2018 yılında Rusya'nın Soçi Şehrinde yaptığı anlaşmayla yazılı garanti altına alınmıştır. 2017'de yapılan görüşmeler sonucunda örgütlerin elindeki ağır silahların alınması toplanması ve İdlib bölgesinin gerginliğin azaltılması bölgesi olarak kurgulanması kararlaştırılmıştır. Örgütlerin elindeki ağır silahları toplama görevi Türkiye'ye verilmiştir. Türkiye'nin İdlib kuzeyinde 12 gözlem noktası kurmuştur. Buna rağmen istenilen hedefe ulaşamamış bölgede çatışmalar devam etmiştir.

İdlib bölgesi birkaç açıdan önemlidir. Bunlardan birincisi Lazkiye ve Akdeniz sahillerinden gelen Halep'e uzanan M4 karayolu, yine Hama'dan Halep'e uzanan M5 karayolu bu bölgeden geçmektedir. Rusların kontrolünde olan Hmeymin Hava Üssü yakın bir bölgede bulunmaktadır. Bu bölgeden güneye sızılarak eylemler yapılabilmektedir. Bölgede örgütlere mensup kişilerin sayısı hakkında çelişkili bilgiler vardır. 2020 yılı itibariyle elinde silah olan yaklaşık 40.000 insanın bölgede

olduğu tahmin edilmektedir. Örgütler, TOW-2, Kornet ağır tanksavar füzeleri, alçak irtifa stinger hava savunma füzelerini ellerinde bulundurmakta ve etkin şekilde kullanmaktadır.

Suriye'deki savaş İspanyol iç savaşıyla benzerlik arz etmektedir. Almanlar ve İtalyanlar milliyetçi grupları, Ruslar cumhuriyetçileri desteklemiştir. Taraflar kendi silahlarını ve kullanacakları taktikleri deneme imkânı bulmuştur. Suriye'ye iç savaşına dâhil olan devletler de benzer şekilde davranmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri tarafından 14 Nisan 2017 tarihinde Suriye'nin kontrolünde olan bazı bölgelere 59 Tomahawk Seyir Füzesi atılmıştır. Rusya'nın resmi haber ajansı TASS patlayamayan füzelerden iki adedinin ele geçirilerek Moskova'ya getirildiği açıklamıştır. Rus General Sergey Rudskoy iki füzenin üzerinde çalışıldığını belirtmiştir. Pentagon, Rusların füzeleri inceleyerek kendi silah sistemlerini geliştirebileceğini ifade etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ordusu farklı savaşlarda 2000'den fazla defa Tomahawk Füzesini kullanmıştır. Üretici firma olan Raytheon Şirketi tarafından menzili 1000 mil olan füzeler savaş ortamı dışında da 500 defa denemiştir. Uzun mesafeden nokta atışı yapabilen bir silahtır³⁷³.

Tomahawk Seyir Füzesi tanesi bir milyon dolar olan yüksek teknolojiye sahip bir füze sistemidir. Suriye'de ele geçirilen Tomahawk Seyir Füzesi 4'üncü neslidir. Bu tip seyir füzeler deniz seviyesi veya karada satıha çok yakın mesafeden uçarak hedefe ilerlemektedir. Bu nedenle düşman radarları tarafından tespit edilmesi oldukça zordur. Hedefe ilerlemede önceden belirlenmiş rota, uydulardan yön bulma gibi çok farklı yönbulma teknikleriyle hedefe ilerlemektedir. Hasım ülke tarafından ele geçirilen böyle bir füzenin güdüm sistemi analiz edilerek gelecekte hedefe gitmesini engelleyecek elektronik karşı tedbirler alınabilecektir. Bu da Suriye örneğinde hibrit harekâta yeni silahların kullanımında olumsuz bir yönü olarak karşımıza çıkmıştır.

³⁷³ Holly Ellyatt, "Russia claims it has a US Tomahawk cruise missile and will use it to improve its own weapons", **CNBC News**, 25.04.2018, Çevrimiçi, <https://www.cnbc.com/2018/04/25/russia-says-it-has-a-us-tomahawk-cruise-missile-and-will-use-it-to-improve-its-own-weapons.html>, 01.01.2019.

Amerika Birleşik Devletleri Suriye’de kullandığı silah ve teçhizatları sahada elde ettiği tecrübeler ışığında geliştirmektedir. Stryker isimli tekerlekli Zırhlı Personel Taşıyıcı aracını 30 mm.’lik top ekleyerek 2022’ yılından itibaren Zırhlı Muharebe Aracı şeklinde kullanmayı planlamıştır ³⁷⁴ . Bu araçlar Amerika Birleşik Devletleri’nin arazide kullandığı zırhlı araçlardır. Elde edinilen tecrübeler doğrultusunda geleceğin meskûn mahal muharebelerini de kapsayacak şekilde geliştirilmeye devam edilmektedir.

Rusya’nın bakış açısıyla Suriye “Birinci Cephe” olarak değerlendirilecek kadar önemlidir. Birinci cepheye Rusya, doğrudan olmasa da dolaylı olarak, Amerika Birleşik Devletleri ve NATO ülkeleriyle yüz yüze kalmıştır. Aleksandr Dugin; “Batı ülkelerinin kendilerinin de söylediklerine göre IŞİD’le savaş halindeydiler, ama aslında Esad’ı devirecek radikal İslamcı gruplara güçlü bir destek veriyorlardı. Aynı taktikler Kaddafi’yi devirmek için Libya’da kullanılmıştı. Bundan başka, Irak’taki Selefi cihatçılar gibi, Afganistan’daki Taliban varlığı, Amerika Birleşik Devletleri askerlerinin sürüp giden varlığını meşrulaştırıyor gibi görünüyor. Bu nedenle Rusya açısından ilk cephenin yaşamsal önemi var: Dolaylı olarak hem Amerika Birleşik Devletleri ve NATO’yla ve neredeyse açıkça Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar’la savaşıyor. Bu anlamda, Suriye’deki savaş sıradan bir antiterör operasyonu olarak kabul edilemez ” ifadesiyle Rusya’nın Suriye yaklaşımını anlatmıştır ³⁷⁵ .

Akdeniz’deki Tartus Deniz Üssü ve Hmeymim Hava Üssü stratejik konumları itibariyle çok önemli üslerdir. Rusya açısından bu üslere sahip olmak demek sadece kritik bir bölgeyi kontrol altına almak değil, aynı zamanda enerji, ulaşım yollarını, kontrolünü kullanan ülkeler açısından kuvvet çarpanı özelliği sağlayan, prestijli ama bir o kadar da masraflı uçak gemilerini kullanmadan Doğu Akdeniz’de var olmak demektir. Uçak gemilerini yapmak ve deniz üzerinde görevde tutmak oldukça masraflıdır.

³⁷⁴ Ashley Roque, “US Army extends up-gunned Stryker competition again”, **Jane's Defence Weekly**, 10.04.2020, Çevrimiçi, <https://www.janes.com/article/95453/covid-19-us-army-extends-up-gunned-stryker-competition-again>, 11.04.2020.

³⁷⁵ Aleksandr Dugin, **İnsanlığın Ön Cephesi Avrasya**, Ankara, Kaynak Yayınları, 2017, s.99.

Uçak gemileri görev grubu olarak çok sayıda savaş gemisiyle beraber hareket ederler. Denizaltı, mayın, suüstü ve hava taarruzlarına karşı ayrı ayrı özellikleri olan gemiler uçak gemileriyle sürekli beraber hareket ederler. Bu gemilerin günlük yakıt, yıllık bakım ve personel giderleri toplandığında savunma bütçelerinde oldukça önemli yer işgal ederler. Bunun yerine dünyadaki stratejik bölgelerde hava üsleri bulundurmak daha ucuz bir yöntemdir.

Aleksandr Dugin; “Rusya’nın önemli bölgesel müttefiki, öncelikle İran ve Lübnan Hizbullah’ının temsil ettiği Şii camiadır. Şiiler Rusların silah arkadaşları olmuşlardır ve bu ittifakı derinleştirmek Rusya ve İran’a göre en doğru hamledir. Rusların BRICS ülkelerinin siyasal, tercihan askeri ve ekonomik desteğine ihtiyacı vardır. Rusya Suriye’de Suudi Arabistan ve Katar tarafından desteklenen güçlerle yüz yüze gelmiştir. Katar’a doğrudan yapılacak bir saldırı ve Yemen’deki Husilerin yanı sıra Bahreyn’deki Şiilerin askeri desteği göz ardı edilemez. Irak ve Lübnan hükümetlerinin Rus askerlerine yapacağı davet yaşamsal önem taşıyor; zira bu durum, IŞİD teröristlerinin ana üslerine karşı tam bir savaş başlatmaya, Türkiye ve Körfez ülkeleriyle bağlantılı altyapılarını yıkmaya yardım eder” sözleriyle bölgedeki Rus karşıt ve destekçilerini tanımlamıştır.

Suriye’de konuşlu Rus Hava Kuvvetleri unsurları Kasım 2015 yılında başladığı hava harekâtı görevlerine 2016 yılının Ocak ayına kadar geçen süre içerisinde her gün 100 çıkış (sorti) yapmıştır. 20 Kasım 2015 tarihinde bu rakam 139’a çıkmıştır. Bu rakam ortalama olarak her uçak için günde 3 veya 4 defa göreve çıkmak anlamına gelmektedir ³⁷⁶. Rus Hava Kuvvetleri Suriye bölgesinde 2018 yılı itibariyle 39.000 çıkış yapmış ve 121,466 hedefe hava taarruzu gerçekleştirmiştir. 2014 yılı Ağustos ayından itibaren 2018 yılı ağustos ayına kadar Amerika Birleşik Devletlerinin başını çektiği koalisyon Irak ve Suriye Bölgesinde 29.826 hava harekâtı icra etmiştir ³⁷⁷.

³⁷⁶ Igor Delanoë, “What Russia Gained From Its Military Intervention in Syria”, **Orientxxi Magazine**, 09.10.2018, Çevrimiçi, <https://orientxxi.info/magazine/what-russia-gained-from-its-military-intervention-in-syria>, 2676, 01.12.2019.

³⁷⁷ “Russia says 63,000 troops have seen combat in Syria”, **BBC News**, 23.08.2018, Çevrimiçi, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45284121>, 08.04.2020.

Rusya Savunma Bakan Yardımcısı Yury Borisov 2017 yılında; Suriye’de ortaya çıkan çatışma ortamının Rus Silahlı Kuvvetlerinin yeni silahları denemesi için gerekli fırsatı sağladığını belirtmiştir. Rus silah sanayisi bu savaş sayesinde silah sistemlerinde tespit edilen eksiklikler giderilme imkânı bulunmuştur ³⁷⁸.

Rusya’nın, Suriye’deki iç savaşta denediği silah sistemlerinden biri Ka-52 “Timsah” helikopteri olmuştur. “Russian Helicopters” Şirketinin icra kurulu başkanı Andrey Boginsky, Rus medyasına yaptığı açıklamada, “Russian Helicopters, Ka-52’nin, Suriye’de test sırasında ortaya çıkan eksikliklerini giderip donanım ve yazılım güncellemelerini planlıyoruz ” ifadelerini kullanmıştır ³⁷⁹.

Rus Ura Vagon Zavod Şirketi 2013 yılında Nizhny Tagil’da Rus Silah Fuarında BMPT-72 Terminator 2 isimli Zırhlı Muharebe Aracını ilk olarak gösterime sunmuştur ³⁸⁰. Rusya BMPT-72 Terminatör 2 Zırhlı Muharebe Aracını deneme maksatlı olarak 2017 yılında Suriye’ye göndermiştir. Bu araç T-72 ana muharebe tankının 125 mm’lik silahının sökülerek yerine iki 30 mm’lik otomatik top, dört adet Ataka-T antitank füzesi ve bir adet makineli tüfek takılmıştır. Başlangıçta tank savaş destek aracı olarak (tank support combat vehicle) geliştirilmeye çalışılmıştır. İlk denemelerde ZSU-23-4 Shilka kundağı motorlu uçaksavar silahı denenmiş ama istenen verim alınamamıştır. 1994 yılında Grozni’de meydana gelen çatışmalarda Ruslar kısa zaman içerisinde 400 zırhlı araç ve 1000 asker zayıtı vermiştir. Bu muharebelerden alınan dersler kapsamında bu ve benzeri araçlar geliştirilmiştir ³⁸¹.

Rusya Savunma Bakanlığı, BMPT-72 Terminatör araçları ve benzer taret yapısına sahip zırhlı araçların (BMP-2, BMP-3) modernizasyonuna yönelik olarak 2019 yılında Rostec’s High-Precision Weapons Holding’le 10 yıllık sözleşme

³⁷⁸ Yury Borisov, “Syrian conflict gives opportunity to gain experience in maintaining Russian military hardware”, **Rusya Savunma Bakanlığının Resmi İnternet Sitesi (Ministry of Defence of the Russian Federation)**, 31.10.2017, Çevrimiçi, [http :// eng .mil . ru /en /news _ page / country / more.htm?id=12149080@egNews](http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12149080@egNews), 02.01.2020.

³⁷⁹ “Rusya Suriye’de Silah Denemeye Devam Ediyor”, **Savunma Sanayi Dergisi**, 11.02.2019, Çevrimiçi, <https://www.savunmasanayiidergilik.com/tr/HaberDergilik/Rusya-Suriye-de-silah-denemeye-devam-ediyor>, 09.04.2020.

³⁸⁰ Christopher Foss, “Beware of the Terminator (ES14E4)”, **Jane’s Defence Weekly**, 18.07.2014, Çevrimiçi, <https://www.janes.com/article/39647/beware-of-the-terminator-es14e4>, 09.04.2020.

³⁸¹ Michael Peck, “Russia Is Now Sending 'Terminator' Tanks to Syria”, **The National Interest Magazine**, 10.07.2017, Çevrimiçi, <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/russia-now-sending-terminator-tanks-syria-21465>, 08.04.2020.

imzalamıştır. Sisteme 4 adet Kornet-E Anti Tank Güdümlü Füze Sistemi, 30 mm’lik otomatik bombaatar eklenebilme çeşitliliği sağlanmıştır ³⁸².

BMPT-72 Terminatör Silah Sisteminde Suriye’deki kullanım sonrasında elde edilen muharebe tecrübesinden faydalanarak gerekli değişiklikler yapılmıştır. Kullanıcı personel sayısı azaltılmıştır. Farklı tanksavar füzeleriyle donatılma esnekliği kazandırılmıştır. 30 mm’lik topun mühimmat çeşitliliği  o altılmı tır. Yapılan son geliştirmeler neticesinde açık alanlarda da etkili olarak kullanılma tank ve zırlı birliklerle karşılıklı destek imkânı sağlama yeteneği kazandırılmıştır. Asıl yapım sebebi olan meskûn muharebelerde piyadeyi koruma, karşısına çıkan zırlı araçları, korugan haline getirilmiş noktaları imha etme kabiliyeti kazandırılmıştır. Bu araca benzer silah sistemlerini farklı ülkelerin envanterinde meskûn mahallerde yapılacak hidrit harekâtta daha fazla görebileceğimiz kaçınılmaz bir gerçektir.

Rus Uzmanların desteğiyle Suriye Ordusuna ait 4.700 tank, zırlı personel taşıyıcı, hafif zırlı araç benzeri savaş araçları çalışır hale getirilmi tır. Rus askeri personeli Suriye’deki üslerde dönüşümlü olarak görev yapmıştır. Her dönemde yaklaşık 2500 ile 4000 askeri personel konu lanmı tır ³⁸³. Suriye’deki operasyonlara 434’  general, 25 bin 738’i subay olmak üzere toplam 63 bin 12 Rus askeri katılmıştır. Operasyonlara katılan askeri personel savaş tecrübesini artırarak Rusya’ya dönmüştür ³⁸⁴.

Rusya Savunma Bakanı Sergey  oygu Suriye’de süregelen savaşın sekizinci yılı olan 2019 yılında çok sayıda silahı tecrübe ettiklerini açıklamıştır. Açıklamasında bu denemeler neticesinde 300 silahı modernize ettikleri, 231 silah türünden yüksek verim aldıkları, 12 silah türünün de üretimine son verdiklerini belirtmi tır ³⁸⁵.

³⁸² Samuel Cranny, “Russian Ground Forces to receive upgraded BMPs and BMPTs in 2020”, **Jane’s Defence Weekly**, 10.01.2020,  evrimi i, <https://www.janes.com/article/93637/russian-ground-forces-to-receive-upgraded-bmps-and-bmpts-in-2020>, 09.10.2020.

³⁸³ Igor Delano , “What Russia Gained From Its Military Intervention in Syria”, **Orientxxi Magazine**, 09.10.2018,  evrimi i, <https://orientxxi.info/magazine/what-russia-gained-from-its-military-intervention-in-syria,2676>, 01.12.2019.

³⁸⁴ G ktu  Efil, “Suriye Silah Deneme  ss  Oldu”, **Ortadoğu Gazetesi**, 03.10.2019, <https://www.ortadogugazetesi.com/gundem/suriye-silah-deneme-ussu-oldu-h8287.html>, 03.11.2019.

³⁸⁵ Sergey  oygu, “Rusya Suriye’deki testlerden sonra 12 çeşit silahın üretimine son verdi”, **Sputnik News**, 22.09.2019,  evrimi i, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201909221040226811-soygu-rusya-suriyedeki-testlerden-sonra-12-cesit-silahin-uretimine-son-verdi/>, 08.04.2020.

Rusların kazanımları sadece silah tecrübeleriyle veya katılan askerin sınıflarına göre mesleki tecrübelerindeki teknik artışla sınırlı değildir. Buna ilave olarak Rusya, gelecekteki muharebelerin planlayıcısı olarak görev yapacak kurmay subaylarını da Suriye'deki harekât bölgesini görmelerini sağlamıştır. Rusya'nın 1979 yılında Afganistan'dan da yaşadığı olumsuzluklar ve koordinesiz mücadelesi yerini kara, deniz, hava ve spetnaz kuvvetlerinin müşterek harekât icra ettiği modern hibrit harekâta bırakmıştır. Rusların Afganistan'da verilen 10.000 zayıat düşünüldüğünde Suriye'de verilen sayıları 40 civarında olan kaybı yok denecek kadar azdır.

Rus askeri pilotların yaklaşık % 75'i Suriye'de hava harekâtına uçak tipine göre bir şekilde katılım sağlamıştır. Hava ve kara kuvvetleri tarafından elde edilen tecrübeler Çin Halk Cumhuriyetiyle ortak icra edilen Vostok-2018 Tatbikatına dâhil edilmiştir³⁸⁶.

Rusya 2018 yılında, 5'inci nesil olarak geliştirdiği dört adet Su-57 savaş uçağını Khmeimim Hava Üssüne göndermiştir. Uçaklar görev uçuşları yapmayı müteakip tekrar Rusya'ya dönmüştür. Benzer görevlendirme 2019 yılında tekrarlanmıştır. Her iki sevkiyatın da amacı geliştirilme safhasında olan 5'inci nesil savaş uçağı Su-57'nin Suriye'de süregelen harekâtlarda görev uçuşlarıyla savaş şartlarında denenmesi ve test edilmesidir. Su-57 uçakları Suriye hava sahasında Amerikan, Türkiye ve İsrail uçaklarıyla aynı zamanda uçması sayesinde sensör gibi durumsal farkındalık sistemlerinin limitlerini denemiştir. Benzer denemeleri yapmak için Su-35 uçakları, Uran-9 Robot tankları ve S-500 Prometheus Füze Sistemlerini de Suriye'de görevlendirmiştir³⁸⁷. Suriye'deki testlerden sonra Su-57 uçakların seri üretimine başlanmıştır.

Suriye coğrafyasında bulunan, özellikle dışarıdan gelen ülkelerin siyasi olarak farklı çıkar ve beklentilerin olduğu dünya kamuoyu tarafından anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra devletler yeni silahlarını deneme, karşılıklı olarak da silah sistemlerinin

³⁸⁶ Igor Delanoë, "What Russia Gained From Its Military Intervention in Syria", **Orientxxi Magazine**, 09.10.2018, Çevrimiçi, <https://orientxxi.info/magazine/what-russia-gained-from-its-military-intervention-in-syria,2676>, 01.12.2019.

³⁸⁷ "Russia's New Su-57 Fighters Undergo Further Testing in Syria", **Military Watch Magazine**, 19.10.2019, Çevrimiçi, <https://militarywatchmagazine.com/article/russia-s-new-su-57-fighters-undergo-further-testing-in-syria-reports>, 20.12.2019.

hareketlerini takip etme gayret ve hesabı içine girmiştir. Radar görüntü izi çok az olan görünmez uçakların bıraktığı radar görüntüleri karşılıklı olarak takip edilmiştir. Çok gizli radar projeleri denenmiş ve son teknoloji tespit, teşhis radarları geliştirilmeye çalışılmıştır. Rusya'nın bölgeye S-400 sistemini konuşlandırmasının en önemli sebeplerinden birinin bu olduğu değerlendirilmektedir. Yapım aşamasında olan henüz seri üretime geçilmemiş S-500 Füze Sistemlerini de Suriye'de bulundurulması benzer gerekçelere dayanmaktadır.

Ruslar tarafından İsrail'e ait F-35 uçakların veya ABD'nin F-22, F-35, Fransız Rafale uçaklarının sinyal istihbaratı üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri de Rus yapımı hava veya yer silah sistemlerini yakından takip etmektedir. Her iki ülkenin yeni piyasaya sürülen hava araçları havadayken birbirlerini tespit ve teşhis gayretlerini sürdürmektedir. Elde edilen elektronik izler her iki taraf için de çok değerli bilgilerdir.

Rusya coğrafyası genel olarak soğuk iklime sahiptir. Yaz dönemlerin de bile Ekvatora yakın bölgeler kadar sıcak şartlar bulunmamaktadır. Hedef tespit sistemlerinde kullandığı termal sistemler sıcak iklime göre hassasiyeti bulunmamaktadır. Arazide çok sayıda ısı kaynağı arasından muhtemel hedeflerin ısı analizini yaparak hedef seçiminde bulunmak için cihazların uygun teknolojiyle donatılması gereklidir. Ruslar bölgedeki faaliyetlerinde bu geri besleme imkânına sahip olmuştur. Bu cihazları kullanan personelin de ayrımı yapabilecek algıya sahip olması eğitimle elde edilebilecek bir yetenektir. Ruslar bölge de bu yeteneği de kazanmıştır. Ruslar Suriye'de bulundukları sürede kara hava koordinasyonu imkân ve kabiliyetlerini geliştirmiştir.

Rus Silahlı Kuvvetleri 3M14 Kalibr Seyir (Cruise) Füzelelerini Suriye'de denemiştir. Farklı zamanlarda 44 Kalibr Seyir Füzesi; Byuan-M Sınıfı Korvet'le Hazar Denizi'nden, Kilo Sınıfı Denizaltı'yla Akdeniz'den Suriye'deki hedeflere nokta atışı yapmıştır. Kalibr Seyir Füzeleleri 2500 kilometre menzilli ve son hedef yaklaşmasında Mach 3 (Sesin 3 Katı) süratle ilerleyen bir cins füzedir. Yeni bir füze cinsi olan Zicron Seyir Füzesi taşıyan iki Rus Savaş Gemisi de Doğu Akdeniz'de

görevlendirilmiştir. Zicron Seyir Füzesi de kara ve deniz hedeflerine Mach 9 süratiyle intikal eden bir saldırı füzesidir³⁸⁸.

Bu yeni silah sistemlerinin vekâlet savaşının sürdüğü Suriye coğrafyasında hibrit harekâtın içerisinde kullanılması, denemelerden sonra hatalarının giderilmesi gibi teknik alanlardan daha fazla stratejik anlama sahip konuları içerisinde barındırır. Bunlardan birincisi basit anlamıyla reklam yapma amacıyla yapılmıştır. Bölgede kullanılan silah sistemleri uluslararası piyasalarda satış amaçlı olarak savunma sanayi fuarlarında sunuma hazır hale getirilmiştir. Silah sistemlerinin muharebe deneyimlerini gösteren film, fotoğraf gibi görsel metaryaller bu fuarlarda potansiyonel alıcılara gösterilebilme imkânına kavuşulmuştur. Dünya'daki bütün ordular bir silah sistemini almadan önce o silah sisteminin gerçek şartlarda kullanılmasının başarı ve performansını görmek istemektedir.

İkinci ve daha ehemmiyetli olarak, yeni sistemler kullanan ülkeler güç gösterisinde bulunmak maksadıyla son teknolojik ürünlerini alana getirerek caydırıcılıklarını arttırır. Bunun anlaşılması açısından yapılan kullanılan yöntemin incelenmesi doğru sonuçlar verecektir. Ruslar Suriye'de tespit edikleri bir hedefi dünyadaki bütün ordularda bulunan hedef yönetim sisteminin genel prensipleri doğrultusunda seçmeleri beklenen ve doğal bir sonuçtur. Suriye'deki bir hedefi en ekonomik ve en yakın ateş destek vasıtasıyla imha etmek için sırasıyla topçu, karadan karaya füze, bölgede bulunan hava kuvvetlerine ait uçaklardan biri seçilebilir. Bunun yerine hedefi Suriye, Irak, İran hava sahalarını kullanarak Hazar Denizi'nden bir savaş gemisiyle veya Akdeniz'de bulunan bir denizaltıdan atılan bir füzeyle vurmak ekonomik açıdan uygun değildir. Bunun bir tek açıklaması güç gösterisinde bulunmaktır.

Savaş gemileri üzerine gelen güdümlü mermilere karşı bazı savunma mekanizmalarına sahiptir. Öncelikle gelen füze tespit edilir ve karşı atılan bir füzeyle vurulmaya çalışılır. Bunda başarı sağlanamazsa uçaksavar sistemleriyle gemiye

³⁸⁸ "Russia Enhances Navy's 3M14 Kalibr Missiles Based On Operational Experience in Syria", **Military Watch Magazine**, 28.09.2019, Çevrimiçi, <https://militarywatchmagazine.com/article/russia-enhances-navy-s-3m14-kalibr-missiles-based-on-operational-experience-in-syria>, 09.04.2020.

yakın mesafeden açılan baraj ateşiyle havada imha edilmeye çalışılır. Zicron Seyir Füzesinin sahip olduğu yüksek sürat sebebiyle 2020 yılındaki günümüz teknolojisindeki füze ve uçaksavar silahları tarafından vurulamamaktadır. Bu nedenle yakın gelecekte silahlanma konsept ve doktrininde önemli bir paradigma değişikliği yaratacaktır. Özellikle uçak gemileri veya büyük su üstü gemileri önemli bir tehditle karşı karşıya kalacaktır. Büyük uçak gemileri yerine küçük gemiler tercih edilecektir. Hibrit savaş konseptinde olduğu gibi dünya üzerinde farklı noktalarda çok sayıda üs kurularak dağılma sağlanmaya ve etki alanı arttırılmaya çalışılacaktır.

2015 yılında Rusya Ulusal Güvenlik Stratejisi küresel savunma, ticaret ve hukuk konularında batı etkisinden bağımsız politikalar etkin şekilde izlemeyi hedeflemiştir. Rusya küresel anlamdaki rolünü artırmak, batıyı zayıflatmak için askeri, politik, ekonomik alanlarda uygulamalar yapma çalışmasına girmiştir. Askeri alanda Suriye'ye girerek batılı komşularına AB ve NATO Hibrit Savaşın başarılı bir uygulamasını göstermiştir ³⁸⁹.

Rusya'nın Özel Güvenlik Şirketi Wagner, askeri istihbarat biriminde özel kuvvetler mensubu olarak görev yaparken emekli olan Yarbay Dmitry Utkin tarafından kurulan bir güvenlik şirketidir. Rus iş adamı Yevgeny Prigozhin tarafından desteklendiği iddia edilmektedir. İş insanı Yevgeny Prigozhin Rus Devlet Başkanı Putin'e oldukça yakındır ³⁹⁰. Wagner Şirketi Suriye'de önemli görevler üstlenmiştir. Şirket tarafından hibrit harekât doğrultusunda Suriye Ordusu ve İran'lı milislerle muharebe alanlarında yer almalarının yanı sıra yerel güçlere eğitim verilmiştir.

İran Haziran 2015 tarihinde Suriye'ye yardım maksadıyla 15.000 asker göndereceğini beyan etmiştir. Söylenen rakamdan daha az olduğu kıymetlendirilen personel aynı yılın Eylül ayına kadar Suriye'ye intikal etmiştir. İran menşeli askeri

³⁸⁹ Sascha-Dominik Bachmann, Håkan Gunneriusson, "Eyes Wide Shut: How Russia's Hybrid Warfare Exposes and Exploits Western Vulnerabilities", **Georgetown Journal of International Affairs**, 18.01.2017, (Çevrimiçi), <https://www.georgetownjournalofinternationalaffairs.org/online-edition/eyes-wide-shut-how-russias-hybrid-warfare-exposes-and-exploits-western-vulnerabilities?rq=gunneriusson,09.10.2019>.

³⁹⁰ "Wagner, shadowy Russian military group, 'fighting in Libya", **BBC News**, 07.05.2020, Çevrimiçi, <https://www.bbc.com/news/world-africa-52571777>, 06.09.2020.

personel sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, başlangıçta yaklaşık olarak 3000 kişinin İran destekli milis, danışman ve savaşçı ismiyle Suriye’de faal olduğu değerlendirilmiştir. Bununla koordineli olarak 30 Eylül tarihinde Rusya hazırlıklarını tamamlayarak hava taarruzlarına başlamıştır³⁹¹. Bu iki yeni gelişme savaşın Suriye yönetimi lehine çevrilmesinde önemli dönüm noktası olarak karşımıza çıkmıştır. Ülkeye giren Hizbullah taraftarlarının sayısı zaman içerisinde artmıştır.

Suriye’de süren savaşa Hizbullah 15.000-20.000 savaşçıyla katılım sağlamıştır. Bunlardan 5000 kadarı tam zamanlı olarak görev yaparken geri kalanı istenilen yer ve zamanda görev almıştır. Bu savaş sırasında ağır zayıatlar vermiş ve 1000 kadar savaşçısını kaybetmiştir. İsrail, gelecekteki İsrail-Hizbullah çatışmasına yönelik olarak Hizbullah silah ve mühimmat stoğunun gerekli miktarda depolandığını düşünmektedir. Hatta öncelikle anti-tank silahları olmak üzere daha da geliştirildiği algısı hâkimdir. Buna ilave olarak yeni katılanlar da dâhil, Suriye muharebe alanında görev yapan savaşçıların tanımadıkları bölgelerde geleneksel savaş anlamında da savaş yapma yeteneklerinin arttırdıkları ihtimali daha da kuvvetlenmiştir³⁹².

Haziran 2013’de Beşşar Esad’a ait kuvvetler, Lübnan Hizbullah’ından aldığı yardımla stratejik önemi olan Suriye’nin en büyük şehri olan Kuseyr’i üç hafta süren yoğun çatışmalardan sonra ele geçirmişti. Kuseyr 30.000 kadar nüfusu, ana yol hattı üzerinde olması ve Lübnan sınırına çok yakın olması münasebetiyle önemli bir yerleşim birimidir. Kuseyr’in Esad’a bağlı kuvvetler tarafından ele geçirilmesi, isyancıların 10 kilometre ilerideki Lübnan sınırından ikmal hattının kesilmesine sebebiyet vermiştir. Bu üstünlük Suriye Ordusunun Halep harekâtını kolaylaştırmıştır³⁹³.

Doğal olarak merkezi hükümetin burayı hedef olarak seçmesindeki maksadın isyancıların ikmal yollarını kesmek, kuzey güney arasında kuvvete kaydırılmasını

³⁹¹ John W. Parker, “Putin’s Syrian Gambit: Sharper Elbows, Bigger Footprint, Stickier Wicket”, **Strategic Perspectives** 25, Center for Strategic Research Institute for National Strategic Studies National Defense University, National Defense University Press, Washington D.C.,06.07.2017, s.17.

³⁹² Benedetta Berti, Yoram Schweitzer, **Hizbollah and the Next War with Israel: Experience from Syria and Gaza**, Strategic Assessment Magazine, The Institute For National Security Studies, Volume 17, No. 3, October 2014, s.24, 25.

³⁹³ Robert Fisk, Patrick Cocburn, Kim Sengupta, **Suriye Cehenneme Düşüş 2011-2014**, İstanbul, Matbuat Yayın Grubu, 2015, s.502-503.

engellemek olduğu söylenebilir. Lübnan sınırından isyancılara silah ve mühimmat ikmalinde bulunması ayrı bir inceleme konusudur.

Farklı ülkeler tarafından gönderilen silahların en son nereye gittiği tam olarak tespit edilememektedir. Robert Fisk bunu Suriye örneğiyle şöyle anlatmıştır : “Batılı güçler Suriye’ye silah ve mühimmat göndermiştir. Resmi olarak “iyi isyancıların” eline geçecek bu silah ve mühimmat kısa süre sonra açgözlü isyancıların eline geçecek bu isyancılar da silahları El Kaide’ye, Iraklı isyancılara, Suriye Ordusuna, Mali’li milislere, Taliban mensubu tetikçilere satacaktır. Çünkü silah demek para demektir”³⁹⁴.

Türkiye Suriye arasında Hatay sorununun çözümünden sonra inişli çıkışlı ilişkiler ve bazı sorunlara rağmen Suriye’nin PKK terör örgütüne destek vermesine kadar uzun soluklu kriz yaşanmamıştır. Suyun paylaşımı gibi konular anlaşmalarla çok ciddi sıkıntılar yaşanmadan çözülmüştür. 1990’lı yıllarda ise ikili ilişkilerdeki en büyük sorun Hafız Esad rejiminin PKK terör örgütüne sağladığı destek olmuştur. Suriye terör örgütünün uzun süre Beka Vadisi’ndeki faaliyetlerine müsaade etmiş, örgüte yardım etmiştir. Şam yönetiminin örgüte sağladığı destek nedeniyle iki ülke arasında gerginlik yaşanmış, savaşın eşiğine gelinmiştir.

Ankara’nın uyguladığı kontrollü tırmandırma politikası neticesinde 1998 yılında PKK terör örgütü lideri Öcalan, Suriye topraklarından çıkarılmıştır. Öcalan’ın sınır dışı edilmesiyle Türkiye-Suriye arasında 20 Ekim 1998 tarihinde Adana Mutabakatı ve Güvenlik İşbirliği Antlaşması imzalanmış, ikili ilişkiler normalleşmeye başlamıştır. Adana Mutabakatı’nın ardından Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in 2000 yılında Hafız Esad’ın cenazesine katılması iki ülke arasındaki karşılıklı diplomatik ziyaretlere öncülük etmiştir³⁹⁵.

Amerika Birleşik Devletlerinin 2003 yılında Irak’ı işgal etmesinden sonra Suriye Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesine daha fazla önem vermiştir. Suriye’nin Amerika Birleşik Devletleri tarafından “haydut devlet” ilan edilmesi, kendi baskı altında

³⁹⁴ Robert Fisk, Patrick Cocburn, Kim Sengupta, **Suriye Cehenneme Düşüş 2011-2014**, İstanbul, Matbuat Yayın Grubu, 2015, s.504-505.

³⁹⁵ Faruk Sönmezoğlu, **Son Onyıllarda Türk Dış Politikası**, İstanbul, Der Yayınevi, 2016, s.171-172.

hissetmesi bu süreci hızlandırmıştır. Uzun bir aradan sonra 2003 yılında karşılıklı üst düzey ziyaretler başlamıştır.

2004 yılında Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Suriye açık bir şekilde PKK’yı terör örgütü olarak kabul etmiş ve kınamaya başlamıştır³⁹⁶. 2005 yılında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer batı dünyasının baskısına rağmen Suriye’ye yaptığı ikinci ziyaret ve 2007’de Suriye ve Türkiye’nin futbol takımları bir dostluk maçı gerçekleştirmesi ilişkileri sağlamlaştıran eylemler olmuştur. Aynı yıl ekonomik anlamda gelişmeler yaşanmış ve “Serbest Ticaret Anlaşması” yürürlüğe girmiştir. Buna göre ticaret hacminde belirgin bir artış meydana gelmiştir³⁹⁷. 27 Nisan 2009 tarihinde iki ülke arasında Savunma ve İşbirliği Anlaşması imzalamıştır³⁹⁸.

Türkiye-Suriye sınırında iki ülkeye ait Silahlı Kuvvetler ortak tatbikat yapılmıştır. İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak bu konudan duyduğu rahatsızlığı şöyle ifade etmiştir; “Bugün, Suriye-Türkiye askeri operasyonu yapılıyor ve bu bizim açımızdan kesinlikle rahatsız edici bir gelişme. Ancak Türkiye ve İsrail arasındaki mevcut stratejik ilişkilerin, Türkiye’nin Suriye ile böyle bir manevraya duyacağı ihtiyacı ortadan kaldıracağına inanıyorum ”³⁹⁹.

2009 yılında Beşar Esad’ın Türkiye ziyareti sırasında iki ülke arasında “Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK)” oluşturulmuştur. Bu çerçevede aynı yıl toplantılar sürmüş ve Ekim 2009’da iki ülke arasında vize muafiyetinin kaldırılması hususunda anlaşmaya varılmıştır. 2010 yılında İstanbul’da “Ortak Bakanlar Kurulu Toplantısı” düzenlenmiştir. 2011 yılında Asi nehri üzerine inşa edilecek “Türkiye-Suriye Dostluk Barajı”nın temel atma töreni yapılmıştır⁴⁰⁰. Bu gelişmelere rağmen

³⁹⁶ Barış Adıbelli, **Emperyalizin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s. 159.

³⁹⁷ Barış Adıbelli, **Emperyalizin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s. 162.

³⁹⁸ Faruk Sönmezoğlu, **Son Onyıllarda Türk Dış Politikası**, İstanbul, Der Kitapevi Yayınevi, 2016, s.581.

³⁹⁹ Zeynep Güranlı, “Türkiye-Suriye Tatbikatı İsrail’de Endişe Yarattı”, 28.04.2009, **Hürriyet Gazetesi**, (Çevrimiçi), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiye-suriye-tatbikati-israil-de-endise-yaratti-11524330>, 26.10.2019.

⁴⁰⁰ Barış Adıbelli, **Emperyalizin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s. 162-163.

“Arap Baharının” başlamasının hemen ardından Suriye-Türkiye ilişkileri anlaşılması zor bir şekilde bozulmaya başlamıştır. Henüz 1991’de Birinci Körfez Savaşı sonrasında Türkiye’nin de desteğiyle anlaşılması güç bir şekilde oluşturulmaya başlanan ve Irak sınırlarımızda Türkiye aleyhine olumsuz etkiler yaratan olayların bir benzerinin 2012 yılında tekrarlanmasına müsaade edilmesi stratejik bakış açısıyla açıklamak oldukça güçtür.

2012 yaz aylarından başlayarak, Suudi Arabistan ve Katar tarafından açık, Amerika Birleşik Devletleri tarafından ise örtük ve çekinceli bir biçimde desteklenen Özgür Suriye Ordusu (Free Syrian Army) üyelerinin farklı ülkelere ait üslerde eğitim aldığı, silahlandırıldığı haberleri Batı ve Türkiye basınında sıkça yer almaya başlamıştır. 2012 yılının sonlarında “ılımlı” Suriye muhalefeti, arkasında Vaşington’un yer aldığı Katar’ın himayesindeki bir toplantıyla yeni bir koalisyon niteliğine bürünmüştür ⁴⁰¹. Malatya/Erhaç’taki 22 Haziran 2012 tarihinde kalkan 173’üncü Filo’da keşif amaçlı görev yapan silahsız RF-4E uçağının Akdeniz üzerinde Suriye’den atılan füze sistemleriyle düşülmesi de iki ülke arasındaki ilişkilerin daha fazla bozulmasına sebebiyet vermiştir ⁴⁰².

Bu gelişmelerden sonra 2013 yılında St.Petersburg’da yapılan G-20 Zirvesinde Amerika Birleşik Devletlerinin yanı sıra; Türkiye, Fransa ve Suudi Arabistan gibi ülkeler güçlü bir askeri müdahale gerektiği görüşünü vurgulayan devletlerdir. Rusya gibi BM Güvenlik Konseyi’nin daimi üyesi olan Çin de, Suriye’ye müdahalenin önünü açacak girişimleri veto hakkının yardımıyla engellemiştir. İtalya, BM kararı olmadan yapılacak bir müdahaleye karşı çıkarken, diğer bazı Avrupa devletleri ile Kanada, Avustralya, Güney Kore ve Japonya gibi ülkelerin de kaygıları olduğu ortaya çıkmıştır ⁴⁰³.

⁴⁰¹ Faruk Sönmezoğlu, **Son Onyıllarda Türk Dış Politikası**, İstanbul, Der Kitapevi Yayınevi, 2016, s.583.

⁴⁰² Tolga Özbek, “Düşürülen Türk RF-4E Keşif Uçağı Tek Uçuyordu”, **Hürriyet Gazetesi**, 23.06.2012, (Çevrimiçi), <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dusurulen-turk-rf-4e-kesif-ucagi-tek-ucuyordu-20830811>, 26.10.2019.

⁴⁰³ “G20: Suriye’ye askeri müdahale tartışılıyor”, **BBC News**, 05.09.2013, (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/09/130905_g20_suriye_rusya, 26.10.2019.

24 Kasım 2015 tarihinde Türkiye-Suriye sınırında SU-24 tipi bir Rus savaş uçağı düşürülmüştür.⁴⁰⁴ Rus devlet adamları olayın hemen başlangıcında uçağın yerden açılan ateşle düşürüldüğünü açıklamıştır. Rusya'nın bu açıklamayı yapmasının sebebi Rus Hava Kuvvetlerine ait bir savaş uçağının bir başka devlet tarafından düşürülmesinin karşılığında alınabilecek karşı tedbirlerin ekonomik yaptırımları aşabilmesi tehlikesidir. Ruslar Türk resmi makamlarına bu konuda manevra alanı kazandırmaya çalışmıştır. “Yerden açılan ateş” vekâlet savaşlarının sürdüğü bir coğrafya da hukuki açıdan boşluk dolu bir konuma tekabül etmektedir. Türkiye tarafından ilk yapılan resmi açıklama “ kimliği (aidiyeti) belirli olmayan savaş uçağı sınırımızı aştığından dolayı angajman kuralları gereği F-16'lar tarafında düşürüldü ” şeklinde olmuştur.

Suriye'nin kuzeyinde para karşılığı kiralanan veya farklı bir ifadeyle maaş bağlanan insanlardan oluşturulan PKK (YPG) terör örgütü mensupları alanı kontrol etme çabası göstermektedir. Fırat Nehri'nin doğusunda ABD tarafından para ve lojistik destek sağlanmanın ötesinde hava savunma örtüsü de sağlanmaktadır. Bu tutum NATO müttefiki olan iki ülke arasında anlaşılması ve kabul edilmesi imkânsız durum yaratmaktadır. Benzer bir durum da Rusya ile Fırat Batısında yaşanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti güneyinde PKK'lı teröristlere kurdurulmak istenen koridorun bir kısmın arazisini Suriye'nin kuzeyinde yaşayanlardan oluşan Özgür Suriye Ordusuyla beraber Türk Silahlı Kuvvetleri ele geçirmiştir. 24 Ağustos 2016 tarihinde Fırat Kalkanı ve 20 Ocak 2018 tarihinde başlatılan Zeytin Dalı Harekâtıyla Bab, Azez, Afrin bölgelerinde kontrol sağlanmıştır. Suriye Devleti'nin bölgeyi kontrol edememesi halinde gelecekte daha ileri bölgelere harekât yapılarak tehdidin ortadan kaldırılması gereklidir.

2011-2014 yılları arasında Suriye Ordusu 65.803 kayıp vermiştir. Bu rakam askerlik çağında olan nüfusun %10'una denk gelmektedir. Birinci Dünya Savaşında Avrupa'da verilen zayıat oranıyla yaklaşık olarak aynıdır. İsyancı grupların 46.301

⁴⁰⁴ “Rus savaş uçağı sınırı ihlal etti, Türk F-16'lar düşürdü”, **NTV Haber**, 24.11.2015, (Çevrimiçi), https://www.ntv.com.tr/turkiye/rus-savas-ucagi-dusuruldu,_mP74HrTmEe3cc8qXBIqrA, 27.10.2019.

kaybının 15.422'si Suriyeli olmayan yabancı savaşçılardır⁴⁰⁵. Yukarıdaki rakamlara günümüzde 2020 yılına kadar devam eden sayılar eklendiğinde Suriye'nin zayiatı 100.000'e yaklaşmıştır. Bu orandaki büyük zayıatlar vekâlet savaşlarının yıkıcı etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Suriye'de 2011'den bu yana devam eden savaş kaybetmesine neden olmuş ve komşu ülkelerle Avrupa'ya göçün kapısını aralamıştır. 2020 yılı itibariyle Suriye'deki çatışmalar nedeniyle 11 bin milyon kişi insani yardıma muhtaç hale gelmiştir. Yaklaşık 9 milyon kişinin de yeterli gıdaya erişimi bulunmamaktadır⁴⁰⁶. Suriye iç savaşı 21'inci yüzyıldaki insani felaketlerden biridir. Gıda fiyatlarındaki artış sonucunda 2015 yılında 1kg ekmek fiyatı Deyrizor'da 3.500 (18 dolar) Suriye Lirasına ulaşmıştır⁴⁰⁷.

Olayların başladığı 2011 yılından 2016 yılına kadar 470.000'den fazla insan ölmüş, 1.9 milyon insan yaralanmıştır. Milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmıştır. Suriye; Devlet hastanelerinin yarısından çoğu kapandığı, öğrencilerin yaklaşık yarısının okula gidemediği, halkın %80'inin fakirlik içinde yaşadığı ülkeye dönüşmüştür. Aşılama yapılamadığından geçmişte görülmeyen çok sayıda salgın hastalık geri dönmüştür. Şehirler ve içindeki yüzlerce tarihi eser yıkılmıştır. UNESCO'nun kültürel miras olarak belirlediği altı bölgenin beşi zarar görmüş veya yıkılmıştır. Ortalama insan ömrü 70 yaş yerine 55 yaşa düşmüştür⁴⁰⁸.

Suriye'deki devam eden savaşı sonlandırmak söylemiyle başlayan Astana görüşmelerinin ilki 23 Ocak 2017'de Türkiye, Rusya, İran'ın garantörlüğünde başlamıştır. Muhalifler ve hükümet yetkilileri ilk kez aynı çatı altında ve hatta aynı masada bir araya gelmiştir. Görüşmeler sırasında Suriye sorununun askeri yöntemlerle çözülemeyeceği ifade edilirken, çatışmaların kısa sürede sonlandırılması

⁴⁰⁵ William Harris, **Quicksilver War**; Syria, Iraq and the Spiral of Conflict, New York, Oxford University Press, 2018, s.58.

⁴⁰⁶ Şam heyeti, "Cenevre'deki Suriye görüşmelerini terk etti: Esad rejimi Türkiye'nin kınanmasını istedi", **Euronews**, 25.11.2019, (Çevrimiçi), <https://tr.euronews.com/2019/11/25/suriye-anayasa-komitesi-gorushmelerinin-2-turu-basladi>, 28.08.2020.

⁴⁰⁷ Linda Matar ve Ali Kadri (Hiroyuki Aoyamanın), **Syria: From National Independence to Proxy War**, ebook, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1007/978-3-319-98458-2> (11-07-2019), Gewerbestrasse 11, 6330 Cham, Switzerland, Springer Nature, 2019, s.262.

⁴⁰⁸ Christopher Phillips, **The Battle for Syria: International Rivalry in The New Middle East**, Ceredigion/Wales, Gomer Press Ltd (Yale University Press), 2016, s.1.

ve ateşkes sağlanması amaçlanmıştır. Görüşmelerde ilk somut adım atılarak İdlib genelinde, Halep, Hama, Humus, Lazkiye, Dera ve Kuneytra'nın bazı kesimleri ile Şam'ın Doğu Guta bölgelerinde çatışmasızlık bölgeleri olarak belirlenmiştir. Bu bölgelerde hava unsurları dâhil her türlü silah kullanımının durdurulması, buralara acil, kesintisiz insani yardımın sağlanmasında ve anayasa komitesinin kurulması üzerinde uzlaşmıştır. İlk Türk askeri birlikleri aynı yılın Ekim ayında İdlib'e girmiştir ⁴⁰⁹.

Astana'dan çıkan ve üç garantör ülkenin yayımladığı bildiride Suriye sorununa askeri bir çözümün mümkün olmadığı ve sadece siyasi yollarla çözülebileceğine yönelik kanaat getirilmiştir. Ateşkesin devamı ve IŞİD ve El Nusra'ya karşı ortak mücadele ön plana çıkmıştır. Vashington Astana'ya heyet göndermemiş, bunun yerine ABD'nin Kazakistan Büyükelçisi toplantılara gözlemci sıfatıyla katılmıştır ⁴¹⁰.

Suriye iç savaşının farklı cephelerinde bulunan grupları temsil eden üyelerden oluşan ve ülkenin yeni anayasasını hazırlamakla görevlendirilen oluşuma Suriye Anayasa Komitesi adı verilmiştir. BM Suriye Özel Temsilcisi Pedersen başkanlığında 30 Ekim 2019 tarihinde Cenevre'de Suriye Anayasa Komitesi toplantılarının ilk turu düzenlenmiştir. Suriye Anayasa Komitesinde 45 üyeden oluşan bir alt komisyonun oluşturulmuştur. Alt komisyonun oluşturduğu taslakları, 150 kişilik büyük yapının onaylaması, karar alınması için ise üyelerin en az yüzde 75'inin "evet" oyu gerektiği kararlaştırılmıştır ⁴¹¹.

Alt komisyonda 15 üyenin Suriye hükümetini, 15 üyenin muhalif grupları, kalan 15 üyenin ise Suriye sivil toplumunu temsil etmesi kararlaştırılmıştır. Anayasa Komitesi toplam 150 üyeden oluşmuştur. Bu üyelerin 50'si Suriye hükümeti tarafından seçilmiş isimler, 50 üye muhalefeti temsil eden, kalan 50 üye de BM Suriye Özel Temsilcisi tarafından Komite'ye davet edilmiş kişilerden oluşmuştur.

⁴⁰⁹ "Dünden Bugüne Astana Görüşmeleri", **TRT Haber**, 09 Aralık 2019, (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/duyenda-bugune-astana-gorusmeleri-445403.html>, 28.08.2020.

⁴¹⁰ Rengin Arslan, "Astana Suriye görüşmeleri: Ne oldu; bundan sonra ne olacak?", **BBC News Türkçe**, 25.01.2017, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38741741>, 27.08.2020.

⁴¹¹ "Şam heyeti, Cenevre'deki Suriye görüşmelerini terk etti: Esad rejimi Türkiye'nin kınanmasını istedi", **Euronews**, 25.11.2019, (Çevrimiçi), <https://tr.euronews.com/2019/11/25/suriye-anayasa-komitesi-gorusmelerinin-2-turu-basladi>, 28.08.2020.

Komitenin çalışmalarına başlamasından bir gün önce Suriye'nin kuzeydoğusunda PKK (YPG) sürecin dışında bırakıldıklarını ifade ederek görüşmelerden çıkacak sonuçların kendilerini bağlamayacağını ifade etmiştir. Suriye Anayasa Komitesinin nihai hedefi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından alınan ve onaylanan kararların pratikte hayata geçirilebilmesini sağlamaktır. Aralık 2015'te oy birliğiyle kabul edilen 2254 sayılı BMGK kararı, Suriye'de silahların bırakılması ve demokratik seçimlerin düzenlenmesi hedeflemiştir. Ancak bugüne kadar taraflar arasında uzlaşa sağlanamamıştır⁴¹².

⁴¹² “Suriye Anayasa Komitesi hakkında neler biliniyor?”, **BBC News Türkçe**, 30.10.2019, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50230137>, 29.08.2020.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME

Yanma ve patlama sonucunda yüksek oranda enerjinin ortaya çıktığı iki fiziksel olaydır. Bu iki olayın arasındaki en büyük fark zamandır. Patlama çok kısa bir süre içerisinde gerçekleşirken, yanma daha fazla bir zaman aralığında ve yavaş yavaş gerçekleşmektedir. Geleneksel savaşlar patlamaya benzerken, vekâlet savaşları yanmaya benzemektedir. Vekâlet savaşları uzun sürmesine ve daha düşük yoğunlu gözükmese rağmen ortaya çıkardığı etki geleneksel savaşlarla boy ölçüşür niteliktedir. Buna ilave olarak vekâlet savaşını yönlendiren, yöneten devletlere ekonomik ve sosyal maliyetini asgariye indirme imkânı sunmaktadır.

Nükleer silahların yayılma ve kullanılma ihtimali gelişmiş ülkelerin tercih etmediği bir durumdur. Bu nedenle büyük güçler kendi menfaatlerine uygun hareket tarzları geliştirirken karşı karşıya gelmek istememektedir. Nükleer silahlara sahip güçler açısından bu riski düşürmenin en iyi yolu vekâlet unsurlar aracılığıyla savaşmaktır.

Gelişmiş ülkeler savaşların getirdiği yıkımın ardından tam güvenlik anlayışını benimsemiş ve geleneksel savaşların yerine vekâlet savaşlarını kullanmayı tercih etmiştir. Batı ülkelerinin en son tercihi geleneksel savaşlara ülkelerinin katılmasıdır. Batının güvenlik algısındaki değişim, güvenliğin sadece devlet için değil vatandaşları için de olduğunu şekliindedir. Gelişmiş ülkelerde yaşayan insanlar kendi askerlerinin dünyanın uzak coğrafyalarında ölmesini istememektedir. Her gün verilen zayıatlar neticesinde yapılan harekâtların gerekçeleri dahi sorgulanmaktadır. Örneğin Amerika Birleşik Devletlerinin Başkanlık seçim propagandalarında her iki taraf da Afganistan ve Irak gibi bölgelerden askerlerin çekileceği beyan etmiştir.

Büyük stratejiye yönelik hedeflerin ele geçirilmesinin iktisadi, insani bedelleri oldukça fazladır. Bu bedellerin orta ve küçük ölçekli devletler tarafından ödenmesi gelişmiş ülkelerin en çok istediği ve beklediği durumdur. Bu ifadeden artık geleneksel savaşların bittiğini bütün savaşları gelecekte bütün savaşların vekâlet savaşları olarak icra edileceği sonucuna ulaşmak yanlış ve eksik bir değerlendirme

olacaktır. Günümüz ve yakın gelecekte vekâlet savaşlarının ağırlığı artacaktır. Ancak, geleneksel savaş ihtimali tarihsel sıklığı azalmasına rağmen yerini koruyacaktır.

Gelişmiş ülkeler kendi ülkelerinde sorun çıkarabilecek insanları sıcak çatışma bölgelerine vekâlet savaşçısı ismiyle göndermektedir. Hedef ülkelerin demografik yapılarını da değiştirmeyi kendilerine amaç edinmiş güçler kendi ülkelerinin demografik yapılarını azami korumaya çalışmaktadır.

Amerika Bileşik Devletleri 2030 yıllarda Çin Halk Cumhuriyetiyle girmeyi düşündüğü askeri mücadele öncesinde hasmını olabildiğince yıpratmayı planlamaktadır. Amerika Çin’le direk askeri mücadeleye girmeden önce Hindistan’la savaşmasını temin etmek gayretini göstermektedir. Ayrıca Çin’e giden doğal kaynakların enerji başta olmak engellemesine çalışılmaktadır. Çin’in doğal kaynak temin ettiği veya yatırım yaptığı ülkelerdeki varlığını tehdit etmenin en ekonomik yolu Amerika Birleşik Devletlerinin kendisine müzahir gruplarla Çin’e karşı vekâlet savaşları başlatmasıdır. Bunun en son safhasında Çin anakarasında Uygur Türklerinin ve Kuzeydeki diğer Türk Devletlerinden insanların Çin’e karşı vekâlet savaşında kullanılmasının düşünüldüğünü değerlendirmekteyim.

Savunma bütçeleri devletlerin gayri safi milli hâsılasına göre yüzdesel olarak hesaplanmakta ve yıllara sarıh olarak genellikle aynı kalmaktadır. Vekâlet savaşlarını planlayan ve icra eden ordular geleneksel savaş kuvvetlerini de korumaya çalışmaktadır. Buna rağmen kuruluş ve önceliklerinde bazı değişiklikler zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Bir devlet tarafından savunma yatırımlarına ayrılan kaynak, kazanılmak istenilen yeteneklere göre farklı platformlara tahsis edilmektedir.

Vekâlet savaşı icra etmek isteyen devletler özellikle istihbarat toplama imkân ve kabiliyetlerini geliştirme gayretine girmektedir. Bu nedenle insansız hava araçları, elektronik dinleme, kestirme araçlarına fazla miktarda yatırım yapılmaktadır. Ayrıca, personelin sınıf dağılımı da etkilenmektedir. İstihbarat, özel kuvvetler personelinin ordu içerisindeki mevcudu artmaktadır. Belli sınıfların artışı diğer sınıflara ait personelin azalışı anlamına gelmektedir. Geleneksel savaşlar için gerekli olan kaynak ve personelin bir kısmının başlangıçtan itibaren vekâlet savaşlarına yönelik olarak

seçilmektedir. Orduların kuruluş yapılarında vekâlet savaşlarına yönelik yapılanma artmaktadır.

Çok milletli-devlet modeline benzeyen devletlerde vekâlet savaşlarını başlatmak diğer modellere göre daha kolaydır. Eski Yugoslavya, Rusya'da Çeçenistan ve çok sayıda Ortadoğu devleti bunlara örnek olarak gösterilebilir. Ortadoğu devletlerinde etnik farklılıkların yanı sıra mezhepsel eğilimler ön plana çıkmakta veya çıkarılmaktadır. 21'inci Yüzyılda, sosyolojik anlamda millet olma vasfını tamamlayamamış devletlerde yaşayan halkın vekâlet savaşlarına maruz kalma ihtimali oldukça fazladır.

Çok sayıda Arap Devletinde ve Afrika'da yaşayan halk aşiret/kabile yapısından kurtulamamıştır. Hızlı nüfus artışlarına rağmen eğitim alanında yeterli ilerleme sağlanamamıştır. Petrol zengini olan ülkeler istisna olmak üzere kişi başına düşen milli gelir seviyeleri oldukça düşüktür. Bu ülkelerin üretim yetenekleri oldukça sınırlıdır. Afrika ve Arap ülkeleri başta olmak üzere yukarıda sayılan nedenlerin etkisi ve büyük güçlerin kışkırtmasıyla vekâlet savaşları artarak devam edecektir.

Teknolojinin gelişmesiyle beraber milli birliğini sağlayamamış devletler eskiye nazaran daha fazla etkiye açıktır. Eğitim düzeyi düşük, nüfus artışı hızlı, işsizlik oranı yüksek toplumlar etkilenmeye ve yönlendirilmeye karşı hassastır. Eskiden çok sayıda casusla yapılabilen toplum mühendisliği, günümüzde sosyal medya ve internet üzerinden yapılan yayınlarla da uygulanabilmektedir. Teknolojideki ilerlemeler stratejik iletişim yöntemlerini kullanarak hedef toplum üzerinde etki yaratmayı kolaylaştırmıştır.

Siber savaşlar vekâlet savaşları ve hibrit harekâtın ayrılmaz parçasıdır. Bilgisayar teknolojileri savaşa ayrı bir boyut olarak eklenmiştir. Siber savaş stratejik iletişim, psikolojik harekât gibi konular destek verebildiği gibi başlı başına ayrı, yıkıcı bir etki yaratabilecek imkân ve kabiliyete sahiptir. Her bilgisayar ve akıllı telefon hedef kitle olarak ele alınma potansiyeline sahiptir.

İnsanoğlunun kırsal alandan şehirlere gittikçe artan oranda göç etmesi savaşlara yönelik genel planlamaları değiştirmiştir. Gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere ait

coğrafyalarda yapmayı planladığı harekât modellemelerinde hızlı nüfus artışı ve nüfusu kalabalık olan büyük şehirler ayrı bir sorun sahası olarak karşılına çıkmaktadır. 20'nci yüzyılda olduğu gibi şehirlerin bombalanması 21'inci yüzyılda kabul edilmeyeceğine göre vekâlet savaşları yine tercih edilecek yöntem olacaktır.

Hava kuvvetleri ve nokta atışı yapan akıllı mühimmatların günümüz dünyasındaki muharebelere etkisi oldukça fazla olmuştur. Bu etki neticesinde gelişmiş ülkeler kara gücü olarak kendi kara kuvvetleri yerine yerel ve yabancı savaşçılardan oluşturulan kara güçlerini kullanma eğilimini göstermeye başlamıştır. Savunma sanayileri de bu durumdan oldukça memnun gözükmektedir. Büyük devletlerde yüksek teknoloji silah sistemleri ve mühimmatlar üreten şirketler yüksek rakamlarda satışlar yapabilmektedir.

Silah lobileri vekâlet savaşlarından da kâr etmeyi başarabilmektedir. Gelişmiş ülkeler Suriye örneğinde olduğu gibi vekâlet savaşlarının yapıldığı coğrafyayı yeni silah sistemlerinin deneme alanı olarak görmektedir. İnsanların hayatını kaybettiği çatışmalar sürecinde yapılan deneyler silah pazarlama fırsatı olarak değerlendirilmektedir. Oyun kurucu ülkeler, kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirme faaliyetlerini sürdürür, yeraltı ve yer üstü kaynaklarına sahip çıkar, silah satışlarıyla yüksek gelir elde ederken, hedef ülkede yaşayan insanlar hayatlarını kaybetmektedir.

Batının geleneksel harp yerine vekâlet savaşlarını tercih etmesine zorlayıcı etkilerinden biri de zorunlu askerlik sisteminin olmamasıdır. Refah seviyesi artmış ülkelerin zorunlu askerlik sistemi olmadan büyük ordular oluşturulması ve bunların personel yönünden sürekli olarak desteklenmesi önemli bir sorun sahası olarak karşılına çıkmaktadır. Ancak, bu ülkeler dünyanın değişik bölgelerini de şekillendirmekten de geri durmamaktadır.

Çok sayıda insanın hayatına mal olan günümüzdeki taarruzi vekâlet savaşları, hem savaşın haklılığı (jus ad bellum) hem de savaşın adaletle (jus in bello) geleneksel kuralları çiğnemenin sürdürülmesine tamamıyla aykırı yöntemlere sahiptir. Savunma vekâlet savaşları ise Türkiye Cumhuriyetinin uyguladığı yöntem ve teknikler gibi uygulanması kaydıyla savaşın haklılığı ve adaletle sürdürülmesi

kapsamında insanlık onurunu kırmamaktadır. Etnik temizlik yapılması ne kadar büyük suçsa Suriye’de olduğu gibi insanları kendi vatanlarından zorla göndererek demografik temizlik yapmak da o kadar büyük suçtur. Özellikle bu demografik değişiklik sonrasında dışarıdan insan toplulukları getirerek tarihte olmayan oluşumları hedeflemek insanlık tarihine kara bir leke olarak yazılacaktır.

PKK (YPG) kullanılarak vekâlet savaşı icra edilmektedir. Amaç İsrail’in güvenliğini sağlayan suni oluşumları ortaya çıkarmaktır. Ancak, bu faaliyetlerin sürdürülebilirliği ve kalıcılığı oldukça zordur. Doğanın suni oluşumları zaman içinde yok etme gibi kararlılığı vardır. Gelecekte ABD ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında meydana gelecek uluslararası mücadele tahminlerin ötesinde sert gerçekleşecektir. Bu süre zarfında Türkiye Cumhuriyeti Suriye’nin kuzeyindeki gelişmelerle daha yakından ilgilenme fırsatını bulacaktır.

SONUÇ

Sun Tzu'nun binlerce yıl önce dediği gibi önemli olan savaşmadan kazanmaktır. Gelişmiş ülkeler en az maliyetle siyasi hedeflerine ulaşma gayreti içerisinde. Vekâlet savaşı ve hibrid harekât kavramları hasım ülkeleri en az maliyetle şekillendirmek maksadıyla büyük güçler tarafından kullanılan, hedef ülke içinde ve uluslararası düzeyde sonuçları olan harekât biçimleridir.

Son yıllarda modern devletler tarafından “Smart Defence” isimli akıllı savunma yeni bir güvenlik konsepti ortaya konmaktadır. Özellikle AB'ye yeni üye olan veya üye olmak için sıra bekleyen küçük devletlerin savunma harcamaları azaltılarak bütçe açıkları AB standartlarına indirgenmeye çalışılmaktadır. Ancak bu husus Rusya ile sınır komşusu olan ve demografik yapısı karışık Ukrayna'da başarılı olmamış geri döndürülmesi zor, iç ve dış güvenlik sorunlarına sebebiyet vermiştir. Güvenlik çalışmaları yapılırken ülkelerin kendilerine özel iç ve dış dinamiklerinin dikkate alınması ve Silahlı Kuvvetlerin önemi bir defa daha ortaya çıkmıştır.

Ülkemiz ve yakın çevresinin stratejik önemi değerlendirildiğinde geleneksel veya vekâlet savaşlarına karşı mücadele edebilecek yeterli milli güç unsurlarına sahip olunması hayati öneme sahiptir. Bazı güç odakları tarafından yayılmak istenen geleneksel savaşların zamanının bittiği algısı kesinlikle doğru değildir. Yakın gelecekte vekâlet savaşlarıyla geleneksel savaşlar arasında geçişkenlik ani olabilecektir. Özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyada güçlü olmak olmazsa olmaz şarttır.

KAYNAKÇA

BİRİNCİL KAYNAKLAR

I. ABD DEVLET BELGELERİ, RAPORLARI

U.S. Congressional Research Service “Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response” (2019)

U.S. Congressional Research Service “The Islamic State and U.S. Policy” (2018)

U.S. Congressional Research Service “Foreign Aid: An Introduction to U.S. Programs and Policy”(2018)

U.S. Congressional Research Service “A New Authorization for Use of Military Force Against the Islamic State: Issues and Current Proposals”(2017)

U.S. Congressional Research Service “A Shift in the International Security Environment: Potential Implications for Defense” (2018)

U.S. Congressional Research Service “2001 Authorization for Use of Military Force: Issues Concerning Its Continued Application” (2015)

U.S. Congressional Research Service “Defense: FY2017 Budget Request, Authorization, and Appropriations” (2017)

U.S. Congressional Research Service “Transatlantic Perspectives on Defense Innovation: Issues for Congress” (2018)

U.S. Congressional Research Service “Artificial Intelligence and National Security”(2018)

U.S. Congressional Research Service “U.S.-EU Cooperation Against Terrorism”(2016)

U.S. Congressional Research Service “Coalition Contributions to Countering the Islamic State” (2016)

US Congressional Research Service “FY2018 National Defense Authorization Act”(2018)

US Congressional Research Service “A Guide to U.S. Military Casualty Statistics: Operation Freedom’s Sentinel, Operation Inherent Resolve, Operation New Dawn, Operation Iraqi Freedom, and Operation Enduring Freedom” (2015)

US Congressional Research Service “Iran’s Foreign and Defense Policies” (2018)

US Congressional Research Service “Iraq: Background and U.S. Policy (2017)

US Congressional Research Service “U.S. Periods of War and Dates of Recent Conflicts” (2018)

US Congressional Research Service “Russia: Background and U.S. Policy” (2017)

US Congressional Research Service “Flashpoints in Syria and Iraq Create Challenges for U.S. Policy” (2018)

US Congressional Research Service “Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response” (2019)

ABD Savunma Bakanlığının, 02 Mayıs 2019 tarihli ABD Kongresine Hazırladığı Yıllık Rapor, “**Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2019**” (A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2000)

ABD Savunma Bakanlığının, 07 Nisan 2015 tarihli ABD Kongresine Hazırladığı Yıllık Rapor, “**Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2015**” (A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2000)

US Department of Defense Strategic Guidance ,
“Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense”, 05.01.2012.

US Department of Defence 2016 Budget Request

US Department of Defence 2017 Budget Request

US Department of Defence 2018 Budget Request

US Department of Defence 2019 Budget Request

US Department of Defense Office of Economic Adjustment, 2014

Financial Summary Tables of 2016 (**Department of Defense Budget**)

Financial Summary Tables of 2017 (**Department of Defense Budget**)

Financial Summary Tables of 2018 (**Department of Defense Budget**)

Financial Summary Tables of 2019 (**Department of Defense Budget**)

Green Book For 2000, National Defense Budget Estimates For FY 2000, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) March 1999.

Green Book For 2001, National Defense Budget Estimates For FY 2001, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) March 2000.

Green Book For 2002, National Defense Budget Estimates For FY 2002, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) August 2001.

Green Book For 2003, National Defense Budget Estimates For FY 2003, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) March 2002.

Green Book For 2004, National Defense Budget Estimates For FY 2004, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) March 2003.

Green Book For 2005, National Defense Budget Estimates For FY 2005, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) March 2004.

Green Book For 2006, National Defense Budget Estimates For FY 2006, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) April 2005.

Green Book For 2007, National Defense Budget Estimates
For FY 2007, Office Of The Under Secretary Of Defense
(Comptroller) March 2006.

Green Book For 2008, National Defense Budget Estimates
For FY 2008, Office Of The Under Secretary Of Defense
(Comptroller) March 2007.

Green Book For 2009, National Defense Budget Estimates
For FY 2009, Office Of The Under Secretary Of Defense
(Comptroller) June 2008.

Green Book For 2010, National Defense Budget Estimates
For FY 2010, Office Of The Under Secretary Of Defense
(Comptroller) June 2009.

Green Book For 2011, National Defense Budget Estimates
For FY 2011, Office Of The Under Secretary Of Defense
(Comptroller) March 2010.

Green Book For 2012, National Defense Budget Estimates
For FY 2012, Office Of The Under Secretary Of Defense
(Comptroller) March 2011.

Green Book For 2013, National Defense Budget Estimates
For FY 2013, Office Of The Under Secretary Of Defense
(Comptroller) March 2012.

Green Book For 2014, National Defense Budget Estimates
For FY 2014, Office Of The Under Secretary Of Defense
(Comptroller) May 2013.

Green Book For 2015, National Defense Budget Estimates For FY 2015, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) April 2014.

Green Book For 2016, National Defense Budget Estimates For FY 2016, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) March 2015.

Green Book For 2017, National Defense Budget Estimates For FY 2017, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) March 2016.

Green Book For 2018, National Defense Budget Estimates For FY 2018, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) August 2017.

Green Book For 2019, National Defense Budget Estimates For FY 2019, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) April 2018.

Green Book For 2020, National Defense Budget Estimates For FY 2020, Office Of The Under Secretary Of Defense (Comptroller) May 2019.

ABD Beyaz Saray Resmi Web Sayfası, “U.S National Debt”, 26 Temmuz 2011, (Çevrimiçi), <https://obamawhitehouse.archives.gov/infographics/us-national-debt>, 10.01.2020.

Ukrayna Milli Savunma Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 05.06.2017, Çevrimiçi, <http://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html>, 05.06.2019.

Ukrayna Milli Savunma Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, 16.04.2020, Çevrimiçi, [http:// www. mil. gov. ua/ ministry/istoriya.html](http://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html), 16.04.2020.

Secretary of the Air Force Public Affairs, “Next X-37B Orbital Test Vehicle Scheduled to Launch”, **United States Space Force**, 27.10.2019, Çevrimiçi, [https:// www. spaceforce. mil / News/Article/2177702/next-x-37b-orbital-test-vehicle-scheduled-to-launch](https://www.spaceforce.mil/News/Article/2177702/next-x-37b-orbital-test-vehicle-scheduled-to-launch), 08.09.2020.

Borisov, Yury : “Syrian conflict gives opportunity to gain experience in maintaining Russian military hardware”, **Rusya Savunma Bakanlığının Resmi İnternet Sitesi (Ministry of Defence of the Russian Federation)**, 31.10.2017, Çevrimiçi, [http :// eng .mil . ru /en /news _ page / country / more.htm?id=12149080@egNews](http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12149080@egNews), 02.01.2020.

İkincil Kaynaklar

Kitaplar

Andrew Mumford, : **Proxy Warfare**, Cambridge, Polity Press, 2013

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık, 1994

Ahmet Tetik : **Teşkilat-ı Mahsusa (Umûr-ı Şarkîye Dairesi) Tarihi Cilt I:1914-16**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018

- Ahmet Tetik : **Teşkilatı-ı Mahsusa (Umûr-ı Şarkiye Dairesi) Tarihi Cilt II:1917, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018**
- Amos C. Fox : **Hybrid Warfare: The 21st Century Russian Way of Warfare**, Kansas, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, 2017
- Anthony J. Masys : **Security by Design Innovative Perspectives on Complex Problems**, Cham/Switzerland, Springer Nature Switzerland AG, 2018
- Ale J. Dequesada : **The Hunt For Pancho Villa: The Columbus Raid and Pershing's Punitive Expedition 1916-17**, Oxford/London, Osprey Publishing, 2012
- Atalay Kocatepe : **Silahlı Çatışma Hukuku Açısından Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri El Kitabı**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2011
- Atalay Kocatepe : **Silahlı Çatışma Hukuku Kapsamında Harp Esirleri ve Hukuki Statüleri**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2011

Ana Gonzalez-Pelaez :

Barry Buzan : **International Society and the Middle East**, New York, Palgrave Macmillan, 2009

Aleksandr Dugin : **İnsanlığın Ön Cephesi Avrasya**, Ankara, Kaynak Yayınları, 2017

Aleksandr Dugin : **Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım**, Çeviren: Vügar İmanov, İstanbul, Küre Yayınları, 2018 (10.Baskı)

Alex J. Bellamy : **Security Communities and Their Neighbours Regional Fortresses or Global Integrators?**, New York , Palgrave Macmillan, 2004

Barış Adıbelli : **Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012

Barry Buzan : **People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations**, Sussex, Wheatsheaf Books LTD,1983

Beril Dedeoğlu : **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Yenyüzyıl Yayınları, 2014

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi,

Levent/İstanbul, İnterpress Basın ve Yayıncılık A.Ş., 1986

Carl Schmitt : Siyasal Kavramı, İstanbul, Metis Yayıncılık, 2006

Christopher Spearin : **Private Military and Security Companies and States Force Divided**, Toronto, Ontario, Canada, Department of Defence Studies Royal Military College of Canada /Canadian Forces College, 2017

Christopher Daase,

James W. Davis : **Clausewitz on Small War**, New York Oxford University Press, 2015, Carl Von Clausewitz, On War, Çeviren: Michael Howard and Peter Paret, New York, Oxford University Press, 2007

Colin Imber : **The Ottoman Empire, 1300–1650: The Structure of Power**, New York, Palgrave Macmillan, 2002

Christopher Phillips : **The Battle for Syria: International Rivalry in The New Middle East**, Ceredigion/Wales, Gomer Press Ltd (Yale University Press), 2016

David Campbell : **Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity**, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1992

David H. Ucko : **The New Counterinsurgency Era; Transforming The U.S. Military For Modern Wars**, Washington D.C, Georgetown University Press, 2009

David C. Gompert,
Hans Binnendijk,
Bonny Lin : **Blinders, Blunders, and Wars : What America and China Can Learn**, RAND Corporation, 2014

Efraim Inbar : **Israel's National Security; Issues and Challenges Since the Yom Kippur War**, Abingdon / Oxon, Routledge, 2008

Erhan Büyükakıncı : **Savaş Kuramları**, Çeviren: Özgün Erler Bayır, Özden Selcen Sarı, Ankara, Liberte Yayın Grubu, 2015

Eric Hoffer : **Kesin İnançlılar**, İstanbul, İdil Matbaası, 2011

Faruk Sönmezoğlu : **Son Onyıllarda Türk Dış Politikası**, İstanbul, Der Yayınevi, 2016

Field Manual (FM) 3-22, Army Support to Security Cooperation, Washington, DC, 2013

Friedrich Steinhäusler,

Frances L. Edwards : **NATO and Terrorism and Civil Protection On
Scene: New Challenges**, Dordrecht/The Netherlands,
Published by Springer, 2007

Geoffrey Parker : **The Military Revolution: Military Innovation
And The Rise Of The West, 1500-1800**,
Cambridge, Cambridge University Press, 1996

Gülden Ayman : **İyi Komşuluğun Formülü: Türk Dış Politikasında
Teritoryal Sorunlar**, İstanbul, Yalın Yayıncılık, 2012,
s.14.

Gilmar Visoni-Alonzo : **The Carrera Revolt and ‘Hybrid Warfare’ in
Nineteenth Century Central America**, New York,
Palgrave Macmillan, 2017

Gustave Le Bon : **Kitleler Psikolojisi**, Ankara, Tutku Yayınevi, 2014

Hans J. Morgenthau : **Politics Among Nations: The Struggle for Power
and Peace**, First Edition, Alfred A. Knopf, New York,
1948

Hal Marcovitz : **The Great Hispanic Heritage: Pancho Villa**,
Phildelphia, Chelsea House Publishers, 2003

Hans Binnendijk : **Transforming America's Military**, Washington D.C., National Defense University Press, 2002

Hannah Tonkin : State Control Over Private Military and Security Companies In Armed Conflict, Cambridge, Cambridge University Press, 2011

Hanna Samir Kassab : **Grand Strategies of Weak States and Great Powers**, Cham/ Switzerland, Springer International, 2018

İbrahim Alâettin : **Yeni Türk Lûgati**, İstanbul, Amedi Matbaası-Kanaat Kütüphanesi, 1930

James Barr : **Setting the Desert on Fire: T. E. Lawrence and Britain's Secret War in Arabia, 1916-1918**, New York, W. W. Norton & Company, 2008

John Baylis : Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012

John Andreas Olsen : **Air Power Applied**, Annapolis, Naval Institute Press, 2017

Joint Publication 3-22, **Foreign Internal Defense**, Washington, DC, 17 August 2018

Joint Publication 3-06, **Joint Urban Operations**, 20 November 2013

Joint Publication 3-27, **Homeland Defense**, 10 Nisan 2018

Joint Publication 3-24, **Counterinsurgency**, 25 Nisan 2018

Joint Publication 3-03, **Joint Interdiction**, 09 Eylül 2016

Joint Publication 3-10, **Joint Security Operations in Theater**, 25 Temmuz 2019

Joint Publication 3-25, **Countering Threat Networks**, 21 Aralık 2016

Joint Publication 3-13, **Information Operations**, 2014

Judith S.Yaphe : **The Middle East in 2015: The Impact of Regional Trends on U.S. Strategic Planning**, Washington, National Defense University Press, 2002

Joseph S.Nye,

David A.Welch : **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, Çev:
Renan Akman, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür
Yayınları, 2013

Kemal OLÇAR : Karadeniz Politikaları ve Türkiye Ukrayna Stratejik
İlişkileri, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007

Kenneth N. Waltz : Theory of International Politics, California, Addison-
Wesley Publishing Company, 1979

Kenneth F. Mckenzie : Elegant Irrelevance: Fourth Generation Warfare, U.S.
Army War College, ATTN: Parameters, 122 Forbes
Avenue, Carlisle, PA,17013-5238, Autumn 1993

Ken Booth : **Statecraft and Security The Cold War and Beyond**,
Cambridge, Cambridge University Press, 1998

Knud Haakonssen : **The Rights Of War And Peace Hugo Grotius (Book
1) , Indianapolis, Liberty Fund, 2005**

Kenneth Payne : **The Psychology of Modern Conflict Evolutionary;
Theory, Human Nature and a Liberal Approach to
War**, London, Palgrave Macmillan-King's College
London, 2015

Lene Hansen,
Barry Buzan : **The Evolution Of International Security Studies,**
New York, Cambridge University Press, 2009

Linda Matar,
Ali Kadri : **Syria: From National Independence to Proxy War,**
ebook, (Çevrimiçi), <https://doi.org/10.1007/978-3-319-98458-2> (11-07-2019), Gewerbestrasse 11, 6330 Cham,
Switzerland, Springer Nature, 2019

Mary Kaldor : **New and Old Wars,** Cambridge, Polity Press, 2012

Mary Kaldor,
Asbjorn Eide : **The World Military Order The Impact of Military
Technology on the Third World,** London, The
Macmillan Press Ltd, 1983

Martin Van Creveld : **More On War,** Oxford, Oxford University Press, 2017

Martin Van Creveld : **The Culture of War,** New York, Ballantine Books,
2008

Martin Van Creveld : **The Age of Airpower,** New York, Public Affairs, 2011

Mark Tomass : **The Religious Roots of the Syrian Conflict: The
Remaking of the Fertile Crescent,** New York, Palgrave
Macmillan, 2016

- Marcel H. Van Herpen : **Putin's Wars: The Rise of Russian's New Imperialism**, Plymouth/UK, Rowman & Littlefield, 2014
- Metin Erendor : **Suriye ve Türkmenler**, İstanbul, Bilge Oğuz Yayınları, 2016
- Michael Walzer : **Haklı Savaş Haksız Savaş**, İstanbul, Alfa Basım Yayın Dağıtım San.ve Tic.Ltd.Şti., 2017
- Mohamad Ghazi J. : The Legal Regime Applicable to Private Military and Security Company Personnel in Armed Conflicts, Switzerland (e-book), Springer International Publishing, 2016
- Monica den Boer,
Jaap de Wilde : **The Viability of Human Security**, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2008
- Myra Williamson : **Terrorism, War and International Law**; The Legality of the Use of Force Against Afghanistan in 2001, Surrey/London, Ashgate Publishing Limited, 2009
- Niccolo Machiavelli : **The Prince**, Çeviren, Peter Bondanella, New York, Oxford University Press, 2005

Oral Sander : **Siyasi Tarih 1918-1994**, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2012

Ole Wæver,
Jaap de Wilde,
Barry Buzan : **Security A New Framework for Analysis**, London, Lynne Rienner Publishers, 1998

Ömer Göksel İşyar : **Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası**, Bursa, Sayda Yayınları-Stüdyo Star Ajans Matbaa Reklam, 2018

Paul Kennedy : **Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler**, Çeviren Ahmet Fethi, İstanbul, Eti Yayıncılık, 1995

Paul Kennedy : **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**;1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar, Çeviren, Birtane Karanakçı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991

Paul D. Williams : **Security and the War on Terror**, New York, Routledge, 2008

Peter Warren Singer,

Allan Friedman : **Cyber Security And Cyberwar: What Everyone Needs To Know**, New York, Oxford University Press, 2014

- Robert Fisk,
Patrick Cocburn,
Kim Sengupta : **Suriye Cehenneme Düşüş 2011-2014**, İstanbul,
Matbuat Yayın Grubu, 2015
- Ralph Peters : **Fighting for The Future: Will America Triumph?**,
Mechanicsburg / Pennsylvania , Stackpole Books, 2001
- Ralph Schoenman : **The Hidden History of Zionism**, Vallejo/California,
Veritas Press, 1988
- Robert Greene : **The 33 Strategies Of War**, New York, Viking
Penguin Group, 2006
- Rhoads Murphey : **Ottoman Warfare (1500–1700)**, London, UCL Press,
1999
- Richard K.Betts : **Enemies of Intelligence Knowledge and Power in
American National Security**, New York, Columbia
University Press, 2007
- Richard K. Betts : **American Force: Dangers, Delusions and Dilemmas
in National Security**, New York, Columbia University
Press, 2012
- Richard Ned Lebow : **Why Nations Fight, Past and Future Motives for
War**, New York, Cambridge University Press, 2010

- Richard Baxter : **Humanizing the Laws of War**, New York, Oxford University Press, 2013
- Reese Erlich : **Inside Syria: The Backstory of Their Civil War and What the World Can Expect**, New York, Prometheus Books, 2014
- Saara Jantunen : **Stratejic Communication: Practice, İdeology and Dissonance**, Helsinki, National Defence University Department Of Leadership and Military Pedagogy Publication Series 1: No. 11, 2013
- Satvinder S. Juss : **Beyond Human Rights and the War on Terror**, Abingdon/London, Routledge, 2019
- Sait Yılmaz : **Irak Dosyası**, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2011
- Sergey Sayapin,
Evhen Tsybulenko : **The Use of Force Against Ukraine and International Law; Jus Ad Bellum, Jus In Bello, Jus Post Bellum**, Hague/Netherlands, Asser Press, 2018
- Sinem A. Açıkmeşe : **Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenlikleştirme: Küresel Siyasete Giriş**, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2016

- Stefano Guzzini,
Dietrich Jung : **Contemporary Security Analysis and Copenhagen
Peace Research**, London, Routledge, 2004
- Stephen Gowans : **Washington's Long War On Syria**,
Montréal/Québec, Baraka Books of Montreal, 2017
- Sun Tzu : **Sun Tzu's The Art of War**, Translated by Lionel
Giles, Pax Librorum Publishing House, 2009
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Ankara, Atatürk Kültür, Dil
ve Tarih Yüksek Kurumu, 2011(11.Baskı)
- Warscott N.Romaniuk,
Stewart T. Webb : **Insurgency And Counterinsurgency In Modern
War**, Boca Raton, CRC PressTaylor & Francis Group,
2016
- William S. Lind : **Understanding Fourth Generation War**, US Army
University Press Military Review Magazine,
September-October 2004
- William A.Wilcox : **The Modern Military and The Enviroment: The
Laws of Peace and War**, Maryland, The Scarecrow
Press, 2007

William Harris : **Quicksilver War**; Syria, Iraq and the Spiral of Conflict, New York, Oxford University Press, 2018

Williamson Murray,
Richard H.Sinnreich,

James Lacey : **Büyük Stratejinin Oluşumu, Siyaset, Diplomasi ve Savaş**, Çeviren. Erhan Baltacı, İstanbul, Avangard Yayınları, 2017

Xiaoling Zhang,
Herman Wasserman,
Winston Mano :

China's Media and Soft Power in Africa: Promotion and Perceptions, New York, Palgrave Macmillan, 2016

Quincy Wright : **A Study Of War (Volume I)**, Chicago/Illinois, The University of Chicago Press, 1942

Quincy Wright : **A Study Of War (Volume 2)**, Chicago/Illinois, The University of Chicago Press, 1942

Makaleler

Andrew Mack, “Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict”, **World Politics**, Vol. 27, No. 2 (Jan.,1975), Cambridge University (Çevrimiçi) <http://www.jstor.org/stable/2009880>, 11.02.2020.

Alya Shandra, Russian Media Operates By Law Of War, Tapping Into Great Patriotic War Myth, **Euromaidan Press**, 06.07.2015, Çevrimiçi, <http://euromaidanpress.com/2015/07/06/russian-media-operates-by-law-of-war-tapping-into-great-patriotic-war-myth/>, 10.11.2018.

Ashley Roque, US Army extends up-gunned Stryker competition again, **Jane's Defence Weekly**, 10.04.2020, Çevrimiçi, <https://www.janes.com/article/95453/covid-19-us-army-extends-up-gunned-stryker-competition-again>, 11.04.2020.

Alex Jones, “U.S. Army Buying Millions Of Rounds Of Russian Ammo And Popular Civilian Firearms”, **Infowars.com**, 26.07.2013, (Çevrimiçi), <https://www.infowars.com/u-s-army-to-buy-millions-of-russian-rounds-of-ammo-and-popular-civilian-firearms/> (19.12.2019).

Başar Baysal ve Çağla Lüleci, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2015, Sayı 22

Ben Werner, “USS John S. McCain Now in Japan for Repairs Following Deadly August Collision”, **United State Naval Institute**, 13.11.2017, Çevrimiçi, <https://news.usni.org/2017/12/13/uss-john-s-mccain-now-japan-repairs-following-deadly-august-collision>, 29.10.2019.

Benedetta Berti, Yoram Schweitzer, Hizbollah and the Next War with Israel: Experience from Syria and Gaza, **Strategic Assessment Magazine**, The Institute For National Security Studies, Volume 17, No. 3, October 2014, s.24, 25.

Buzan, Barry, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008)

Connor Dilleen, “Russia's Undeclared “New-Generation War” On The West, **The National Interest Magazine**, 15.11.2019, (Çevrimiçi), <https://nationalinterest.org/blog/buzz/russias-undeclared-new-generation-war-west-97126>, 16.11.2019

Charles K. Bartles, “Getting Gerasimov Right”, **Army University Press Military Review Magazine**, January-February 2016, (Çevrimiçi), s.30-31. https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/militaryreview/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art009.pdf

Craig Whitlock, Greg Jaffe, “Obama Announces New, Leaner Military Approach”, **The Washington Post**, 05.01.2012, (Çevrimiçi), https://www.washingtonpost.com/world/national-security/obama-announces-new-military-approach/2012/01/05/gIQAFWcmcP_story.html, 09.01.2020.

Christopher Foss, Beware of the Terminator (ES14E4), **Jane's Defence Weekly**, 18.07.2014, Çevrimiçi, <https://www.janes.com/article/39647/beware-of-the-terminator-es14e4>, 09.04.2020.

Damian Suarez Bustamante, Transmodern Warfare and Transmodern Peace: Two Forms of Conflict Transformation in the Transmodern Era, **The Canadian Journal of Peace and Conflict Studies** Volume 46, Number 1 (2014): 90-94, Published by: Canadian Mennonite University Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/24896054> Accessed: 25-09-2018 13:43 UTC.

David Vergun, “Which State Ranks Highest in Military Spending?”, **U.S. Department Of Defense**, 19.03.2019, Çevrimiçi, <https://www.defense.gov>

/Explore/News/Article/Article/ 1789129/which-state-ranks-highest-in-military-spending/, 08.05.2019.

Dmytro Tolmachov, **Stock Photo**, Poster: “The Republic is us”, 09.05.2017, Çevrimiçi, https://www.123rf.com/photo_105117451_donetsk-ukraine-may-09-2017-agitation-bigboard-on-the-street-of-the-self-proclaimed-donetsk-people-s.html, 11.11.2018.

Elisabeth Bumiller, Thom Shanker, “Obama Puts His Stamp on Strategy for a Leaner Military”, **The New York Times**, 05.01.2012, (Çevrimiçi) <https://www.nytimes.com/2012/01/06/us/obama-at-pentagon-to-outline-cuts-and-strategic-shifts.html>, 08.01.2020.

Erin Hurley, “The Battle To Resource The US National Defense Strategy”, **The Interpreter-The Lowy Institute**, 26.03.2019, (Çevrimiçi), <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/battle-resource-us-national-defense-strategy>, 24.03.2020.

Fatih Yetim, “Covid-19 aşısını Afrikalılar üzerinde test edelim diyen Fransız doktorlara tepki”, **Euronews.Com**, 03.04.2020, Çevrimiçi, <https://tr.euronews.com/2020/04/03/covid-19-as-s-n-afrikal-lar-uzerinde-test-edelim-diyen-frans-z-doktorlara-tepki>, 07.04.2020.

Frank G.Hoffman, “Hybrid Warfare and Challenges” **Joint Force Quarterly** Issue 52 First Quarter 2009, (Çevrimiçi), <http://ndupress.ndu.edu/portals/68/Documents/jfq/jfq-52.pdf>, 26.08.2018.

Frank G.Hoffman, **Conflict In 21st Century: The Rise of Hybrid Wars**, Virginia, Potomac Institute for Policy Studies, 2007

Göktuğ Efil, Suriye Silah Deneme Üssü Oldu, **Ortadoğu Gazetesi**, 03.10.2019, <https://www.ortadogugazetesi.com/gundem/suriye-silah-deneme-ussu-oldu-h8287.html>, 03.11.2019.

G20: Suriye'ye askeri müdahale tartışılıyor, **BBC News**, 05.09.2013, (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/09/130905_g20_suriye_rusya, 26.10.2019.

Holly Ellyatt, Russia claims it has a US Tomahawk cruise missile and will use it to improve its own weapons, **CNBC News**, 25.04.2018, Çevrimiçi, <https://www.cnbc.com/2018/04/25/russia-says-it-has-a-us-tomahawk-cruise-missile-and-will-use-it-to-improve-its-ownweapons.html>, 01.01.2019.

İspanya 11 Mart terör saldırısı kurbanlarını andı, Euronews, 11.03.2017, Çevrimiçi, <https://tr.euronews.com/2017/03/11/ispanya-11-mart-teror-saldirisi-kurbanlarini-andi>, 15.05.2020.

Igor Delanoë, What Russia Gained From Its Military Intervention in Syria, **Orientxxi Magazine**, 09.10.2018, Çevrimiçi, <https://orientxxi.info/magazine/what-russia-gained-from-its-military-intervention-in-syria,2676>, 01.12.2019.

Ivan Arreguín-Toft, How the Weak Win Wars A Theory of Asymmetric Conflict, **International Security**, Vol, 26, No:1 (Summer 2001), 2001 by the President and Fellows of Harvard College and the Massachusetts Institute of Technology

Jacek Durkalec, “Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması elli yaşında: bir orta yaş krizi”, NATO Review, 29 Haziran 2018, (Çevrimiçi), <https://www.nato.int/docu/review/2018/Also-in-2018/the-nuclear-non-proliferation-treaty-at-fifty-a-midlife-crisis/TR/index.htm>, 14.04.2019.

Jan E. Kallberg, Stephen S. Hamilton, Matthew G. Sherburne, Electronic Warfare in the Suwalki Gap Facing the Russian “Accompli Attack”, **Joint Force Quarterly (JFQ) Magazine Nu 97** (2nd Quarter, April 2020)

John W. Parker, “Putin’s Syrian Gambit: Sharper Elbows, Bigger Footprint, Stickier Wicket”, **Strategic Perspectives 25**, Center for Strategic Research Institute for National Strategic Studies National Defense University, National Defense University Press, Washington D.C.,06.07.2017, s.17.

Georgetown Journal of International Affairs, 18.01.2017, (Çevrimiçi), <https://www.georgetownjournalofinternationalaffairs.org/online-edition/eyes-wide-shut-how-russias-hybrid-warfare-exposes-and-exploits-western-vulnerabilities?rq=gunneriusson>,09.10.2019.

Jeff Black, Crimean 'Nazi' Billboard Highlights Propaganda Problem: U.S., **Nbc News**, 11.03.2014, Çevrimiçi, <https://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/crimean-nazi-billboard-highlights-propaganda-problem-u-s-n49501>, 18.11.2018.

Mark Clodfelter, Back From the Future The Impact of Change on Airpower in the Decades Ahead, **Strategic Studies Quarterly**, Vol. 3, No. 3 (FALL 2009), (Çevrimiçi), <http://www.jstor.org/stable/26268667>, 25-06-2018.

Mark O. Yeisley, **Bipolarity, Proxy Wars, and the Rise of China**, Strategic Studies Quarterly, Vol. 5, No. 4 (Winter 2011)

Michael R. Gordon, Thomas L. Friedman, “Details of U.S. Raid in Somalia: Success So Near, a Loss So Deep”, **The New York Times**, The New York Times Archives, 25.10.1993, (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/1993/10/25/world/details-of-us-raid-in-somalia-success-so-near-a-loss-so-deep.html>, 17.07.2019.

Michael Peck, “Crazy: The Army Wants to Make Russian Weapons and Ammo for Its Allies”, **The National Interest** (A national security publication dedicated to original reporting, expert analysis, opinion, and breaking news), 14.07.2019, (Çevrimiçi), <https://nationalinterest.org/blog/buzz/crazy-army-wants-make-russian-weapons-and-ammo-its-allies-66712>, 02.03.2020.

Michael Peck, “Nazi Germany's King Tiger Tank: Super Weapon or Super Myth?”, **The National Interest** (A national security publication dedicated to original reporting, expert analysis, opinion, and breaking news), 12.08.2016 (Çevrimiçi), <https://nationalinterest.org/feature/nazi-germanys-king-tiger-tank-super-weapon-or-super-myth-17332>, 03.10.2019.

Michael Peck, Russia Is Now Sending 'Terminator' Tanks to Syria, **The National Interest Magazine**, 10.07.2017, Çevrimiçi, <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/russia-now-sending-terminator-tanks-syria-21465>, 08.04.2020.

Nicole Mazurova, **American Security Project Org.**, 17.06.2016, Çevrimiçi <https://www.americansecurityproject.org/the-nato-russia-relationship/>, 03.11.2018.

“Lockheed Martin Delivers 100,000th Paveway™ II Plus Laser Guided Bomb”, **Lockheedmartin.com**, 17.08.2017, Çevrimiçi, [https://news.lockheedmartin.com/2017-8-29-Lockheed-Martin-Delivers-100-000th-Paveway-TM-II-Plus-Laser-Guided Bomb?&_ga=2.1044537.901830778.1573508254890464743.1573508254#Closed](https://news.lockheedmartin.com/2017-8-29-Lockheed-Martin-Delivers-100-000th-Paveway-TM-II-Plus-Laser-Guided-Bomb?&_ga=2.1044537.901830778.1573508254890464743.1573508254#Closed), 06.05.2020.

Pierluigi Paganini, “Crimea - The Russian Cyber Strategy To Hit Ukraine”, **Kiev Day Newspaper**, 26.03.2014, Çevrimiçi, <http://m.day.kyiv.ua/en/article/day-after-day/crimea-russian-cyber-strategy-hit-ukraine>, 18.04.2020.

Rusya Savunma Bakanlığı, son 2 yılda Hmeymim'e saldıran İHA sayısını açıkladı, **Sputnik Türkiye**, 28.09.2018, (Çevrimiçi), <https://tr.sputniknews.com/savunma/201909281040275152-rusya-savunma-bakanligi-son-2-yilda-hmeymime-saldiran-ih-sayisini-acikladi/>, 10.12.2019.

“Rusya duyurdu: ABD üssümüze saldırdı”, **CNNTÜRK Dünya Haberleri**, 25.10.2018, (Çevrimiçi), <https://www.cnnturk.com/dunya/rusya-duyurdu-abd-ussumuze-saldir-di>, 10.12.2019.

Russia says 63,000 troops have seen combat in Syria, **BBC News**, 23.08.2018, Çevrimiçi, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45284121>, 08.04.2020.

Rus savaş uçağı sınırı ihlal etti, Türk F-16'lar düşürdü, **NTV Haber**, 24.11.2015, (Çevrimiçi), <https://www.ntv.com.tr/turkiye/rus-savas-ucagi-dusuruldu>, mP74HrTmEe3cc8qXBIqrA, 27.10.2019.

Rusya Suriye’de Silah Denemeye Devam Ediyor, **Savunma Sanayi Dergisi**, 11.02.2019, Çevrimiçi, <https://www.savunmasanayiidergilik.com/tr/HaberDergilik/Rusya-Suriye-de-silah-denemeye-devam-ediyor>, 09.04.2020.

Russia's New Su-57 Fighters Undergo Further Testing in Syria – Reports, **Military Watch Magazine**, 19.10.2019, Çevrimiçi, <https://militarywatchmagazine.com/article/russia-s-new-su-57-fighters-undergo-further-testing-in-syria-reports>. 20.12.2019.

Russia Enhances Navy's 3M14 Kalibr Missiles Based On Operational Experience in Syria, **Military Watch Magazine**, 28.09.2019, Çevrimiçi, <https://militarywatchmagazine.com/article/russia-enhances-navy-s-3m14-kalibr-missiles-based-on-operational-experience-in-syria>, 09.04.2020.

Sam Lagrone, "USS Fitzgerald Returns to Sea After Repairs Caused by Fatal 2017 Collision", **United State Naval Institute**, 03.02.2020, Çevrimiçi, <https://news.usni.org/2020/02/03/uss-fitzgerald-returns-to-sea-after-repairs-caused-by-fatal-2017-collision>, 05.02.2020.

Salvatore Babones, "Going Old School: Why the U.S. Navy Needs Battleships to Beat China in a War", **The National Interest**, 29.10. 2019, (Çevrimiçi), <https://nationalinterest.org/blog/buzz/going-old-school-why-us-navy-needs-battleships-beat-china-war-91646>, 29.10.2019.

Sascha-Dominik Bachmann, Håkan Gunneriusson, "Eyes Wide Shut: How Russia's Hybrid Warfare Exposes and Exploits Western Vulnerabilities", **Georgetown Journal of International Affairs**, 18.01.2017, (Çevrimiçi), <https://www.georgetownjournalofinternationalaffairs.org/online-edition/eyes-wide-shut-how-russias-hybrid-warfare-exposes-and-exploits-western-vulnerabilities?rq=gunneriusson>, 09.10.2019.

Samuel Cranny, Russian Ground Forces to receive upgraded BMPs and BMPTs in 2020, **Jane's Defence Weekly**, 10.01.2020, Çevrimiçi, <https://www.janes.com/article/93637/russian-ground-forces-to-receive-upgraded-bmps-and-bmpts-in-2020>, 09.10.2020.

Sergey Şoygu, “Rusya Suriye’deki testlerden sonra 12 çeşit silahın üretimine son verdi”, **Sputnik News**, 22.09.2019, Çevrimiçi, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201909221040226811-soygu-rusya-suriyedeki-testlerden-sonra-12-cesit-silahin-uretimine-son-verdi/>, 08.04.2020.

“Suriye’de ABD ‘Rus paralı askerlerini öldürdü’ iddiaları hakkında bilinenler”, **BBC News Türkçe**, 14.02.2020, Çevrimiçi, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43057730>, 06.09.2020.

Tolga Özbek, “Düşürülen Türk RF-4E Keşif Uçağı Tek Uçuyordu”, **Hürriyet Gazetesi**, 23.06.2012, (Çevrimiçi), <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dusurulen-turk-rf-4e-kesif-ucagi-tek-ucuyordu-20830811>, 26.10.2019.

Thomas Gibbons, “How a 4-Hour Battle Between Russian Mercenaries and U.S. Commandos Unfolded in Syria”, **The New York Times**, 24.05.2020, Çevrimiçi, <https://www.nytimes.com/2018/05/24/world/middleeast/american-commandos-russian-mercenaries-syria.html>, 07.09.2020.

Yusuf Özkan, “Hollanda Savunma Bakanı Hennis, kaza sonucu Mali’de iki askerin ölümü üzerine istifa etti”, **BBC News**, 04.10.2017, (Çevrimiçi), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya41493823>, 18.09.2019.

Zeynep Gürcanlı, “Türkiye-Suriye Tatbikatı İsrail’de Endişe Yarattı”, 28.04.2009, **Hürriyet Gazetesi**, (Çevrimiçi), [http://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiye-suriye-tatbikati-israil-de-endise -yaratti-11524330](http://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiye-suriye-tatbikati-israil-de-endise-yaratti-11524330), 26.10.2019.

“Wagner, shadowy Russian military group, 'fighting in Libya”, **BBC News**, 07.05.2020, Çevrimiçi, <https://www.bbc.com/news/world-africa-52571777>, 06.09.2020.

